

VOJNO DELO

OPŠTEVOJNI TEORIJSKI ČASOPIS

S A D R Ž A J

General-major Miloš MANOJLOVIĆ	<i>Prvi nuklearni udar</i> — — — —	3
General-major Berislav BADURINA	<i>Mogućnost i način postizanja strate- gijskog iznenađenja</i> — — — —	21
General-pukovnik Stanko BJELAJAC	<i>O sistemu rukovođenja trupnih ko- mandi u mirnodopskim uslovima</i> —	37
Kapetan bojnog broda Šime ŽIVKOVIĆ	<i>Sadržaj i metod rada komiteta SK u JNA</i> — — — — — — — —	53
Pukovnik Mihajlo VUČINIĆ	<i>Dve strategije rata u Vijetnamu</i> —	69
General-major Milojica PANTELIĆ	<i>Dijalog o strategijskoj upotrebi naših oružanih snaga u NOR-u</i> — — —	92
POGLEDI I MISLJENJA		
Pukovnik Ilija JURIĆ	<i>O pozadinskom obezbeđenju odbram- bene operacije</i> — — — — —	105
Potpukovnik Milorad BOGDANOVIĆ	<i>Staziranje kao forma obuke</i> — —	113
Pukovnik Radun DRAŠKOVIĆ	<i>Program ideološko-političkog rada starešina približiti funkcionalnim po- trebama</i> — — — — — — —	121
Potpukovnik Edgar ŠKROBONJA, dipl. inž.	<i>Tri faze u obrazovanju pitomaca te- hničkih akademija</i> — — — — —	124
IZ INOSTRANIH ARMIIJA		
N. D.	<i>Izvori i karakter savremene revolu- cije u vojnom delu</i> — — — — —	127
Seš.	<i>Novine u upotrebi italijanske oklopne i pešadijske divizije</i> — — — — —	135
M. Kov.	<i>Neka iskustva iz upotrebe helikopte- ra u Južnom Vijetnamu</i> — — —	147
Z. V.	<i>Artiljerijske rakete i klasična — cev- na oruđa</i> — — — — — — — —	156

PRVI NUKLEARNI UDAR

Od prve nuklearne eksplozije do danas prošlo je više od 20 godina. U tom periodu ulagani su veliki naponi i utrošena ogromna sredstva za razvoj, usavršavanje i proizvodnju nuklearnih borbenih sredstava. Postignut je izvanredan napredak u razvoju i ostale ratne tehnike, naročito raketa i aviona. Pored toga, ostvarena su i epohalna dostignuća u razvoju kosmičkih letelica kao potencijalno mogućih prenosnika nuklearnog oružja.

Sva ova dostignuća nauke i tehnike, kao i svojstva i količine stokiranog nuklearnog oružja snažno utiču na savremenu vojnu teoriju, posebno na određivanje uloge i mesta nuklearnog oružja u eventualnom raketno-nuklearnom ratu.

Strani vojni teoretičari su naročitu aktivnost u tom smislu ispoljavali u drugoj polovini ovog perioda, tj. posle spoznaje o realnoj moći i osobinama nuklearnog oružja. To saznanje je poslužilo kao osnova za razmah njihove mašte i za smele kombinacije o što efikasnijem korišćenju ovog oružja u ratnim dejstvima. Tada i počinje njihov direktan uticaj na razvoj određenih tipova oružja i vrste lansera, analogno zahtevima savremene strategije, operatike i taktike.

Celokupna ova aktivnost dovela je teoretičare do veoma značajnog zaključka. Naime, došavši do saznanja o obimu i brzini učinka nuklearnog oružja i mogućnostima koje pruža savremena lansirna tehnika, uvideli su da sprega nuklearnog oružja i savremene lansirne tehnike — posebno raketne — daje izvanredne mogućnosti za iznenadan, snažan, masiran nuklearni udar čiji bi rezultati mogli biti presudni za postizanje strategijskog cilja u početnom periodu rata, pa čak i za ishod rata u celini.

Mislim da je ovakvim zaključkom udaren temelj teoriji o prvom nuklearnom udaru (PNU) kao posebnom načinu dejstva u početnom periodu rata.

No, isto tako se može reći da to danas nije više samo teorija, već stvarna snaga koja je kod većih nuklearnih sila organizovana i spremna da stupi u dejstvo. Ona se kod njih tretira kao posebna strategijska kategorija i pojam.

Izdvajajući se kao posebna kategorija, kao samostalan način dejstva, čije se osobenosti ogledaju u njegovom mestu i uticaju na vođenje rata, PNU je postao posebna briga ne samo vojnih teoretičara. Preduzimaju se mere za njegovo usavršavanje i adekvatnu mirnodopsku pripremu oružanih snaga i zemlje za eksploataciju PNU, odnosno za suprotstavljanje efektima PNU protivnika.

Koliki mu se značaj pridaje vidi se po tome što je postao preokupacija gotovo svih armija i zemalja, bez obzira na to da li poseduju nuklearno oružje ili ne. One koje ga poseduju brinu se o

tome ko će pre i bolje iskoristiti njegovo preimućstvo, razmišljaju da li im čitav sistem ima prednost nad protivničkim i kako izdržati protivudar protivnika itd. Zemlje koje ne poseduju ovo oružje brinu se kako da izdrže PNU i sačuvaju sposobnost oružanih snaga i zemlje za organizovano suprotstavljanje agresoru.

Radi realnije predstave o složenosti i teškoćama u razmatranju ovog pitanja, treba imati u vidu ovih nekoliko momenata:

1. U ratovima sa klasičnim borbenim sredstvima nismo bili suočeni sa fenomenom koji rezultira iz osobina nuklearnog oružja — tj. sa radioaktivnim zračenjem, odnosno radiološkom kontaminacijom, što će naročito biti izraženo prilikom masiranog napada nuklearnim oružjem, čime se upravo karakteriše PNU.

Značajno je uočiti razliku u efektima masiranog udara klasičnim od udara nuklearnim oružjem. Reč je o tome što je eksplozijom klasičnog oružja završeno i njegovo dejstvo. Posledice imaju „pasivan“ karakter, ograničene su na određeni užji rejon, vidljive su i izražene u efektima razaranja i dejstva granate (bombe). Međutim, posledice nuklearnih eksplozija imaju veoma aktivan karakter i posle neposrednog primarnog efekta ubitačne su po živu silu, napadaju je nevidljivo, neposredno ili posredno i preko onog što živoj sili služi za život i izvođenje borbenih dejstava. Prema tome, dejstvo nuklearnog oružja ne završava se samom eksplozijom već i dalje traje i ugrožava okolinu. Ovaj momenat je uočen i uključen u planiranje strukture PNU.

2. Pored ovako brzog razvoja nuklearnih sredstava, moglo bi se reći da je još snažniji razvoj hemijskih borbenih sredstava, s tim što to, iz poznatih razloga, nije isticano. Današnja dostignuća u razvoju i usavršavanju hemijskih borbenih sredstava su po toksičnosti i komplikovanosti zaštite takove da već bacaju u zasenak poznate nervne BOT sarin i soman a u njihovom razvoju i proizvodnji ide se punim intenzitetom. I ne samo to. Danas je ova vrsta oružja sa odgovarajućim obimom našla svoje mesto i u planiranju strukture PNU. To jasno ukazuje na činjenicu da nemamo „čistu“ nuklearnu situaciju i da posledice PNU postaju još teže i komplikovanije.

3. Veoma značajan momenat koji nam, po mom mišljenju, mora biti prisutan u razmatranju PNU je *neposedovanje ratnog iskustva u tom pogledu*. To može biti od presudnog značaja za mogućnost predviđanja posledica PNU, posebno procene onih efekata koji se matematički ne mogu izmeriti. Radi se o onim teško merljivim (moralnim i psihičkim posledicama) za koje verovatno najautoritativniji odgovor mogu dati ratna praksa i iskustvo.

Prema tome, sagledavanje učinaka PNU i mera za suprotstavljanje efektima njegovog dejstva bazira na predviđanju ratnih dejstava sa nuklearnim i hemijskim borbenim sredstvima. Posmatrati to ovog momenta, znači razmatrati još nedovršene teorije o PNU, ali koja se intenzivno razvija, što, sasvim razumljivo, nosi sa sobom teškoće i nesigurnost.

POJAM PRVOG NUKLEARNOG UDARA

Pod pojmom PNU podrazumeva se poseban način dejstva strategijske kategorije u početnom periodu rata. Ili, još preciznije, to je masirano dejstvo nuklearnim oružjem koje će prethoditi neposrednom napadu KoV, ili masirani protivudar nuklearnim oružjem, tzv. nuklearni *uzvrat* koji će preduzeti napadnuta strana.

Osnovne karakteristike PNU su:
pripremljenost i gotovost plana i snaga za PNU još u miru;
iznenadnost akcije;

masiranost snaga i silina udara;
prostornost i širina ispoljavanja dejstva i raznovrsnost učina;

povezanost sa strategijskim ciljevima početnog perioda rata, i „nečistoća“ — tj. uključenost i hemijskih sredstava radi pojačavanja opšteg efekta.

CILJ I ULOGA PRVOG NUKLEARNOG UDARA

Već iz pojma PNU može se nazreti i njegov cilj koji bi se mogao ovako definisati: iznenadno, najvećom mogućom silinom i obimom nuklearnim i hemijskim oružjem staviti pod udar protivnika i stvoriti što povoljnije uslove KoV i ostalim snagama za postizanje planiranog strategijskog cilja u početnom periodu rata.

Iz ovako postavljenog opšteg cilja proizlazi da će agresor težiti da PNU dezorganizuje protivnika, da mu u što većoj meri umanji sposobnost za odbranu i na taj način obezbedi planirani manevar i tempo dejstva svojih snaga, svestan da je početni period rata najkritičniji momenat za branioca i da efekat PNU može imati odlučujući uticaj i na krajnji ishod rata.

Prema tome, agresor će težiti da PNU iznenadno stavi pod udar sve one objekte i ciljeve branioca od kojih će u mnogome zavisi ti njegova sposobnost i žilavost za pružanje organizovane odbrane. To znači da će dimenzije PNU biti proširene na čitavu teritoriju napadnute zemlje i njen potencijal, zavisno od mogućnosti agresora, povezano sa njegovim planom manevra, odnosno ratnim planom.

JACINA PRVOG NUKLEARNOG UDARA

Smatram da je teško unapred teorijski odrediti jačinu PNU, jer će to zavisi ti od niza faktora. Ipak se sa sigurnošću može konstatovati da će jačina PNU, u prvom redu, zavisi ti od nuklearnih mogućnosti onoga ko planira, zatim od uloge i mesta zemlje prema kojoj se primenjuje, njenog ratnog potencijala, žilavosti i otpornosti na dejstva PNU, broja, vrste i značaja ciljeva u odbrambenom sistemu i drugih faktora. Mislim da pri proceni jačine PNU treba konstatovati da bi svoj najveći obim i intenzitet dostigao u sudaru vodećih nuklearnih sila.

Pored ovoga, treba imati na umu stalno narastanje materijalne baze PNU, koja je danas u punom zamahu, tako da je teško predvideti krajnje granice, jer se već kod vodećih nuklearnih sila računa sa stotinama projektila koji bi bili upotrebljeni u PNU.

TRAJANJE PRVOG NUKLEARNOG UDARA

Trajanje PNU vremenski je teško precizirati, jer je i ono uslovljeno mnogim faktorima.

Sadašnja teorijska razmatranja po ovom pitanju su veoma različita i predviđaju trajanje PNU *30 minuta, 1—2 časa, 7 pa i 30 dana*. Međutim, presudan uticaj na ovako različita gledanja ima to što je nepotpuno sagledan ovaj problem kao i *ko ga razmatra i koga pri tome ima u vidu kao objekat PNU*.

Trajanje PNU će, u prvom redu, zavisiti od broja projektila i mogućnosti lansirnih uređaja. No, pored ovih faktora, trajanje PNU zavisi i od:

razvijenosti i otpornosti zemlje koja je objekt napada;
procenjenog i realizovanog stepena iznenađenja;

momenta, načina i mogućnosti eksploatacije PNU ostalim snagama;

zatim, od toga ko su protivnici, kakve su im nuklearna moć i sposobnost za uzvraćanje nuklearnog udara itd.

No, pri svemu tome treba imati u vidu da će svako težiti da u što kraćem vremenu ostvari planirani cilj, a to praktično znači da već prvim plotunom PNU pokrije sve ciljeve, jer mu to najviše garantuje postizanje iznenađenja. To praktično znači da će se težiti da PNU traje što kraće, što će se odraziti i na organizaciju i pripremu snaga za realizovanje PNU.

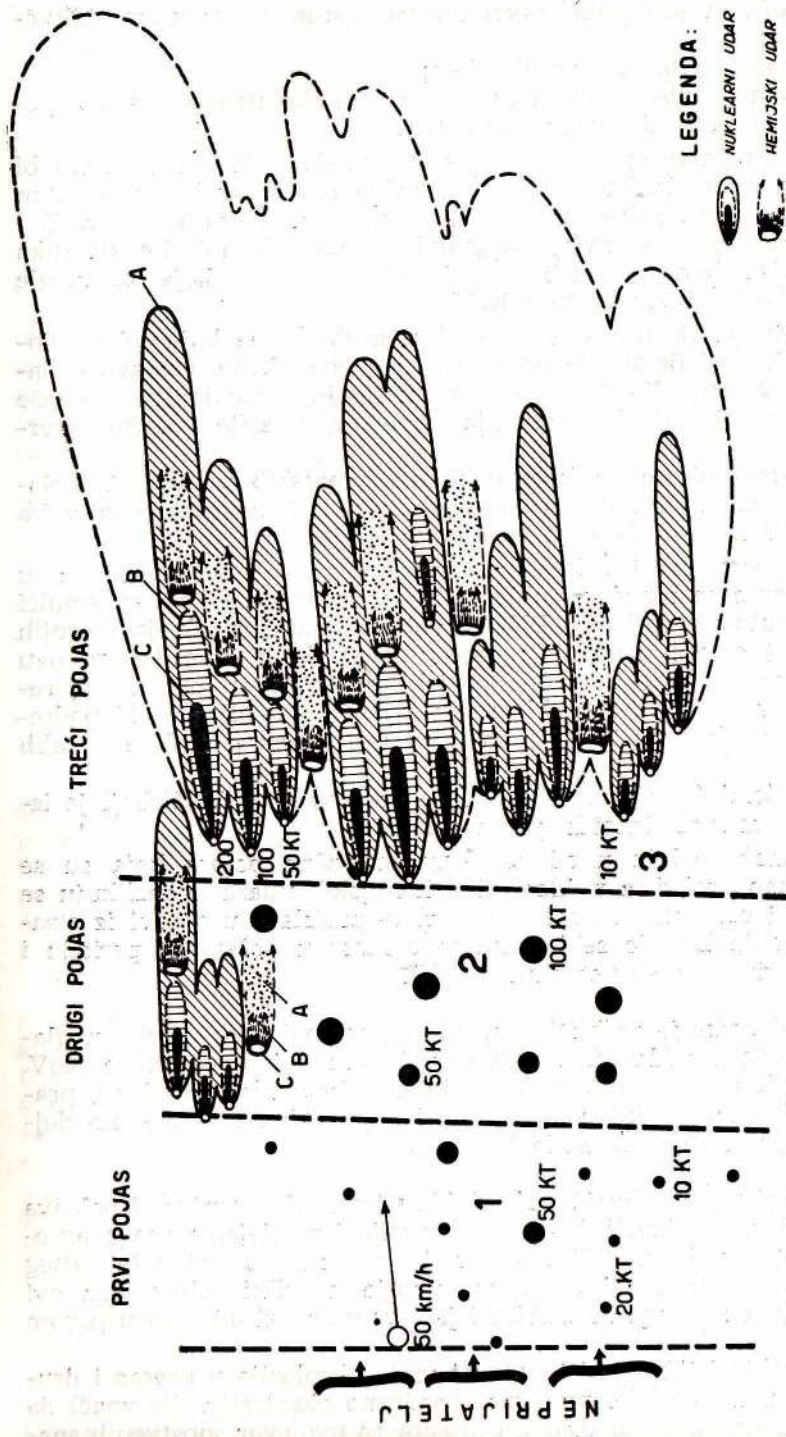
STRUKTURA PRVOG NUKLEARNOG UDARA

U razmatranju ovog pitanja moraju biti prisutni svi oni faktori koje smo dosad pomenuli, posebno do kojih smo došli pri analizi jačine i trajanja PNU. To drugim rečima znači da će struktura PNU biti uslovljena već iznetim opštim momentima od kojih će zavisiti kako broj plotuna, tako i učešće odgovarajuće vrste lansirnih uređaja, kao i samih projektila.

Međutim, ako imamo u vidu zaključak do koga smo došli u analizi trajanja PNU, tj. da će svi težiti da već *prvim plotunom postignu cilj*, i da će to, u prvom redu, zavisiti od njegovih mogućnosti, nameće se zaključak da će struktura PNU varirati i da se unapred ne može propisati. Međutim, verovatno je da će kod onih koji imaju manje mogućnosti biti više diferencirana i razglobljenija.

Prema sadašnjim gledištima, načelna struktura PNU sadrži:

jedan ili više plotuna najmoćnijim strategijskim sredstvima, prvenstveno raketama, jer se njima može postići najveće iznenađenje;

PRIZEMNE EKSPLOZIJE

VAZDUŠNE EKSPLOZIJE

Sema. I

jedan ili više plotuna raketama srednje moći operativno-faktičke namene;

jedan ili više naleta avijacijom;

jedan ili više plotuna raketama taktičke namene radi neposredne pripreme dejstva snaga KoV.

Na kraju ovog čisto teorijskog sagledavanja PNU, moglo bi se reći da će on kod agresora sa manjim mogućnostima verovatno biti tešnje i preciznije povezan sa planom manevra snaga KoV i neposrednom pripremom njihovog dejstva, zbog čega će i opšta slika efekata više izražavati izbegavanje onih smetnji koje bi mogle ugroziti planirani tempo snaga KoV.

Radi jasnije predstave o PNU i problemima koje sobom donosi, iznećemo i detaljnije posledice njegovog efekta. Ovakvo prilaženje razmatranju PNU je, po mom mišljenju, opravdanije i za naše uslove korisnije od objašnjavanja same organizacije i načina izvršenja.

Posmatraćemo ga kroz nekoliko šematskih prikaza, pokušavajući da iznetim teorijskim razmatranjima damo praktičan oblik i tako uočimo i istaknemo ono što je najbitnije.

Pretpostavke i primeri su proizvoljni, s tim što imamo u vidu agresora sa manjim nuklearnim mogućnostima koji se graniči sa napadnutom zemljom i PNU čvršće povezuje sa akcijom svojih kopnenih i ostalih snaga. Pretpostavljamo da bi napadač za ovu svrhu mogao odvojiti 30 do 40 projektila, što govori o njegovoj relativnoj ograničenosti u nuklearnom potencijalu, ali i većoj podređenosti i usklađenosti PNU sa planom manevra KoV i ostalih snaga.

Na šemi 1 prikazana je opšta slika posledica PNU koji je izvršen na osnovu iznetih pretpostavki.

Odmah padaju u oči tri karakteristična pojasa koja su se oformila kao posledica nuklearnih i hemijskih udara, a razlikuju se po obliku i osobinama. Suštinske razlike proizlaze u osnovi iz stratejskog cilja koji je sebi postavio agresor u početnom periodu i kome je podredio plan i strukturu PNU.

Prvi pojas je najbliži snagama agresora i ima izrazito naglašenu podređenost ideji manevra u početnim dejstvima snaga KoV. To se ogleda u pokrivanju nuklearnim udarima samo određenih pravaca i objekata, što treba da omogućí neposredno i nesmetano dejstvo i tempo napada snaga KoV.

Drugi pojas zahvata veću dubinu teritorije branioca i pokriva ciljeve koji mogu ispoljiti neposredan uticaj na dejstva snaga agresora u prvom pojasu. PNU zahvata, takođe, ciljeve i objekte opšteg značaja od kojih zavisi otpornost zemlje u celini. Zbog toga ovi udari imaju više grupni karakter i jači su po snazi od onih u prvom pojasu.

Karakteristična je istovetnost vrsta eksplozija u prvom i drugom pojasu. To bi bile, pretežno, vazdušne eksplozije, što znači da agresor želi da obezbedi uslove i prostor za manevar sopstvenih sna-

ga, odnosno teži da izbegne sve one smetnje koje bi moglo da izazove naknadno dejstvo nuklearnog oružja. To jasno ukazuje na povezanost nuklearnog udara u prvom i drugom pojasu sa planiranim manevrom i tempom dejstva agresora.

Pada u oči i jedna manja radiološko-hemijska barijera koja je stvorena na desnom boku branioca koja, verovatno, treba da obezbedi levi bok snaga agresora.

Treći pojas se, po obliku i osobinama, potpuno razlikuje od prethodna dva. Ta razlika prvenstveno proizilazi iz njegovog cilja i uloge i daleko manje neposredne podređenosti planu i ideji manevra snaga KoV. Moglo bi se reći da je kroz njega najviše izražen opšti strategijski cilj PNU, što se ispoljava u dimenzijama udara, tučenju ciljeva od opšteg značaja u dubini teritorije i očiglednoj nameri agresora da onemogući branioca u pothranjivanju snaga na frontu.

Očigledna je (čak i šematski) složenost ovog pojasa i zbog toga ćemo se malo više zadržati na njemu i prilikom razmatranja ostalih šema.

Izvesno je da šema opšteg PNU (šema 1) ne bi bila ovakva kod protivnika koji su prostorno jako odvojeni, odnosno kod kojih PNU nije vezan za neposredna dejstva snaga KoV. Njihovi prvi nuklearni udari imaju verovatno više globalan karakter radi opšteg slabljenja i razbijanja ratnog potencijala i sposobnosti zemlje za odbranu, zbog čega mogu biti i dugotrajniji i bez neke šematizovane forme kao što smo pokazali na šemi 1.

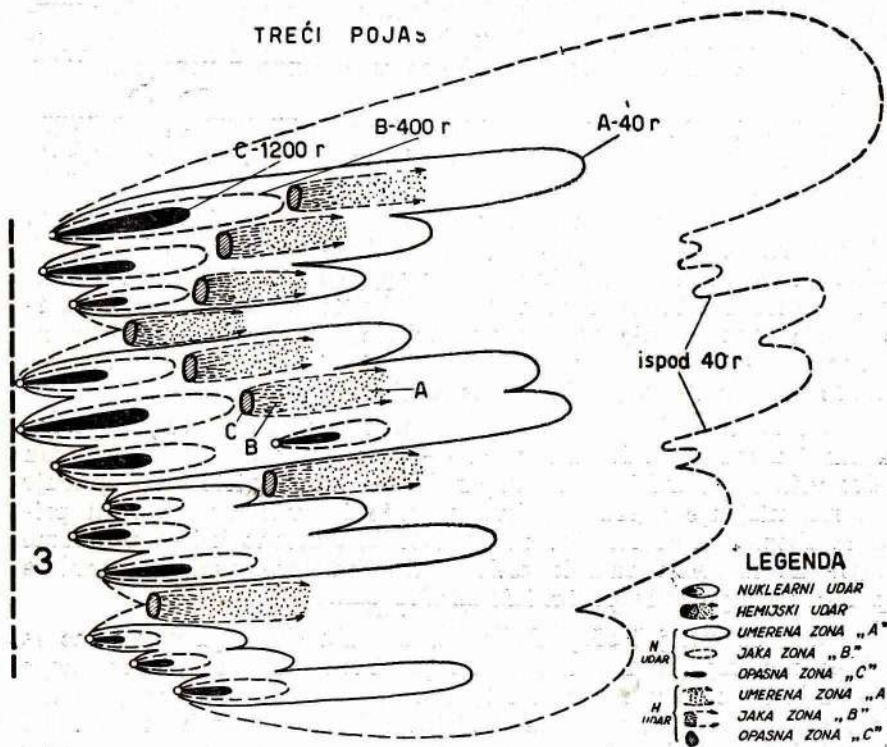
Pored toga što nam ova šema nedvosmisleno govori o tome šta znači masirani nuklearni udar — iako po jačini dosta skroman (nešto više od 30 nuklearnih projektila) — ona nas isto tako upućuje i na razmišljanje o tome, kakve teškoće i probleme stvaraju prizemne eksplozije za razliku od vazdušnih, odnosno kakve probleme donose komandama radiološko-hemijske barijere ovakvih razmera (uporedi treći pojas sa prvim i drugim).

Ovo će biti još očiglednije ako nastalu situaciju povežemo sa problemima koje će imati branilac prilikom manevra svojih snaga koje će biti stalno ugrožene i izložene opasnostima ponovnog udara. Pri ovakvom broju i vrstama projektila (13 nuklearnih projektila i 8 hemijskih udara), orijentirna računica pokazuje da bi treći pojas zahvatio površinu blizu 40.000 km². Ta površina bi bila veoma opasno ili problematično zemljište za život i dejstvo snaga, isključujući one zone u kojima je moguće ozračenje žive sile dozama samo do 40 r. Međutim, ostala dva pojasa (kad su izvršene vazdušne eksplozije) ne bi prešla površinu od 200 km² zemljišta sa sličnim karakteristikama kao u prethodnom stavu.

Do još jasnije predstave o mogućnoj situaciji i teškoćama doći ćemo ako ovu šemu prenesemo na konkretnu teritoriju, imajući u vidu da će agresor podvrci udaru baš one ciljeve i objekte čijim će uništenjem i ugrožavanjem naneti najviše štete i teškoća braniocu. Mislim, da nije teško pretpostaviti kolike bi se snage mogle naći na

prostoriji od 40.000 km² takvih karakteristika, a s druge strane pred kakvim problemima bi se našlo komandovanje, ako uzmemo u obzir celokupan efekat PNU (rušenja, požare, kontaminiranje vode, hrane, zemljišta itd.) i kako bi to uticalo na izvršenje mobilizacije, prevoženja, snabdevanje, evakuaciju civilnog stanovništva, izvlačenje snaga iz nepodnošljivih uslova itd.

Mislím da je od posebnog značaja uočiti da se braniocu, u relativno kratkom vremenskom roku i iznenadno, osetno smanjuje slobodan manevarski prostor, što ga može dovesti, pa čak i prisiliti, na prekomerno nagomilavanje snaga i sredstava, a to može prouzrokovati nove nevolje i teškoće.

Sema 2

Radi veće jasnoće ovako kompleksne i složene situacije, mislim da je potrebno da neke pojmove posebno istaknemo, a neke, koristeći se priloženim šemama, uopštimo.

Razmotrićemo uz pomoć šeme 2 karakteristike i prirodu trećeg pojasa koji je, svakako, najkomplikovaniji.

Odmah, na prvi pogled, uočićemo tri karakteristične zone, označene kao A, B i C, koje su se oformile kao rezultat radioaktivnih padavina, usled prizemnih nuklearnih udara. Razlika između njih

sadržana je u stepenu opasnosti koju predstavljaju za život i dejstva na njima, pa su još i nazvane: A — *umerena zona*, B — *jaka zona* i C — *opasna zona*.

Umerena zona (A) definisana je dozom ozračenja žive sile na otvorenom prostoru od 40 do 400 r za vreme potpunog raspada radioaktivnog materijala.

Jaka zona (B) definisana je dozom od 400 do 1.200 r.

Opasna zona (C) definisana je dozom od 1.200 r i više, za celo vreme potpunog raspada radioaktivnog materijala.

To praktično znači da otkrivena i nezaštićena živa sila, boraveći u pomenutim zonama, ne može primiti veće doze od pomenutih kojima se pojedine zone karakterišu, ma koliko u njima boravila.

Ovakva podela na zone i kategorizacija radiološke opasnosti je, u stvari, pokušaj da se na osnovu dosadanjeg naučno-istraživačkog rada, opita i iskustava, uopšti i određenije rejonizira i precizira stepen ugroženosti snaga u takvim uslovima, odnosno da se utvrde operativno-taktički pokazatelji koji će omogućiti komandama da se lakše i brže snalaze u složenim radiološko-hemijskim situacijama i da adekvatno reaguju i preduzimaju mere. Naime, *umerena zona (A)* predstavlja zonu takvog stepena opasnosti gde će živa sila van zaklona biti ozračena preko dozvoljenih normi. Međutim, živa sila u automobilima i oklopnim transporterima, po pravilu, neće biti toliko ozračena da bi izgubila borbenu sposobnost.

Jaka zona (B) predstavlja zonu sa takvim stepenom opasnosti u kojoj će živa sila, ukoliko komande ne preduzmu na vreme odgovarajuće mere, biti prekomerno ozračena, čak ako dejstvuje i na automobilima, tako da može doći do izbacivanja iz stroja i 50% ljudstva.

Opasna zona (C), mislim da već samo ime govori o njenim karakteristikama. Ljudstvo na automobilima dejstvujući u toj zoni može doživeti, ukoliko nisu pravovremeno preduzimane adekvatne mere, 100% gubitaka.

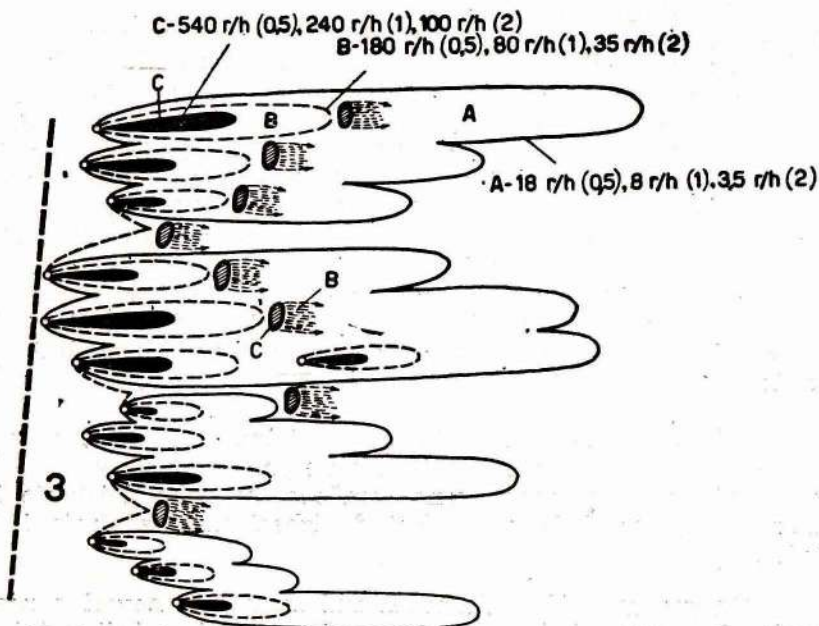
Sve ovo jasno ukazuje na to kuda treba da bude usmerena pažnja komandi i kako je brzina neophodna u odlučivanju i preduzimanju mera prema situaciji u pojedinim zonama i uslovima u kojima se snage nalaze.

Na ovoj istoj šemi vidi se još jedna zona, oivičena isprekidanom linijom, čiji je maksimalni stepen opasnosti definisan dozom ispod 4 r za celo vreme raspada radioaktivnog materijala. Tu zonu nismo posebno obeležili i nazvali. Razlog je razumljiv. Ona je zanemarena jer se smatra da nezaštićena živa sila, ma koliko boravila u toj zoni, ne može biti ozračena iznad tolerantnog nivoa (oko 50 r).

Ovakva kategorizacija zona po stepenu opasnosti možda nam ne bi bila dovoljno jasna i ubedljiva, ukoliko ne bi bila prisutna zakonitost ponašanja radioaktivnih padavina, tj. promenljivost

intenziteta zračenja sa istekom vremena. Drugim rečima, ako ne bismo imali u vidu da jednom stvorena određena radiološka situacija nije konstantna, već da se menja kroz proteklo vreme — što predstavlja veliku sreću u nesreći nuklearnog rata. Razvoj i ponašanje radiološke situacije mogu se čak i prognozirati ukoliko su poznati odgovarajući parametri.

Ovo nam ubedljivo potvrđuju situacije prikazane na šema 3 i 4. Šema 3 prikazuje situaciju u trećem pojasu nakon pola, jednog i dva časa, a šema broj 4 nakon 6 časova. Na šemi 3 vidimo da je posle 2 časa došlo do veoma skokovitog obrta situacije u pozitivnom smislu.

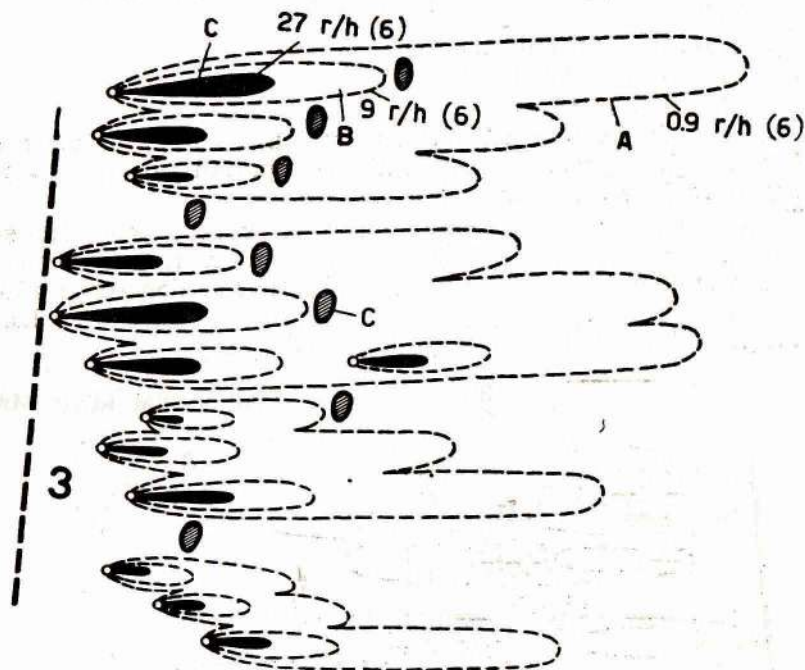
Šema 3

U zoni C, kao najopasnijoj, intenzitet zračenja na donjoj granici, nakon pola časa, iznosi 540 r/h, a već posle 1 časa 240 r/h, da bi nakon 2 časa dostigao nivo od 100 r/h. Međutim, posle 6 časova opada na 27 r/h, pa se na taj način približava nivou intenziteta donje granice umerene zone nakon pola časa (18 r/h).

Ako sada pogledamo šemu 4 koja nam pokazuje celokupnu situaciju intenziteta zračenja u svim zonama nakon 6 časova, videćemo da je intenzitet na donjim granicama zona sledeći: zona C — 27 r/h, zona B — 9 r/h i zona A — 0,9 r/h.

Prema tome, nakon 6 proteklih časova imamo kvalitetno sasvim drugu situaciju od početne u smislu intenziteta zračenja, tj. približili smo se karakteristikama zone koju smo označili isprekidanim linijom na šemi 2.

Navedeni podaci dovoljno ubedljivo dokazuju zašto je izvršena baš takva kategorizacija zona, imajući u vidu stepen opasnosti za živu silu.

Šema 4

Sva ova razmatranja o stepenu opasnosti i ugroženosti žive sile odnose se na uslove kad je živa sila na otvorenom prostoru.

Međutim, kakav će stepen ugroženosti žive sile biti u zaklonima u pojedinim zonama, videćemo kad uporedimo situaciju iz šeme 2 sa sledećim pokazateljima u tri karakteristična slučaja:

Prvo, ako se živa sila nalazi u otkrivenim saobraćajnicama i rovovima i nije izvršena dekontaminacija:

u zoni A primiće dozu od oko 13 r za čitavo vreme raspada radioaktivnih materijala;

u zoni B primiće dozu od 130 r za celo vreme, a

u zoni C dozu od 400 r za čitavo vreme.

Drugo, ako se živa sila nalazi u istim uslovima, ali je izvršena dekontaminacija:

u zoni A primiće dozu od oko 2 r, za celo vreme raspada radioaktivnog materijala;

u zoni B primiće dozu od 20 r za celo vreme, a
u zoni C dozu od 60 r za čitavo vreme.

Treće, ako se živa sila nalazi u pokrivenim zaštitnim rovovima (šema 5)

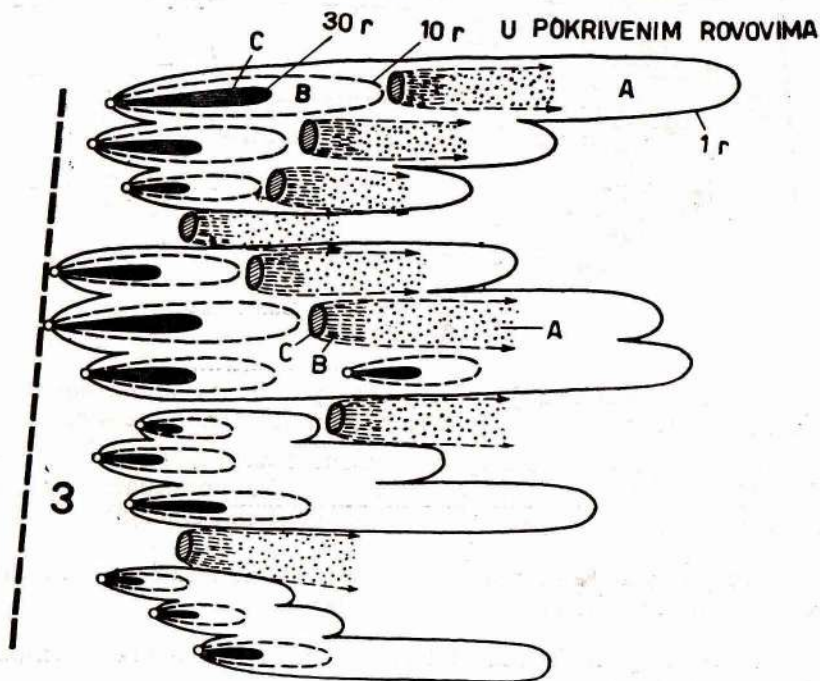
u zoni A primiće dozu od 1 r;

u zoni B dozu od 10 r, a

u zoni C dozu od 30 r.

Znači da se, prema iznetim uslovima u kojima se može naći živa sila, stepen ugroženosti smanjuje — u prvom slučaju za 3 puta, u drugom za 20, a u trećem za 40 puta.

Navedeni podaci sasvim ubedljivo govore o tome šta znači ukopavanje u savremenim dejstvima koje se mora preduzimati u svim situacijama, šta znači brzo i kvalifikovano donošenje odluke, tj. izvlačenje ili zadržavanje snaga u zaklonima, odnosno do kakvih teških posledica mogu dovesti pogrešne odluke.

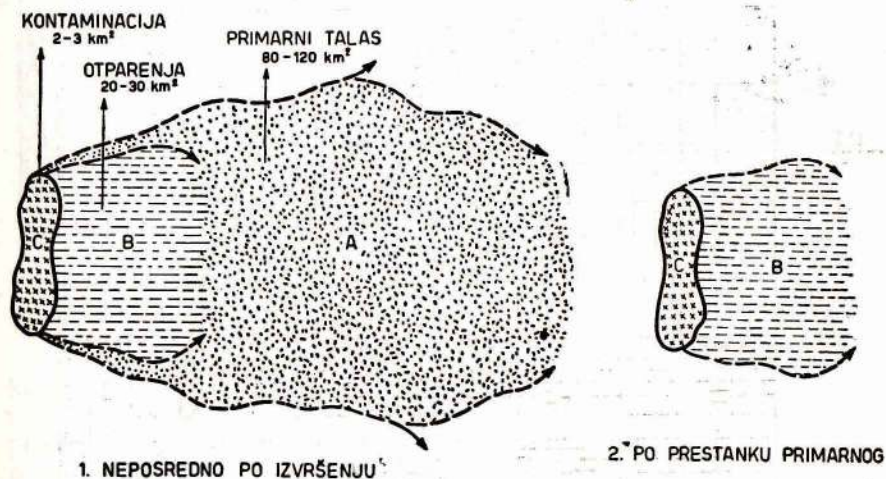

Šema 5

Na pomenutim šemama se vidi da se i hemijska situacija, kao posledica hemijskog udara, slično reflektuje. I ovde imamo tri karakteristične zone — A, B i C koje imaju slične opšte karakteristike stepena ugrožavanja, razvoja i ponašanja (šema 6). Zonu A, kao rezultat primarnog hemijskog talasa, zonu B kao rezultat sekundarnog isparavanja zone C i zonu C kao rezultat kapljičastih kontaminacija hemijskog udara.

Na šemi 3 vidimo da je zona A nestala, a na šemi 4 (nakon 6 časova) nestala je i zona B. Zadržala se još samo zona C. To znači da ni hemijska situacija ne predstavlja neku konstantnu vrednost, s tim što treba imati u vidu da se nepripremljenost snaga za hemijske udare i neblagovremeno preduzimanje mera skuplje plaćaju.

OPŠTA SLIKA HEMIJSKOG UDARA

Sema 6

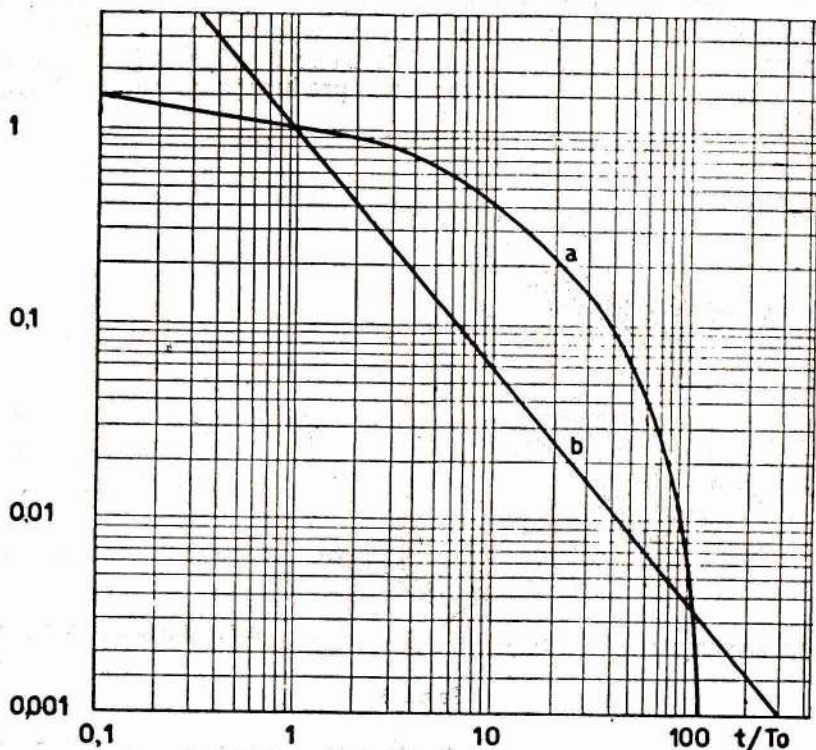
U celokupnom razmatranju situacije posle izvršenog PNU nije posebno razmatran problem indukovanih kontaminacija, jer je efekat toga dejstva po obimu mnogo manji. No, smatram da je potrebno dobro uočiti razlike između indukovanih i kontaminacija nastalih radioaktivnim padavinama. To reljefno ilustruje grafikon (šema 7). Naime, intenzitet indukovane kontaminacije za jedno određeno vreme opada sporije, da bi nakon tog vremena imao strmi pad, dok kod kontaminacija radioaktivnim padavinama opadanje intenziteta ima brži ujednačeni pad, — ali i duže vremensko zadržavanje slabih intenziteta.

Ovaj fenomen ponašanja indukovanih kontaminacija očigledno upozorava na teškoće u brzom saniranju situacije u rejonima nultih tačaka nuklearnih udara (u naseljenim mestima, prilikom opravki objekata na komunikacijama, raščišćavanja puteva, tesnaca itd.).

Procena zemljišta u uslovima PNU još je jedno vrlo interesantno pitanje. Reč je o problemima prohodnosti i savlađivanja pojedinih rejona, zahvaćenih radiološkim efektima nuklearnog oružja za pojedine rodove. Sema 8 slikovito izražava ove karakteristike.

Na donjem delu šeme vidimo prirodni reljef zemljišta, a iznad njega onaj koji je nastao usled nuklearnog efekta. Taj „reljef“ je nevidljiv i promenljiv, ali predstavlja realnu teškoću za savlađivanje za jedinice i borbenu tehniku.

Mislím da ovo očigledno ukazuje na činjenicu da nas klasične procene zemljišta ne mogu više zadovoljiti.

VREMENSKO OPADANJE BRZINE DOZE :
a - ZA INDUKOVANU RADIOAKTIVNOST
b - ZA PADAVINE

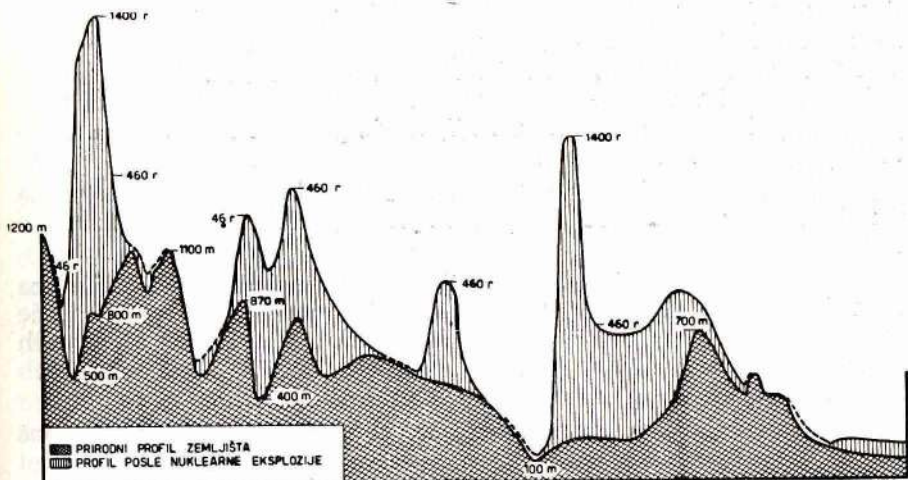
Sema 7

Napominjem da su ovde obuhvaćena samo neka pitanja i efekti PNU, dok su ostala zapostavljena jer smatram da su jednostavnija, poznatija i što je o njima teže raspravljati bez preciznih pretpostavki.

U ovom delu članka pokušaćemo da sagledamo mogućnosti za rešavanje složenih problema koje braniocu nameće PNU i da istaknemo osnovne preduslove koji moraju postojati za uspešno suprotstavljanje agresoru.

Brza spoznaja nastale situacije i mogućnost praćenja njenog razvoja svakako je prvi preduslov. Bez toga ne može biti govora o pravovremenom i kvalifikovanom odlučivanju i reagovanju. Zatim slede ovi preduslovi:

brzina odlučivanja, tj. brzina preduzimanja adekvatnih mera koje, ako bismo vremenski merili, moraju biti veće od brzine kretanja i širenja radiološke opasnosti;

Šema 8

mogućnost neposredne zaštite snaga, što znači sposobnost za kontrolu nuklearnih i hemijskih uslova na licu mesta, onemogućavanje prodiranja kontaminanata u organizam bilo kojim putem i preduzimanje ostalih mera koje će svesti na minimum štetan uticaj primarnih i naknadnih učinaka na živoj sili i tehnici;

postojanje posebnih moćnih snaga za dekontaminaciju, koje stoje na raspolaganju komandama radi intervenisanja u situacijama masovnih kontaminacija, a to će biti osnovna karakteristika PNU;

znanstvena osposobljenost, u prvom redu, starešinskog kadra i komandi u celini, kao opšti preduslov svih ostalih;

gotovost jednog dela snaga u miru, sposobnih da odmah otkriju sve veličine PNU i spremnih da se suprotstave snagama KoV agresora, kada krenu u eksploataciju PNU.

Da vidimo sada, kakve su mogućnosti za obezbeđenje pomenutih preduslova i šta oni sadržajno, po obimu i složenosti, predstavljaju?

Brzina spoznaje nastale situacije, s obzirom na karakter i broj potrebnih informacija i brzinu njihovog pritičanja, toliko je složen zahtev da se samo adaptacijom postojećeg klasičnog sistema informisanja i komandovanja ne može obezbediti. Neophodan je poseban sistem sa najširoom platformom koji će obuhvatiti NHB-kontrolu u oružanim snagama (zone dejstva) i kontrolu teritorije cele zemlje radi zaštite stanovništva i oružanih snaga.

Prema tome, očigledno je da se radi o jednom integralnom sistemu NHB kontrole, koji jednom širokom mrežom kontrolnih punktova pokriva čitavu teritoriju zemlje i omogućava brzu spoznaju

situacije u jednom centru u bilo kom delu zemlje, odnosno na pojedinim stepenima komandovanja u oružanim snagama ili upravljanja na civilnom sektoru na njihovoj teritoriji. Naravno, da ovakav sistem podrazumeva i uključivanje snaga u vazduhu radi obezbeđenja brže prospekcije NHB situacije na zemlji, što je posebno značajno za uslove koji nastaju PNU agresora.

Kroz isti ovaj sistem rešava se i pitanje uzbunjivanja snaga o nailasku opasnosti radi blagovremenog preduzimanja zaštitnih i ostalih mera.

Osnovni zadatak ovakvog sistema je da bude sposoban za brzu detekciju nuklearnih eksplozija dajući pri tome odgovarajuće parametre radi prognoze, praćenja radioaktivnih padavina i otrovnih hemijskih talasa, otkrivanja i obeležavanja radioloških i hemijskih kontaminacija i brzog informisanja komandi i ostalih organa.

Očigledno je da usavršavanjem pomenutog sistema nije još rešeno pitanje *brzine odlučivanja*, već su samo stvoreni povoljni preduslovi. Dobijene informacije predstavljaju zbir raznih faktora koje je potrebno brzo obraditi, proveriti, međusobno konfrontirati, pretvoriti u operativno-taktičku situaciju i dostaviti komandantu da bi mogao doneti odluku.

Logično je da, što je viša komanda i sa većeg područja stižu informacije, i njihova raznolikost je veća, procena, odnosno opšta procena situacije složenija.

Prema tome, nerealno je očekivati da to može učiniti klasična komanda. Tako složene zadatke mora rešavati poseban računski-analitički organ komande (RAO) koji će biti u stanju da prima informacije, da ih veoma brzo obradi i dostavi organima komande, kako bi komandant doneo najcelishodniju odluku i odgovarajućim protivmerama preduhitrio protivnika koji preduzima nuklearni i hemijski udar.

Koliko je značajna brzina odlučivanja i koliko je složen zadatak savremenih komandi vidi se i po tome što su danas već uključena i naučno-tehnička dostignuća kibernetike radi automatizacije pomenutog procesa.

Obezbeđivanje *neposredne zaštite snaga na licu mesta* praktično znači *preduzimanje mera i postupaka da bi snage preživele* i očuvale svoje sposobnosti za borbena dejstva. Ovaj zadatak je izuzetno značajan i presudan jer, ako ne sačuvamo čoveka, sve ostale mere su neefikasne, bez obzira na to koliko bile savremene i brižljivo planirane.

Osnovne karakteristike ovih zadataka su brojnost i raznovrsnost sredstava i opreme za zaštitu kojom treba da raspolaže pojedinac (oko 6—7 predmeta), a isto tako i osnovna jedinica. Mislim da nije teško zaključiti šta to količinski i finansijski znači za zemlju, imajući u vidu potrebe ratne armije i zaštitu stanovništva. Mora nam biti prisutna i činjenica da još nije rečena poslednja reč u razvoju borbenih sredstava (nuklearnog i hemijskog oružja), pa su prema tome jednom nađena rešenja za protivmere podložna čestim izmenama, što sve još više komplikuje rešavanje ovog pitanja.

Ovako data karakteristika tih zadataka povlači za sobom problem obučenosti mase ljudi u pravovremenoj i kvalifikovanoj upotrebi sredstava za nuklearnu i hemijsku zaštitu, jer se neobučenosť neminovno plaća životom i nema ispravljanja greške. Mere zaštite moraju delovati gotovo automatski — bez neposrednog uticaja i pomoći starešina i komandi — jer za to nema vremena. Ovaj faktor očigledno ukazuje na značaj obuke u NHB-zaštiti.

O značaju i ulozi *posebnih snaga za dekontaminaciju* mislim da nije potrebno posebno govoriti, jer smo to mogli jasno uočiti iz pretpostavljene situacije i faktora koje smo razmatrali. Sigurno je jedno — takvih snaga će verovatno uvek biti malo u uslovima PNU.

Što se tiče preduslova *gotovosti jednog dela snaga u miru*, mislim da je to toliko očigledno i razumljivo, da nema potrebe za posebnim komentarom.

Svakako da nije potrebno naglašavati i isticati značaj znanstvene osposobljenosti i potrebe za vojnim znanjem u ovoj etapi razvitka naših oružanih snaga i vojne misli uopšte. Čini mi se da problemi koje smo razmatrali, a posebno PNU, nedvosmisleno govore i upućuju na složenost savremenih borbenih dejstava. Traže se nova precizna i sigurna znanja, a u prvom redu dobro poznavanje nuklearnog oružja — tog novog fenomena savremenog rata i zakonitosti njegovog ponašanja. Količina potrebnih znanja nije mala i ne svodi se samo na uopšteno poznavanje tog novog fenomena, već i na poznavanje njegovog uticaja na organizaciju snaga, na njihovo adekvatno tehničko opremanje, kao i na odgovarajuće operativno-taktičke postupke.

Mislim da je nemoguće rešavati probleme savremenih ratnih dejstava i pripremati savremenu armiju za takva dejstva, ako svi njeni pripadnici ne poseduju odgovarajuća znanja. Potpuno ovladavanje ovim znanjima predstavlja i veliki doprinos brzini odlučivanja kojoj toliko težimo.

Nepravovremene i nekvalifikovane odluke mogu dovesti do veoma teških posledica, mnogo težih no što je to bio slučaj u dosadašnjim ratovima. Iz toga proizlazi i velika odgovornost i zahtev za upornim usvajanjem novih znanja.

Razmatrajući izneta mišljenja, možemo istaći ove zaključke:

Prvo, PNU je poseban način dejstva agresora, strategijskog karaktera i cilja, vezan za početni period rata. Njegove osobenosti proizlaze iz moći koju ispoljava na velikom prostranstvu i posledicama aktivnog — ofanzivnog karaktera. Efekti dejstva PNU kreću se i ponašaju prema kretanju atmosfere i vremena, a deluju po zakonitosti radioloških i hemijskih procesa koji u određenim situacijama, svojim ukupnim ostvarenim efektom mogu imati presudan uticaj na ishod ne samo početnog perioda, već i rata u celini.

Drugo, PNU agresora praktično znači i samo prisustvo agresora u napadnutoj zemlji, iako njegove snage KoV još nisu prešle granicu. Ovakav zaključak rezultira iz prethodnog stava. Naime, na-

padnuti je već prisiljen na odbranu, na odgovarajuće manevre sopstvenim snagama, na aktivnu odbranu i borbu sa posledicama PNU u kojoj su angažovane velike snage. Moglo bi se čak reći da je napadnuti u posebnom vidu odbrane strategijskog karaktera, koju bi trebalo posebno izučavati sa svim njenim komponentama i osobenostima.

Treće, prvim nuklearnim udarom nastaje iznenadna, masovna veoma složena i kritična situacija kod branioca, *ali ne i bezizlazna. I u takvim uslovima potpuno je moguće suprotstavljati se organizovano snagama KoV agresora, ukoliko su realizovani preduslovi o kojima smo govorili.*

Četvrto, teorija o PNU vrlo je mlada, takoreći u začetku. Ona će doživljavati transformacije, zavisno od daljeg razvoja nuklearno-hemijskih borbenih sredstava, kao i ostalih naučno-tehničkih dostignuća. Zbog toga je potrebno stalno praćenje i izučavanje, kao i uporedno razvijanje i usavršavanje celovitog sistema koji će se suprotstaviti efektima PNU.

Peto, mislim da je očigledno da je suma novih znanja, protkanih raznim naučnim disciplinama koja se zahtevaju od pripadnika savremenih oružanih snaga, dosta velika, i da je isto tako očigledno da je nemoguće brzo razrešavati složene situacije savremenih ratnih dejstava bez posedovanja tih znanja i poznavanja određenih zakonitosti savremenog rata.

General-major
Miloš MANOJLOVIĆ

MOGUĆNOST I NAČIN POSTIZANJA STRATEGIJSKOG IZNENAĐENJA

Teorija i praksa iznenađenja nisu proizvodi savremene vojne misli i ratne veštine. Razmišljanja o iznenađenju sreću se u delima najstarijih poznatih vojnih pisaca¹ i ne silaze sa stranica vojne literature do naših dana. Mnogi ga vojni teoretičari smatraju jednim od osnovnih načela borbenih dejstava taktičkih, operativnih i strategijskih razmera. Istorija ratova obiluje primerima iznenadnih dejstava zaraćenih strana.

U periodu između prvog i drugog svetskog rata vođene su široke polemike o značaju i mogućnosti iznenađenja, osobito u strategijskim razmerama.

Pripremajući se za drugi svetski rat, Nemci su usvojili koncepciju brzih i silovitih udara koji su imali da iznenade protivnika kako u taktičkim i operativnim, tako i u strategijskim okvirima (teorija „munjevitog rata“). Tu koncepciju su i realizovali u agresivnim napadima na Poljsku, Dansku, Norvešku, Francusku, Jugoslaviju, Grčku i druge zemlje. Naravno, uspeh Nemaca bio je znatno olakšan zbog pogrešnih procena, defektnih strategijskih rešenja i nedovoljnih priprema njihovih protivnika, ali iznenađenju, ipak, pripada istaknuto mesto.

Zaraćene strane u drugom svetskom ratu trudile su se da iznenade protivnika i upotrebom novih borbenih sredstava. Tako su Nemci iznenadili svoje protivnike bombarderima za obrušavanje („štuka“), Britanci Nemce upotrebom radara, Rusi Nemce tenkom T-34, Nemci Britance raketama V₁ i V₂. Najveće „tehnološko iznenađenje“ bila je atomska bomba. Naši narodi, na poziv i pod rukovodstvom KPJ, priredili su okupatorima strategijsko iznenađenje dizanjem ustanka, a u toku četvorogodišnje borbe operativno i taktičko iznenađenje je bilo stalno prisutan činilac u svim našim borbenim dejstvima. Istorija drugog svetskog rata bogata je i drugim primerima iznenađenja, među kojima posebnu pažnju privlače napad Japanaca na američku flotu u Perl Harburu (decembra 1941. godine), neke operacije na istočnom frontu u kojima je Crvena armija zahvaljujući iznenađenju nanela teške udarce hitlerovskoj ratnoj mašini, zatim iskrcavanje saveznika u Normandiji u junu 1944. godine, itd.

U mnogobrojnim oslobodilačkim ratovima, koji su vođeni posle drugog svetskog rata ili se još vode (Indokina, Malaja, Alžir, Vijetnam i dr.), iznenađenje je jedno od osnovnih načela čijom primenom ustanici nastoje da pariraju i umanje tehničku nadmoćnost protivnika i da mu slabijim snagama nanesu osetne gubitke.

¹ Sun Cu Vu „Veština ratovanja“.

Međutim, neki vojni teoretičari posmatraju iznenađenje samo kao funkciju dve promenljive veličine: *oružja* i *brzine*, pa na osnovu toga izvlače zaključke koji nisu tačni.

SAVREMENA ORUŽJA I MOGUĆNOST IZNENAĐENJA

Vreme od završetka drugog svetskog rata do danas obeleženo je epohalnim dostignućima na polju nuklearne energije, elektronike, automatizacije i u mnogim drugim oblastima nauke, tehnike i tehnologije. To je osnova na kojoj se temelji čitav sistem naoružanja savremenih armija.

Otkriće nuklearnog i termonuklearnog eksploziva otvorilo je potpuno novo poglavlje u ljudskoj istoriji uopšte i u istoriji ratova posebno. Brzi razvoj nuklearnih i termonuklearnih oružja išao je u dva pravca: ka minijaturizaciji i ka stvaranju oružja vrlo velike moći ubijanja i razaranja. U minijaturizaciji se došlo do takvih oružja čija je jačina ravna desetom delu jedne kilotone (piše se i o nuklearnim oružjima mnogo manje snage) i koja su se po svojim učincima približila klasičnim oružjima. Time je gotovo uspostavljen kontinuitet između radijusa dejstva klasičnih i nuklearnih oružja i povećana opasnost od upotrebe ovih poslednjih (naravno, između učinka tih oružja postoji i suštinska razlika). Na drugoj strani te lepeze srećemo termonuklearna oružja jačine do 60 i više megatona. U naučno-tehničkom pogledu više nema prepreka da se proizvedu oružja koja bi bila još mnogo jača, ali je u praksi to uslovljeno mogućnošću njihovog prenošenja na cilj i „racionalnošću“ upotrebe.

Za prenošenje nuklearnog i termonuklearnog eksploziva na cilj izrađeni su mnogobrojni tipovi raketa i aviona, a koriste se i artiljerijska i minobacačka oruđa, torpeda i mine. Najzapaženiji rezultati postignuti su u proizvodnji raketa. One mogu da prenose nuklearna i termonuklearna punjenja ogromne jačine, veoma su precizne u gađanju ciljeva, nisu podložne uticaju vremenskih prilika, imaju sposobnost velikog manevrisanja putanjama leta, a u poslednje vreme intenzivno se radi na povećanju mogućnosti njihove penetracije kroz odbrambeni sistem protivnika. Velikom pokretljivošću (postavljanjem na guseničare, železničke platforme, površinske brodove, podmornice, letelice), orijentacijom na izradu malogabaritnih sistema oružja i ukopavanjem u podzemne betonske silose znatno se smanjuje njihova ranjivost.

U arsenalu oružja za masovno ubijanje i razaranja sve vidnije mesto dobijaju hemijska borbena sredstva, čija je eventualna upotreba stalno prisutan činilac u vojnoj teoriji, a neka od njih se primenjuju i u praksi (oružane snage SAD u Južnom Vijetnamu).

Za protekle dve decenije učinjen je veliki napredak i u usavršavanju klasičnih oružja, tako da su mnoga od njih samo po nazivu i obliku ostala slična onima iz poslednjih ratova, dok su se njihove taktičko-tehničke osobine znatno izmenile.

Prodor čoveka u svemir, koji je počeo pre desetak godina, otvorio je nove mogućnosti korišćenja i te dimenzije u vojne svrhe.

Veštački sateliti Zemlje već su postali efikasno sredstvo za obavljanje raznovrsnih zadataka vojne prirode, od izviđanja i veze do vremenskih prognoza i navigacije. Mnogo se govori i o mogućnosti njihove upotrebe za prenošenje nuklearnog i termonuklearnog eksploziva (orbitalne bombe) i za borbu protiv satelita i raketa. Najnovija dostignuća vasijske tehnike i uspešno rešenje problema manevrisanje vasijskih letelica znatno proširuju mogućnost primene veštačkih satelita u vojne svrhe. U skoroj budućnosti pojaviće se na putanji oko Zemlje i „svemirske laboratorije“ sa posadom. Nije daleko čas kada će čovek kročiti na Mesec. Ima opravdanih razloga za bojazan da bi to moglo biti korišćeno i u vojne svrhe. Neki ekstremni krugovi na Zapadu čak tvrde da je osvajanje Meseca put za potpuno gospodarenje našom planetom.

Za temu u ovom članku važne su sledeće osnovne karakteristike savremenih sistema oružja:

veliki *domet* koji im omogućava da mogu tući skoro svaku tačku na zemlji ne menjajući svoje vatrene položaje;

ogromna *brzina* prenošenja eksplozivnih materijala na ciljeve, što radikalno skraćuje vreme potrebno za protivdejstvo;

gotovo *nemerljivi učinci* (posledice), koji mogu biti presudni za ishod boja, operacije pa i rata u celini;

znatno je porasla *autonomnost, relativna neranjivost i manevarska sposobnost*, što im daje novo obeležje.

Za razliku od ranijih ratova, kada su borbena sredstva bila predmet taktike ili operativne veštine, današnja oružja za masovno ubijanje i razaranje postala su elemenat strategije. To znači da sada na svim stepenima ratne veštine postoje i adekvatna borbena sredstva, tako da se dejstva u strategijskim okvirima ne javljaju samo kao zbir uspeha u taktičkim i operativnim razmerama nego i kao samostalan činilac, koji u određenim okolnostima može biti odlučujući.

Takva svojstva savremenih oružja navode pojedince na apsolutiziranje njihove uloge uopšte i posebno njihovih mogućnosti u postizanju iznenađenja. Iza tvrdnje da je savremeno oružje, a posebno raketno-nuklearno, jedini pokazatelj borbene vrednosti i snage strana koje su u sukobu krije se, u stvari, pokušaj demoralisanja onih koji danas nemaju takvo oružje i njihovog prisiljavanja da se stave pod tuđi „kišobran“. Naravno, i potcenjivanje tih oružja, kakvo je donedavno bilo svojstveno rukovodiocima NR Kine („tigar od papira“), nije manje opasno. To je uzaludno bežanje od stvarnosti i pokušaj obmane vlastitih naroda, što može imati samo negativne posledice na njihov moral ako bi jednog dana bili izloženi dejstvu takvih oružja protivnika.

Precenjivanje značaja savremenih oružja i jednostrano određivanje njihove uloge u eventualnim oružanim sukobima izvor je i pogrešnih zaključaka o *mogućnosti* strategijskog iznenađenja protivnika. Ako bi se prihvatila kao tačna tvrdnja da su oružja *sama po sebi* dovoljna da se postigne iznenađenje, onda bi ona strana koja je inferiornija u ratnoj tehnici bila unapred osuđena na to da će biti iznenađena, a samim tim i pretrpeti gubitke koji bi mogli biti sud-

bonosni. Međutim, ratna praksa pokazuje da to nije tačno. Ne samo da u istoriji ratova nije bila uvek (po pravilu) iznenađena ona strana koja je inferiornija u pogledu naoružanja, nego se mnogo puta desilo da je iznenadila znatno nadmoćnijeg protivnika. To znači da je *oružje, ako se vešto upotrebi, samo jedan od činilaca koji omogućavaju da se protivnik iznenadi.*

Pogrešna shvatanja o ulozi savremenih oružja u postizanju iznenađenja posledica su brkanja dva pojma: *mogućnosti* iznenađenja i užasnih *učinaka* koje bi ta oružja prouzrokovala ne samo ako bi protivnik bio iznenađen nego i u slučaju da očekuje napad. Opsednuti tim učincima, koji bi zaista bili katastrofalni, pojedinci su skloni da pripišu savremenim oružjima i ona svojstva koja ne poseduju. Samo celovitim sagledavanjem svih činilaca od kojih zavisi iznenađenje moguće je pravilno odrediti mesto koje u tom kompleksu pripada borbenim sredstvima.

BRZINA KAO JEDAN OD USLOVA IZNENAĐENJA

Ima shvatanja da je brzina činilac koji „automatski“ omogućava iznenađenje protivnika.

U vojnoj terminologiji i praksi to je složen pojam koji obuhvata: brzinu dejstva oružja, kretanja jedinica i borbenih sredstava, komandovanja (odlučivanja) i brzinu nekih drugih delatnosti oružanih snaga koje su u vezi sa pripremama i vođenjem rata.

Do prvog svetskog rata borbeno dejstvo sa se odvijala brzinom pešaka. Uvođenjem mašina u naoružanje i opremu oružanih snaga događaji na bojištu su dobili novi ritam, koji se neprestano povećava.

Nekada se brzina dejstva oružja izražavala brojem zrna (metaka) izbačenih u određenoj jedinici vremena. Sa novim oružjima pojavila su se i nova merila u njihovoj brzini dejstva. Bombarderska avijacija, kakva je upotrebljavana u drugom svetskom ratu i čija primena nije prestala do danas (vijetnamski rat), u stanju je da za vrlo kratko vreme izbacii na cilj velike količine klasičnog eksploziva (američki strategijski bombarder B-52 može da ponese 35 tona bombi na udaljenost do 5.000 km). O brzini dejstva nuklearnih oružja dovoljno je reći da se za svega nekoliko sekundi može aktivirati energija čija je razorna moć teorijski veća od celokupne količine eksploziva utrošenog u drugom svetskom ratu. Dok su, na primer, u prvom svetskom ratu artiljerijske pripreme napada trajale i po nekoliko dana, a u drugom svetskom ratu artiljerijske i avijacijske pripreme oko 1,5 do 2 časa (uz učešće do 200 i više artiljerijskih oruđa na kilometar fronta), dotle se danas samo jednim udarom raketno-nuklearnog oružja mogu trenutno naneti protivniku ogromni gubici na velikoj prostoriji na frontu i duboko u unutrašnjosti vojišta — ratišta.

U toku poslednjih 50 godina učinjen je veoma osetan napredak i u brzini kretanja jedinica i borbenih sredstava. Kada su se jedinice kretale peške, prosečan dnevni marš iznosio je 30 do 40 km.

Prosečne dnevne marševske mogućnosti savremenih divizija iznose 150—250 km, ako se kreću kopnenim komunikacijama. Međutim, u novije vreme se sve veća pažnja pridaje vazdušnom transportu ne samo manjih jedinica na bojištu ili vojištu, nego i čitavih divizija s jednog na drugo ratište ili s kontinenta na kontinent. U vežbi „Big Lift“, koja je izvedena u oktobru 1963. godine, Amerikanci su prebacili vazdušnim putem iz Teksasa u SR Nemačku ljudstvo oklopne divizije (15.000 ljudi) u roku od 63 časa (teško naoružanje te divizije je uskladišteno u SR Nemačkoj). Na tom zadatku su bila angažovana 204 transportna aviona.

Amerikanci sada razvijaju novi transportni avion (C-5-A), koji će moći da prenese teret od 55 tona na udaljenost od 10.000 km a teret od 110 tona brzinom krstarenja 800 km/č na udaljenost od 5.000 km. Upotrebom takvih aviona operacija „Big Lift“ trajala bi samo 24 časa, s tim što bi se zajedno s ljudstvom prevezlo celokupno naoružanje i oprema oklopne divizije.

U SSSR-u je za civilne potrebe izgrađen vrlo teški transportni avion AN-22, koji je 1965. godine prikazan na vazduhoplovnoj izložbi u Parizu. Njegova nosivost je oko 80 tona ili 720 vojnika. Taj teret može da ponese na udaljenost veću od 5.000 km brzinom oko 680 km/č. To je danas najveći transportni avion na svetu.

Sada se u SAD, a verovatno i u SSSR-u, ispituje mogućnost korišćenja raketa za prenošenje jedinica na velika udaljenja za vrlo kratko vreme. Po jednom takvom američkom projektu bilo bi moguće pomoću rakete prebaciti na najudaljeniju tačku na Zemlji za 45 minuta 1.200 vojnika ili 135 tona tereta.

Osetno povećanje brzine kretanja karakteriše i razvoj mnogih ostalih savremenih borbenih sredstava.

Tenk je prvi put upotrebljen u prvom svetskom ratu. Kretao se brzinom 4 do 8 km/č. U drugom svetskom ratu brzina tenkova bila je 40 do 50 km/č. Današnji tenkovi kreću se brzinom od 70 km/č.

Dok su pre nepunih 20 godina brzine lovačkih aviona iznosile oko 600 km/č, danas su one 2 do 3 puta veće od brzine zvuka, a teži se i daljem povećavanju. Slična tendencija je prisutna i u razvoju ostalih vrsta borbenih aviona.

Celokupan razvoj ratnih brodova svih vrsta takođe se odvija u znaku nastojanja da se povećaju brzine kretanja, te je i na tom polju postignut osetan napredak. Na primer, donedavno su se podmornice na klasičan pogon kretale pod vodom brzinom od 10 do 12 čvorova na čas. Savremene podmornice na nuklearni pogon kreću se brzinom do 30 i više čvorova na čas.

Uvođenjem raketa u naoružanje učinjen je revolucionaran skok na području brzine kretanja borbenih sredstava. Rakete stratezijske namene imaju brzinu od 30.000 km/č, što je 10 puta više od brzina najmodernijih borbenih aviona. Veštački sateliti Zemlje ostvaruju u tom pogledu novo poglavlje.

Munjeviti razvoj ratne tehnike najneposrednije utiče na način pripremanja i vođenja borbenih dejstava. Veliki porast brzine dejstva oružja i kretanja jedinica i borbenih sredstava daje sasvim nova obeležja boju, operaciji i oružanoj borbi u celini. Period koji

prethodi početku oružanog sukoba može biti vrlo kratak, a situacija na bojištu, vojištu ili ratištu može da se izmeni mnogo brže nego u nedavnim ratovima. Otuda je neizvesnost stalno prisutan činilac u procenama stanja protivnika i vlastitih snaga. To nameće složene zadatke komandama svih stepena. One moraju gotovo trenutno donositi odluke koje mogu biti sudbonosne za jedinice i stanovništvo. Uvođenjem sredstava za mehanizaciju i automatizaciju komandovanja pokušava se da se taj problem bar donekle reši.

Nema sumnje da brzina dejstva oružja, kretanja jedinica, snaga i sredstava i komandovanja (odlučivanja) ima neobično važnu ulogu u pripremanju i vođenju oružane borbe u celini, a posebno u ostvarenju iznenađenja. Ona zaraćena strana koja se blagovremeno ne osposobi da odgovori novim zahtevima brzine unapred je osuđena na neuspeh. Međutim, *to ne znači da brzine same po sebi donose prednosti i konačnu pobjedu, da su dovoljne da se protivnik iznenadi i porazi.* Pravilno iskorišćene, u određenim okolnostima, one mogu biti jedan od osnovnih uslova iznenađenja i pobjede nad protivnikom.

Uostalom, ni iznenađenje nije odvojena, samostalna borbena radnja koja je sama sebi cilj. Jedino kao sastavni deo celokupne borbene (ratne) delatnosti i u najtešnjoj vezi sa mnogim drugim načelima i činionicima ono može uspeti i dati značajne rezultate.

MOGUĆNOST IZNENAĐENJA

Postoje vrlo različita mišljenja o *mogućnosti* postizanja strategijskog iznenađenja u današnjim uslovima (na početku ili u toku rata). Dok jedni smatraju da je pojavom raketno-nuklearnih i drugih oružja velike brzine i moći mogućnost iznenađenja znatno porasla, drugi misle da je ona danas manja nego ikada ranije, pa čak i isključena.

Verujući u mogućnost iznenađenja protivnika u strategijskim razmerama, neki ekstremni vojni krugovi u SAD još i danas zastupaju tezu o „preventivnom ratu“. Nasuprot njima, mnogi stoje na stanovištu da je — s obzirom na snage i sredstva kojima protivnik raspolaže i mere koje preduzima — to gledište prevaziđeno (navodno, bilo je moguće u vreme nuklearnog monopola ili nuklearne premoći SAD) i da treba tražiti druga rešenja za postizanje uspeha u ratu. U novije vreme ovi poslednji stavovi su dominantni. Oni su i ozvaničeni strategijskom koncepcijom „elastičnog (postupnog) odgovora“.

Oprečni stavovi o mogućnosti ili neostvarivosti strategijskog iznenađenja najčešće su posledica pogrešnog shvatanja samog pojma iznenađenja, uskog i jednostranog ocenjivanja uslova i činilaca koji ga omogućavaju ili sprečavaju.

Shvaćeno u najširem smislu, iznenađenje je takvo *nepovoljno stanje* (situacija) u koje je dovedena jedna zaraćena strana *smišljenom akcijom* (dejtstvima, merama i postupcima) protivnika u neočekivano vreme, na neočekivanom mestu, neočekivanim snagama i

sredstvima, na neočekivani način i u neočekivanim okolnostima. Cilj iznenađenja, je postizanje nadmoćnosti nad protivnikom (delimične ili opšte) ili potenciranje postojeće nadmoćnosti, kako bi mu se naneli što veći gubici.

U ovom pokušaju da se поближе odredi pojam iznenađenja akcenat je na *neočekivanim* dejstvima jedne strane. Ako to nije postignuto, onda se ne može govoriti o iznenađenju, bez obzira na upotrebljena borbena sredstva, brzinu dejstva i druge činioce koji su bili prisutni. Znači, iznenađenje nije samo rezultat dejstva one strane koja teži da ga ostvari, nego i aktivnosti (protivdejstava) druge strane i njenih objektivnih mogućnosti da to spreči. Te dve akcije (sa odgovarajućim materijalnim mogućnostima), suprotstavljene jedna drugoj u *sasvim određenim okvirima*, daju odgovor na pitanje da li je u tim uslovima moguće postići iznenađenje. Ako je uspostavljena ravnoteža između snaga, sredstava i postupaka koji omogućavaju iznenađenje i onih koji to sprečavaju, onda ona strana koja, ipak pokušava da iznenadi protivnika ima malo izgleda da će postići značajne prednosti. Drugim rečima, u takvim okolnostima iznenađenje je *neostvarljivo*, jer je izostalo ono što je njegova suština — *neočekivanost dejstva*.

Činjenica da su danas vremenski rokovi u kojima se može početi akcija svedeni na časove i minute ne menja u biti iznetu konstataciju, jer je i čitav sistem protivmera (protivakcija) organizovan tako da se može aktivirati gotovo trenutno. Time se mogućnost iznenađenja jako ograničava ili sasvim isključuje. Može se govoriti samo o ogromnim gubicima koje bi pretrpele obe zaraćene strane u veoma kratkom vremenu. U takvom položaju su danas samo vodeće zemlje Istoka i Zapada — SSSR i SAD, koje su uspele da uspostave stabilnu ravnotežu između sredstava za napad i onih za „blagovremeno“ otkrivanje njihove eventualne upotrebe. Izvesna manja narušavanja te ravnoteže nisu takvog obima da bi nekome mogla doneti izrazita preimućstva.

Situacija je sasvim drukčija kada je reč o neravnopravnim protivnicima. Superiornija strana, koja raspolaže modernim oružanim snagama i borbenim sredstvima za masovno ubijanje i razaranje, u stanju je da u strategijskim razmerama iznenadi slabijeg protivnika, ako joj takvu akciju dozvole opšti vojno-politički uslovi u svetu. Protivmere slabije strane mogle bi samo delimično da ublaže posledice iznenađenja, koje bi bile naročito velike ako bi napadač upotrebio i nuklearna oružja (čak i taktička).

Jača strana pribegava iznenađenju da bi na taj način svoj cilj ostvarila brže, uspešnije i sa što manje žrtava. Slabija strana takođe teži da iznenadi protivnika i da na taj način poboljša svoj strategijski položaj. Ona može iznenaditi jačeg protivnika, pre svega, neočekivanim načinom dejstva, u neočekivano vreme i na neočekivanom mestu. Ranije je naveden primer našeg narodnooslobodilačkog rata, koji vrlo ubedljivo govori u prilog ove tvrdnje. Današnja situacija u nekim zemljama Azije, Afrike i Latinske Amerike nosi u sebi realne opasnosti za vodeće imperijalističke sile da budu iznenađene i pored svih snaga i sredstava koje imaju i metoda kojima se služe.

Prilikom razmatranja mogućnosti strategijskog iznenađenja, naročito u početnom periodu rata, treba uvek polaziti od stvarne situacije u kojoj se nalazi izvesna zemlja upoređena sa njenim protivnicima. Samo takav prilaz problemu iznenađenja može dovesti do realnih zaključaka, koji će biti specifični za svaku pojedinu zemlju u određeno vreme.

Iznenađenju se teži i ono je ostvarljivo ne samo u napadu nego i u svim ostalim vidovima i oblicima borbenih dejstava. Iznenađno nanošenje nuklearnih udara po napadaču može biti jedan od glavnih uslova uspeha odbrane. U praksi se najčešće dešava da obe strane istovremeno nastoje da iznenade jedna drugu.

NAČIN POSTIZANJA IZNENAĐENJA

Strana koja želi da iznenadi protivnika nastoji da to ostvari na razne načine: iznenadnim početkom napada, neočekivanim izborom ciljeva, pravaca ili zona dejstva, angažovanim snagama i sredstvima ili načinom vođenja borbenih dejstava.

Iznenađni početak (vreme) napada može da donese vrlo velike prednosti napadaču i dovede protivnika u tešku situaciju. U drugom svetskom ratu fašistički agresori su, po pravilu, pribegavali iznenadnom počinjanju agresije, što je u nekim slučajevima — uz ostale razloge — dovelo do vrlo brzog sloma napadnutih država ili im na duže vreme otežavalo da stabilizuju svoj strategijski položaj i preuzmu inicijativu. Agresori su to postizali skrivenim pripremama za napad, njihovim skraćivanjem na minimum, obmanom protivnika i angažovanjem avijacije i brzopokretnih jedinica, u prvom redu, oklopnih i vazdušnodesantnih. Nedovoljna pripremljenost i druge slabosti žrtava agresije i antifašističkih snaga u celini omogućili su da u početnom periodu rata „sile osovine“ zabeleže značajne uspehe.

Zaključno sa drugim svetskim ratom mehanizam vojnih priprema za oružane sukobe išao je, manje-više, ustaljenim redom: mobilizacija, koncentracija, strategijski razvoj, napad. Nemački Generalštab je uspeo da sve te radnje svede na najkraće moguće vreme. Osim toga, fašisti su gotovo potpuno odbacili dotadašnju praksu objave rata ili se služili ultimatumima od svega nekoliko časova. Pa, ipak, za neposrednu pripremu i otpočinjanje agresije trebalo im je oko 15 i više dana (u prvom svetskom ratu te pripreme su trajale do 30 dana).

Pojavom novih borbenih sredstava, znatnim povećavanjem pokretljivosti oružanih snaga, opštim napretkom u vezi i transportu (naročito vazdušnom), usavršavanjem organizacije i formacije, modernizacijom komandovanja (primenom mehanizacije i automatizacije), velikim mogućnostima za obmanjivanje i ometanje protivnika i drugim dostignućima na vojnom polju u poslednje dve decenije stvoreni su uslovi da napad može početi gotovo trenutno — iz mirnodopskog rasporeda oružanih snaga ili uz minimalne izmene i dopune. Dok se na vežbama NATO u 1950. godini računalo sa 4 do 5

dana potrebnih za pripremu napada (početak rata), poslednjih godina to je svedeno na 1 do 2 dana, a danas se već govori o časovima i minutima. Naravno, pri tome se misli samo na deo oružanih snaga velike moći dejstva (raketne jedinice i avijacije) koji je neprestano na najvišem stepenu pripravnosti. Međutim, i ostali delovi prvog strategijskog ešelona tako su organizovani, naoružani i opremljeni, popunjeni ljudstvom i materijalom, razmešteni i obučeni da mogu vrlo brzo (najčešće u toku jednog dana ili posle jednog noćnog pokreta) biti angažovani u borbi.

U isto vreme, učinjen je gotovo neverovatan napredak u oblasti razvoja tehničkih sredstava za izviđanje. Savremena sredstva izviđanja omogućavaju da se u svako doba i po svim vremenskim prilikama uoči i registruje priprema napadača ili početak dejstava (lanširanje raketa i poletanje vazduhoplovnih formacija). Time druga strana (objekat napada) dobija ono minimalno vreme koje je potrebno za aktiviranje svojih odbrambenih i napadnih snaga i sredstava i za uzbuđivanje stanovništva. Kada su u pitanju interkontinentalne balističke rakete, to vreme iznosi oko 20 minuta, a kod raketa operativnog i taktičkog značaja ono je znatno manje. U slučaju sudara dva protivnika koji su na približno istom stepenu razvoja savremenih borbenih sredstava, koji odražavaju na najvišem stepenu borbenu gotovost oružanih snaga i vrše obimne pripreme stanovništva za „preživljavanje” prvih nuklearnih udara (uz delovanje ostalih objektivnih i subjektivnih činilaca), jedna strana *ne može da iznenadi* drugu početkom (vremenom) napada. Napadnuta strana ot kriće napad „blagovremeno” i biće u stanju da stavi u pokret svoj vojni i civilni mehanizam koji je podešen tako da može da reaguje u tom vrlo kratkom vremenskom periodu.

Nasuprot tome, napadač može s pravom računati da će u pogledu početka napada iznenaditi protivnika koji je tehnički osetno inferiorniji ili koji je propustio (iz bilo kojih razloga) da u miru preduzme sve što je u stanju da to iznenađenje spreči ili da posledice svede na najmanju meru. Ako napadač raspolaže oružjima za masovno ubijanje i razaranje i ako ih upotrebi, posledice takvog iznenađenja mogu biti sudbonosne za napadnutu stranu. One mogu biti velike čak i ako napadač upotrebi samo klasična borbena sredstva, jer su i njihove mogućnosti za brza i iznenađna dejstva mnogo veće nego što su bile u nedavnoj prošlosti (pokretljivost oklopnih i mehanizovanih jedinica, njihova velika vatrena moć, upotreba vazdušnih i helikopterskih desanata, visoke performanse borbene avijacije, itd.).

Izbor ciljeva za prve udare ima izvanredan značaj, naročito u uslovima ograničene upotrebe oružja za masovno ubijanje i razaranje. Poznato je da nuklearne sile Zapada vode posebne kartoteke nuklearnih ciljeva na teritoriji protivnika i da svim raspoloživim sredstvima (legalnim i ilegalnim) neprestano prate njihovo stanje i pažljivo unose sve promene.

Na Zapadu (naročito u SAD i Francuskoj) vode se žučne diskusije o tome na koje ciljeve treba da budu usmerena raspoloživa

nuklearna oružja. U američkoj strategijskoj koncepciji „masovnih represalija“, koja je bila na snazi u prošloj deceniji, dominirala je pretnja da će SAD „odgovoriti“ masovnom upotrebom nuklearnog oružja na svaki postupak protivnika koji bi se ocenio kao neprihvatljiv za Zapad (odnosno za Vašington) i da će ciljevi udara biti kako vojni objekti, tako i privredni, demografski i administrativni centri. Dolaskom na vlast demokrata, početkom 1961. godine, usvojena je nova strategijska koncepcija „elastičnog odgovora“. U toku prve dve godine egzistiranja te nove koncepcije vladalo je u SAD shvaćanje da bi u slučaju opšteg rata strategijske nuklearne snage trebalo usmeriti na tućenje važnih administrativnih, demografskih i privrednih centara neprijatelja. To je bilo uslovljeno, pre svega, tadašnjim stepenom razvoja oružanih snaga SAD. Po oceni američkih vojnih stručnjaka, trebalo je da prođe neko vreme da bi se otklonile posledice zaostajanja SAD u oblasti raketa velikog dometa. To je, navodno, učinjeno do početka 1963. godine. Od tog vremena do kraja 1964. godine zvanični američki vojni krugovi smatrali su da SAD imaju toliko velike stokove strategijskih nuklearnih oružja da sebi mogu dozvoliti više slobode u izboru ciljeva.

Iznoseći to na javnost, rukovodioci SAD su sugerisali protivniku prećutan sporazum da se u slučaju opšteg nuklearnog rata veliki demografski i privredni centri (što je naročita slabost SAD) poštede od neposrednih nuklearnih udara i da udari budu usmereni na „čisto vojne ciljeve“. Ta teza se zasnivala na računici da SAD imaju veće zalihe strategijskih nuklearnih oružja nego protivnik, pa bi mogle pomisljati i na pobjedu u opštem nuklearnom ratu. Kasnije su Amerikanci taj stav korigovali. Na to ih je, pre svega, navelo saznanje da su strategijske nuklearne snage protivnika, koje bi bile glavni „vojni ciljevi“, postale manje ranjive.

Suočen s tim činjenicama, Pentagon sada zastupa tezu o kombinovanom tućenju „vojnih“ i „civilnih“ ciljeva. Amerikanci stoje na stanovištu da bi daleko najveći deo strategijskih nuklearnih oružja bio upotrebljen za tućenje ciljeva na teritoriji SSSR-a, i to odmah u početnom periodu rata. Samo pojedinim oružjima tukli bi se ciljevi (uglavnom „vojni“) na teritoriji ostalih socijalističkih zemalja, u težnji da to izazove rasulo u tim zemljama (tzv. selektivni, opominjući udari). Za tućenje ciljeva u tim zemljama namenjeni su veliki stokovi taktičkih nuklearnih oružja. Ako se ima u vidu da po američkim kriterijumima jačina „taktičkih“ nuklearnih oružja ide do 500 KT, a domet (dolet) nosača tih oružja (LBA i raketa) do 800 km, onda nije teško uočiti da bi u većini evropskih zemalja ta oružja imala učinke strategijskog značaja.

Francuzi (iz poznatih razloga) smatraju da se — s obzirom na prirodu nuklearnog oružja — željeni efekat može postići i relativno malim brojem strategijskih nuklearnih oružja usmerenih na vitalne demografske i industrijske centre. Po njihovom gledanju, taktička nuklearna oružja (čiju proizvodnju tek pripremaju) treba da posluže za neposrednu podršku operativne vojske.

Ostale evropske zemlje NATO zasnivaju svoje planove na pretpostavci da će SAD (uz njihovo učešće u planiranju ciljeva) bi-

ti nosilac strategijskih nuklearnih udara po protivniku, dok bi njihova dejstva bila podržana taktičkim nuklearnim oružjima koja bi im, u slučaju rata, bila stavljena na raspolaganje ili bi njima rukovali Amerikanci (rotirajući skvadroni lovaca-bombardera, 6. flota, jedinice KoV koje bi bile angažovane na pojedinim pravcima. itd.).

Iz dosadašnjeg razmatranja proizilazi zaključak da savremena raketno-nuklearna oružja omogućavaju uspešno tučenje svih ciljeva na teritoriji bilo koje države, a iznenađenje bi se moglo postići odstupanjem od proklamovanih gledišta na tučenje tih ciljeva. I drugo, stokovi nuklearnih oružja (strategijskih i taktičkih) danas su toliko veliki da bi vodeće nuklearne sile s njima mogle tući veliki broj ciljeva strategijskog, operativnog i taktičkog značaja.

Kad je reč o iznenadnom udaru po velikom broju ciljeva ne smeju se zanemariti ni mogućnosti koje za to pružaju (ili tome doprinose) ostala savremena borbena sredstva (naročito avijacija i tenkovi) i oružane snage (naročito oklopne, vazdušnodesantne i ostale brzopokretne jedinice). Najverovatnije, učinci tih snaga i sredstava ne bi prešli okvire operativnog iznenađenja, ali je u svakom slučaju to činilac sa kojim se mora najozbiljnije računati. Njegov značaj bi znatno porastao u slučaju da opšti rat počne kao konvencionalan (što je malo verovatno, ali nije nemoguće) ili u ograničenim (lokalnim) ratovima, kojih je iz dana u dan sve više.

Izbor prostora (pravaca, zona) može omogućiti postizanje iznenađenja, naročito u operativno-taktičkim okvirima. Savremena borbena sredstva i karakteristike jedinica omogućavaju brzo i elastično prenošenje težišta sa jednog pravca na drugi ili iz jednog rejona (zone) u drugi. Ako se druga strana suviše kruto veže za jedan pravac ili zonu gde očekuje napad, može se lako desiti da bude izmanevrisana i iznenađena pojavom i dejstvom protivnika na prostoru gde ga je najmanje očekivala. Obmane, lažne demonstracije, ometanje izviđanja elektronskim sredstvima i slični postupci mogu napadaču znatno olakšati da ostvari svoju zamisao i postigne velike rezultate.

Angažovane snage i sredstva imaju veliku ulogu u načinu postizanja iznenađenja u početnom periodu rata.

Na početku ovog napisa ukazano je na neka osnovna obeležja savremenih borbenih sredstava i na njihov uticaj na mogućnost postizanja iznenađenja.

S obzirom na brz i skokovit razvoj ratne tehnike, uvek treba računati s mogućnošću da jedna strana postigne privremenu prednost u proizvodnji novih borbenih sredstava — ofanzivnih ili defanzivnih — što bi joj omogućilo da protivniku priredi „tehnološko iznenađenje“ strategijskih razmera. Iako bi ta prednost, verovatno bila kratkotrajna (nauka brzo probija sve barijere), ne sme se isključiti mogućnost da agresivne snage pokušaju da je iskoriste u želji da nanesu poražavajući udar svom protivniku.

„Tehnološka iznenađenja“ mogućna su i u operativno-taktičkim okvirima, što nameće potrebu stalnog i sistematskog praćenja razvoja ratne tehnike protivnika i njegovih ostvarenja i u miru i u ratu.

Nova ratna tehnika daje u mnogo čemu potpuno novi izgled današnjim armijama. U drugom svetskom ratu osnovni vidovi oružanih snaga bili su KoV, RV i RM. Danas se, pored njih, kao samostalni vidovi u oružanim snagama vodećih nuklearnih zemalja javljaju snage za strategijske nuklearne udare i snage i sredstva PVO i PRO. Tim novim vidovima se pridaje veliki značaj i smatra da bi im u opštem nuklearnom ratu pripala odlučujuća uloga.

Klasični vidovi oružanih snaga doživeli su, takođe, velike promene. Raketno-nuklearno oružje čini osnovu njihove vatrene moći ne samo u zemljama koje proizvode ta borbena sredstva nego i u mnogim drugim koje su ih već dobile od svojih saveznika ili bi ih dobile u slučaju rata.

Očigledno je da savremene jedinice, zahvaljujući svojoj velikoj vatrenoj moći, pokretljivosti i otpornosti mogu da budu vrlo uspešno iskorišćene za postizanje i eksploataciju iznenađenja, ukoliko tome u prilog idu i druge okolnosti. Tome mogu znatno doprineti i organizacijska rešenja oružanih snaga kojima se protivnik ne nada.

Neočekivani način vođenja borbenih dejstava može biti jedan od uslova iznenađenja u svim okvirima i u svim periodima rata. Ratna veština (strategija, operativna veština i taktika) se i sastoji u umešnom korišćenju raspoloživih snaga i sredstava da bi se savladao čak i jači protivnik što brže i sa što manje vlastitih gubitaka.

Mnogi vojni stručnjaci smatraju da je iznenađenje jedan od osnovnih principa ratne veštine koji omogućuje postizanje tog cilja. Iskustva iz prošlosti to rečito potvrđuju. Naš narodnooslobodilački rat je bogat primerima iznenađenja neprijatelja zahvaljujući načinu izvođenja borbenih dejstava koji on nije očekivao. Bitka u dolini Neretve je samo jedan među mnogim primerima takve umešnosti našeg komandovanja. I drugi oslobodilački ratovi, uključujući i rat u Vijetnamu, obiluju primerima iznenađenja neprijatelja neočekivanim načinom dejstva. Takav način iznenađenja bliži je oslobodilačkim i ustaničkim snagama, koje nastoje da svoju tehničku (pa čak i brojčanu) inferiornost nadoknade veštijim vođenjem borbenih dejstava. Međutim, ima dosta slučajeva da tome pribegava i tehnički nadmoćnija strana (upotreba „trupova“ u borbi protiv naše NOV, vazdušni desant na Drvar, tzv. protivgerilska dejstva Amerikanaca u Vijetnamu, itd.). I u budućim ratovima treba očekivati da će sve zaračene strane stalno težiti iznalaženju novih načina vođenja borbenih dejstava. U armijama u kojima se ljudskom faktoru daje mesto koje mu zaista pripada, ove težnje biće naglašenije, a rezultati veći nego u onim oružanim snagama u kojima je ratna tehnika potisnula ulogu čoveka.

ČINIOCI KOJI UTIČU NA POSTIZANJE ILI SPREČAVANJE IZNENAĐENJA

Iznenađenje može biti i posledica pogrešnih, neadekvatnih ili nedovoljnih mera i postupaka napadnute strane.

Pogrešna procena potencijalnog agresora, njegovih namera (planova), postupaka i mogućnosti imala bi veoma negativne posledice na sposobnost određene zemlje da se uspešno suprotstavi agresiji. Greške mogu biti dvojake: precenjivanje ili potcenjivanje namera, postupka i mogućnosti protivnika. Posledice precenjivanja su mnogobrojne: suvišno opterećivanje privrede zemlje izdacima za oružane snage, slabljenje pojedinih pravaca ili vojišta u korist pravca ili vojišta na kome se očekuju veće snage i sredstva agresora nego što ih on može angažovati, negativni moralno-psihološki efekti i dr. To bi na posredan način doprinelo iznenađenju napadnute strane u času počinjanja agresije. Svako potcenjivanje namera, postupaka i mogućnosti potencijalnog agresora bilo bi neposredan uzrok iznenađenja i dovelo bi branioca u veoma nepovoljan položaj.

Slično je i sa procenom „slike“ (vrste i fizionomije) rata u koji određena zemlja može biti uvučena. U savremenim uslovima jedna zemlja može biti zahvaćena opštim neograničenim nuklearnim ratom, opštim ratom u kome bi u početku bila upotrebljena samo taktička nuklearna oružja, ograničenim (lokalnim) ratom sa ili bez upotrebe nuklearnih oružja. Napad na jednu zemlju može biti uvod u širi oružani sukob, može otpočeti istovremeno sa napadom na veći broj zemalja ili uslediti nešto kasnije, zavisno od njenog geografsko-strategijskog položaja i značaja koji joj se pridaje u planovima agresora.

Ta raznovrsnost opasnosti i neizvesnosti čine procenu i pripremu za odbranu složenijom i težom nego ikada u prošlosti. One nameću potrebu da se bude spreman za brzo protivdejstvo u svim mogućim situacijama (polivalentnost odbrane) i da se bude dovoljno elastičan i u formulisanju ratne doktrine i u izradi operacijskih planova koji se na njoj zasnivaju. Kruto prihvaćanje i pridržavanje samo jedne mogućnosti (varijante) moglo bi da bude uzrok neuspeha u odbrani. Tvrdnja da prihvatanje najteže varijante rata i priprema za nju „automatski“ sadrže u sebi odgovor i na sve druge, lakše situacije, samo je delimično tačna. Ako se i te situacije blagovremeno ne predvide, analiziraju i procene i ako se ne izrade odgovarajući planovi, mogućna su krupna iznenađenja, sa dalekosežnim posledicama, koje, možda ne bi bile presudne za rat u celini, ali bi u njegovom početnom periodu donele agresoru nesumnjive prednosti. Na primer, ako se računa samo sa nuklearnim ratom i tako organizuje odbrana, onda će iznenadni napad gušće grupisanim brzo pokretnim klasičnim snagama, bez upotrebe nuklearnih oružja, omogućiti napadaču brze i duboke prodore u početnom periodu rata. Položaj branioca biće utoliko teži ukoliko njegove snage nisu dovoljno pokretljive.

Realna i objektivna procena potencijalnog agresora i svestrano sagledavanje „slike“ eventualnog rata javljaju se danas kao jedan od bitnih uslova da se izbegnu opasne, neočekivane posledice agresije.

Nerealna procena učinaka prvih nuklearnih udara agresora, naročito u slučaju masovne upotrebe raketno-nuklearnog oružja, sigurno bi bila uzrok iznenađenja širokih razmera, sa teškim posledicama koje bi ono izazvalo. Izbegavanje da se ti učinci realno pred-

vide i ocene, da se sagleda kako bi se oni odrazili na stanje oružanih snaga, stanovništva i teritorije i da se na osnovu toga planiraju potrebne i moguće mere i postupci bilo bi ne manje opasno i štetno od pridavanja nuklearnim oružjima svojstava koja ona nemaju. Precizni proračuni nuklearnih mogućnosti protivnika i svih efekata nuklearnih oružja kojima on raspolaže mogu znatno pomoći u iznalaženju najadekvatnijeg i najuspešnijeg protivdejstva. Pri tome veliki značaj ima pravilno sagledavanje posledica nuklearnih udara na moral stanovništva (psihološki učinci), na stanje infrastrukture na teritoriji na mogućnosti kretanja jedinica, popune ljudstvom i pozadinskog obezbeđenja. Zanimarivanje tih činilaca ili njihovo nepotpuno i nerealno sagledavanje neminovno bi bilo uzrok mnogih nepredviđenih problema za branioca, koje bi — kada dejstva već počnu — bilo vrlo teško ili nemoguće rešavati.

Visoka borbena gotovost oružanih snaga, naročito prvog strategijskog ešelona, i svestrane, temeljite pripreme armije, stanovništva i teritorije za rat predstavljaju osnovni uslov da se iznenadi napad agresora onemogućiti ili da se njegove posledice svedu na podnošljivu meru, a samim tim i obezbedi uspeh odbrane i protivdejstva. Iznenađenje će biti utoliko više moguće ukoliko borbena gotovost oružanih snaga napadnute strane i njene ostale pripreme za rat budu na nižem stupnju.

Visoki stepen borbene gotovosti prvog strategijskog ešelona treba da mu omogućiti da na dati signal, posle vrlo kratkog vremena, stupi u dejstvo i izvrši zadatke koji su mu namenjeni. Solidne pripreme za rat armije, stanovništva i teritorije omogućiće „preživljavanje“ kritičnog početnog perioda rata sa što manje gubitaka i poslužiti kao osnova za uspešno suprotstavljanje napadaču od prvih trenutaka agresije.

U okviru tih priprema izuzetan značaj imaju stalno izviđanje neprijatelja, blagovremeno obaveštavanje o svim važnim saznanjima o agresoru i besprekorno organizovan sistem uzbunjivanja oružanih snaga i stanovništva. Velika uloga u tome pripada vezi, koja mora biti tako organizovana i opremljena da i u najnepovoljnijim uslovima upotrebe nuklearnih i drugih borbenih sredstava i intenzivnog ometanja njenog rada omogućiti državnom rukovodstvu i vojnom komandovanju neprekidno najnužnije komuniciranje.

Idealiziranje ili nedovoljno poznavanje moralno-političkog i opšteg stanja u oružanim snagama i u zemlji mogu usloviti da se doživi potpuno iznenađenje u pogledu njihove sposobnosti da se uspešno suprotstave agresiji.

Kapitulacija nekih evropskih zemalja pred fašističkom najezdom 1940—1941. godine usledila je mnogo brže nego što se to očekivalo. Tada se pokazalo da je unutrašnje stanje u tim zemljama i njihovim oružanim snagama bilo rovito, a da vladajući krugovi nisu mogli ili nisu hteli da to na vreme vide. U nekim od tih zemalja „peta kolona“ je godinama nesmetano pripremala teren za brz uspeh fašističkih agresora, koristeći opravdano nezadovoljstvo naroda vladajućim režimom.

U eventualnom nuklearnom ratu moralno-politički i psihološki činioци imali bi presudniju ulogu nego u bilo kom ranijem oružanom sukobu zbog izuzetno velikih teškoća kojima bi bile izložene ne samo oružane snage nego i celokupno stanovništvo zemlje.

Pogrešno ili nedovoljno poznavanje i ostalih mogućnosti zemlje (demografskih, ekonomskih, naučnih) otežava donošenje najcelishodnijih odluka za organizovanje odbrane i nosi u sebi opasnost od iznenađenja sa dalekosežnim posledicama.

Postizanju iznenađenja znatno doprinose ili imaju u tome odlučujuću ulogu i sledeći činioци:

a) tajnost priprema, koja se ostvaruje preduzimanjem čitavog niza taktičkih postupaka i mera bezbednosti, na svim stepenima komandovanja, i stalnim obučavanjem ljudstva da se tih mera pridržava;

b) obmana protivnika o svojim namerama, a posebno o onim namerama i postupcima koji se ne mogu održati u tajnosti, što se postiže dezinformacijom, maskiranjem, lažnim demonstracijama i sličnim aktivnostima;

c) elektronsko ometanje, usmereno ne samo na sredstva veze, nego i na mnogobrojne druge elektronske uređaje kojima su naoružane i opremljene moderne armije (sredstva izvidanja, navođenja);

d) sistematska propaganda („psihološki rat“), usmerena na slabljenje i razaranje morala protivnika koja se u najraznovrsnijim oblicima vodi u vreme mira, a čiji bi intenzitet naročito porastao sa početkom ratnih dejstava;

e) „specijalne snage“, kojima se u nekim armijama Zapada pridaje veliki značaj, a namenjene su, pored ostalog, za brzo ubacivanje u pozadinu neprijatelja radi sabotaža, diverzija, podsticanja pobune protiv postojeće vlasti i stavljanja na čelo gerile.

Sprečavanju iznenađenja znatno bi doprineli:

a) dobra obaveštenost o namerama i pripremanama agresora, što obaveštajnoj službi postavlja vrlo obimne i složene zadatke;

b) uspešno sprečavanje izviđačke (obaveštajne) delatnosti agresora i striktno pridržavanje propisanih mera bezbednosti;

c) preduzimanje i disciplinovano izvršenje svih ostalih mera i postupaka borbenog obezbeđenja;

d) brzo reagovanje (protivdejstvo) na sve postupke agresora na frontu i u „pozadini“, radi ublažavanja i otklanjanja posledica njegovih udara i postepenog preuzimanja inicijative u vlastite ruke;

e) dobro organizovan i pripremljen civilni sektor („pozadina“), koji bi u savremenom ratu predstavljao nerazdvojnu celinu sa oružanim snagama i izvor njihove moći (svenarodni odbrambeni rat);

f) posebno mesto pripada moralno-političkom faktoru koji — i pored ogromnog porasta asortimana, količina i mogućnosti savremene ratne tehnike — ne samo da nije izgubio na značaju, nego bi, po opštem priznanju, odigrao jednu od glavnih uloga, a u određenim okolnostima bio i presudan.

Iz dosadašnjeg izlaganja može se izvući nekoliko zaključaka koje je neophodno imati u vidu prilikom razmatranja strategijskog iznenađenja u savremenim uslovima. To su:

1. Postojanje novih borbenih sredstava velike moći ubijanja i razaranja i visoki stepen usavršavanja klasičnih borbenih sredstava izazvali su suštinske izmene u ratnoj veštini i stvorili uslove da se iznenađenjem postignu takvi rezultati koji bi bili katastrofalni za napadnutu stranu i presudni za ishod rata ukoliko ta strana ne bi blagovremeno preduzela mere da iznenađenje izbegne ili da njegove posledice znatno ublaži i ograniči.

2. Iako borbena sredstva (naročito savremena) igraju veliku ulogu u postizanju iznenađenja, ono ipak, nije funkcija samo ratne tehnike. Zavisi i od mnogih drugih činilaca (taktičkih, tehničkih, psiholoških, moralno-političkih), što se mora uzimati u obzir u svim analizama i procenama mogućnosti da se protivnik iznenadi ili da se iznenađenje osujeti.

3. Iznenađenje treba posmatrati sa dva stanovišta: sa stanovišta dejstva i protivdejstva, težnje da se protivnik iznenadi i nastojanja da do toga ne dođe. Tamo gde je uspostavljena ravnoteža tih elemenata iznenađenje je, gotovo, nemoguće. Tamo gde takve ravnoteže nema ono je lakše izvodljivo. Tehnički ili brojčano superiornija strana ima više uslova da iznenadi protivnika, ali moralno-politički i psihološki činoci mogu i u tim okolnostima dati prednost onoj strani (žrtvi agresije) koja vodi pravedan, oslobodilački rat, ako ona te prednosti umešno iskoristi.

4. Stavovi u vezi sa iznenađenjem nisu jedinstveni za sve zemlje i sve ratne situacije. Problemu iznenađenja treba prilaziti konkretno, sa stanovišta svake pojedine zemlje i njenih potencijalnih protivnika. Konfrontirajući pažljivo i objektivno prednosti i slabosti jedne i druge strane dolazi se do realnih zaključaka o mogućnosti iznenađenja i protivmerama.

5. Obaveštajna služba ima istaknuto mesto u pripremama da se protivnik iznenadi i u nastojanjima da se iznenađenje izbegne, ali ona je samo jedan od elemenata te aktivnosti. Visoki stepen borbene gotovosti oružanih snaga i solidne pripreme narodne odbrane u celini čine osnovni uslov za postizanje i sprečavanje iznenađenja.

6. Dobro funkcionisanje sistema veza (uključujući i sistem uzburjivanja) i zaštita od elektronskog ometanja protivnika znatno doprinose uspešnoj realizaciji iznenađenja ili njegovom onemogućavanju.

General-major
Berislav BADURINA

O SISTEMU RUKOVOĐENJA TRUPNIH KOMANDI U MIRNODOPSKIM USLOVIMA

Uslovi nuklearnog rata zahtevaju od komande mnogo veće naprezanje, upornost, maksimalnu ekspeditivnost i osposobljenost starešina i štabova. Ishod boja — operacije u ratu često će zavisiti od minute pa i sekunde. U mehanizmu komande moraće sve besprekorno da funkcioniše. Zbog toga se ona još u miru usavršava i prilagođava ovim zahtevima. Razrađuju se nova pravila i uputstva, modificiraju i menjaju ranije usvojena načela i odredbe kako bi se principi komandovanja što više usaglasili sa nastalim promenama. Drugim rečima, sve se čini da se što bolje i svestranije osposobe starešine, da se podigne kvalitet komandi i štabova kako bi potpuno odgovorili zadacima koji ih čekaju u ratu.

Pa ipak, i pored ovih nastojanja ne ide se svuda ukorak sa vremenom i potrebama. U nekim nižim, a i višim trupnim komandama još ima dosta starog u metodu rešavanja bitnih pitanja od kojih zavise operativna i bojeva sposobnost trupnih jedinica. Naime, često se ispušta iz vida da svaki organ komande u miru i ratu treba da besprekorno obavlja svoju funkciju, a svi zajedno da deluju kao skladan organizam, prožet jedinstvenom idejom u sprovođenju planiranih zadataka na bazi odluke komandanta. Ovaj princip čini osnovu komandovanja u miru i ratu. U njemu su sažete obaveze i zadaci svih pojedinaca i celine. No, njegovo dosledno sprovođenje predstavlja složen proces koji zahteva od starešina i komandi odgovarajuće kvalitete, šira znanja iz teorije i prakse koju nameće daljnje modernizovanje Armije i savremeno kretanje društva, čiji je ona nerazdvojni deo. Zalaganje i spremnost starešina na maksimalna napore nije upošte sporno. O tome se može samo najpozitivnije govoriti. Međutim, uloženi napor često ne daju adekvatne rezultate. Uzroka ima više. Jedan od osnovnih je u tome što su se u mnogo čemu izmenili uslovi u odnosu na one pod kojima se odvijao život u Armiji pre deset i više godina. Naglim i brzim razvojem industrijalizacije i svih ostalih ekonomskih i privrednih faktora zemlje znatno se izmenila tehnička opremljenost Armije, njena socijalna struktura i nivo opšte kulture i političke naobrazbe omladine koja u nju dolazi.

U Armiju svakodnevno stiže nova, raznovrsnija i savremenija tehnika što zahteva sve više znanja, tehničke kulture i vremena. Pored ovoga, praksa ističe da trupne jedinice često imaju različite i specifične uslove života o čemu komanda mora da vodi računa. Tako, na primer, neće imati iste probleme jedinica u ravnici, na morskoj obali i na visokom planinskom zemljištu, gde zima može da traje i do pet meseci. Problemi raketnih jedinica neće biti identični sa pešadijskim. Pored toga, treba imati u vidu da komanda u

miru ima nešto više naglašenu ulogu vaspitača. Od komande se u miru traži nešto drugačije prilaženje problemima, više inventivnosti u rešavanju zadataka. Pri svemu tome ne sme se ni za trenutak zanemariti borba protiv svake tolerantnosti i liberalizma u odnosima subordinacije i izvršavanja zadataka.

Obično se kaže da dobar sistem rukovođenja stvara uslove da u svako vreme znamo što možemo i moramo postići. Međutim, putevi do tako uhodanog sistema vrlo su složeni i delikatni, jer se radi o odnosima među ljudima, njihovim mogućnostima i shvatanjima na koje nije uvek lako uticati, niti ih meriti istim merilima. Stoga, sistem komandovanja i rukovođenja u najviše slučajeva i jeste kamen spoticanja pojedinih nižih i viših trupnih komandi, čemu dobrim delom doprinose i različita prilaženja ovom problemu, nedostatak literature i drugo. Nekada se ovom pitanju prilazi od uopštenih teoretskih postavki stranih armija koje neki pokušavaju da uklope u naše uslove. Ima mišljenja da naša dosadašnja praksa i iskustva u rukovođenju nisu ništa određenije dali. Ispušta se iz vida da već imamo uhodane, proverene i dosta ustaljene osnovne forme i oblike komandovanja koje treba samo dosledno primenjivati i neprekidno usavršavati. Tu dolaze, pre svega, planiranje, kontrola sprovođenja odluka i naređenja, operativna evidencija, analitičko sagledavanje stanja bojeve gotovosti u pojedinim vremenskim intervalima i odlučnije primenjivanje onih mera koje obavezuju da svaki organ komande i starešinski sastav što odgovornije i savesnije obavlja svoju funkcionalnu dužnost. Svaki od ovih elemenata ima i svoje mesto u sistemu komandovanja, pa ću ih tim redom i iznositi.*

PLANIRANJE

Planiranje je osnova i preduslov uspešnog komandovanja. Sve što radimo bez plana — narušava postojeću organizaciju, umanjuje efikasnost komandovanja, otvara vrata stihije i popuštanju discipline. U sistemu komandovanja jedinicama u ratu planiranje predstavlja glavni instrument u rukovođenju bojem-operacijom, dok je u miru to preduslov za organizovan i uspešan rad u rešavanju zadataka i problema.

Jedan od zadataka planiranja jeste da stalno ističe težišna i čvorna pitanja pred komande, da im obezbeđuje mesto i vreme potrebno za njihovo rešavanje, da odstranjuje pojavu vremenskih tesnaca, brzopleto i polovično rešavanje zadataka, stvaranje napetosti u radu itd. Međutim, odrediti prioritet, baviti se predviđanjem, izbegavati vremenske tesnace — nije baš jednostavno. To zahteva posebnu veštinu i umešnost, a to nisu svojstva svakog našeg starešine. Otuda i planiranje u nekim trupnim komandama nije našlo

* Uobičajeno je da se u metod rukovođenja uključuje: planiranje, izvršenje, kontrola i analiza. Autor ovde daje drugi redosled i posebno ne obrađuje izvršenje jer ga podrazumeva kroz ceo proces rukovođenja. Primedba Redakcije.

pravo mesto niti se obavlja kako valja. Težišni zadaci pripremaju se često na brzinu, a da se prethodno ne ocene: snage, sredstva, vreme i ostali činioci koji obezbeđuju pravilno rešenje. Nije retka pojava da se u takve zadatke komandi stavljaju i oni koji po obimu i sadržaju to nisu. Pored toga, obim tih zadataka mora biti što uži, a ne pretrpan svim i svačim, kako to često biva, naročito u nižim trupnim komandama, što komandanta samo rasplinjava i odvodi od suštinskih pitanja. Analizom dve jedinice koje su živele pod istim uslovima utvrđeno je da je ona gde je komanda planski rukovodila radom postigla mnogo bolje rezultate. U jedinici gde je postojao dobar sistem rukovođenja, umešno planiranje i jedinstvo delovanja svih faktora komande stanje je bilo dobro.

Kod planiranja, duži rokovi (u godišnjem pa i tromesečnim planovima rada) moraju biti elastičnije postavljeni, jer u toku realizacije zadataka vrlo često dolazi do pomeranja i odstupanja od plana. Primera za to ima dovoljno. Uzroci tome mogu biti i vanredni zadaci koje nije uvek moguće predvideti: vremenske nepogode, zemljotresi, promene u organizacijsko-formacijskoj strukturi jedinica, izmene ili dopune u realizaciji materijalno-finansijskog plana i dr. Svi ti momenti mogu da izazovu veće ili manje odstupanje od utvrđenih rokova. S tim treba računati. Sve ovo zahteva da se rokovi elastičnije postave i da se ostavlja bar minimum rezervnog vremena za nepredviđene zadatke.

No, pored činilaca objektivne prirode, na pomeranje rokova i narušavanje planova mogu da utiču i subjektivni činioci tj. mi sami. Tako, na primer, viši organi češće traže vanredne izveštaje i to obično sa veoma kratkim rokovima, ne vodeći računa o planovima nižih komandi. Mada su i oni često uslovljeni nepredviđenim događajima, ipak, jedan broj takvih zahteva, uz studioznije i smišljenije planiranje, mogao bi se izbeći. Takođe nisu beznačajne ni pojave neorganizovanih obilazaka koji remete plan rada potčinjenih. Uz nešto više nastojanja oni mogu biti usklađeni sa planom vežbi, proverom i ocenjivanjem pojedinih faza obuke i tome slično. Time se ne bi remetio plan potčinjenih, a cilj obilaska bi se uspešno realizovao. Neki organi viših komandi ne vode dovoljno računa o tome. Ubacuju se u obilaske, pozivaju potčinjene na seminare, nastavne i tehničke zborove, analize stanja pojedinih službi i slično, a pri tome ne vode dovoljno računa šta u to vreme rešavaju i rade te komande po svom planu rada. To, pored ostalog, dovodi u pitanje i vaspitni uticaj sistema rukovođenja. Dešava se da takvim neplanskim radom a posebno pozivanjem na višemesečne kurseve „ogolimo” jedinicu, što u trupnim komandama stvara problem kako postići postavljene ciljeve obuke. Po mom mišljenju, usklađivanje bi trebalo obezbediti opštom direktivom za obuku i obavezom viših komandi da se starešine pozivaju na kurseve, savetovanja, zborove i slično samo u prekidu obuke, a kad ona počne, da se niko ne odvajaja od trupe, sem u izuzetnim slučajevima.

U interesu daljeg unapređivanja metodologije planiranja pored već rečenog, trebalo bi imati u vidu i to (što se inače pokazalo korisnim) da se tri dana pre isteka mesečnog, odnosno tromesečnog

plana rada, održi sastanak načelnika štaba sa ostalim organima komande i da se na tom sastanku utvrde težišni zadaci komande za kraće odnosno duže vreme (naredna tri meseca), tj. da se utvrde prioritet, snage, sredstva, kriteriji potrebni za rešavanje pojedinih zadataka. Posle toga, načelnik štaba podnosi taj projekt komandantu. Kod viših komandi, pored načelnika štaba, sa svojim predlozima pojavljuju se i pomoćnici komandanta. On na najpogodniji način proverava kako su sprovedeni zadaci za protekli period i daje svoje primedbe. Pri svemu ovome važno je istaći značaj pripreme oko sastavljanja godišnjeg plana rada, najviše zbog toga što predstavlja osnovu za tromesečno i mesečno planiranje. U stvari, on je programski deo osnovnih zadataka na duže vreme koje obavezuje sve stepene komandovanja u Armiji. Stoga se nameće potreba da se pre definitivnog oformljenja plana analizira realizacija plana za proteklu godinu, a to znači da načelnik štaba, pomoćnici, organi rodova i službi podnesu referate o izvršenju plana, sumirajući stečena iskustva, istaknu nerešene probleme i podnesu predlog za bolje planiranje za narednu godinu. To će svakako biti ozbiljan doprinos u daljem usavršavanju ne samo planiranja nego i sistema rukovođenja uopšte.

KONTROLA I POMOĆ

Bitan faktor u sistemu komandovanja su kontrola i pomoć u izvršenju planiranih zadataka, donetih odluka, naređenja i postojećih planova i propisa. U ratu, kontrola priprema boja-operacije i izvršenja osnovnih i dopunskih odluka i naređenja ima izuzetan značaj. Kriterij u oceni izvršenja zadataka i odluka veoma je oštar. Takve zahteve nameću izuzetni uslovi rata. Ali kontrola izvršenja planiranih zadataka ima i u miru veliki značaj. Pod kontrolom podrazumevamo i potrebnu pomoć, samo što su kontrola i pomoć u ratu prilagođeni tim uslovima i predviđaju se planom boja-operacije, dok u miru imaju više nastavno-vaspitan karakter. Princip pomoći uz kontrolu u miru je nešto više naglašen. Tako se u direktivi za obuku i vaspitanje u 1965. godini izričito naglašava da kontrolu obuke može vršiti samo onaj starešina koji je spreman i da primerom pokaže izvođenje pojedinih nastavnih radnji kao na primer, pripremu komandira za navedeno zanimanje, pripremu vežbe ili gađanja i sl. Drugim rečima, kontrolni organ mora biti osposobljen i pripremljen da u datom momentu poučno-metodski izvede svako nastavno pitanje koje kontroliše.

Ipak, to je samo jedna strana tog pitanja. Međutim, ako želimo da u celini postigne željeni efekat, kontrola, uz obavezno poštovanje principa pomoći, *mora u prvom redu da proveriti kako se izvršavaju doneta rešenja, sprovode odredbe pravila i propisa u svakodnevnom životu trupe* (podvukao S. B.). Stoga, pored iznetog, osnovni cilj kontrole treba da je usmeren na produblјivanje odgovornosti, jačanje discipline i bezuslovno poštovanje subordinacije, bez čega ne može da jača vojna organizacija.

Da bi se ovaj osnovni cilj kontrole mogao postići, važni su i drugi faktori: sistem i priprema kontrole, jedinstven kriterij u oceni šta je dobro, a šta polovično i površno i šta uopšte nije izvršeno, kao i mere koje treba da slede na osnovu ocene nađenog stanja.

Sistem kontrole predstavlja niz mera koje odražavaju plansko i organizovano delovanje komandi. Kontrola mora biti pravovremena i tamo gde je najpotrebnija. Dakle, važno je uočiti težište i vreme intervencije, a oba zavise od stepena operativnosti komandovanja, umešnog praćenja realizacije plana i postavljenih zadataka. Sistem kontrole proizlazi iz sistema planiranja. Ako dobro planiramo, znaćemo na kojem je pitanju težište, u kom vidu i obliku treba organizovati i vršiti kontrolu i preduzimati druge mere. Stoga planirani zadaci treba da pretpostavljaju sistem i oblik kontrole, te preduzimanje ostalih mera koje treba da garantuju uspeh. Druhim rečima, obim i značaj planiranih zadataka upućuju nas na jedan od tri poznata oblika kontrole: ekipni, grupni ili pojedinačni. Razume se, pored ovih imamo i kontrolu informativne prirode (izveštajem, depešom, telegrafijom, telefonom, podnošenje usmenih referata i slično), no na ovom vidu kontrole ne mislim se posebno zadržavati.

Ekipni oblik kontrole, posebno na nivou viših komandi, pokazao se nužnim i opravdanim. On obezbeđuje komandi uvid u operativnu sposobnost trupnih jedinica na širem području. Međutim, linearno planiranje ekipne kontrole u armiji radi provere širokog kruga pitanja jedinica i garnizona ne daje uvek željeni efekat. Obično se praktikuje da svaka služba i rod budu zastupljeni u ekipi sa dva ili više organa, jer se želi videti sve (i najvažnije i najsporednije). Posle obilaska (koji traje osam ili više dana) održavala se završna konferencija na kojoj je svaki načelnik roda, službe i vida iznosio svoja zapažanja, a rukovodilac ekipe davao završnu reč. Takav metod je uzimao mnogo vremena, pa se prešlo na iznošenje zapažanja po sektorima. Iznose ih pomoćnici, odnosno načelnik štaba za službu štaba. Po završenom obilasku pišu se izveštaji. Piše ih svako ponaosob. Tako sređen i objedinjen materijal posle obilaska ekipa iz armije nekada iznosi i do 150 kucanih stranica, a nekada i više.

Ovde se opravdano nameće pitanje — da li je kod ekipnog oblika, pa i grupnog, a u nekim slučajevima i pojedinačnog, potrebno pisati opširne izveštaje koje smo, prema dosadašnjoj praksi, najčešće kao prilog uz naređenje komandanta, spuštali do potčinjenih? Smatram da za tim nema potrebe, ili je ima samo izuzetno, ako to nalaže situacija opšteg stanja u jedinici ili neki posebno važan zadatak. Inače, sasvim je dovoljno da se, kao što je već izneto, posle završenog obilaska upoznaju pretpostavljena komanda i komandant, ili načelnik roda, vida ili službe koji je kontrolu uputio. U protivnom umesto da smanjujemo obim administracije — još je proširujemo, rasipamo vreme, opterećujemo sebe i potčinjenog, a učinak je isti, nekada i slabiji. Praktikuje se da izveštaj pretpostavljene komande, prvopotčinjena sa svojim naređenjem spušta naniže. Tako se

dešava da trupna komanda (puk, brigada, samostalni divizion, bataljon itd) dobija izveštaje, naređenja sa nekoliko viših komandnih stepena. Valja imati u vidu da i trupne komande planiraju ekipne obilaski te i one pišu izveštaje i spuštaju ih sa svojim naređenjima potčinjenim. Tako se u puk, brigadu i niže jedinice slije veoma mnogo materijala u kome se obrađuje manje-više isto stanje, pa čak i ista pitanja. Tome treba dodati izveštaje revizije materijalno-finansijskog poslovanja koje se vrši bar jednom godišnje (jer je i to svojevrsna kontrola), čime se zadaci i naređenja u trupnim komandama još više ponavljaju i gomilaju.

Uz sve to, treba imati u vidu da u trupne komande pristilže u toku godine veći broj novih pravila i raznih uputstava koja izlaze iz armijske štampe, a razrađuju ih vidovi, rodovi i službe. Samo u toku 1965. godine izašlo je: za pešadiju 7 pravila i uputstava, za artiljeriju 26, inžinjeriju 10, oklopne jedinice 6, vezu 12, ABHO 5 itd. Prema tome, ne ispada li da suviše mnogo opterećujemo trupne komande i time ih suviše vezujemo za kancelarije? Razume se pravila i propisi su nužni za dalji razvoj i podizanje stručnih i političkih znanja starešina. To nameće savremeni razvoj armije. No, čini nam se da trupnim komandama ne obezbeđujemo dovoljno vremena da sve to organizovano izučavaju i sprovode u život pa se dešava da ne postizemo odgovarajuće rezultate. Pravila i propisi ostaju nedovoljno izučeni, zatvoreni u kasama, a život se odvija mimo njih.

Da bi se trupa što manje opteretila ponavljanjem istih zadataka, naređenja, raznih vrsta obilazaka, bilo bi celishodno da se ekipni oblik kontrole izvršenja zadataka u toku jedne godine na višem komandnom stepenu svede na uži krug težišnih pitanja. Da se uzme, npr. manji broj većih garnizona, prvenstveno onih gde stanje treba da se snimi i proveriti. Recimo, da se provere pokretljivost, kompleksna obučenost vojnika i starešina, čuvanje i održavanje tehnike ili neka druga pitanja, a ostali garnizoni da se ostave za ekipni obilazak komande nižeg stepena. Pored toga, postoji i uputstvo za ocenjivanje i proveru obuke kojim je po fazama regulisano ko i kada proverava i ocenjuje, ko i kada izvodi vežbe provere bojeve gotovosti komandi i jedinica. Prema tome, ostalo bi da se sistem kontrole i viših i nižih trupnih komandi uklapa u ekipne, grupne i pojedinačne provere. Tome se sve više ide, ali ne i dovoljno dosledno. Jedinствен sistem kontrole koji će u ratu biti obavezan za sve, trebalo bi da to bude i u miru. Međutim, događa se da rodovi, službe pa i sektori deluju svaki za sebe, držeći se svojih planova i programa koje dobijaju po vertikali, pa i o onim pitanjima koja zahtevaju integralno rešavanje i jedinstven plan kontrole. Recimo, obuka i vaspitanje, mobilizacijske pripreme i neka druga pitanja.

Smatram da bi radi daljeg usavršavanja sistema kontrole, uz godišnji plan rada komande, trebalo odvojeno razrađivati i jedinstveni plan kontrole, bar za ekipne i grupne, a delimično i pojedinačne kontrole. Ovakav plan bi bazirao na zajedničkoj proceni težišta rada organa (sektora, rodova i službi) u okviru viših trupnih komandi. Time bi se odredilo i težište kontrole, a samim tim bi se

izbegla i neorganizovana kontrola kojom se remete planovi potčinjenih. Ovde se nameće i pitanje — da li načelnik roda u rodovskoj jedinici (artiljeriji, inženjeriji, vezi i dr.) kontroliše samo stručnu obuku ili i sva ostala pitanja koja se rešavaju obukom ili utiču na njen rezultat? Smatram da su kontrola i provera samo stručnog-specijalističkog dela obuke suviše jednostrane i neefikasne. Treba proveriti i sve ostale faktore koji utiču na obuku, pre svega sistem rukovođenja komande i komandanta trupne rodovske jedinice, zatim mere koje obezbeđuju komandantu da ispolji što veći uticaj na stanje i disciplinovano izvršavanje zadataka u jedinici itd. U tom slučaju kontrola će biti sveobuhvatnija i šira, a učinak veći.

Operativnost rukovođenja nekada će zahtevati izvesna odstupanja od plana kontrole i pomoći. U ratu će to možda biti češći slučaj, s obzirom na obrte koji mogu neočekivano da uslede. U miru su te pojave takođe neizbežne, s obzirom na vanredne zadatke koje nije uvek lako predvideti.

Priprema kontrole. Upravo zbog toga što je jedna od veoma važnih funkcija rukovođenja, kontrola mora biti planirana, dobro pripremljena i organizovana. Od kvaliteta pripreme zavisi sa koliko ćemo uspeha i objektivnosti utvrditi stvarno stanje u pitanjima i problemima koje kontrolišemo, koliko i kakvih predloga ćemo dati komandantu i komandi u pogledu preduzimanja daljnjih mera koje će uticati na stanje operativnosti i dinamiku rukovođenja i rada komande i komandanta.

Pošto priprema zavisi od cilja kontrole, on u prvom redu mora biti jasno fiksiran. Njega utvrđujemo na osnovu obima, problema, vremena kojim raspolazemo i broja učesnika. Od toga zavise obim i izbor pitanja na koja želimo usmeriti težište kontrole. Pri tome se koristimo operativnom evidencijom, analizama, ocenama stanja i naređenjima koja su još na snazi, kao i drugim materijalima vezanim za jedinicu koju želimo proveravati. Ako ovo zapostavimo možemo se udaljiti od cilja, otići u širinu i tada će učinak biti slab. Tada ćemo samo površno sagledati probleme i uzroke koji su ih uslovlili, a time će i naša pomoć potčinjenima biti umanjena. Nećemo biti u stanju da im damo potpunu sliku stanja i ukažemo na mere da se ono brže sredi. Takva kontrola znači izgubljeno vreme i promašeni cilj.

Na kraju, svaka priprema treba da se ozbiljno pozabavi ujednačavanjem kriterija učesnika kontrole, kako bi što više bila garantovana objektivnost ocene stanja. U protivnom, ukoliko ocena ne bi bila dovoljno argumentovana, ubedljiva, ukoliko bismo trupnu komandu stavili u sumnju u pogledu objektivnosti, doneta ocena izgubila bi vaspitnu stranu i više bi demobilisala nego stimulisala i podsticala potčinjene na rad. Otuda proizilazi i stepen odgovornosti koji svaka komanda preuzima na sebe u pripremanju kontrole. Stoga u godišnjim i tromesečnim planovima rada treba da se planira vreme da bismo što solidnije izvršili individualnu i zajedničku pripremu kontrolnih organa. O tome se do sada nije svuda vodilo dovoljno računa, te su pripreme vršene na brzinu i polovično.

Iskustva iz dosadašnje kontrole ukazuju da je za pripremu ekipa koje obilaze potrebno najmanje tri dana. Ona mora biti ne samo individualna nego i zajednička, da bi se proverila lična priprema učesnika, donelo rešenje koja pitanja praktično proveravati; da li ići na proveru bojeve gotovosti uzbunjivanjem, da li vršiti kontrolna gađanja i koja, da li izvoditi metodsko-poučno-pokazne vežbe, koje ih izvoditi, o kojim pitanjima i sa kojim jedinicama, dokle ići u proveru održavanja i čuvanja tehnike, ratne opreme i drugo. Jednom rečju, priprema kontrole treba da obezbedi da svaki učesnik značajki i umešno obavi svoj zadatak.

Kriterij u ocenjivanju. Da li će kontrola postati respektivna i vaspitna mera, da li će njen cilj biti u celini ostvaren — umnogome zavisi i od kriterija koji će biti primenjen u oceni kvaliteta i kvantiteta izvršenja planiranih zadataka. A kriterij ne zavisi uvek od volje i želje čoveka, ni od iskustvenih normi, jer se one ne mogu propisati za svaku temu, nastavno pitanje, borbenu ili neku drugu radnju. Tako, na primer, straža na jednom objektu po kriteriju jednog kontrolnog organa može dobiti ocenu „dobar“, od drugog „slab“. Ili prema kriteriju jednog kontrolnog starešine, strojevi lik vojnika u jednoj četi može biti sasvim dobar, a po oceni drugog prosečan i ispod toga. Dakle, oštrina kriterija zavisi pre svega od poznavanja problema i shvatanja opšte potrebe da obuka postane savremena, a preko nje i da se stvori takva disciplina koju će zahtevati uslovi suvremenog nuklearnog rata. Od toga će zavisiti i primena iskustvenih normi. Stoga i nije slučajno što imamo redovnu pojavu različitih kriterija koji podstiču borbu mišljenja. U toj borbi pobeđuju oni čiji se kriteriji podudaraju sa zahtevima savremenog i progresivnog rešavanja problema vojne organizacije. Pored toga, kriterij je kao pojam neraskidivo povezan sa radnim i moralnim likom starešina, sa principijelnim i doslednim stavovima kako u oceni rezultata rada pojedinca i celine, tako i u odnosima prema čoveku opšte. Stoga narušavanje opšte priznatih kriterija znači i narušavanje moralnih normi, što može da ima i psihološke posledice većeg značaja u smislu unošenja demobilizatorskog raspoloženja i nepovoljne atmosfere u rad kolektiva. I obratno — ispravan kriterij može da podstiče i stimulira na veće zalaganje, kako to u praksi često i biva.

Pri vršenju kontrole nosioci nedovoljno izoštrenog, mlakog kriterija obično su starešine koje dovoljno ne poznaju materiju. Nedostatak stručnih znanja prikrivaju ulepšavanjem i uopštavanjem stvari, pri čemu izbegavaju da određenije daju ocenu stanja i postignutih rezultata, ili da preciznije postave zadatke. Zadovoljni su minimalnim rezultatima koje u svojim izveštajima pretpostavljenom ulepšavaju, da bi stekao dojam kako su dobro obavili posao. Posledice tih pojava nije baš jednostavno ispravljati, jer i potčinjeni dobija utisak da je zbilja sve u redu, a možda i na zavidnoj visini.

Ukoliko druga, ponovljena kontrola posle određenog vremena bude kvalifikovanija i nađe da stanje ne zadovoljava, sigurno je da će potčinjeni reagovati i teže primiti kritiku sopstvenog rada. U

tom slučaju moralno-vaspitni efekat kontrole biće znatno smanjen. Onda se opravdano može staviti pod sumnju rezultat prethodne kontrole, pa čak postaviti i pitanje odgovornosti.

Iskustva potvrđuju činjenicu da i stanje jedinice zavisi od kriterija koji ima komanda. Ako se komandant, npr. brigade, puka, flotile i slično ne bavi dovoljno nastavnom problematikom već prepušta sve potčinjenima, neće imati ni odgovarajući kriterij šta je dobro, a šta slabo u nastavnom procesu. Ukoliko pretpostavljeni ne intervišu na vreme, iskršavaće razni problemi i bojeva gotovost takve jedinice neće biti na visini. U takvim slučajevima starešine se pozivaju na objektivne teškoće, a nekada pokušavaju da deo krivice pripišu pretpostavljenoj i višoj komandi zbog nedovoljne pomoći.

Iz svega rečenog može se zaključiti da kriterij ima veoma važnu moralnu, vaspitnu i obrazovnu ulogu pri vršenju kontrole i komandovanja uopšte, da je osnovni preduslov za brže i kvalifikovanije rešavanje problema koji vojnu organizaciju čine jačom i čvršćom.

Mere koje treba da uslede posle kontrole od odlučujućeg su značaja za dalji uspešan rad. To je onaj prelomni moment koji potčinjeni treba posebno da respektuje. Ne radi se o respektu koji bi ulivao strah od represivnih mera, ako zadaci nisu sa uspehom izvršeni. Ukoliko bi kontrola bila samo to, izgubila bi se i njena vaspitna uloga i njen bi učinak bio doveden u pitanje. Pretpostavljeni treba da odaju priznanje za postignute rezultate, a potčinjenima ne može biti svejedno da li će ono izostati, ili će umesto toga slediti kritika, ukor, ili nešto drugo. Priznanja više stimuliraju i jače deluju od kritike i disciplinske kazne.

Svaki sistem rukovođenja mora da primenjuje širok krug mera. U njihovom izboru se i sastoji veština rukovođenja. No, tu često grešimo. Disciplinska kazna — ako je u datom momentu većina nije prihvatila kao nužno sredstvo prinude — neće imati vaspitno dejstvo. Nastojanja da se kriza prebrodi povećanim kažnjavanjem dovešće do obrnutog efekta. Kazne će biti u porastu, a stanje će stagnirati. Prema tome, svaka mera treba da bude dobro proučena, ocenjena i odmerena. U primeni mera ne smemo preuraniti ni pre nagliti, a isto tako ni kasniti. Propust može biti veći ako mera sasvim izostane, a potreba je zahtevala intervenciju pretpostavljenog. To kontrola, kao jedna od funkcija rukovođenja, mora da ispravi.

Mera mora da otklanja uzrok, a ne da gasi požar. Tako, na primer, nerešeni problemi u oblasti obuke i vaspitanja mogu biti posledica slabog sistema rukovođenja obukom, nedovoljne osposobljenosti i uigranosti komandi, niskog nivoa štabne i tehničke kulture starešina, slabog poznavanja pravila, nerešenih kadrovskih pitanja i slično. Otklanjanje svakog od navedenih uzroka zahteva i odgovarajuću meru. To od komandi zahteva dosta inventivnosti u rukovođenju. Samo umešni izbor mera može da ubrza kvantitativno i kvalitativno rešavanje problema, pa prema tome i brže dovođenje stanja

u sklad sa zadacima jedinica. U rešavanju, npr., nastavnih problema, ove mere, pored kontrole i pomoći, svode se na održavanje nastavnih i tehničkih zborova, seminara, proveru znanja testom, izvode nje poučno-metodskih i pokazanih vežbi, odavanje javnih priznanja i pohvala za postignute rezultate, davanje nagradnih odsustava vojnicima, masovniju primenu nastavnih učila, filma, dijafilma i druge mere kojima obuka brže postaje savremena i bolja. Skup ovih i sličnih mera stoji na raspolaganju komandama u rešavanju i drugih pitanja za podizanje kvaliteta borbene sposobnosti trupnih komandi i jedinica, kao što su: mobilizacijske pripreme, jačanje moralnog faktora, bezbednosne i druge mere. Važno je da njihova primena bude stalna i planski dobro organizovana. To je upravo ono što nazivamo operativnošću u komandovanju.

EVIDENCIJA

Evidencija je takođe jedan od veoma značajnih elemenata u komandovanju. Ona najkorektnije povezuje više i niže stepenice komandovanja. Dobra i ažurna evidencija omogućuje praćenje stanja o osnovnim pitanjima bojeve gotovosti. U stvari, evidencijom prikupljamo sve potrebne elemente komandi za: proučavanje i praćenje kretanja stanja, sumiranje iskustava, proveravanje celishodnosti donetih odluka i rešenja, ocenu učinka sprovedenih mera, proveru realnosti planiranja. Podatke prikupljamo neposrednim uvidom u stanje jedinica i vojnih ustanova (kontrolom), pribavljanjem informacija, redovnim i vanrednim izveštajima, referisanjem, održavanjem savetovanja, analizama, GZ, KŠRI i tsl.

Pravilima i uputstvima uglavnom je regulisano vođenje evidencije. Međutim, ostala je još nedovoljno sagledana i precizirana uloga operativne evidencije. Svakodnevna praksa traži rešenje koje je od organa komande dužan da je vodi i šta od svega toga, kome, kada i kakve podatke da dostavlja i tome slično. Još nije raščišćeno koje sve elemente treba da sadrži operativna evidencija na pojedinim stepenima komandovanja, kakva treba da bude metodologija prikupljanja, evidentiranja i ažuriranja podataka, niti je do kraja sagledan i objašnjen način korišćenja operativne evidencije.

Svi organi komande, rodovi i službe vode operativnu evidenciju, ali više za sebe. Nije razgraničeno i precizirano ko i šta od evidencije treba da vodi i kako da se njome koristi. Ranije izdata pravila i uputstva o ovome već su prevaziđena, zastarela, jer se i u strukturi jedinica i komandi od tada mnogo šta izmenilo. U svakom slučaju, evidencija treba da predstavlja sintezu svih elemenata koji bitno utiču na bojevu gotovost (popuna ljudstvom, borbenom i neborbenom tehnikom, mobilizacijska gotovost, stepen obučenosti, moralno-političko stanje i slična pitanja) i da istovremeno omogući analitičko sagledavanje tih pitanja.

Pošto se radi na stvaranju jednoobrazne evidencije koja će se obrađivati mehanografijom, treba odabrati koje i kakve podatke i u koje vreme dostaviti operativnom organu koji bi ih sumirao i vodio

po utvrđenom pregledu, odvojeno po jedinicama i ustanovama. Metodologija prikupljanja, ažuriranja i korištenja evidencije zavisice od skupa svih mera koje komanda planira i preduzima da bi se obezbedio što veći uticaj na rad. Ukoliko krug tih mera bude uži utoliko će evidencija biti slabija. I obratno. Nema sumnje da evidencija zahteva šire i studioznije razmatranje, a pored ostalog i savremeniju tehnologiju prikupljanja i obradivanja podataka, čemu se već ide uvođenjem mehanografije.

ANALIZA U SISTEMU RUKOVOĐENJA

Rekli smo da operativna evidencija ima zadatak da registruje sve elemente potrebne komandi za praćenje stanja i događaja. Upravo, ona sređuje materiju da bi se u određeno vreme i na određenom nivou mogla sagledati i oceniti kompleksna problematika jedne službe, roda, vida ili sektora. U praksi takvo prilaženje problemima zovemo analitičkim, odnosno analizom stanja bitnih pitanja. Ta analiza pretpostavlja dublje i studioznije proučavanje čitave materije koja se prethodno sređuje i priprema. Stoga je priprema veoma bitan moment od kojeg zavisi da li će ona dati pozitivan rezultat ili ne. Priprema analize je obavezna kako za one koji rukovode tako i za one koji učestvuju u njoj. No, tome se u praksi ne pridaje uvek odgovarajuća pažnja, iako od toga zavisi koliko će analiza ulaziti u suštinu problema, obezbediti što veću težinu zaključaka o celishodnosti ranije donetih odluka, planiranih mera, o postignutim rezultatima, uzrocima do kraja nerešenih pitanja i problema i merama koje treba dalje da slede.

Očevidno je da analizom stanja zatvaramo jedan i otvaramo novi krug u procesu komandovanja. U ratu krug počinje procenom situacije da bismo došli do odluke, zatim prešli na planiranje, kontrolu, pomoć i ažuriranje evidencije o razvoju događaja, da bismo po izvršenom zadatku ponovnom procenom i analizom zatvorili krug i novim rešenjima, dopunskim merama, otvorili sledeći. Kao što vidimo, te funkcije se u neprekidnom lancu nadovezuju jedna na drugu, dopunjuju i uslovljavaju. U tom lancu, analiza ili procena situacije predstavlja polaznu osnovu, bolje rečeno, platformu za donošenje odluka, rešenja i pravilnog odvijanja svih drugih funkcija koje deluju u pomenutom krugu. Zato je jasno da će od rezultata analiza komande u miru zavisiti daljnje mere, pa prema tome i kvalitetni uspon jedinica i jačanje snaga Armije u celini.

Ono što je u svemu ovom bitno jeste to što se u metodu rukovođenja mora ići ukorak sa vremenom. Analiza kretanja stanja to pravovremeno signalizira komandi i uvek upućuje na nova, bolja rešenja, oblike i forme bržeg prilagođavanja novim uslovima situacije u ratu ili miru. To daje nove, sveže impulse aktivnosti komandi i svim ostalim faktorima od kojih zavisi da li ćemo postići bolje rezultate. Analiza obuke u trupnim jedinicama treba za jedan nastavni period da odgovori na sva pitanja koja interesuju komandu, npr., da li dobro planiramo obuku, racionalno se koristimo vreme-

nom, kakvo je materijalno obezbeđenje, da li su kontrola i pomoć dovoljno efikasne, a evidencija sadržajna i ažurna, koliko se koristimo stimulativnim merama, koliko organizovano uključujemo u nastavu vojne kolektive, vannastavne aktivnosti i sve ostale mere koje se u sistemu rukovođenja obukom ne smeju izostaviti. Takvim prilaženjem, uz solidnu pripremu, analiza će ukazati na pozitivna iskustva i mere koje daju nov kvalitet obuci.

U nekim trupnim komandama (puku, brigadi, samostalnom bataljonu i njima ravnim jedinicama) analize, savetovanja ili nastavni zborovi — održavani su samo na kraju nastavne godine, dok su neke to činile posle svakog nastavnog perioda. Iskustvo daje prednost ovim drugima. Naime, njihov je uticaj na kretanje obuke bio operativniji i veći. O čemu se ovde radi? Očevidno o tome da su se ove komande postavile odgovornije prema obuci. Primile su na sebe obavezu koja ih je više angažovala i opterećivala, ali im je zato obezbedila bolji uvid u obuku i stvarala im povoljnije uslove za pravovremeno reagovanje i otklanjanje prepreka za postizanje boljih rezultata. Svaka intervencija koja sledi samo na kraju obuke neće mnogo izmeniti stanje. Greške koje su se povlačile kroz opšti i stručni deo obuke mogu se tada samo konstatovati, ali ne i do kraja otkloniti.

Na prvi pogled se čini da ovo iskustvo nije toliko značajno za opšti rezultat obuke, a ni za uzdizanje starešina. Međutim, ako trupni komandant na kraju svakog nastavnog perioda analizira obuku, daje stručnu ocenu o pozitivnim i negativnim pojavama i na osnovu svega postavlja pred potčinjene nove zadatke — on mora da solidno ovlada tom materijom i da obuku intenzivno prati još od prvog dana. Samim tim je obuku postavio kao svoj prvi i osnovni zadatak. Međutim, ako obuku sve do kraja godine prepusti potčinjenima i čeka do zajedničke faze (razume se ne u bukvalnom smislu), sasvim je sigurno da će rezultat podbaciti. Ovde se ne radi o nepoverenju u potčinjene, već o većem ličnom angažovanju i pomoći starijih.

Sličan zahtev se nameće i pri rešavanju ostalih pitanja koja su od bitnog značaja za uspešno izvršavanje zadataka jedinica i komandi u ratu. Tako, na primer, sadašnja iskustva rukovođenja ističu potrebu da se na nivou armije jednom godišnje analizira sistem rukovođenja, sa svim njegovim elementima (uključujući planiranje, kontrolu, evidenciju i drugo); zatim, obuka starešina i komandi, mobilizacijske pripreme mirnodopske i ratne armije, stanje tehnike, moralno-političko stanje u jedinicama, zdravstveno stanje i drugo. Naime, svaka služba, rod, vid ili sektor mogu na osnovu stanja u svom delokrugu rada davati predloge komandantu po kojim zadacima i kada vršiti analizu. Takvom analizom bi trebalo da rukovodi načelnik službe, roda, vida, odnosno načelnik štaba ili pomoćnici komandanta, zavisno od obima i značaja pitanja ili problema. Razume se da analize težišnih zadataka komande treba unositi u godišnji plan rada, pri čemu valja utvrditi vreme za njihove pripreme, rok održavanja, učesnike i rukovodioca analize. Međutim, zahtevi se u tom smislu često završavaju samo na preporukama. Očigledno

je da ima potrebe da se zvanično uvede obavezna analiza. jednom ili dva puta godišnje, prvenstveno za ona pitanja koja su od bitnog značaja za podizanje bojeve gotovosti jedinica i ustanova Armije. Time bi se isključila pojava neorganizovane i nejedinstvene analize što se dešavalo na raznim nivoima. Rodovi, službe i sektori planirali su i izvodili analize prema ličnoj inicijativi. Negde se o tome više, a negde manje vodilo računa, što je moralo negativno uticati na organizaciju i opšti rezultat sveukupnih napora komande.

O ULOZI I RADU ŠTABA U SISTEMU RUKOVOĐENJA

Da bi štab kao glavni koordinator u sistemu komandovanja mogao doći do punog izražaja, a što znači da bi sa uspehom mogao usklađivati rad ostalih organa na rešavanju zadataka komande — mora stalno da razmišlja o daljnjem usavršavanju sistema rukovođenja i u tom smislu da daje potrebne predloge komandantu. Tu obavezu štaba nameću novi uslovi koji se formiraju pod uticajem dinamičnog razvoja i osavremenjivanja Armije. Oni ujedno zahtevaju adekvatne forme i oblike rukovođenja. Drugim rečima, zahtevaju od štaba da se, pored ostalog, bavi i problemima vojnonaučnog i racionalizatorskog rada. Inače, rad štaba se svodi na svaštarenje, naročito na nižim komandnim stepenima, čime se zapostavlja njegova osnovna uloga glavnog organizatora i nosioca svih mera i inicijative na podizanju borbene gotovosti jedinica. Možda jedan deo uzroka za to leži u nedostatku štabne kulture oficira štaba, kadrovskim rešenjima, popuni organa štaba. No, ta su pitanja manje-više opšte poznata. Stoga treba da nas više interesuju uzroci onih pojava koji su više posledica nedovoljno izgrađenog sistema rukovođenja, što znatno smanjuje efikasnost rada štaba.

Pre svega, ovde treba nešto određenije reći o odnosima štaba i ostalih organa komande, čiji rad koordinira i usmerava načelnik štaba u duhu komandantove zamisli i odluke. Ovde je potrebno precizirati o kojim se organima radi, naročito kada je reč o sistemu rukovođenja u višim trupnim komandama. Da li samo o organima štaba i rodova, ili se tu uključuju i sektori. Normalno bi bilo shvatiti da se tu uključuju i sektori. Tako bi trebalo da bude u ratu pa i u miru, naročito kada su u pitanju opšti zadaci prema kojima svi imaju određene obaveze, kao na primer, kod sprovođenja odluke komandanta o nastavi i vaspitanju, kod planiranja obuke starešina u komandama viših i nižih jedinica, mobilizacijskih priprema, operativne evidencije, podizanja discipline, moralno-političkog stanja, održavanja tehnike, čuvanja tajnosti i tsl. Reč je o metodologiji prenošenja obaveza, koordinaciji rada na sprovođenju mera, načinu praćenja rada potčinjenih, kontroli, izveštavanju, te obavezama štaba u svemu tome. Čini mi se da je baš ovde suština problema. Naime, u oceni problema treba polaziti od rezultata celine. Ako stanje u trupi prate problemi, to je signal da u metodu rukovođenja nešto nije u redu, pre svega da uloga štaba ne dolazi do punog izražaja, i obratno, visok rezultat potvrđuje visoku organizaciju rada i efikasnost

komandovanja, što znači da glavni koordinator — štab, deluje efikasno.

U praksi se redovno dešava da najsloženije zadatke, bilo da se radi o širokoj reorganizaciji Armije, bilo većeg ili manjeg obima ZV, KŠRI, GZ i tsl. komande izvršavaju u najviše slučajeva uspešno. Međutim, redovno se posle tih zadataka može uočiti pojava da intenzitet rada popušta, smanjuje se operativnost u radu komandi, više se vezujemo za kancelarije gde redovno nalazimo posla i uvek za sve dovoljno. U stvari, ponekad se radi činovnički, rukovodi se iz kancelarije, a nerešeni problemi stoje i čekaju. Uostalom, i normalno je da posle izvršenja ovako napornih zadataka intenzitet rada popušta, jer se ne može ni zahtevati stalno takav tempo rada. Takav intenzitet zahtevaće ratni uslovi. Postavlja se pitanje — zbog čega uspevamo da i najsloženije zadatke rešavamo, a jednostavnije i sitnije ne rešavamo tako efikasno. Tako, na primer, imamo pojavu da je jedna komanda odlično izvela sve zajedničke vežbe, KŠRI, a posle toga je intenzitet opao u rešavanju tekućih zadataka, došlo je do zanemarivanja rada unutrašnjih službi, nediscipline, slabog odnosa prema tehnici, nedozvoljenog broja povreda, udesa, samoudaljavanja, nepoštovanja pravila i propisa i tsl. Objašnjenje za to, smatram, treba tražiti u nedovoljno uhođanoj organizaciji sistema rukovođenja koja bi kontinuirano garantovala besprekorno funkcionisanje mehanizma komande. Možda je do tih pojava došlo i krivicom štaba, no u većini slučajeva uzrok je shvatanje da za tekuću problematiku i zadatke u toku cele godine treba da se brine svako za sebe, u okviru svoje službe, roda i sektora. Tako, recimo, pošto je štab najodgovorniji za obuku ili mobilizacijske pripreme, operativnu evidenciju i neka druga pitanja borbene gotovosti — neka se on brine i o tome, mada i rodovi i politički i pozadinski sektor, na određen način, treba da učestvuje u rešavanju ovih pitanja. Oni to i čine, ali više svako za sebe, po svojim posebnim planovima i bez dovoljno saradnje sa štabom.

Naročito se često isuviše naglašavaju granice sektora. To se objašnjava potrebom pune slobode i inicijative u radu. Međutim, postavlja se pitanje — koji to tekući zadaci obavezno traže saradnju? Razume se, opet oni isti od kojih zavisi i opšti rezultat zajedničkih vežbi, KŠRI, GZ i tome slično, od kojih, u stvari, zavisi borbena gotovost, a to su: obuka i vaspitanje, mobilizacijske pripreme, čuvanje i održavanje tehnike, moralno-politički faktor, čuvanje tajnosti, izgrađivanje discipline i drugo. Dakle, radi se o zajedničkim zadacima prema kojima imaju obaveze svi organi komande, gde se glavni koordinator javlja štab kao najodgovorniji organ komandantu za bojevu gotovost.

Zahteve za saradnjom neki poistovećuju sa mešanjem u njihovu nadležnost preosetljivo reaguju, jer žele imati „odrešene ruke“, kako to često ističu. To dovodi do potiskivanja i sužavanja uloge štaba, organizacija zajedničkog delovanja popušta, svaki radi za sebe, snage se rasipaju, a tekući zadaci trpe, jer ih rešavamo parcijalno. To biva sa planiranjem, grupnom i pojedinačnom kontrolom, izveštavanjem, evidencijom, analizom stanja itd. — kao što je u

prethodnom izlaganju izneto. No, sve zavisi i od toga kako se i štab postavi, koliko doprinosi stvaranju potrebne atmosfere i raspoloženja za saradnju. Ali i pored toga smatram da, pored onog što je do sada regulisano o radu štaba u ratu, treba uneti neke dopune ili možda više jasnoće, i поближе regulisati obaveze i saradnju štaba — sektori — rodovi u miru na rešavanju suštinskih pitanja prema kojima imaju obaveze svi organi. U tom slučaju mesto i uloga štaba doći će do punijeg izražaja, a mehanizam komande biće efikasniji. Naime, ne treba shvatiti da se ide za tim da štab bude jedina veza sa komandantom, niti da sve što rade sektori, stručne službe i rodovi treba da koordinira štab. Unutar sektora i službi rad i dalje povezuju i koordiniraju pomoćnici komandanta i načelnici rodova. Međutim, pored tih posebnih stručnih i specijalnih zadataka koji proizlaze iz funkcionalne dužnosti, prednost bi trebalo da imaju opšti zajednički zadaci koji se protežu na sve sektore, rodove i službe. Tu saradnju i skladno delovanje ne bi smeli doći u pitanje. A toga ima.

Ovde se nameće potreba obavezne saradnje koja bi trebalo da se izražava zajedničkom procenom momenta (štab — rodovi — sektori) radi usklađivanja zajedničke akcije. Naravno, procenom bi se uvek moralo doći do zaključka o najsvrsishodnijem obliku i formi akcije i broju učesnika, što bi zavisilo od ocene stanja i mera koje moraju da slede.

Štab koordinira rad na sprovođenju stavova i odluka komandanta o svim bitnim tekućim pitanjima, prema kojima imaju obaveze svi organi komande, službe i sektori. Time bi se isključile pojave različitog prilaženja, tretmana, kriterija i parcijalno rešavanje ovih pitanja. Daleko bi se efikasnije koristile snage i sredstva, isključilo dupliranje naređenja, kontrole, izveštaja, davanje različitih ocena o stanju u jedinicama i tome slično. Naime, ispušta se iz vida da se ni jedno od suštinskih pitanja bojeve gotovosti ne može do kraja oceniti i sagledati izolovano samo sa stanovišta jedne službe, roda i vida — bez ocene uticaja ostalih faktora koji na određen način utiču na rešavanje problema iz oblasti tog pitanja. Tako, na primer, rezultate obuke i vaspitanja u jednoj jedinici ne možemo realno oceniti ako ne cenimo njen uticaj na unutrašnji red, održavanje i umešno rukovanje tehnikom, moralno-političko stanje, bezbednosne mere, odnose, strojevi lik, disciplinu, zdravstveno stanje, ličnu i kolektivnu higijenu i drugo. Isto tako, ne možemo uspešno rešavati ostale šire probleme izolovano i sektorski bez saradnje sa organima ostalih službi. Tako, npr. pravilno i umešno korišćenje borbene i druge tehnike ne možemo zamisliti bez planske i dobro organizovane obuke na podizanju tehničke kulture i tehničkih znanja vojnika, mornara i starešina koji rukuju tom tehnikom, kao što ni širu materijalnu bazu obuke ne može razvijati bez tešnje saradnje svih organa jedne komande koji direktno ili indirektno utiču na rešavanje toga pitanja.

Pogrešno je i nije u interesu uspešnijeg rada komandi da se jedan organ zatvara u okviru svoje službe, roda i vida, traži sebe isključivo u tim okvirima, gubeći iz vida prednosti koje daju međusobna povezanost, saradnja, skladno i jedinstveno delovanje ce-

line. Inače, postoji i mišljenje da svako ko radi treba da ima i svoj sistem i zamisao kako da obavi posao. To je ispravno, inače bismo sputavali stvaralački rad i korisne inicijative pojedinih organa. Međutim, ako sistem rada i zamisao pojedinaca ne daju adekvatne rezultate, a takvih pojava ima, i ako se oni bilo zbog nesnalaženja ili drugih motiva, svojim sistemom i načinom rada ne uklapaju u opšti sistem rada komande, ne prihvataju kriterije na kojima insistira komandant — potrebna je i nužna intervencija. U protivnom, izlazili bismo u susret shvatanjima da svako radi svoj posao kako on smatra za najbolje, bez obzira na rezultate i opštu zamisao komandanta. Stoga je potreba skladnog delovanja jednako obavezna za sve. Ustupke u tom smislu ne bismo mogli praviti bez predsedana i narušavanja jedinstvenog delovanja komandi. Uostalom, poznata je činjenica da uslovi savremenog razvoja armije i oni pod kojima bi se izvodila borbeno dejstva, u slučaju rata, sve više zahtevaju integrirano komandovanje, ne samo združenim jedinicama u okviru jednog vida, nego i operativnim i strategijskim telima svih vidova namenjenih za dejstvo u okviru jednog vojišta, fronta ili ratišta. Prema tome, i integrirano i skladno delovanje dobija sve veći značaj i postaje osnovni preduslov za operativno i ekspeditivno delovanje štabova i komandi, kako u procesu pripreme odluke komandanta, tako i u planiranju i rukovođenju borbenim dejstvima. Razume se, kvalitete rada celine jača ukoliko ima više stvaralačkog rada u smislu razmišljanja, predviđanja i pravovremenog reagovanja na događaje.

Samo bih — usput — pomenuo još jedan, po mom mišljenju, veoma aktuelan problem, o osavremenjivanju tehnike rada u procesu komandovanja, od koga takođe zavisi efikasnije delovanje štaba. Reč je o uvođenju nove tehnike radi ekspeditivnijeg obavljanja štabnih poslova. Za sada se proces modernizacije Armije kreće u granicama materijalnih mogućnosti zemlje. U toku je uvođenje mehanografije i nekih drugih novina, koje će bez sumnje uticati na osavremenjivanje procesa rada štaba. No, treba konstatovati da još za sada tehnička opremljenost rada štaba zaostaje i da se umnogome odvija na stari, klasičan način, što zahteva više vremena i usporava ekspeditivnost rada.

Očito je da se potreba automatizacije pojedinih operacija sve više ističe. Na primer, uvođenje računskih mašina, aparata za umnožavanje karata i ostalih dokumenata, ispomaganje magnetofonima (što se već koristi), usavršavanje tehnike veza — postaje preduslov za ekspeditivniji rad štaba.

Bez sumnje je da se, paralelno s tim, ističe i potreba specijalnog stručnog školovanja oficira za štabne poslove itd. Očito je da se radi o nizu problema koji će, kada budu rešeni, olakšati uslove za savremenu obuku i rad štabova.

General-pukovnik
Stanko BJELAJAC

SADRŽAJ I METOD RADA KOMITETA SK U JNA

Osnovni problemi sadržaja rada komiteta. S obzirom na to što Savezu komunista pripada vodeća uloga i u Armiji, to u njenom životu ne postoji pitanje koje ne bi moglo da bude od interesa za rad komunista, osnovnih organizacija i rukovodstava. Produbljivanje socijalističkog karaktera naše Armije, razvijanje pravilnih vojničkih odnosa i discipline, političke i moralne svesti njenih pripadnika i, na toj osnovi, jačanje njenog jedinstva, borbene sposobnosti i gotovosti, predstavlja osnovu sadržaja rada i aktivnosti SK i njegovih rukovodstava. Prema tome, moglo bi se reći da i u sadržaju rada komiteta, koji neposredno rukovode osnovnim organizacijama, nema nijednog pitanja u jedinici (komandi, ustanovi) o kome oni ne bi mogli raspravljati, zauzimati svoje stavove i usmeravati članstvo i osnovne organizacije.

Sasvim je normalno što će se u izvesnim elementima razlikovati sadržaj rada komiteta koji neposredno rukovode osnovnim organizacijama i viših rukovodstava SK u JNA. Razlike potiču otuda što se niži komiteti nalaze stalno u neposrednom dodiru s praksom, osnovnim organizacijama i članstvom. Takav položaj omogućava im da deluju operativnije i blagovremeno zauzimaju stavove, donose odluke i zaključke o najaktuelnijim problemima u jedinici i organizaciji SK. To, međutim, ne znači da u radu ovih komitetat reba da preovladaju prakticizam i odsustvo planskog i studioznog izučavanja određenih problema. Naprotiv, stalni rast Armije, njena unutrašnja struktura i odnosi, nivo svesti komunista i ostalih pripadnika, imperativno zahtevaju odgovarajući napredak i u sadržaju i metodu rada osnovnih organizacija i rukovodstava SK. Ukoliko napredak u organizaciji SK ne bi stalno pratio opšti razvoj Armije, pa čak i prednjačio, SK ne bi mogao da pretenduje na vodeću idejno-političku ulogu, ne bi mogao teorijski da osvetljava vojnu praksu i da je stalno izdiže na viši nivo.

Različite sredine u kojima deluju komunisti (trupa, komanda, škola i sl.) dovode i do izvesnih specifičnosti u njihovom sadržaju rada. U trupnim jedinicama i organizacijama SK nalaze se zajedno starešine i vojnici, te je i problematika u njima složenija, raznovrsnija i dinamičnija. Međutim, u komandama se nalaze uglavnom starešine koje su, sa malim izuzecima, članovi SK. Veći procenat izraslijih komunista u komandama, s većim partijskim i armijskim stažom i iskustvom, omogućava njihovo veće angažovanje u izvesnim akcijama i zadacima komiteta. U tom smislu komiteti u komandi dosad su se nalazili u nešto povoljnijem položaju nego komitet u jedinici. S druge strane, karakter trupe i priroda života i rada u njoj zahtevaju brže i operativnije reagovanje i delovanje ne samo komande i starešina, nego i osnovnih organizacija i rukovodstava SK.

Sve te okolnosti i specifičnosti uslovljavaju i određenu orijentaciju u sadržaju rada ovih komiteta. O ovim i drugim tendencijama u sadržaju rada komiteta, govore i podaci ankete sprovedene među redovnim i vanrednim slušaocima Političke škole JNA¹ kao i neki drugi dokumenti (zapisnici, izveštaji, referati).

Naime, iz odgovora anketiranih, kao i iz pomenutih dokumenata, vidi se da u sadržaju rada komiteta dominira problematika jedinica. U većini slučajeva za sadržaj rada odabiraju se najaktuelnija pitanja i problemi, ali se oni još uvek ne razmatraju u potrebnoj meri sa idejno-političkog aspekta i uloge komiteta i osnovnih organizacija, obaveza i dužnosti članova SK, posebno onih koji imaju najodgovornije dužnosti u jedinici i organizaciji SK. Na nekim bitnim pitanjima unutararmijske problematike (obuka, materijalno poslovanje i sl.) najteže se mogu uočiti i povući razlike u načinu pristupanja komandi i komiteta. Upravo zbog takve neizdiferenciranosti u prilaženju istim pitanjima dolazi do tzv. „paralelizma“ u radu komandi i komiteta.

Na rad nižih komiteta dosad je uticao sadržaj i način rada viših rukovodstava. Nisu usamljene pojave da se veoma malo razlikuju formulacije dnevnih redova višeg i nižeg komiteta u jednoj jedinici. Naime, nedovoljna sposobnost da se uoče problemi u vlastitoj sredini — jedinici i organizaciji i da nađu određeno mesto u sadržaju rada, stavlja pojedine komitete u poziciju da iščekuju direktive, stavove i zaključke viših rukovodstava. Zato je razvijanje samostalnosti komiteta nižih jedinica jedno od značajnih pitanja u radu viših rukovodstava SK.

Rezultati ankete ukazuju i na činjenicu da su problemi idejne i organizacione izgradnje organizacije SK, posebno njen metod rada, manje tretirani u sadržaju rada komiteta. Ovo su potvrdili i neki drugi podaci. Naime, u dnevnim redovima 11 komiteta puka nije primećeno, u toku godine, nijedno pitanje koje bi se odnosilo na razmatranje metoda rada osnovnih organizacija i na analizu vlastitog metoda rada. Suvišno je i govoriti o tome da je nemoguće uspešno delovanje organizacije SK i njenog članstva u jedinici ukoliko se stalno i neprekidno ne radi na unutrašnjoj izgradnji organizacije, idejnom osposobljavanju komunista i ne preispitaju njihov metod delovanja u određenoj sredini. Prema tome, unutrašnja idejno-politička i organizaciona izgradnja organizacije SK i njenih rukovodstava jeste osnovni uslov da se komunisti osposobe za što uspešnije ostvarenje svoje idejno-političke uloge u jedinici. Ovaj zahtev je veoma jako naglašen u odlukama i zaključcima IV i V sednice Centralnog komiteta Saveza komunista Jugoslavije, te je njegova realizacija jedan od prvostepenih zadataka svih komunista, osnovnih organizacija i, posebno, rukovodstava SK i u Jugoslovenskoj narodnoj armiji.

Međutim, i pored izvesnih specifičnosti u sadržaju rada komiteta, koje su uslovljene njihovim rangom (viši i niži komiteti) i sredinama u kojima deluju (trupa, komanda, ustanova), bitni problemi

¹ U anketi je učestvovalo 145 slušalaca među kojima 107 članova komiteta. Anketirani su iz svih vidova i rodova JNA. Nalazili su se na dužnostima u trupi, školama, komandama i ustanovama.

su im isti. Ne samo što im je, govoreći načelno, ista sadržajna nego i metodička osnova sa koje treba da polaze u ostvarivanju vodeće uloge SK u izgradnji i jačanju borbene sposobnosti JNA. Prema tome, osnovni izvori sadržaja rada komiteta su isti kao i za celokupnu organizaciju SK u Armiji. To su, pre svega, zadaci, stanje i problemi u jedinici, komandi i ustanovi, unutrašnja izgradnja Saveza komunista i društveno-politička aktivnost komunista uopšte.

Planiranje rada komiteta. Postoje shvatanja da je planiranje u komitetima, naročito onim koji neposredno rukovode osnovnim organizacijama, suvišna i nepotrebna stvar, čak formalnost, koja samo opterećuje i štetno utiče na njegov metod rada. Komiteti treba da su stalno u toku događaja u jedinici i organizaciji SK te ih planovi mogu samo odvojiti od prakse, a time i negativno delovati na metod njihovog rada i rukovođenja.

Danas je, međutim, prevladalo mišljenje o nužnosti planiranja, te ono čini sastavni deo sadržaja i metoda rada svih rukovodstava SK u JNA. O tome svedoče i rezultati ankete. Naime skoro svi anketirani su naveli da je dobro što komiteti planiraju svoj rad. Usvajajući planiranje, kao neophodan uslov za unapređenje svog rada, komiteti sve uspešnije prevazilaze stare navike i slabosti, kao što su, npr.: rutinerstvo, improvizacija, prakticizam, stihijnost i sl. Planskim načinom rada rukovodstva se oslobađaju prakse da idu za događajima i da, zbog toga, po pravilu, kasno, neadekvatno i neefikasno utiču na njih. Upravo, takav, planski rad im omogućuje da na vreme uočavaju određene pojave i događaje, prate njihov tok i pravac i da ih usmeravaju u pozitivnom smislu. Samo pod tom pretpostavkom može se očekivati pravovremena i dobro organizovana uspešna idejno-politička akcija rukovodstava, osnovnih organizacija, članova SK i vojnih kolektiva u izvršavanju zadataka i otklanjanju raznih pojava koje slabe moralno-političko jedinstvo i bojevu spremnost jedinice.

Pri izradi i usvajanju plana moraju se uvažavati i određeni metodički zahtevi, kao, uostalom, i u svakom drugom planiranju. Kao najvažniji ističu se: analiza izvršenja zadataka u prethodnom planu, svestrano poznavanje stanja i problema u jedinici i organizaciji SK, izbor najvažnijih i najaktuelnijih pitanja i zadataka, lična i kolektivna odgovornost i učešće svih članova komiteta u izradi i konačnom usvajanju plana.

Analiza izvršenja prethodnog plana jeste neophodan uslov za realno postavljanje narednog plana rada. Iako većina komiteta ovaj zahtev uzima kao polaznu osnovu u izradi plana, to još nije postala praksa i metod rada svih komiteta. Tako, npr., 28% anketiranih se izjasnilo da komiteti nisu analizirali prethodne planove pre usvajanja novih. Analiza izvršenja planova pokazuje koji zadaci i dalje ostaju aktuelni za delatnost komiteta, kako i zašto neki od njih nisu izvršeni. Time se stvaraju povoljni uslovi za razvijanje kritike i samokritike, lične i kolektivne odgovornosti članova komiteta.

Svestranim poznavanjem i analizom stanja u jedinici i organizaciji SK stvaraju se mogućnosti da se uoče najvažniji problemi i

zadaci koji će sačinjavati osnovu budućeg plana. Ukoliko se ovom pitanju ne priđe temeljitije, teško će se steći objektivnan uvid u stanje i probleme i realno predvideti u planu ono što je najbitnije za rad i aktivnost komiteta u određenom periodu. Međutim, nije sasvim usamljena praksa da se, usled površnog poznavanja problematike, unose u plan manje važni i neaktuelni zadaci ili da se zahvate oni aspekti koji spadaju u nadležnost komande.

Izbor najvažnijih i najaktuelnijih pitanja proizilazi iz prethodnih zahteva i čini s njima organsku i nedeljivu celinu. Naime, ako su svestrano proučeni svi izvori i problemi koji iz njih proizilaze, potreban je samo jedan korak da se oceni šta i zašto treba da uđe u plan rada komiteta. Istovremeno videće se i prioritet određenih zadataka. Samim tim izbeći će se i paralelizam u radu komiteta i komandi.

Pošto se planom određuje osnovna orijentacija u radu komiteta, potrebno je da se u njegovoj izradi i konačnom usvajanju ispolje aktivnost i odgovornost svih članova komiteta. Proces izrade i usvajanja plana mora imati neke svoje faze: izrada predloga plana (sekretar, ili sekretarijat, ili radna grupa), njegovo dostavljanje svim članovima komiteta na proučavanje, diskusija i konačno usvajanje plana na sastanku komiteta. Sasvim je normalno da u dnevnom redu treba predvideti i posebnu tačku: „Usvajanje plana rada komiteta“, a ne da se, kao što se to ponegde radi, ovaj posao obavi formalistički i na brzinu u vidu površne informacije na početku, ili, češće, na kraju sastanka i to u tački „Razno“.

Sasvim je razumljivo da se plan ne sme shvatiti statično, kao nešto što je nepromenljivo i jednom zauvek dato. Naprotiv, u toku realizacije on se dopunjava, aktuelizira i u tom smislu koriguje i usavršava. Ali, što se realnije odaberu problemi u određenom periodu, to se javljaju i manje potrebe da se bitnije menja ono što je ranije planirano. Zato su realnost, elastičnost i stalna aktuelizacija osnovne pretpostavke i bitne odlike dobrog, celishodnog i efikasnog plana rada komiteta SK.

Praćenje i izučavanje stanja u jedinicama i organizaciji SK. Svestrano i stalno praćenje problema i događaja i njihovo studiozno izučavanje omogućava komitetima da objektivnije, celovitije i kvalifikovanije procenjuju svoju ulogu u konkretnoj situaciji. Kao što je ranije naglašeno, komiteti koji neposredno rukovode osnovnim organizacijama u povoljnijem su položaju da prate i izučavaju problematiku. U stvari, njihovi članovi se nalaze u osnovnim jedinicama i organizacijama SK na takvim dužnostima koje im ne samo omogućuju da stalno budu u središtu najvažnijih zbivanja, nego i da, kao osnovni vaspitni faktori, ispolje punu aktivnost i utiču na menjanje i formiranje svoje sredine. Zbog toga, u njihovom načinu delovanja nema posrednika između komiteta, osnovne organizacije i jedinice. Neposredno posmatranje određenih situacija i direktno učešće u njihovom rešavanju osnovne su karakteristike i prednosti u metodi rada ovih komiteta. Pored neposrednih izvora, koje najviše koriste i koji su najrealniji, niži komiteti koriste i pismene izvore dokumen-

taciju komande i organizacije SK. Međutim, viša rukovodstva, pored neposrednog sticanja uvida, u većoj meri koriste dokumentaciju, informacije, ankete i druge pokazatelje. Ukoliko komiteti potpunije realizuju zahteve studioznog praćenja i proučavanja celokupne problematike u jedinici i organizaciji, utoliko će i njihov sadržaj i metod rada biti uspešniji i efikasniji. Istovremeno takav način rada doprineće i razvijanju lične i kolektivne odgovornosti, demokratičnosti, kritike i samokritike u komitetu.

U poslednje vreme, naročito posle IV i V plenuma, sva rukovodstva SK, počev od Centralnog komiteta pa sve do komiteta koji neposredno rukovode osnovnim organizacijama, naglašavaju potrebu i značaj studioznijeg i kvalifikovanijeg izučavanja politike i konkretne praktične delatnosti organizacije SK. U tom cilju se i pri rukovodstvima SK obrazuju pomoćna, radna tela (komisije i radne grupe). U vezi s tim, V plenum posebno ukazuje na način konstituisanja i na metod rada ovih organa. Sastav ovih tela nije fiksna, ni u pogledu broja, a ni ličnosti. Naprotiv on je promenljiv (dinamičan) i zavisi, pre svega, od vrste i karaktera problema koji se izučavaju. Naglašeno je da se i komisije u svom radu moraju više rukovoditi naučnoistraživačkim metodama. Najme, ukoliko se one budu radikalnije oslobađale birokratskog, prakticističko-rutinskog stila i prilaza problemima i sve više budu zasnivale svoju aktivnost na naučnom saznanju, višestrukim izvorima, verifikovanim pokazateljima, javnim i demokratskim postupcima, dinamičnim i stalnim dijalozima, utoliko će potpunije opravdati svoju ulogu i neposrednije uticati na unapređenje metoda rada rukovodstava SK na svim nivoima. Samo pod tom pretpostavkom može se ispoljiti jači i neposredniji uticaj članstva na rad, odluke i stavove rukovodstava. U protivnom, odredbe Statuta kojim se definiše status člana SK kao kreatora celokupne politike SK, ostaće samo njegovo formalno pravo i obaveza.

U procesu reorganizacije i daljeg razvoja SK u Armiji razmatraće se i status, uloga, zadaci i metod rada pomoćnih tela. U vezi s tim, neophodno je da se analiziraju iskustva iz dosadašnjeg rada ovih tela, s obzirom na to što su ona postojala, stalno ili privremeno, pri svim rukovodstvima SK.

Kada je reč o konstituisanju radnih grupa, postavljalo se kao veoma značajno pitanje njihovog sastava, naime, da li njih treba da sačinjavaju samo članovi komiteta ili i ostali komunisti. Tako je, na primer, 63% anketiranih izjavilo da radne grupe sačinjavaju samo članovi komiteta, a 37% da u njih ulaze i ostali komunisti. Iz podataka se vidi da u 70% slučajeva radne grupe sačinjavaju oni članovi komiteta koji se nalaze na radu u komandi puka (brigade). Najbolje je da u sastav radnih grupa ulaze oni komunisti koji mogu najbolje da prouče određeni problem i to, pre svega, sa stanovišta uloge komiteta i organizacije SK. Zato nije dovoljno da članovi radne grupe poseduju samo stručnost, već iznad svega partijsko-političku sposobnost i refleks u ocenjivanju i analizi određenih problema i pojava u jedinici.

Svaki član radne grupe angažuje se na onim pitanjima koja mu najviše odgovaraju. Celishodnom podelom zadatka u grupi i ko-

ordiniranim i kolektivnim radom svih njenih članova obezbeđuje se pravovremeno i temeljito izučavanje određenog pitanja i njegovo pripremanje za sastanak komiteta. O tome govori i ovaj primer. Jedan komitet puka zadužio je radnu grupu da pripremi referat na temu: „Analiza rada osnovnih organizacija u periodu opšte obuke“. Grupa je najpre skicirala osnovne elemente koje treba razmotriti u referatu i izvršila podelu rada. Jednog člana je zadužila da prouči odgovarajuću dokumentaciju komande koja se odnosi na planiranje, organizaciju, izvođenje, proveru rezultata i analizu opšte obuke, a ostalu dvojicu da prouče dokumentaciju osnovnih organizacija (zapisnike, beleške, dnevnne redove), da steknu uvid u njihov rad, razgovaraju sa sekretarima i sekretarijatima, ostalim komunistima, vojnicima i starešinama o problemima, pojavama i slabostima u periodu opšte obuke. Članovi grupe su se povremeno sastajali, dogovarali i na taj način proveravali, korigovali i ujednačavali svoje ocene i stavove o određenim problemima. Na kraju, kada su podaci i svi elementi bili prikupljeni i stavovi ujednačeni, jedan od članova je zadužen da pismeno oformi referat. Grupa se ponovo sastala kada je referat bio napisan i tom prilikom izvršila poslednju redakciju i njegovo usvajanje. Treba napomenuti da je određen problem bio predviđen u planu komiteta, tako da je grupa imala dovoljno vremena (oko mesec dana) da ga temeljito prouči i o njemu pripremi referat.

Razni podaci, pa i rezultati ankete, potvrđuju činjenicu da su i komiteti koji neposredno rukovode osnovnim organizacijama sve više koristili radne grupe za praćenje i proučavanje određenih problema. Tako, npr. od 107 članova komiteta² — 62 su odgovorila da se referati pripremaju grupno, a 45 da referate pripremaju pojedinci, u većini slučajeva sekretari komiteta. Valja naglasiti da radne grupe treba obrazovati u slučajevima kada se radi o nekim ključnim problemima i zadacima, koji su u većini slučajeva i planom predviđeni. Međutim, kada su u pitanju neki hitni zadaci, iznenadni problemi, koji traže neodložno razmatranje, onda radne grupe manje dolaze u obzir. U takvoj situaciji sekretar (sekretarijat) ili neki drugi član komiteta priprema materijal za sastanak.

Radna grupa, nakon proučavanja problema, informiše komitete o svojim zapažanjima i ocenama, stavovima i predlozima. Na osnovu toga komitet odlučuje da li o određenom pitanju treba ili ne da raspravlja na svom sastanku. Ukoliko se donese odluka da treba, grupa nastavlja rad i priprema referat. U protivnom materijal se može koristiti za usmeravanje osnovnih organizacija, naročito onih u čijim je jedinicama proučavani problem najaktuelniji. Ako komitet dođe do zaključka da rešenje izvesnog problema zavisi, pre svega, od mera komande, u tom smislu i usmerava svoje predloge.

Neposredna priprema i osnovne karakteristike sastanka komiteta. Metod i tok neposredne pripreme zavisi od više činilaca, a

² Svaki anketirani član komiteta pripada nekom drugom komitetu. Znači da 107 anketiranih članova predstavljaju 107 komiteta.

naročito od karaktera sadržaja, vrste referata i oblika sastanka. Karakter sadržaja je bitan činilac koji utiče na metod i tok neposredne pripreme, a time i na karakter sastanka. Što se tiče referata koriste se usmeni i pismeni. U poslednje vreme sve više se teži pismenim referatima, posebno ako se radi o analizi važnijih problema u jedinici i organizaciji SK. Takvi referati pretpostavljaju, u većini slučajeva, kolektivan rad radnih grupa. O tome govore podaci ankete, izveštaji, zapisnici, informacije i drugi dokumenti, kao i izjave članova i sekretara komiteta. Tako je, npr., 91% anketiranih odgovorilo da se važnija pitanja obrađuju pismeno, a samo 9% da se na sastanku podnesu usmeni referati. Od 45 ključnih pitanja, razmatranih na sastancima, šest komiteta³ koji neposredno rukovode osnovnim organizacijama obradilo je 30 u vidu pismenih referata. I pored ovih tendencija postoje shvatanja koja su, u principu, protiv pismenih referata kada je u pitanju komitet koji neposredno rukovodi osnovnim organizacijama. Ima i sasvim suprotnih mišljenja koja prenaplaćavaju važnost pismenih referata. Međutim, svaka krajnost i isključivost, kao i frontalno suprotstavljanje jedne prakse drugoj, vode u jednostranost i formalizam.

Analitičko i kritičko razmatranje problema neophodan je zahtev referata. Naime, određeni problem valja prikazati tako da se reljefno vidi u kojoj se „fazi“ nalazi njegovo rešenje. To ujedno pretpostavlja i ocenu delatnosti komiteta i osnovnih organizacija. Na taj način mogu se sagledati ne samo slabosti i uzroci, nego i stvoriti optimalni uslovi za razvijanje kritike i samokritike na sastancima komiteta. U referatu je korisno dati predloge za rešenje određenih problema, a naročito onih koja spadaju u nadležnost komiteta i osnovnih organizacija.

Međutim, svi referati ne ispunjavaju ni delimično ove zahteve. Naime, neki od njih više podsećaju na izveštaje u kojima se samo registruju pojave, nego na jednu svestranu analizu rada organizacije SK o određenom pitanju. Referatima se posebno zamera da su uopšteni, površni i nekonkretni, da ne objašnjavaju uzroke i ne ukazuju na mere za otklanjanje raznih slabosti i negativnih pojava u jedinici i organizaciji SK. Zatim, da su opterećeni perifernim i nepotrebnim elementima i da ne ističu u prvi plan suštinu problema.

Pismeni referati studioznije i svestranije obrađuju probleme, omogućuju da se sistematičnije, preglednije i sažetije istaknu bitna pitanja i da se konkretnije ukaže na mere za njihovo rešavanje. Za njihovo pripremanje i pisanje obezbeđuje se više vremena, što pozitivno utiče na proces i metod pripreme, a time i na kvalitet obrade određenog problema, naročito ako su pismeni referati rezultati kolektivnog rada (radne grupe). Polazeći od podataka, ocena i stavova sadržanih u referatu (uz druge dokumente), komitet će realnije i potpunije moći da sagleda svoju delatnost u proteklom periodu i da se, na taj način, uspešnije služi metodom upoređivanja. Korisnost i prednost pismenih referata su nesumnjive u periodu pripreme

³ Podaci se odnose na komitete u nekim školskim centrima i avio-pukovima u RV.

izborne konferencije, masovnih skupova komunista i uopšte u pripremi narednih sastanaka komiteta, raznih analiza, savetovanja i sl.

Međutim, pismeni referati imaju i svoja ograničenja, naročito kada su u pitanju komiteti u trupi. Pismeno oblikovanje problema zahteva više vremena i snaga. Zatim, dinamičnost i priroda rada i života u trupi traže brzo reagovanje ne samo sekretarijata osnovnih organizacija, nego i komiteta. Zbog toga, kako je već rečeno, pismeno se oblikuju samo težišni problemi, većinom oni koji su ranije i u planu predviđeni.

Kada će se koja vrsta koristiti zavisi od konkretnih uslova, mogućnosti i potreba određenog komiteta.

Oblik sastanka je isto tako značajan činilac koji utiče na metod i tok njegove neposredne pripreme. Kao što je poznato, sastanci po svom obliku i karakteru mogu biti različiti: redovni, vanredni, prošireni i sl., što znači da se u toku pripreme, pored ostalog, mora voditi računa i o tome o kakvom se sastanku radi. Najsloženija je priprema kada se organizuje prošireni sastanak komiteta. S obzirom na to što su ovakvi sastanci česti, naročito u nižim komitetima, to se njihovoj pripremi poklanja posebna pažnja.

Kada je reč o toku sastanka komiteta i njegovim osnovnim karakteristikama, onda treba, pre svega imati u vidu dnevni red, analizu izvršenja zadataka i aktivnosti članova komiteta i usvajanju stavova i zaključaka.

Dnevni red je ne samo rezultat prethodnih „faza“ u sadržaju i metodu rada, nego i osnova njegove dalje aktivnosti. Naime, ukoliko su pripreme bile temeljitije i svestranije mogu se naći na dnevnom redu sastanka oni problemi koji su najvažniji i najaktuelniji u određenom vremenskom periodu. I obrnuto, tamo gde se nedovoljno i površno poznaju stanje i problemi jedinice i organizacije SK i gde nema izgrađenih partijsko-političkih kriterijuma, na dnevnom redu su manje važna, periferna pitanja, dok se glavna ispuštaju ili se zahtevaju ona (operativno-tehnička) koja spadaju u nadležnost komandi i starešina.

Veliki dnevni redovi nisu korisni. Na sastanku jednog pukovskog komiteta razmatrana su 4 veoma važna i raznovrsna pitanja: 1. Neke pojave i problemi koji narušavaju disciplinu u jedinicama; 2. Analiza rada 6. osnovne organizacije; 3. Zadaci komunista u vezi sa predstojećom vežbom; 4. Odluka o kooptiranju novih članova i izbor novog sekretara komiteta. Jasno je da je svaka tačka za sebe bila dovoljna za jedan sastanak. O preobimnosti dnevnog reda, posebne tačke „Razno“, govori i ovaj primer: 1. Analiza rada i aktivnosti osnovne organizacije SK 3. i 6. baterije; 2. Neki osnovni zadaci komunista u obuci i vaspitanju sa stanovišta odgovornosti i aktivnosti organizacije SK; 3. Razno: neka pitanja odnosa; dopuna plana rada komiteta; popuna Revizione komisije; priprema sednice Komiteta, ispraćaj penzionisanih drugova. Od anketiranih 145 slušalaca Političke škole JNA 25% je navelo da se najčešće na jednom sastanku razmatraju 2 — 3 pitanja, a 21% da se razmatraju 3 — 4 pitanja.

Toliki broj krupnih i raznovrsnih problema nemoguće je solidno pripremiti i detaljno analizirati na jednom sastanku i odrediti

realne zaključke i zadatke. „Na nepripremljenom sastanku vode se duge diskusije, traže se i iznalaze uzroci i posledice pojava posle nepotrebno dugih rasprava, ili se pak malo i sasvim površno raspravlja o problemima, te komunisti odlaze s takvih sastanaka nedovoljno pripremljeni za organizovanu akciju, ili, čak, dezorijentisani“.⁴

Međutim, iskustva većine komiteta potvrđuju stav da je bolje i korisnije na jednom sastanku detaljno i svestrano analizirati jedno pitanje koje je u određenoj situaciji najvažnije i najaktuelnije za rad organizacije SK. Naravno, to ne znači da se, pored tog osnovnog problema koji mora da dominira, ne mogu razmatrati i neka manje važna pitanja (informacije i sl.). O takvom načinu rada svedoče i ovi podaci. Neki komiteti pukovskog ranga u RV i IV armijskoj oblasti održali su u toku 1965. god. prosečno po 9 sastanaka, a samo su na dva imali više od dve tačke dnevnog reda, uključujući i tačku „Razno“. Evo još nekih primera dobrih i realnih dnevnih redova. Komitet jednog avio-puka, na jednom od svojih sastanaka, raspravljao je samo o problemu: „Zalaganje komunista — starešina na funkcionalnim dužnostima“. Drugi komitet je sastanak posvetio isključivo problemu: „Analiza sadržaja i metoda rada komiteta i problema lične i kolektivne odgovornosti njegovih članova“.

Razvijajući ovakav metod rada, komitetu se pružaju realne mogućnosti da organizacija SK bude stalno u toku najvažnijih događaja, da njenu aktivnost usmerava na najaktuelnije probleme i zadatke u određenom periodu. Međutim, ukoliko se jednovremenim pokretanjem više pitanja deluje na širokom frontu i ako se u masi problema ne uoči ono što je bitno, onda se teško može govoriti o nekom organizovanijem, celishodnijem i efikasnijem delovanju komiteta i organizacije Saveza komunista u jedinici.

Ni jedan dogovor ni sastanak u organizaciji ne mogu se smatrati potpunim i uspešnim ukoliko ne sadrže i zahtev za analizu izvršenja zadataka. Zato se može reći da je ovo suštinsko, idejno-političko, a ne formalno-tehničko pitanje u metodu rada organizacije SK i njenih rukovodstava. Svako zapostavljanje ovog zahteva negativno se odražava na sadržaj i metod rada, kritiku i samokritiku, ličnu i kolektivnu odgovornost članova komiteta. Bez kritičke i svestrane analize proteklog rada i aktivnosti, skoro je nemoguće govoriti o nekom kontinuitetu u radu komiteta i realnosti njegovih ocena, stavova, odluka i zaključaka. To znači da između analize izvršenja zaključaka i aktivnosti u usvajanju stavova i zadataka postoji međusobna uslovljenost.

„... Kritički osvrt na sopstvenu praksu i sagledavanje boljih mogućnosti rada ne samo što su poučni nego čine i osnovu konstruktivne aktivnosti komunista. To i jeste put stalnog usavršavanja metoda rada“.⁵

Međutim, pojedini komiteti retko predviđaju u svom dnevnom redu posebnu tačku: „Analiza izvršenja zaključaka u proteklom periodu“. Tako, npr. nijedan od 6 pukovskih komiteta, čiji su dnevni

⁴ Podsetnik za pretkongresnu aktivnost organizacija SK u JNA, str. 9.

⁵ Podsetnik za pretkongresnu aktivnost organizacije SK u JNA, str. 9.

redovi analizirani, nije u toku godine nijednom raspravljao o izvršenju zadataka. O tome govore i podaci ankete. Na pitanje: „Da li je komitet vršio analizu zaključaka“ — 35% anketiranih je odgovorilo negativno.

Najčešće se izvršenje zaključaka razmatra u vidu kraće informacije koja se obično završava bez ikakve diskusije ili analize. Tako se u zapisniku jednog komiteta konstatuje: „Zatim je u tački „Razno“ sekretar komiteta pročitao kratku informaciju u vezi sa realizacijom plana rada komiteta, odnosno zadataka sa prošlog sastanka komiteta centra, što su članovi komiteta jednoglasno prihvatili“ (bez analize i diskusije — primedba Š. Ž.). Takve informacije se ponekad pretvaraju u formalnost i ne predstavljaju neku ozbiljniju analizu rada komiteta i osnovnih organizacija o određenim problemima u proteklom periodu.

Veoma je korisna i prihvatljiva praksa onih komiteta koji analizu izvršenja zaključaka vrše u okviru problema koje razmatraju na svojim sastancima. Na primer, ako u određenom vremenskom periodu komitet više puta razmatra isti problem, normalno je da se istovremeno analizira i izvršenje zadataka koji su, u vezi s tim pitanjima, bili postavljeni na prošlom sastanku, odnosno prošlim sastancima.

Da li će komitet raspravljati o sprovođenju zaključaka u vidu informacije bez diskusije, posebne tačke sa diskusijom ili u okviru svakog problema koji se nalaze na dnevnom redu, zavisi od više činioca, a pre svega, od karaktera zadataka i stepena njihovog izvršenja. Međutim, bez obzira na te specifičnosti, analiza izvršenja zadataka pretpostavlja i imperativno zahteva da komitet redovno preispituje i kritički sagledava vlastitu aktivnost u sprovođenju zaključaka.

Znači, komitet treba prvo da podvrgne kritici vlastiti rad pa da tek onda to isto očekuje od osnovnih organizacija kojima rukovodi. Zato je sasvim na mestu zapažanje jednog komunista: „Kaži mi kako radi komitet pa ću ti reći kako je razvijena kritika i samokritika u organizacijama kojima taj komitet rukovodi“.⁶

Prema tome, ovaj zahtev mora da bude jako naglašen, jer je bez njega neefikasan metod rada komiteta i osnovnih organizacija.

Usvajanje stavova i zaključaka je jedno od suštinskih pitanja u metodu rada komiteta. Kvalitet i celishodnost zaključaka zavise, pre svega, od pravilnog izbora i solidne obrade problema, temeljite pripreme, aktivnosti i kolektivne odgovornosti svih članova komiteta u procesu njihovog usvajanja.

Naime, dužnost je članova komiteta da još u toku pripreme, na osnovu poznavanja stanja i problema u jedinici i organizaciji SK i temeljitog proučavanja materijala koji im je dostavljen (dnevni red, teze, referat i sl.), u osnovi formiraju svoja mišljenja, stavove i predloge o rešenju problema o kome će se raspravljati na sastanku komiteta.

⁶ „Prigodna parola ili stvarna potreba“, „Narodna armija“ 3. decembar 1965. god.

Tok sastanka, diskusija i rad na usvajanju zaključaka zavise, pored ostalog, od toga da li se podnosi usmeni ili pismeni referat na sastanku. Ukoliko se, npr. ne čita referat,⁷ onda se nakon kraće uvodne reči prelazi na diskusiju. Najcelishodnija i najefikasnija je diskusija koja otkriva suštinu problema, koja je argumentovana i u sebi sadrži ne samo objektivnu i realnu kritičku ocenu rada komiteta i osnovnih organizacija, nego i predloge o rešenju određenih problema. Ako referat i uvodna analiza jednog pitanja daju potrebne elemente za sagledavanje suštine, nepotrebno je da se u diskusiji iznose novi primeri koji samo potvrđuju ono što se već sagledalo. Diskusija će biti konstruktivnija i celishodnija, a zaključci realniji i konkretniji, ukoliko na sastanku vlada atmosfera koja omogućava slobodno i otvoreno iznošenje stavova, uvažavanje tuđeg mišljenja, razvijanje ravnopravnih i demokratskih odnosa među članovima komiteta. Međutim, ako pojedinci, zbog nepripremljenosti i površnog poznavanja stvari, odvlače diskusiju od suštine problema i njegovog rešenja, sekretar komiteta neće narušiti navedene principe ako spreči dalje razvijanje takve necelishodne diskusije.

Tok i karakter diskusije zavise, pre svega, od toga da li su članovi komiteta svestrano ovladali određenim problemom, imaju li o njemu slična ili različita mišljenja, ocene, stavove i predloge. U prvom slučaju diskusija će biti manje polemična, brže i neposrednije će dovesti do elemenata nužnih za formiranje i usvajanje zaključaka. Međutim, teško je, u partijskoj praksi, naći čisti „pravolinijski“ ili „usmereni“ oblik diskusije. Zato je češća, redovitija i konstruktivnija ona diskusija u kojoj se, borbom mišljenja, dolazi do zajedničkih stavova, odluka i zaključaka. Ovakva diskusija je, u stvari, imanentnija osnovnim principima na kojima se temelje idejna i organizaciona izgradnja SK, kritika i samokritika, demokracija, ravnopravni odnosi i odgovornost komunista pred organizacijom, bez obzira na njihov čin i položaj u Armiji i funkciju u organizaciji SK. Međutim, ima odstupanja od ovih načela. Susreću se, na primer, istina vrlo retko, i takvi sastanci na kojima se narušavaju demokratski odnosi i borba mišljenja, a time i suština principa demokratskog centralizma. Zato je ponekad teško uočiti da li se radi o sastanku komiteta ili o sastanku komande sa potčinjenim starešinama. O tome govore i ove činjenice: Na sastanku se raspravlja o nekim problemima i njihovim aspektima koji spadaju u nadležnost komandi. Zato i zaključci komiteta više liče na odluke komande. Tako, jedan komitet, raspravljajući o pripremi i ukrcanju pitomaca, donosi i ovakve zaključke: „Uprava centra i nastavno odeljenje će sa Komandom eskadre regulisati koja će klasa ići na koju klasu brodova; za pitomce koji će se nalaziti na ukrcavanju 2 meseca, regulisati na koji način pitomcima i starešinama slati platu“. I ostalih osam zadataka u vezi sa ovim pitanjem slični su citiranim. Treba napomenuti da o ovoj tački i zadacima nije bilo nikakve diskusije, „već su“, konstatuje se

⁷ Na postavljeno pitanje da li se referati čitaju na sastanku (ukoliko se dostavljaju članovima komiteta) anketirani su odgovorili: 34% da se čitaju „redovno“, 36% da se čitaju „ponekad“ i 30% da se ne čitaju „nikad“.

u zapisniku, „članovi komiteta jednoglasno prihvatili izvesne zadatke za rad u periodu pripreme i za vrijeme samog ukrcanja i logorovanja“.

Dešava se i to da se članovi komiteta dele na sastanku prema položaju i funkciji u jedinici, tj. na članove komiteta koji rade u komandi i one iz potčinjenih jedinica (takav im je ponekad i raspored sedenja u prostoriji gde se sastanak održava). U takvoj situaciji kritika je, pretežno, usmerena prema komunistima u osnovnim organizacijama i članovima komiteta iz jedinica. Zatim, uočeno je da se pojedini članovi komiteta iz jedinica, koji su obično i sekretari osnovnih organizacija, više osećaju na sastanku kao „predstavnici“ svojih organizacija i jedinica nego kao ravnopravni članovi komiteta. Zato, ponekad, sastanak komiteta više podseća na „referisanje“ nego na ravnopravnu diskusiju. Naime, sekretari osnovnih organizacija podnose izveštaj sekretaru komiteta, pa se u tom smislu i razvija njihov dijalog. Zapažene su i takve pojave da pojedini članovi komiteta iz komande, uzimajući reč, obično na kraju diskusije, prosto „diktiraju“ zadatke, kao da se nalaze na vojničkom sastanku. U zapisnicima i informacijama nailazi se i na ovakve slučajeve: „... vi, dole u jedinici morate pojačati svoj rad u vezi sa disciplinom“, „vaša je dužnost da bolje organizujete pripremu komandira odeljenja“ ili „morate voditi više računa o bezbednosti jedinica i čuvanju vojne tajne“. Ponekad se dešava i to da sekretar komiteta na kraju samo kaže: „Ovo što je izneo drug komandant u vezi sa nastavom, možemo usvojiti kao zaključak“. Normalno je da komitet očekuje od svojih članova, posebno od komandanta, kvalifikovane analize o pojedinim problemima koje razmatra na svojim sastancima, ali nije u skladu sa demokratskošću da se bilo čija diskusija proglašava, apriori, kao jedino i najbolje rešenje. Da li će se nečije ocene, predlozi i mišljenja, usvojiti kao stav, odluka i zaključak, to ne zavisi od toga ko je njihov autor, nego, isključivo od toga koliko se u njima daje odgovor na postavljena pitanja i ukazuje na puteve i mere komiteta i osnovnih organizacija u njihovom rešavanju.

Usvojeni stavovi i odluke moraju, dakle, da budu uvek plod demokratske borbe mišljenja, odraz i izraz kolektivnog rada, aktivnosti i odgovornosti svih članova komiteta.

Prema tome, konstruktivna diskusija na sastanku, uopšte i posebno kada je u pitanju razmatranje i usvajanje stavova i zaključaka, ne zavisi samo od dobrog referata i pripreme, nego, pre svega, od odnosa koji vladaju u komitetu, od poštovanja, uvažavanja i primenjivanja principa demokratskog centralizma, koji isključuje svaki hijerarhizam, birokratizam i neravnopravne odnose u SKJ. Takva, demokratska diskusija je značajna pretpostavka za usvajanje jedinstvenih stavova, realnih i dobrih zaključaka. U stvari, zaključci i zadaci treba da budu sinteza takve diskusije i borbe mišljenja. Njihovo usvajanje i formulisanje su jedan od osnovnih i važnijih zadataka sastanka. Bitno je da se na osnovu zaključaka i zadataka jasno utvrdi težište delovanja komiteta, osnovnih organizacija i svih komunista u jedinici, da se odredi šta je u datoj situaciji najvažnije.

Prema tome, u zaključcima je neophodno da se jasno istakne, s jedne strane, ono što se odnosi na čitavu organizaciju i sve komuniste, a, s druge, da se istaknu posebne obaveze i zadaci komiteta i pojedinih osnovnih organizacija. To znači da zaključci mogu biti opštiji i konkretniji, važniji i manje važni, bitniji i manje bitni, dugoročniji i kratkoročniji. Zato ne treba smatrati da je sve podjednako važno i aktuelno, već se mora odrediti šta je najvažnije i njegovim rešavanjem rešavati i druge zadatke.

Na osnovu određenih zaključaka postavljaju se i zadaci kojima se predviđaju tekuće obaveze Komiteta i njegovih članova. Oni, svakako, treba da budu konkretni, ali ne takvi da se njima vrši neka stroga podela rada među članovima komiteta. To ne znači da, možda, neće biti slučajeva da se na sastanku odrede i konkretni zadaci. Na primer, da se pripremi i organizuje skup komunista u jedinici, sastanak sa svim komunistima — vojnicima, odnosno starešinama ili sa komunistima — starešinama koji rade na određenim poslovima, da se organizuje seminar sa novodošlim vojnicima — komunistima ili sekretarijatima osnovnih organizacija, da se pripremi i organizuje sastanak političkog aktiva, itd. Zatim, mogu se pojedinim članovima komiteta dati i takvi zadaci, kao što su: rad na pripremi i izradi referata (grupno ili pojedinačno), kontaktiranje sa odgovarajućim društveno-političkim organizacijama i njihovim rukovodstvima, učešće u organizaciji izvesnih zajedničkih akcija i sl. Pri tom valja naglasiti da je dobra praksa onih komiteta koji ne nabrajaju mnoštvo zadataka u vezi sa jednim pitanjem, već određuju samo najbitnije od čijeg izvršenja zavisi rešenje problema.

Sprovođenje zaključaka u život. Na sastanku se mogu odrediti veoma dobri zaključci i zadaci, ali ukoliko ne usledi organizovana i kolektivna akcija komiteta kao celine i svih članova pojedinačno, a posebno sekretara (sekretarijata) na njihovoj realizaciji, oni će ostati mrtvo slovo na papiru, formalni akt bez životne i praktične vrednosti. To znači da se partijske obaveze ne iscrpljuju i ne završavaju sastankom i donošenjem zaključka, već su time samo stvoreni uslovi za praktičnu aktivnost komunista.

U dosadašnjoj praksi i terminologiji odomaćio se izraz „prenošenje” zaključaka i zadataka. Međutim, ovaj termin se ne sme shvatiti mehanički, jer se ne radi o prostom prenošenju, nego, pre svega, o stvarnom usvajanju stavova i zaključaka kao polaznih i bitnih oslonaca praktične aktivnosti komunista. „Obično se smatra velikim uspehom ako se zauzmu dobri stavovi, a kako će ih organizacije i članstvo razumeti i sprovoditi u život — tome se još uvek ne posvećuje dovoljna pažnja... To dolazi i otuda što se i opšti zaključci „prenose” nekad i do osnovnih organizacija bez dovoljno stvaralačkog odnosa u njihovoj razradi, bez stvaranja akcionog programa idejno-političkih i organizacionih mera koje bi obezbedile punije i doslednije ostvarivanje istih”.⁸

Sekretari i sekretarijati osnovnih organizacija upoznaju se sa zaključcima komiteta na više načina: neposredno i posredno, usme-

⁸ Osmi kongres SKJ, *Kultura*, 1964. Beograd, latinica, str. 151.

no i pismeno. Neposredno se upoznaju kada prisustvuju proširenom sastanku komiteta,⁹ zatim preko članova komiteta, bilo na sastanku sekretarijata ili osnovne organizacije. U većini slučajeva zaključci i zadaci se prenose usmeno, mada se ponekad i pismeno oformljuju i dostavljaju osnovnim organizacijama. Ponekad komiteti organizuju masovne skupove svih članova SK radi što neposrednijeg i bržeg upoznavanja komunista sa određenim stavovima, odlukama i zaključcima.

U vezi sa prenošenjem zaključaka postavlja se zahtev da to bude pravovremeno. U protivnom gube svaku vrednost, efikasnost i aktuelnost, postaju necelishodni i neupotrebljivi. O njima treba da se diskutuje u organizaciji SK i u jedinici kao o najvažnijem događaju, kao o „temi dana“. Pored toga je neophodno da usvajanje i primena zaključaka i zadataka na konkretne uslove svake jedinice i organizacije SK bude stvaralačko. To znači da zaključke treba najpre upoznati i shvatiti u celini, a zatim, prema njihovoj važnosti i aktuelnosti prilagoditi ih i unositi u sadržaj i praktičnu delatnost osnovnih organizacija. Međutim, suprotno ovom zahtevu, ostaje se ponekad samo na površnom, formalnom i informativnom (globalnom) upoznavanju osnovnih organizacija sa zaključcima komiteta. Takvu praksu potvrđuje i sledeća konstatacija Opućenosti CK SKJ za JNA: „Neki stavovi viših rukovodstava Saveza komunista prenose se sporo, a na mnogim mestima i bez nužne konkretizacije i osvrta na vlastitu praksu i njene zahteve. Nema uvek dovoljno stvaralačkog odnosa prema zadacima i problemima koje nameće život jedinice ili ustanove“. Kada su zaključci pravovremeno i stvaralački usvojeni u osnovnim organizacijama, najvažniji je zadatak komiteta, svih njegovih članova, naročito sekretara, da stalno bde nad njihovim izvršavanjem. Najbitnije je, pri tom, da kod njih budu u punoj meri razvijene lična i kolektivna odgovornost za izvršavanje zaključaka i zadataka uopšte, a posebno u jedinici i osnovnoj organizaciji u kojima deluju. Ispoljavajući punu samostalnost i stvaralačku inicijativu, upornost i odlučnost u ostvarenju zaključaka, članovi komiteta će se uspešnije boriti i protiv svih teškoća i slabosti koje ometaju sprovođenje odluka i zaključaka komiteta. Na taj način biće u mogućnosti da stalno proveravaju njihovu vrednost i celishodnost. Naravno, ovakav način rada isključuje svaku akciju i postupak koji bi bili proizvoljni i suprotni osnovnim intencijama komiteta i duhu njegovih odluka. Sekretar komiteta je najodgovorniji za sprovođenje zaključaka, za koordinaciju rada komiteta i njegovo usmeravanje na ono što je težišno i najaktuelnije u određenom momentu, u određenoj jedinici i osnovnoj organizaciji. I po svom položaju on ima i najviše mogućnosti da prati i utiče na sprovođenje zaključaka, da daje izvesna objašnjenja i dopune u toku njihove realizacije, da pruža stalnu i svestranu pomoć osnovnim organizacijama i njihovim sekretarima (sekretarijatima). Ali pri tome stalno mora da vodi računa i o njihovoj samostalnosti. Stalno kontaktiranje s osnovnim organizacijama, članstvom SK, kao i ostalim pripadnicima JNA, naj-

⁹ Reč je o sekretarima i članovima sekretarijata koji nisu članovi komiteta.

bolji je put da se članovi komiteta i posebno sekretar oslobađaju forumskog, a time i birokratsko-administrativnog metoda i stila rada.

Razvijanje sposobnosti osnovnih organizacija da samostalno deluju u svojoj sredini jedan je od bitnih i najvažnijih zadataka komiteta. U stvari, u tome se ispoljava i suština njegovog rukovođenja. Sasvim je očevidno da se odgovornost ne može pretpostaviti, a ni razvijati, ukoliko istovremeno nije razvijena inicijativa i samostalnost osnovnih organizacija, kako u izboru i oceni problema, tako i u donošenju odluka o njegovom rešenju. Prema tome, samostalnost i odgovornost egzistiraju kao komponente koje se međusobno prožimaju i uslovljavaju. Uspesahan i efikasan rad osnovnih organizacija sadrži obe komponente.

Međutim, zapažaju se još uvek izvesne slabosti u metodu rada komiteta koje se negativno odražavaju na razvijanje samostalnosti osnovnih organizacija, njihovih sekretara i sekretarijata. Naime, ponekad se bez dovoljno opravdanja u planovima i zaključcima komiteta precizira šta će raditi osnovne organizacije, o čemu i kada treba da drže sastanke. Zato su neke osnovne organizacije svojim sadržajem bile više okrenute dnevnim redovima, planovima i zaključcima komiteta nego stanju i problemima u svojoj sredini. Kod pojedinih komiteta postoji bojazan da neće ići sve kako treba i onda se osnovnoj organizaciji svaka stvar precizira. U vezi s tim je i praksa da pojedini komiteti preuzimaju kompetencije osnovnih organizacija i umesto njih „rešavaju“ i „raščišćavaju“ izvesne sporne probleme, negativne pojave i slabosti u organizacijama i jedinicama. Ovakav metod rada rukovodstava podvrgnut je oštroj kritici na 8. kongresu, a posebno na IV i V plenumu CK SKJ. Samo u nekim izvanrednim uslovima može se tražiti od osnovnih organizacija da u određenom vremenskom periodu razmotre određene probleme (kada se, npr., radi o izvesnim značajnim političkim događajima).

Osposobljavanje osnovnih organizacija za samostalan rad je moguće, dakle, pod uslovom ako se komitet postavi tako da osnovnoj organizaciji ostavi dovoljno prostora i mogućnosti kako u izboru i razmatranju problema, tako i u formiranju stavova i zaključaka. Ovo je naročito važno istaći kada komitet donosi zaključke koji se direktnije odnose na osnovne organizacije. Samostalnost nije, dakle, formalna stvar za osnovnu organizaciju. Naprotiv, ona ima veliki značaj za vaspitavanje komunista kao odgovornih političkih aktivista.

Obezbeđenje samostalnosti osnovnih organizacija ne znači da komitet ispušta iz svojih ruku njihovo usmeravanje u određenom pravcu. Zato je neprihvatljiva, kako praksa komiteta koji sputavaju inicijativu i samostalnost osnovnih organizacija (time što im sve preciziraju), tako i onih koji ne reaguju na njihove nepravilne odluke i ne bore se u potrebnoj meri da se organizacije osposobe za samostalno, zrelo i pravilno donošenje odluka i zaključaka.

Ukoliko se rukovodstva SK u Armiji budu brže i radikalnije oslobađala hijerarhijskog, birokratskog i centralističkog mentaliteta, navika i metoda rada i potpunije usvajala i primenjivala demokratske oblike rukovođenja, delovanja i odlučivanja, utoliko će se doslednije i

lakše transformirati iz dosadašnjih „centara odlučivanja“ u koordinacione i usmeravajuće organe, koji svoje stavove, odluke i zaključke zasnivaju na širokoj i dinamičnoj inicijativi, demokratskoj diskusiji i borbi mišljenja, predlozima i mišljenjima članstva i osnovnih organizacija. Samo pod tom pretpostavkom moguće je da se članstvo i osnovne organizacije ispolje i stalno afirmišu kao osnovni faktori i kreatori politike Saveza komunista i u Jugoslovenskoj narodnoj armiji.

Pored svakodnevnog i stalnog rada sekretara i ostalih članova komiteta u osposobljavanju osnovnih organizacija da što samostalnije razvijaju svoju delatnost, koriste se i druge mere, kao što su, npr., seminari sa sekretarijatima i povremeno raspravljanje na sastancima komiteta o sadržaju i metodu rada pojedinih osnovnih organizacija.

Kapetan bojnog broda
Šime ŽIVKOVIĆ

DVE STRATEGIJE RATA U VIJETNAMU

NEKA GLEDIŠTA O AMERIČKOJ VOJNOJ STRATEGIJI U VIJETNAMU

Područje jugoistočne Azije oduvek je privlačilo pažnju SAD, kao, uostalom, i drugih kolonijalnih sila, zbog geostrategijskog položaja i prirodnih bogatstava.¹ To područje, posebno južne oblasti Indokineskog poluostrva (Južni Vijetnam i Malajsko poluostrvo sa Singapurom), važna je raskrsnica pomorskih i vazdušnih komunikacija na putu između Pacifika i Indijskog okeana, preko indonežanskog arhipelaga ima ulogu prirodnog mosta između Azije i Australije, čini veoma pogodan oslonac za dejstva u unutrašnjost azijskog kontinenta i važna je karika u lancu američkih baza i uporišta u Tihom okeanu. Geostrategijski položaj ovog područja dobija poseban značaj u američkoj koncepciji „lokalnih ratova“, jer, pored ostalog, treba da posluži kao placdarm za eskalaciju na sever.

Posle drugog svetskog rata ovo područje zauzima veoma važno mesto u vojnoj politici i globalnim strategijskim planovima SAD, a posle stvaranja NR Kine, i posebno jačanja njenog nuklearnog potencijala, nalazi se u centru pažnje. Politika SAD i Kine u ovom području su najopasniji izvori sukoba koji čovečanstvo mogu da dovedu do strahota novog svetskog rata.

Za „odbranu slobodnog sveta“ u ovoj hemisferi SAD su stvorile strategijsku „liniju odbrane“ od Japana i Južne Koreje, preko Okinave, Formoze, Filipina, Malaje do Tajlanda,² koja je deo „zaštitnog luka duž granice komunističkog sveta“ od Turske do Južne Koreje.

Stalnim povećavanjem svog uticaja i angažovanjem u Australiji, Novom Zelandu, prisustvom znatnih vojnih efektivna na Pacifiku u Koreji, Tajlandu i Južnom Vijetnamu, SAD su zaposlele i kontrolišu važne strategijske položaje u ovom delu sveta. (Skica 1).

¹ Područje jugoistočne Azije obuhvata 9 zemalja: DR Vijetnam, Južni Vijetnam, Laos, Kambodžu, Tajland, Maleziju, Burmu, Indoneziju i Filipine. Narodi toga područja (oko 190.000.000 stanovnika) veoma se razlikuju po svom ekonomskom i društvenom razvoju, političkim strujanjima i kretanjima, nacionalnim osobinama, verskim uticajima i drugim protivurečnostima. To područje obiluje strategijskim sirovinama: kalajem, železnom rudom, manganom, kamenim ugljem, itd. Plodne doline reka su pogodne oblasti za bogatu poljoprivrednu proizvodnju: pirinča, kaučuka, šećerne trske, itd.

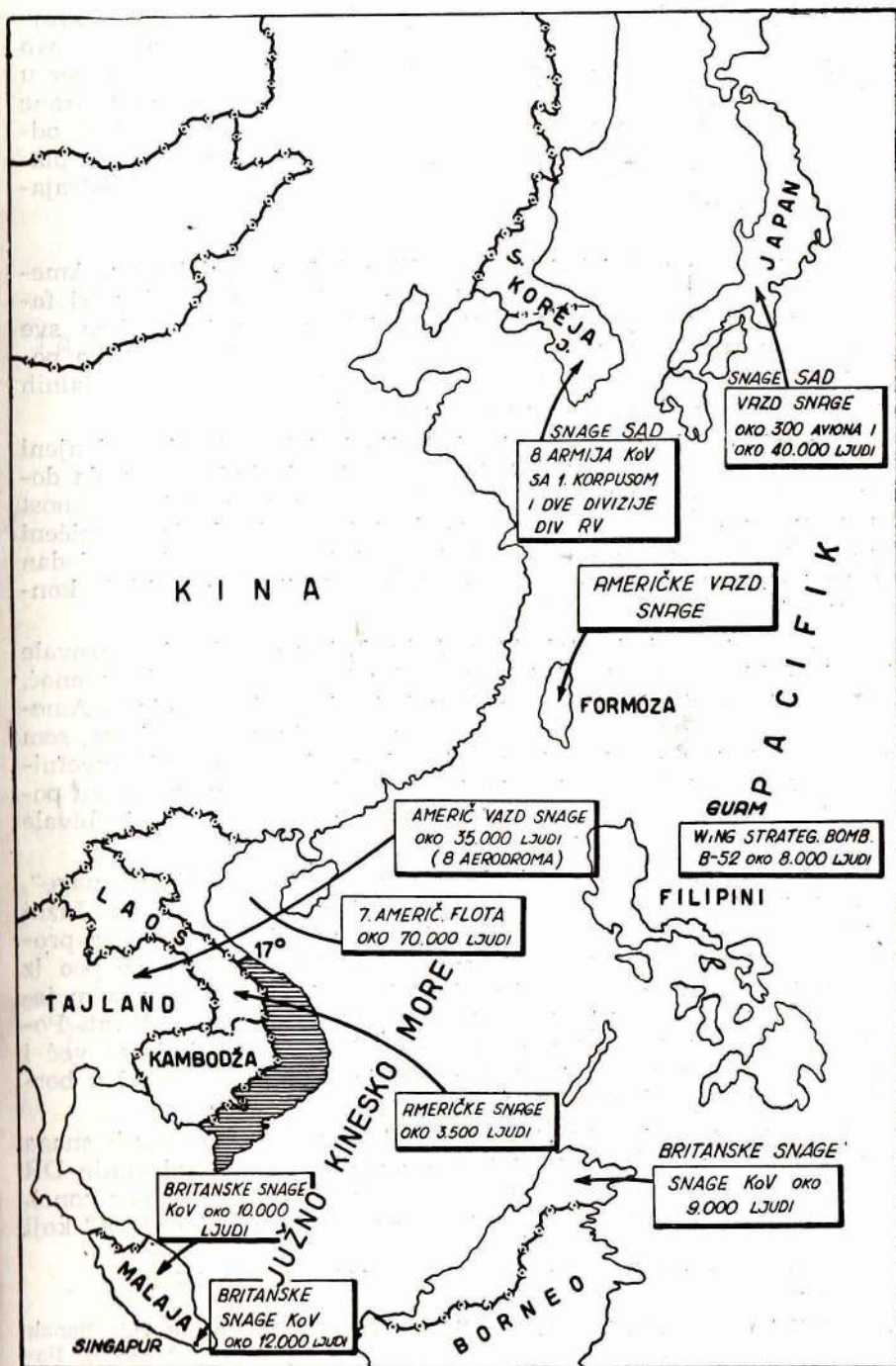
² U tom području SAD imaju jake oružane snage: u Tajlandu (koji „Vašington post“ naziva „drugim frontom“) oko 35.000 vojnika (čitavu mrežu vojnih aerodroma — 8 skvadrona nadzvučnih mlaznih bombardera najveći deo — 50 do 80 % bombarderskih akcija na Severni Vijetnam Amerikanci izvode sa ovih aerodroma); na Okinavi — 35.000, ostrvu Guam — 8.000; Japanu — 40.000; 7. američka flota ima 60.000 do 70.000 ljudi, a u Laosu se nalazi preko 3.500 američkog „vojnog personala“. Neki izvori navode da su u Laosu angažovane specijalne „antigerilske jedinice“ koje operišu na laoskom delu tzv. Ho Ši Minove staze.

SAD su veoma budno pratile posleratni razvoj vojno-političkih događaja u Vijetnamu i tražile povoljan trenutak da se neposrednije uključe u politički život te zemlje i ostvare svoje ambicije. Sami događaji su im išli naruku. Kolonijalna politika i poraz Francuske na bojnopolju doveo je u pitanje prestiž Zapada u jugoistočnoj Aziji. U takvoj situaciji SAD proklamuju teoriju o tzv. vakuumu. Suština ove teorije je u tome da treba popuniti taj „vakuum“ i sprečiti „komunistički uticaj i subverziju“. Američki stratezi rezonuju ovako — raspad starog kolonijalnog sistema doveo je do stvaranja novih nezavisnih država koje su ekonomski i politički nerazvijene i razbijene unutrašnjim protivurečnostima i starim plemenskim sukobima tako da predstavljaju „lake žrtve komunističke subverzije“. SAD treba da imaju takvu vojnu politiku i oružane snage koje su sposobne da interveniraju bilo gde u svetu kako bi sprečile „komunistički prevrat“.

Šezdesete godine su obeležile novu eru u američkoj politici i prema ovom području. Administracija demokrata je usvojila novi vojnostrategijski program „Nju Frontijer“, a Pentagon razradio globalnu strategijsku koncepciju „elastičnog odgovora“ ili „elastičnog protivdejstva“. Ranija koncepcija „masovnih represalija“ se pokazala nerealnom u promenjenim političkim i društvenim odnosima ne samo u Evropi — u kojoj se s razvojem SSSR-a, kao ravnopravnog nuklearnog partnera, promenio, odnosno uravnotežio odnos snaga — već i u vanevropskim područjima.

Suočeni s realnošću i kolebanjima saveznika, politički i vojni stratezi SAD, posle svestrane vojne, ekonomske i političke analize svog položaja u svetu, usvajaju takvu globalnu strategijsku koncepciju koja bi omogućila elastičniju politiku. Prema proceni Vašingtona, situacija van Evrope, pre svega, u Aziji i Africi, bila je takva da su se mogli postepeno, ne rizikujući opšti nuklearni rat, korak po korak, postizati „ograničeni“ uspesi. Stvorena je politička platforma za „lokalne“ ratove, za upotrebu „specijalnih snaga“, i druge oblike intervencije (političke i ekonomske pritiske, diverzije, špijunske afere, itd.). Trebalo je da promena opšte ravnoteže snaga u korist zapadne alijanse bude rezultanta takve vojne politike. Kalkulacije u Pentagonu svakako su polazile od nestabilnosti i stalnih sukoba među zemljama tih područja (usput rečeno, koji su uvek bili podsticani od kolonijalnih i neokolonijalnih sila), politike Kine i sukoba između Kine i SSSR-a. Polazeći od pomenutih ocena, SAD su usvojile dve komponente koncepcije „elastičnog odgovora“; prvo, komponentu direktnog nastupanja, koja je namenjena područjima „od životnog interesa i značaja“; i, drugo, komponentu indirektnog nastupanja, koja je namenjena „vakuumu“ pre svega, Aziji i Africi.

„Elastičnost“ te koncepcije osobito dolazi do izražaja u ovoj drugoj komponenti i ogleda se u izboru oblika vojnih dejstava (prevladuje teorija lokalnih ratova), ekonomskih, psiholoških i drugih mera pritiska, koje nalaze svoj izraz u teoriji o tzv. eskalaciji. Elastičnost bi sama po sebi podrazumevala i promene u prostoru, ali, što se tiče teritorija koje su pod kontrolom i uticajnom sferom SAD i njihovih saveznika, tu nema kompromisa. „Ni koraka nazad od dostignute linije (granice)“ — poručuju američki stratezi. Očigledno

Skica 1

da „linija odbrane“, tj. granica u jugoistočnoj Aziji prolazi 17. paralelom — preko Vijetnama, Laosa i Tajlanda. „SAD će zadržati svoje oružane snage i u slučaju da južnovijetnamska vlada zatraži njihovo povlačenje“ — izjavio je Henri Kabot Lodž,³ američki ambasador u Južnom Vijetnamu, pred članovima senatorske komisije za inostrane poslove američkog kongresa. Predsednik Džonson, potvrđujući odlučnost svoje administracije da do kraja sprovede predviđene planove u Vijetnamu, izjavio je: „Nikada se nećemo povući, istrajaćemo i uspjeti“.⁴

Tri faze u američkoj intervenciji u Južnom Vijetnamu. Američku intervenciju u Južnom Vijetnamu možemo podeliti u tri faze. One ilustruju kako eskalacija u „lokalnom ratu“ prima sve raznovrsnije i šire okvire — od političke podrške i ekonomske pomoći sajgonskom režimu, od „savetnika“, instruktora „specijalnih snaga“ do snaga ekspedicionog korpusa.⁵ (Skica 2).

Logika „lokalnog rata“ i eskalacije je takva da ni sami njeni planeri ne mogu sagledati zlokobne posledice do kojih može da dovede čovečanstvo. U lokalnom („ograničenom“) ratu nastaje „opasnost eskalacije, tj. postepenog narastanja moći do granica kada ograničeni rat neprimetno prerasta u opšti“, konstatuje Henri Kisinger jedan od istaknutih teoretičara savremenih američkih strategijskih koncepcija.⁶

Prva etapa obuhvatala bi period u kojem su SAD još verovale da sajgonski režim, uz političku podršku i obilatu dolarsku pomoć, može svojim oružanim snagama da uništi oslobodilački pokret. Američke oružane snage neposredno još ne učestvuju u operacijama, sem što su u jedinicama sajgonskog režima imale izvestan broj „savetnika“. Međutim, ubrzo se pokazalo da „savetnici“ i dolari ne mogu pomoći kompromitovanom sajgonskom režimu, čije su pozicije bivale iz dana u dan sve slabije.

Druga etapa je period kada SAD angažuju „specijalne snage“, tj. period priprema za aktivno angažovanje u lokalnom ratu. Južni Vijetnam je, pored ostalog, trebalo da posluži i kao poligon za proveru „specijalnih snaga“. Broj „savetnika“ i instruktora se peo iz dana u dan i dostigao cifru od preko 25.000 ljudi. Oni su u svim jedinicama sajgonske vojske i po njihovim „savetima“ se vodi rat. Povećava se broj jedinica i timova „specijalnih snaga“ koje se već i neposredno angažuju (helikopteri, avijacija, tenkovi-amfibije) u borbenim akcijama i u psihološkom ratu.

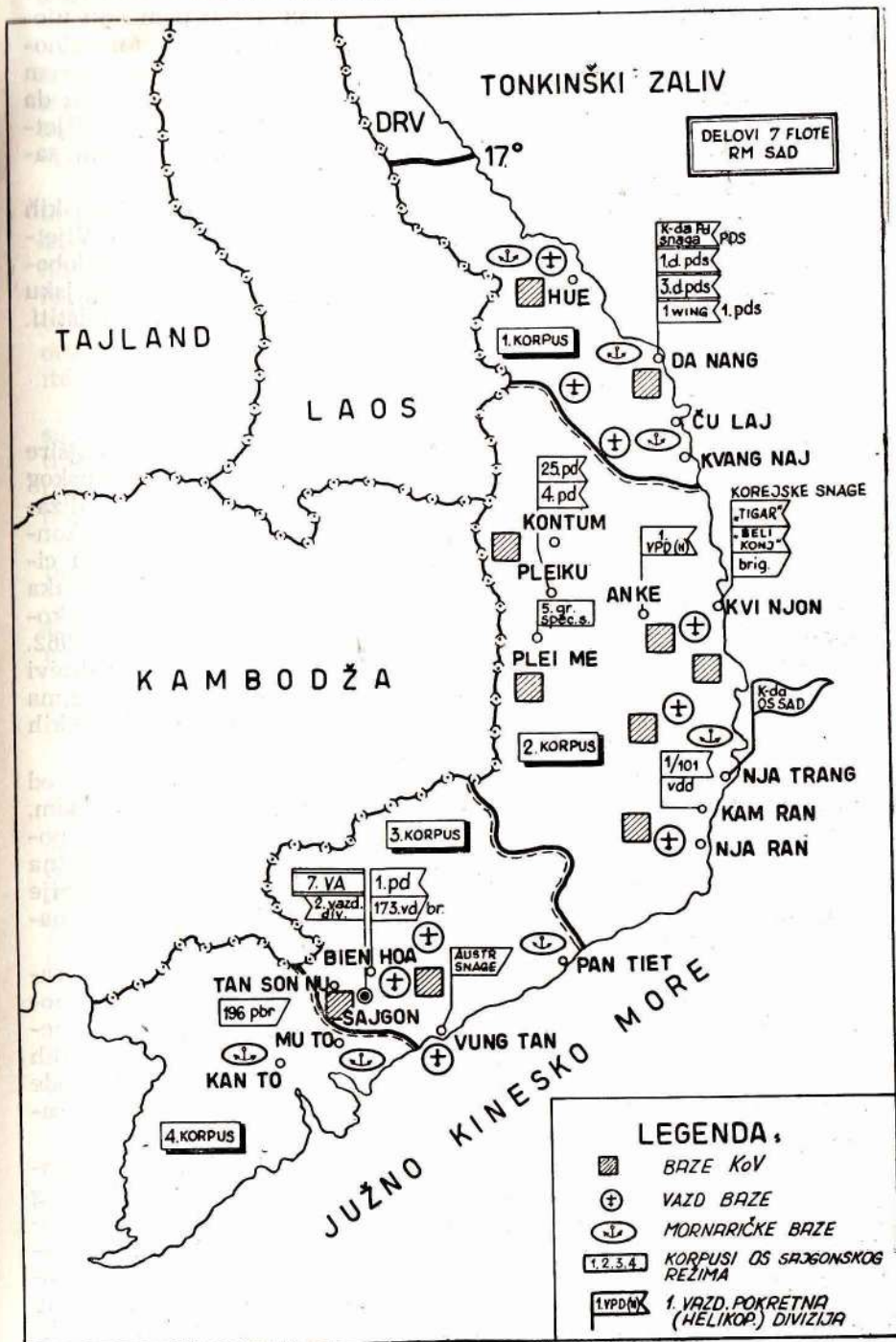
Treću etapu karakteriše neposredno učešće oružanih snaga SAD, i obuhvata proširenje dejstava na sever (bombardovanje DR Vijetnama i demarkacione linije uz 17. paralelu tzv. tampon-zone). Angažovanje „specijalnih snaga“ je brzo prerاسlo u „lokalni rat“ koji

³ „Rat u Vijetnamu posle monsunskih kiša“ (NIN 7. XI 1965).

⁴ „Borba“, 25. VII 1966.

⁵ **Kako se razvila intervencija SAD u Južnom Vijetnamu** vidi članak „Lokalni ratovi u Koreji i praksi nekih zemalja Zapada“ pukovnika B. Baudurine u „Vojnom delu“ br. 4/1966.

⁶ Henri Kisinger: u knjizi „Potreba izbora“.

je najeklatantniji izraz američkog neokolonijalizma. Američke snage su glavna vojna sila, a snage sajgonskog režima imaju pomoćnu ulogu. Oslonac na marionetski režim u Sajgonu ima samo formalno-pravni značaj. Podrška režimu ima za cilj da se pred svetom, barem formalno, može opravdati intervencija. Naime, SAD stalno ističu da se njihove i ostale intervencionističke snage bore u Južnom Vijetnamu na „poziv“ legalne vlade i da pružaju „pomoć“ svojim saveznicima.

Pentagon je do sada usvojio i razradio nekoliko strateških planova koji su imali za svrhu uništenje „gerile“ u Južnom Vijetnamu. Suština svih tih planova svodila se na probleme, kako oslobodilačke snage odvojiti od vijetnamskog naroda, preoteti stratešku inicijativu, prisiliti jedinice NFO na odbranu, okružiti ih i uništiti.

OSNOVNA STRATEGIJSKA NAČELA ORUŽANIH SNAGA NFO

Politička platforma NFO stvorila je povoljne uslove za najšire urešce naroda u oružanoj borbi protiv intervencionista i sajgonskog režima. Okončanje rata, povlačenje svih stranih trupa i neutralizacija Indokine (Vijetnama, Kambodže i Laosa) — u suštini koncepcija Ženevskih sporazuma (1954. i 1962. god.) — osnovni su ciljevi koje je pred sebe postavio NFO. Realizacijom tih zadataka stvaraju se povoljni uslovi i za rešavanje i unutrašnjih ekonomsko-društvenih problema. U programu NFO, usvojenom krajem 1962. godine, pored borbe za oslobođenje zemlje, naglašavaju se i zahtevi za sprovođenje agrarne reforme (u oslobođenim krajevima seljacima je podeljeno više od 2 miliona hektara zemlje), principi političkih i verskih sloboda, privrženost borbi za mir i koegzistenciju.

Oslobodilačka borba naroda Južnog Vijetnama našla se pred veoma složenim vojnostrategijskim problemima, koji su, uostalom, zakoniti za sve oslobodilačke pokrete. Naime, pred NFO su se postavljali vojnostrategijski problemi za koje je trebalo naći adekvatna rešenja u konkretnim uslovima vijetnamskog rata i uz sve snažnije angažovanje savremeno tehnički opremljenih američkih oružanih snaga, koje su, na kraju, vođenje rata potpuno uzele u svoje ruke.

Nepovoljan odnos snaga u jedinicama i borbenoj tehnici tražio je takva rešenja i postupke koji će oslobodilačkim snagama omogućiti da ostvare i održe stratešku inicijativu i ofanzivnost, da neprekidno postižu uspehe u akcijama (primenom načela od manjih akcija i pobjeda ka većim), da razvuku neprijatelja i s njim vode borbu na širokom frontu, tj. po celoj teritoriji, da mu paralizuju saobraćaj, spreče manevar, itd.

Tehnička inferiornost oslobodilačkih snaga zahtevala je strateška rešenja koja će u prvi plan istaći čoveka kao odlučujućeg faktora oružane borbe, od čijeg pravilnog angažovanja zavisi i odgovarajuće korišćenje i usklađivanje ostalih faktora oružane borbe — materijalno-tehničkih sredstava, prostora i vremena. To nameće potrebu stvaranja takvih organizacionih formi oružanih snaga (sastav jedinica, sistem komandovanja, obuku, itd.), načine dejstava i taktičke postupke (noćne napade, zasede, prepade, diverzije, infiltracije,

izbegavanje krutih frontova i odsudnih bitaka, itd.), koji će paralisati tehničku superiornost neprijatelja.

Potrebe za stvaranjem slobodnih teritorija, kao strategijskih i operativnih osnovica za uspešno ratovanje, traži odgovarajuća dejstva oružanih snaga u njihovom stvaranju, nameće probleme odbrane i stepen njene upornosti, odnos prema narodu, organima vlasti, ekonomskom životu na tim teritorijama, itd.

Neposredno angažovanje naroda u cružanim akcijama, tj. teritorijalna komponenta, ima poseban značaj i zahteva takve oblike angažovanja koji će omogućiti najpotpunije uključivanje svih snaga naroda u borbu. (Izviđačka i obaveštajna delatnost, preduzimanje mera za zaštitu iz vazduha, kontrola komunikacija, fortifikacijski radovi, zbrinjavanje ranjenika i bolesnika, rad u radionicama za izradu oružja i mnoštvo ostalih zadataka materijalno tehničkog zbrinjavanja, itd. su sve zadaci naroda i pozadinskih organa.)

Za sve ove i druge strategijske probleme oružane snage NFO su našle odgovarajuća i inventivna rešenja i upravo u tome treba tražiti korene njihovih pobeda. Konkretna rešenja i operativno-taktički postupci su dragocena iskustva i značajan doprinos opštoj riznici iskustava oslobodilačkih i revolucionarnih pokreta.

Osnovna strategijska načela NFO mogla bi se, u najkraćim crtama, svesti na ovo:

razvijati otpor naroda na slobodarskim tradicijama vijetnamskog naroda⁷ i na najširoj platformi političkih ciljeva koje je proklamovao NFO;

gerilsko ratovanje — koristeći prednosti koje pružaju geografski uslovi, zemljište i klima — osnovni je način borbenih dejstava;⁸

⁷ Poznate su slobodarske tradicije vijetnamskog naroda. Prva država stvorena je već pre naše ere. Pokorena od Kineza, ostala je više od 1.000 godina pod njihovom vlašću. Oslobođena je u X veku i ostala nezavisna sve do druge polovine XIX veka kada su je porobili Francuzi. Od dolaska francuskih kolonizatora stalno se vodila borba pod rukovodstvom slobodarskih snaga (1688. ustanak u Košinšini, 1885. u Hueu, 1913—1917. u Amanu i Košinšini). Stvaranjem revolucionarne organizacije Vijet Nam Kuok Dam Vang 1926. godine oslobodilačka borba dobiva organizovani karakter. Godine 1930. diže se ustanak u Tonkinu, koji se proširio na Košinšinu i Amam gde dolazi do stvaranja sovjeta i podele veleposedničke zemlje seljacima. U II svetskom ratu i za vreme japanske okupacije narodnooslobodilački pokret postao je još snažniji. Poslednje borbe i pobeđe vijetnamskog naroda u ratu s francuskim kolonizatorima su veoma dobro poznate.

⁸ Južni Vijetnam (površina 170.231 km² i oko 15 miliona stanovnika) pretežno je planinska zemlja: planinski lanac Anamskih Kordiljera proteže se od severa zemlje do samog Sajgona; nizija prevladuje na jugu, gde u dolini reke Mekonga ima veoma mnogo močvara, rečica i kanala. Vegetacija je veoma bujna a tropske šume imaju karakteristike teško prohodnih džungli. Klima je tropska sa visokim temperaturama i monsunskim kišama, koje obično traju od maja do oktobra ili novembra. Teško prohodne džungle i meteorološki uslovi imaju znatnog uticaja na dejstvo i moral američkih trupa. Sporo se aklimatizuju, jer teško podnose jako sunce, džunglu, monsunске kiše i malariju. Monsunske kiše otežavaju veće operacije, avijaciji je otežano da podržava trupe, ratna tehnika je van čvrstih puteva nepokretna a aktivnost snaga NFO se znatno povećava. (Poznata je američka operacija „spržena zemlja“, u kojoj su upotrebljavana hemijska i biološka sredstva radi uništavanja rastinja i vegetacije kako bi se lakše mogle pronalaziti „partizanske baze“).

izbegavati krute frontove i iscrpljujuće odbrambene borbe, ne dopustiti neprijatelju da nametne svoju taktiku u kojoj bi dominirala njegova tehnika i vatrena podrška;

napadati neprijatelja na širokom frontu, držati strategijsku inicijativu, ostvariti kontrolu na što većoj teritoriji i na komunikacijama „vodimo politiku opkoljavanja sa svih strana ili, kako to nazivamo 'zapušavanje' neprijateljskih položaja, što znači da je neprijatelj okružen danju i noću partizanima...“ kaže H. T. Fat, jedan od rukovodilaca NFO;⁹

težište imati na manjim jedinicama i akcijama koje će garantovati uspeh (u 1965. god. oružane snage NFO uspešno su izvršile oko 28.000 borbenih akcija);

osnovni objekti napada su neprijateljske kolone, uporišta, aerodromi i materijalno-tehnička sredstva; težište je na nanošenju gubitaka neprijateljevoj živoj sili. Rukovodstvo NFO polazi od pretpostavke da će Amerikance pre „urazumiti“ ukoliko im nanose teže gubitke u živoj sili naročito u rukovodećem kadru. Gubici Amerikanaca u Južnom Vijetnamu procentualno su veći nego u Koreji, pa čak i u drugom svetskom ratu. (U korejskom ratu SAD su izgubile prosečno 5% starešinskog kadra, u drugom svetskom ratu 16%, dok u vijetnamskom ratu do kraja 1965. godine imaju gubitke od 19%. Situacija 1966. god. je bila još teža jer su se vodile veoma žestoke borbe. U operaciji „hestings“ na primer, izbačen je iz stroja svaki deseti vojnik.) Prema podacima koje je objavilo američko ministarstvo odbrane u 1966. god. poginulo je tri puta više ljudi nego u svih pet prethodnih godina (Pentagon je saopštio da je prošle godine poginulo 5.008 a ranjeno 30.093 Amerikanca — od januara 1961. do kraja 1966. g. u Vijetnamu je poginulo 6.664, a ranjeno 37.738 ljudi);

težište aktivnosti imati van naseljenih mesta, s tim da je operativna osnovica celokupno područje Južnog Vijetnama, u većim gradovima (posle svestrane pripreme i sadejstva sa ilegalcima) izvoditi diverzantske akcije;

ostvariti što širu kontrolu komunikacija i na taj način onemoćiti manevar neprijatelju (skoro 90% komunikacija nalazi se pod kontrolom NFO — na nekoliko kilometara od Sajgona organi narodne vlasti naplaćuju „putarinu“);

stvarati slobodnu teritoriju prema konkretnim uslovima vijetnamskog ratišta i u uslovima velike pokretljivosti američkih oružanih snaga. Ta slobodna teritorija i njena odbrana ima specifični karakter i razlikuje se od teritorija koje su imale oslobodilačke snage i jedinice u drugim zemljama i uslovima borbe. „Moramo živeti u uskoj integraciji sa neprijateljem. On, na primer, misli da je ovo seoce njegovo. Međutim, ono je u stvari naše. Ljudi stalno dolaze iz Sajgona, a ne slute da se nalaze na jednom od naših oslobođenih područja. Mi ih ne uznemiravamo, ne proveravamo dokumenta, osim ako namirišemo špijune. No, u tom slučaju već smo unapred obavesteni. Naša i neprijateljska teritorija ulaze jedna u drugu, isprepliću

⁹ Vilfred G. Barčēt „Istina o ratu u Vijetnamu“ (izdanje „Kulture“ Beograd, 1966).

se osobito ovde u okolini Sajgona". I dalje, govoreći o planu neprijatelja H. T. Fat kaže: „Njegova je politika — da bismo uhvatili ribu pustimo da vode isteče iz ribnjaka, ali je riba bila isuviše hitra da bi se na taj način mogla uloviti;¹⁰

u snabdevanju materijalno-tehničkim i borbenim sredstvima oslanjati se pretežno na narod i sopstvene akcije. Osnovni izvori snabdevanja oružjem i municijom su neprijateljske jedinice i skladišta, sopstvene radionice na oslobođenoj teritoriji i borbeni sredstva koja izrađuju sami borci.¹¹ U snabdevanju hranom, odećom i obućom, zatim lekovima i drugim sanitetskim materijalom najviše se računa na sopstvene izvore. Ranjenike zbrinjavaju u sanitetu operativnih jedinica (u četi i bataljonu je organizovana dolekerska pomoć, a u puku (brigadi) stručna lekarska pa i hirurška pomoć) i u teritorijalnim bolnicama. Rezultati lečenja su veoma efikasni — leče i 90% ranjenika u jedinicama a teritorijalne bolnice čak dostižu i do 98% izlečenih. U snabdevanju lekovima i ostalim sanitetskim materijalom oslanjaju se i na organizovanu pomoć iz gradova, a 70% lekova proizvode sami koristeći lekovito bilje i ostale sirovine;¹²

moral boraca i naroda je odlučujući faktor u oružanoj borbi; stalno razvijati organizacione oblike oružanih snaga, jačati ih i prilagođavati stepenu razvika oružane borbe i konkretnim uslovima vijetnamskog ratišta; itd.

Oružane snage NFO. Oblici, unutrašnja organizacija i sastav oružanih snaga stvarani su u procesu borbe i odgovarali su svim fazama oružane borbe, specifičnim uslovima vijetnamskog ratišta, karakteru borbenih dejstava, strategijskim i taktičkim koncepcijama, načinu dejstva, borbenim i tehničkim mogućnostima neprijatelja.

Oružane snage NFO čine: jedinice regularne armije i teritorijalne jedinice.

Jedinice regularne armije organizovane su u samostalne bataljone i pukove (brigade). Težište je na bataljonskim formacijama, koje su se pokazale veoma pokretljive i teže uočljive za neprijateljevu avijaciju. Formacija je trojna. U bataljonima (pukovima) pored pešadije imaju i elemente podrške (minobacače, bestrzajne topove, mitraljeze, pozadinske delove, itd.). Zadatak tih jedinica je da vode borbu protiv neprijateljskih operativnih trupa, pre svega, protiv onih koje preduzimaju ofanzive na oslobođenu teritoriju; zatim, izvode samostalne akcije, ruše utvrđenja, napadaju baze, aerodrome, vode odbrambene borbe, itd.

Popuna se vrši pretežno dobrovoljcima, s tim što se u jedinice primaju borci iz teritorijalnih odreda sa već stečenim borbenim isku-

¹⁰ Isto.

¹¹ Poznato je više borbenih sredstava koja pokazuju do kakvih mogućnosti se može razviti snalažljivost i intuicija naroda kad se bori za svoju slobodu i opstanak. Imaju tzv. „pušku sa stotrukrom namenom“, „vatrene strele“, „bodljikave konopce“, „leteće buzdovane“, „kačuške iz džungle“, „leteće torpeda“, „leteći jež“, „čuteća bomba“, „velika strela“ itd.

¹² Proizvode vrlo efikasan lek protiv zmijskog ujeda (svaki borac ima tabletu), protiv gangrene mišića i kostiju, proteinski serum koji zamenjuje plazmu, vrlo uspešno leče tifus, malariju, itd.

stvom. Posebna pažnja poklanja se pripremi akcija (neke traju po 15 i više dana). Na reljefima od peska i gline ili na objektima izgrađenim u prirodnoj veličini borci se do automatizma uvežbavaju za predstojeću akciju. Takvim pripremama stvara se izuzetno solidna fizička kondicija, tako da su spremni na najteže napore partizanskog ratovanja. Poznati su njihovi marševi pod teškim uslovima koji traju dugo vremena i izvode se na velikim rastojanjima. Komandni kadar se stvara izborom od boraca i kasnije školuje u dobro organizovanim vojnim školama.

Teritorijalne jedinice su grupe za samoodbranu, gerilski odredi i diverzantske grupe.

Mesne (seoske) odrede čini stanovništvo jednog sela (u nekim odredima većinu boraca sačinjavaju žene). Veličina odreda je različita i zavisi od veličine sela — kreće se od 30 do 50 boraca. U manjim selima i u onima u kojima nema uslova za stvaranje odreda postoje grupe za samoodbranu. Borci u odredima rade i bore se — danju su seljaci na poljima a noću gerilci. Najvažniji zadaci: učestvuju u odbrani sela, miniraju puteve, neutrališu neprijateljske snage u neposrednoj blizini sela, fortifikacijski uređuju odbranu sela, vrše izviđačku delatnost, obuku novih boraca, organizuju rad u radionicama, vrše propagandu, itd.

Regionalni odredi su stalnijeg karaktera. Imaju zadatak da organizuju odbranu jednog ili više rejona. Vode borbu s neprijateljevim snagama stacioniranim na njihovom području radi vezivanja za garnizone i uporišta kako bi im onemogućili manevar i preduzimanje akcija „čišćenja“, napadaju i uznemiravaju neprijatelja u utvrđenjima, itd. Na jednom području može biti više odreda jačine od 50 do 60 boraca. Oni su u izvesnom smislu i organi lokalne vlasti, kojima pružaju pomoć u organizovanju pozadine i ostalim poslovima koje obavlja narodna vlast.

Teritorijalne jedinice, zajedno sa organima vlasti i društvenim organizacijama sprovode u delo politiku NFO „koordiniranja političke i vojne borbe“. (Poznate su akcije „perčin-bataljona“ za demoralizaciju sajgonskih jedinica, politička aktivnost i demonstracije i u neoslobođenim mestima i područjima, „pasivan otpor i neposlušnost organima Sajgonske vlasti“, vršenje pritiska na lokalne organe vlasti sajgonskog režima, likvidacija zločinaca i istaknutih saradnika agresora, itd.)

Diverzantske grupe, koje su manjeg sastava (od 3 do 10 boraca) izvode diverzantske akcije u gradovima, na komunikacijama, aerodromima i u bazama. Njihove akcije su redovno veoma solidno pripremljene i organizovane uz podršku aktivista NFO koji su u ilegalnosti. Ove grupe su nosioci borbenih dejstava u većim gradovima, a njihovi rezultati su veoma dobro poznati (kao, na primer, napad na ambasadu SAD, paradu sajgonskih trupa u Sajgonu, diverzije u gradovima, bazama, aerodromima, itd.).

Za borbu na moru, rekama i kanalima, NFO ima jedinice ratne mornarice i rečne flotile, koje su u dosadašnjim borbama pokazale veoma zapažene rezultate (u 1964. godini potopljena su i oštećena 292 plovna objekta a u 1965. godini 160 brodova, patrolnih čamaca,

itd.). Smelim i iznenadnim napadima dobro naoružanih malih pokretnih (drvenih) brodića i čamaca paralisano je dejstvo američkih flotnih sastava koji imaju velike i moderne brodove. Krupni plovni objekti pokazali su se neefikasnim u nepovoljnim uslovima Južnokineskog mora, koje ne pruža mogućnost manevra. To je nagnalo SAD da više angažuju patrolne čamce i da formiraju tzv. narodnu mornaricu sastavljenu od oko 550 drvenih — motornih jedrenjaka iz popisa i tzv. džunki — brodova, veličine 10 do 15 tona.

Američki komandanti često ističu veoma visoke borbene kvalitete oružanih snaga NFO. Reč je o malim, veoma pokretljivim, dobro naoružanim, disciplinovanim, uvežbanim brojnim jedinicama sa visokim moralom i veštinom ratovanja.¹³ General Vestmorlend, komandant američkih snaga u Južnom Vijetnamu, izjavio je da u Južnom Vijetnamu „ne postoji linija fronta. Protivnik je uvek i svuda oko nas i često ga je nemoguće otkriti pre no što otvori vatru po nama. On je odlično izvežban, disciplinovan, snalažljiv, odan ciljevima svoje borbe i nastoji da nas pobedi gde god mu se za to ukaže prilika...“

Svako od navedenih strategijskih načela bila bi veoma interesantna tema za sebe, no mi ćemo se detaljnije osvrnuti na bitku za strategijsku inicijativu između oružanih snaga NFO i SAD. Ona je posebno interesantna jer ukazuje na stvaralačke ideje i rešenja NFO.

BORBA ZA STRATEGIJSKU INICIJATIVU

Polazeći od jedino pravilnog stanovišta da strategijska inicijativa i ofanzivnost moraju biti stalno na strani oslobodilačkih snaga, jer je to uslov uspešnog vođenja borbe, oružane snage NFO su se od samog početka borile da je ostvare i zadrže. Svaka, pak, strategijska koncepcija SAD i sajgonskog režima bila je sračunata na preotimanje te inicijative. Međutim, sva strategijska rešenja, promene i usavršavanja oružanih snaga SAD i sajgonskog režima i sve veća eskalacija (vojna, ekonomska i psihološka) nisu urodile plodom. Oružane snage NFO, organizacioni oblik borbe, taktički postupci, umešno korišćenje geografskih, meteoroloških i ostalih uslova oružane borbe, stvaralačka primena ovih faktora na konkretne uslove, uspešno su parirale neprijateljskim postupcima i uspele da stalno održe strategijsku inicijativu.

Slabije naoružane, brojno manje oružane snage NFO stalno imaju strategijsku inicijativu jer je to zakonitost uspešno vođenog oslobodilačkog rata. Za američke stratege izgleda paradoksalno da oružane snage NFO, inferiorne u odnosu snaga, mogu zadržati inicijativu i ofanzivnost, a analitički pokazatelji registruju cifre koje „nepobitno“ dokazuju da su „vojne prednosti“ na strani Amerikanaca.

Početak ustanka u Južnom Vijetnamu nije značio samo političku ofanzivu i moralno-političku pobedu nad sajgonskim režimom,

¹³ Što se tiče tehničkog iskustva u vođenju rata, seljaci nastanjeni u delti Mekong neprekidno ratuju već četvrt stoleća. Oni su najiskusniji i verovatno najbolji gerilski borci koje je svet ikada upoznao. (Isto).

već i preuzimanje vojničke inicijative koju NFO, pored teškoća i dilema, više ne ispušta iz ruku.

Ustanci su dizani svuda, stvarani su seoski odredi, gerilski pokret se razbuktao i zahvatio celu zemlju. Narod je po selima likvidirao Dijemove funkcionere a mesto njih stvarao lokalne organe vlasti.

Plima ustanka je iz temelja uzdrimala sajgonski marionetski režim. U vojsci je dominirala dezorganizacija, slab moral, dezerterstvo i kapitulantstvo. Bilo je očito da sajgonske snage, uz pomoć „savetnika“, dolara i američkog oružja, nisu sposobne da potisnu snage NFO sa prilaza Sajgona i ostalih gradova. SAD formiraju u Sajgonu komandu za rukovođenje operacija i pripremaju program za vođenje odlučnog rata protiv snaga NFO i povećavaju finansijsku pomoć sajgonskom režimu.

Neuspeh koncepcije „strateških sela“. Koristeći britanska iskustva iz „pacifikacije“ Malaje i borbi u Keniji i Maleziji, Amerikanci su prišli formiranju „strateških sela“ uz jače angažovanje „specijalnih snaga“ čiji su timovi već uveliko krstarili po unutrašnjosti zemlje. Širokom mrežom „strateških sela“ planirali su da ostvare potpunu kontrolu teritorije, parališu kretanje i povezivanje gerilskih odreda, izoluju ih od naroda, liše osnove i uslova za borbu i, zatim, unište.

Planom je, takođe, predviđeno da se duž 17. paralele i granica Laosa i Kambodže stvori „ničija zemlja“ rušenjem svih sela koja se nalaze na ovom području, a upotrebom hemijskih sredstava uništi vegetacija, što bi imalo za posledicu izolaciju oslobođenih teritorija od spoljnjeg sveta. „Specijalne snage“ su imale zadatak da vode psihološki rat, da obučavaju domoroce u protivgerili, a ovi da budu jezgra protivgerilskih jedinica koje su planirali od domaćeg stanovništva. Naime, sajgonski režim je pokušavao da stvaranjem poluvojnih organizacija poveća svoj uticaj u zemlji. Ali, ni tzv. kampanja otvorenih ruku nije urodila plodom.

Stejli — Tejlorovim planom bilo je predviđeno da se organizuje 16.000 „strateških sela.“ (Uz velike napore i ogromna finansijska sredstva uspeali su da stvore oko 8.000, ali je 7.000 bilo brzo likvidirano.) „Strateška sela“ su u stvari vojni logori okruženi sa više redova bodljikave žice i bambusovog kolja, oko njih su iskopani rovovi dubine i do 10 metara i postavljene mine. Posadu su sačinjavale jedinice sajgonskog režima i domaća naoružana milicija. Na širem području oko njih izgrađena su utvrđena uporišta sa jačim snagama i težim borbenim sredstvima. Između njih i „strateških sela“ krstarile su jače patrole radi održavanja veze i kontrole čitavog sistema. Sistemom potpune kontrole kretanja i života stanovništva (propusnice su služile za kretanje van naselja, fotografije ukućana su se morale nalaziti na određenom mestu u kući radi kontrole kretanja, itd.) i totalnom špijunažom, „strateško selo“ je predstavljalo najveću nadu Amerikanaca u ponovnom uspostavljanju kontrole u ustaničkim regionima.

Intenzivnijim dejstvom i jačom podrškom helikoptera i tenkova—amfibija i osloncem na „strateška sela“ sajgonske jedinice i američke „specijalne snage“ su u početku postigle izvesne rezultate. Snagama NFO je bilo otežano kontaktiranje s narodom, snabdevanje i popunjavanje jedinica što je imalo izvesnog odraza na dalji razvoj ustanka u celini.

Rukovodstvo NFO se našlo pred problemom kako razbiti „strateška sela“. Uporna borba za strategijsku inicijativu razvijala se u vidu „natezanja užeta“.

Podrobnom analizom koncepcije „strateških sela“ mogu se uočiti njene slabosti što je rukovodstvo NFO brzo i odlučno iskoristilo.

„Strateška sela“, sa relativno malim snagama obezbeđenja, bila su razbacana po gotovo celoj teritoriji (najviše ih je bilo na jugu zemlje, gde su sela gušće naseljena i grupisana i gde je žarište ustanka, i u severnom delu zemlje prema granicama Laosa i Kambodže). Svojim rasporedom i snagama za odbranu ova „sela“ su bila veoma pogodni objekti za napade i manjih gerilskih odreda.

Potpuna izolacija i ograničena lična sloboda seljaka dovele su u pitanje proizvodnju i privredni život u zemlji. Veliki broj seljaka bio je primoran da napusti svoja sela i da živi po logorima.

Teror i rigorozne mere u stvaranju „strateških sela“ okrenuo je protiv sajgonskog režima i SAD i one seljake koji su se do tada kolebali i bili pasivni prema pokretu.

Rukovodstvo NFO je pravilno ocenilo da se samo neposrednim napadima spolja i zauzimanjem „strateških sela“ (čak i većeg broja) ne mogu postići odlučujući rezultati. Trebalo je pronaći takva rešenja koja će paralisati samu koncepciju i održati strategijsku inicijativu. Takav zadatak se mogao ostvariti samo razaranjem „strateških sela“ iznutra. To je NFO i postigao aktiviranjem najširih narodnih masa.

Gerilski odredi su, pored uspešnih napada, u pojedina „strateška sela“ infiltrirali manje snage da zajedno sa seljacima uništavaju posade i objekte. U onim selima do kojih gerilski odredi nisu mogli doći, sami seljaci su organizovali gerilske odrede, likvidirali posade, porušili bodljikave žice i utvrđenja. Snažnu podršku pružile su im jedinice NFO napadima na jača uporišta i utvrđenja i razbijanjem jedinica koje su išle da „uspostave red“ u „strateškim selima“. U velikom broju sela formalno je postojala „vlast“ sajgonskog režima, ali je faktička vlast bila u rukama oslobodilačkog pokreta. Takva sela su postajala uporišta NFO, izvori snabdevanja municijom i ostalim potrebama. (Insценirane su „borbe“, pucalo se u vazduh kako bi se obmanuo neprijatelj u obližnjim uporištima, a municija i oružje predavani borcima NFO.) Za kratko vreme nije se znalo koje je „strateško selo“ pod kontrolom sajgonskog režima, a koje je oslobođena teritorija. „Strateška sela“ su pretvorena u „sela otpora“ i ubrzo nisu predstavljala nikakvu smetnju za pokrete gerilskih odreda tako da su mogli planirati izvođenje i većih akcija u srcu teritorije u kojima se nalazio najveći broj ovih „sela“.

Bilo je jasno da je koncepcija „strateških sela“ doživela krah. Strategijska inicijativa je ostala u rukama snaga NFO. Oslobodilačke

snage ostvarile su kontrolu na četiri petine celokupne teritorije na kojoj je živelo više od dve trećine stanovnika.

Strategijska koncepcija „masna mrlja“ („mrlja mastila“). Pentagon je 1964. godine razradio nove planove i predviđao konačno i brzo likvidiranje oružanih snaga NFO. Osnove toga plana mogle bi se svesti na ovo:

snažnim i odlučnim angažovanjem kopnenih snaga, uz jaku podršku avijacije, skršiti organizovani otpor snaga NFO, preuzeti strategijsku inicijativu i ofanzivnim dejstvima im nametnuti neprekidne iznuravajuće borbe, naterati ih na odbranu, izolovati od Severnog Vijetnama, Laosa i Kambodže (od spoljnog sveta uopšte), ispresecati na nekoliko delova, postići operativno okružavanje i, u završnoj etapi, uništiti izolovane i razbijene delove;

preduzimanjem raznih mera (ekonomskih, političkih, psiholoških — pretnjama i represalijama) odvojiti snage NFO od naroda i tako im uskratiti podršku i onemogućiti uslove za dalju borbu;

i ubuduće pružati potpunu podršku i povećati pomoć sajgonskom režimu, sprečiti dalju dezorganizaciju, kolebljivost i dezerterske tendencije pripadnika sajgonskih oružanih snaga i jače ih angažovati u borbi protiv jedinica NFO;

proširiti dejstva (za cada avijacijom) na Severni Vijetnam kako bi se sprečila „infiltracija sa severa“. Svojom rešenošću u eskalaciji staviti do znanja da su SAD bez rezerve i skrupula rešene da vode i dobiju ovaj rat (pa ako bude potrebno, upotrebiće i taktička nuklearna sredstva);

preduzeti mere da se saveznici više angažuju u ovom ratu, prvenstveno oružanim snagama.¹⁴

Osnovna ideja te koncepcije predviđa odlučna ofanzivna dejstva veoma pokretljivih kopnenih snaga (čiji oslonac čine utvrđena uporišta i enklave), snažnu podršku i samostalna dejstva avijacije i ratne mornarice, zatim bombardovanjem naterati DR Vijetnam da odustane od pružanja pomoći NFO i sprečiti „infiltraciju“ sa severa, u kojem cilju, ako se ukaže potreba, proširiti dejstva i na susedne zemlje

Tvorcima pomenutog plana su se odlučno usprotivili koncepciji „držanja pozicija“,¹⁵ koju su praksa i neuspeh francuskih oružanih snaga u Vijetnamu ubedljivo demantovali. Jer, Francuzi su se sta-

¹⁴ U Južnom Vijetnamu imaju oružane snage: Južna Koreja oko 20.000 vojnika, Australija oko 1.500, Novi Zeland oko 300, Filipini oko 2.000. Bundesver je nedavno u vode Južnog Vijetnama uputio jedan sanitetski brod. Osim toga SR Nemačka pruža vladi sajgonskog režima znatnu ekonomsku pomoć. Pokušaj Maknamare da od saveznika u NATO-paktu dobije podršku i pomoć za rat u Vijetnamu nije uspeo. Sastanak u Manili i put Džonsona po Dalekom istoku imao je između ostalog, za cilj traženje vojnika za rat u Južnom Vijetnamu.

¹⁵ Strategija „držanje pozicija“ koju zastupaju neki vojni teoretičari i političari SAD predviđa da oružane snage drže posednuta uporišta, da se akcije izvode samo radi neposrednog obezbeđenja i da se obustavi dalja „eskalacija“ i da se prisustvom oružanih snaga SAD čeka na političko rešenje sukoba. Oružane snage u Vijetnamu treba da budu garancija da će se spor „pravilno rešiti“.

tički držali garnizona, utvrđenja i baza i uporno ih branili po načelu „čovjek na čoveka“.

Zanimljivo je detaljnije sagledati suštinu i realne mogućnosti koncepcije „masna mrlja“, kojoj su stratezi u Pentagonu dali veoma obimne i složene zadatke i od koje očekuju pobjedu u Južnom Vijetnamu.

Duž istočne obale Južnog Vijetnama su izgradili tri grupe enklava a jednu u unutrašnjosti. Ta područja s uporištima su glavni oslonci (placdarmi) za operativno razvijanje jedinica. Svaka operacija počinje iz enklave i završava u njoj. (Skica 3).

Prva grupa enklava nalazi se u severnom delu zemlje kao oslonac prema severnim i severozapadnim granicama Južnog Vijetnama. Enklava Fu Baj je u blizini grada Huea, a štiti aerodrom i uređaje za vođenje „elektronskog rata“. Sledeći enklava je oko 40 km južnije, gde se nalazi avio-baza Da Nang, odakle se vrše napadi na DR Vijetnam. Ova baza je stalno ugrožena od jedinica NFO.

U centralnom delu Južnog Vijetnama nalazi se grupa enklava Kuf Njon, Nja Čang, Kam Ran. Te enklave su oslonac za dejstvo prema zapadu u pravcu granice Laosa i Kambodže i za sadejstvo sa snagama na severu. Amerikanci ovde izvode velike radove; na primer, u zalivu Kam Ranu gradi se velika luka i stvara centar za snabdevanje trupa, grade se aerodromi, itd.

U širem području Sajgona stvorena je treća grupa enklava. Vung Tan je centar za snabdevanje i remont a tu je i aerodrom za lovačku avijaciju. Severoistočno od Sajgona izgrađena je velika avio-baza Bijen Hoa. U tu grupu se ubraja i enklava Tan Son Nhat, koji štiti sajgonski aerodrom. Tu su smešteni razni razni štabovi, logistika, inženjerija i druge pomoćne jedinice.

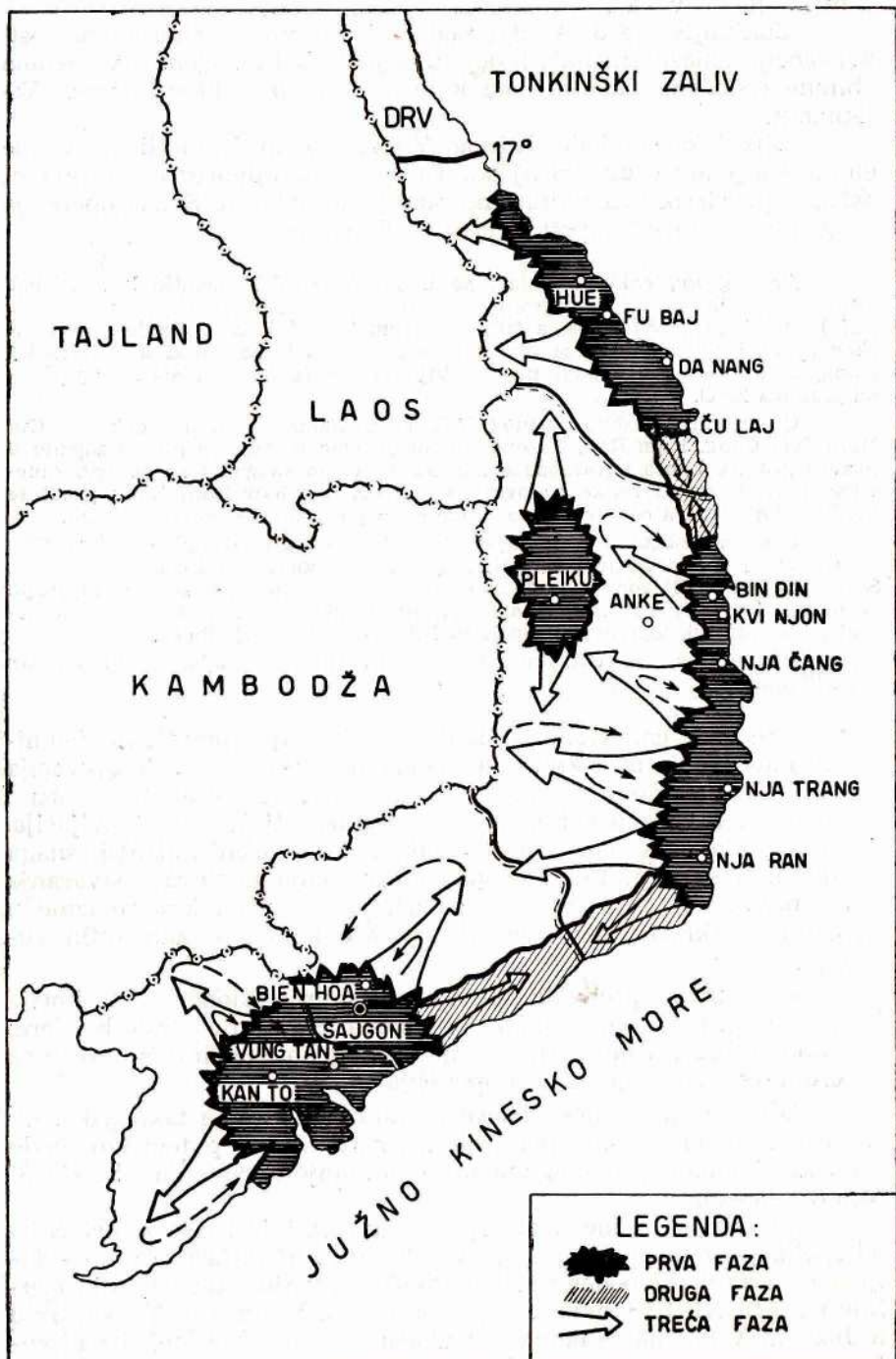
U unutrašnjosti centralnog dela zemlje nalaze se uporišta Pleiku, An Ke i Pleime.

Uređenje enklava, dovođenje i sređivanje operativnih jedinica u njima bio je prvi korak, a planiranje i preduzimanje operacija sledeći. Cilj operacija je spajanje obalskih enklava u jednu širu i neprekidnu utvrđenu zonu, koju će osiguravati 7. flota i avijacija. 7. flota treba da s mora spreči svaki kontakt oslobodilačkih snaga sa spoljnim svetom. Dok ne dođe do spajanja enklava i stvaranja većih priobalnih „kontrolisanih zona“, jake patrole krstare između uporišta i enklava koje treba da ostvare kontrolu pomenutih područja.

Plan, zatim, predviđa dejstva radi širenja „slobodne“ teritorije ka severu, tj. prema granici DR Vijetnama. Stvaranje čvrste barijere, potpuna izolacija i onemogućavanje svakog komuniciranja i veze sa severom — osnovni je cilj tih operacija.

Izbijanje na granice Laosa i Kambodže isto je tako jedan od zahteva kako bi se i na tome sektoru zatvorili svi putevi koji vode u Južni Vijetnam (to je akcija za sprečavanje korišćenja tzv. Ho Ši Minove staze).

Sa tako stvorene operacijske osnovice i izolacije snaga NFO od spoljnog sveta prišlo bi se sprovođenju završne faze plana — daljem rasecanju oslobođene teritorije, okruživanju i uništavanju oružanih snaga NFO po delovima i uspostavljanju neposredne kontrole u Južnom Vijetnamu (ukoliko se ukažu „povoljni“ uslovi, i nad celom teritorijom do 17. paralele).

Skica 3

Svakako da je taj plan sačinjen u Pentagonu na iskustvima stečenim u vođenju rata u Južnom Vijetnamu, koja nisu za potce-
njivanje.

Amerikanci su utvrdili „povoljan“ odnos snaga, jedinice su formacijski, organizaciono i tehnički pripremili, s tim što su naglasili pokretljivost, vatrenu moć i podršku i dali prednost manjim borbenim sastavima.

Kada je reč o odnosu snaga, američki stratezi su smatrali da je tehnička nadmoć osnovni faktor odnosa snaga, iz čega su i proizlazile ranije zablude da će sajgonska armija, uz pomoć „savetnika“, dolara i podrškom savremenijeg američkog oružja i tehnike, moći da likvidira gerilu. Naprotiv, vrlo brzo su došli do saznanja da odnos snaga nije povoljan zbog čega su i stizali stalni zahtevi za povećanje broja regularnih američkih jedinica. U američkim publikacijama ima gledišta koja ističu da je međusobni odnos ljudstva i tehnike u (gotovo matematički) obrnutoj srazmeri. Što je veća i bolja tehnička opremljenost, pokretljivost i uvežbanost jedinica za antigerilsko ratovanje, to je potreban manji broj ljudi. Prema ranijim američkim procenama za uspešan rat u Južnom Vijetnamu bio je potreban odnos snaga 8:1, pa čak i veći (čula su se mišljenja 10:1 pa i više). Međutim, sada se smatra da taj odnos, zbog kvalitetnog poboljšanja tehnike može biti i upola manji (4:1).

Međutim, takva konstatacija i proračuni Pentagona su suviše uopšteni, tehnokratski, jednostrani i nepotpuni, što upravo potvrđuju vijetnamski godađaji. Odnos snaga je najmanje brojni odnos, aritmetički izraz, on je strategijski (taktički) odnos, dijalektička sinteza svih faktora oružane borbe izražene u određenoj srazmeri. Ni svi faktori, pak, nemaju istu specifičnu težinu, već zavise od međusobnog odnosa u konkretnim uslovima i borbenim dejstvima. Procena tih faktora i uslova u kojima deluju također je „strategijski“ („taktički“) odnos. Ukratko, taj odnos, svakako, nije jednostavan grafikon koji je „izračunao“ elektronski mozak po Maknamarinoj formuli: mogućnost — efikasnost — cena — rentabilnost, koja, usput rečeno, pokazuje svoju neodrživost ne samo u Južnom Vijetnamu. Postavlja se pitanje da li su u Pentagonu prilikom računanja, barem otprilike, utvrdili broj boraca u Južnom Vijetnamu ili samo računaju regularne jedinice NFO (za koje nikada nisu utvrdili tačno brojno stanje) što, svakako, nije isto.

Oružane snage SAD u Južnom Vijetnamu su u formacijskim rešenjima, podršci, snabdevanju i obuci znatno evoluirale. Rezultati i iskustva na tom planu su veoma zanimljivi i zaslužuju punu pažnju.

SAD su oružanu intervenciju počele s jedinicama standardnih formacija, koje su pretrpele manje adaptacije (jedinice su rasterećene teže tehnike, smanjen je broj vozila, umesto tenkovskih i mehanizovanih bataljona uvedeni su pešadijski, povećan je broj lakog automatskog pešadijskog oružja, itd.). Iskustvo im je brzo pokazalo da moraju odlučnije menjati klasične formacije, jer je rat protiv snaga NFO zahtevao manje, gipke i pokretljive formacijske celine, s jačom vatrenom moći i podrškom i uvežbanim i moralno čvrstim ljudstvom.

Napori SAD su u poslednje vreme upravo i bili usmereni u tome pravcu.¹⁶ Veća pokretljivost je postignuta helikopterima, koji su masovno uvedeni u naoružanje. Pored izviđanja, osmatranja i pomoćnih poslova (prevoženje desanata, transport, veza, evakuacija ranjenika, spasavanje pilota, rasturanje letaka, itd.), helikopteri s pojačanim oklopom i naoružanjem upotrebljavaju se i za borbena dejstva. U naoružanju su, pored savremenijeg pešadijskog oružja (laka automatska puška M-16), uveli više automatskog oružja, savremeniju inženjersku opremu, a i „legalizovali“ upotrebu hemijskih i bioloških sredstava.¹⁷

Obuci vojnika i starešina takođe je poklonjena posebna pažnja. Izučavaju taktiku partizanskog ratovanja, pridaju veći značaj noćnim borbama, merama borbenog obezbeđenja i osiguranja, zasedama, fizičkoj kondiciji i moralnim kvalitetima ljudstva. Pošto je vatrena podrška sa zemlje, a naročito iz vazduha, veoma snažna, obuci sadejstva avijacije i KoV pridaje se posebna važnost. (U neposrednoj podršci četa i bataljona učestvuju i strategijski bombarderi B-52.)¹⁸

Međutim, i pored „pedantno izračunatog“ i razrađenog plana i ostalih priprema i mera, oružane snage SAD nisu koncepcijom „masna mrlja“ do sada postigli željene rezultate. Veoma žestoke borbe koje se u poslednje vreme vode nisu im omogućile da preotmu strategijsku inicijativu. Naprotiv, neuspesi i teški gubici pred Pentagonom su postavili nove probleme, koji su rezultirali iz zahteva komandanta za novim snagama i sredstvima, jer snage s više od 400.000 ljudi nisu, ni uz snažnu podršku avijacije i flote, kadre da ostvare postavljene zadatke.

Kako je to moguće?

Vojnostrategijska analiza pomenute koncepcije ukazuje na to da je ona, iako planirana kao izrazito ofanzivna, u suštini defanzivna.

Evo nekoliko činilaca koji to potvrđuju.

Rasporedom u nekoliko širih područja, u okviru kojih su američke oružane snage rasute po enklavama, uporištima i bazama nije izraženo težište grupisanja glavnih snaga. One to nisu ni mogle učiniti, jer snage NFO nemaju „strategijski odlučujuće položaje i objekte“, već je njihova strategijska osnovica cela teritorija, što je zahte-

¹⁶ Vidi članak „Razvoj vazdušnopokretnih jedinica KoV SAD“ („Vojno delo“, br. 5/66).

¹⁷ U J. Vijetnamu su upotrebljeni psihootrovi (B-7); u SAD se pročuilo da je „upotreba ovog gasa bolja nego ubijanje ljudi“ (vidi „Vojno delo“, br. 4/66, članak „Moćnosti i efekti dejstva psihootrova“).

¹⁸ Kada je reč o avio-podršci, treba istaći da su komandanti KoV (naročito niže starešine) izneli mnoge kritike na račun vazduhoplovstva. Avijacija je odgovorna za „ozbiljne i neverovatne nedostatke u tehničar bliske podrške u Južnom Vijetnamu“ — istaknuto je u komisiji američkog kongresa. Avijacija se u poslednje dve decenije spremala za izvršenje strategijskih zadataka, a zapostavila je neposrednu podršku KoV. Vijetnamski rat je pokazao da su se avioni, proizvedeni po želji i naredžbini RV, pokazali kao neupotrebljivi za borbu s gerilcima. SAD su zato na brzinu prišle stvaranju tzv. protivpartizanskih aviona (u stvari, adaptaciji klipno-elisnih jurišnika i transportnih aviona iz drugog svetskog rata), koji su mogli osigurati podršku trupama na zemlji.

valo i angažovanje Amerikanaca i ostalih snaga na širokom frontu od severa do juga zemlje. (Treba napomenuti da su nešto jače američke snage grupisane na severnom i centralnom delu ratišta, ali to ne menja u suštini njihov opšti strategijski razvoj). Takvim strategijskim rasporedom snage su razbijene, izolovane, bez neposredne taktičke veze (nju tek treba da ostvare — spajanjem enklava). Američki komandanti se, prema tome, nisu mogli odlučiti na strategiju „blickriga“ (iako su Maknamara i Pentagon obećavali da će primenom nove koncepcije brzo završiti rat) već za borbu na duži rok na ofanzivna dejstva relativno manjih snaga. Posmatrana sa šireg gledišta takva „ofanziva“ je spora, neodlučna, razbijena, ne izvodi se glavnim snagama, itd., njena udarna moć je oslabljena u širokim prostranstvima vijetnamskog ratišta.

Međutim, oružanim snagama NFO ta okolnost pruža mogućnost da, koristeći se prostorom i vremenom, prozru namere i način dejstva intervencionista i nadu odgovarajuća rešenja za paralisanje američke koncepcije.

Sad imaju relativno veliki broj enklava, uporišta i drugih objekata koje moraju zaštititi. Broj enklava, uporišta, baza, aerodroma, itd. u obrnutoj je srazmeri sa američkim snagama namenjenim ofanzivnim dejstvima. Jer, što je veći broj objekata za obezbeđenje, to ostaje manje jedinica za ofanzivna dejstva (veće snage su angažovane na zadacima obezbeđenja). Za razna obezbeđenja u Južnom Vijetnamu Amerikanci moraju određivati jake snage, jer su to objekti stalnih napada snaga NFO. Šira područja enklava i ostali objekti moraju se kružno obezbeđivati, što, prema američkim izvorima, angažuje najmanje pola operativnih jedinica (u nekim enklavama oko 2/3 snaga služi obezbeđenju, a za izvođenje ofanzivnih dejstava ostaje samo jedna trećina). Taj odnos će za SAD bivati sve nepovoljniji, jer se pojačavaju akcije NFO, a usled stalne eskalacije raste broj objekata za obezbeđenje. Zato nije slučajno što se američki komandanti u Južnom Vijetnamu žale da nemaju dovoljno snaga „za gonjenje komunista“.

Već smo istakli da je Pentagon smatrao da je odnos snaga 4:1 u korist snaga intervencije dovoljan za pobedu. Međutim, raspored i upotreba snaga (borbene grupe jačine bataljona, puka, do nekoliko bataljona i pukova) na širokom frontu izmenili su taj odnos snaga. U taktičkim dejstvima, u svakoj konkretnoj akciji, povoljan odnos snaga je uvek na strani snaga NFO. Kad god se odluče na akciju, napad ili odbranu, one to čine kada su nadmoćnije. Ako je odnos nepovoljan, povlače se, a protivnik udara „u prazno“. Povoljnom brojnom odnosu neprijatelja u ljudstvu i tehnici pariraju prostorom i taktičkim postupcima.

Kada je reč o napadima na neprijateljeve jedinice koje su u obezbeđenju enklava i drugih objekata, snage NFO uvek mogu ostvariti veoma povoljan odnos snaga. U lancu obezbeđenja oko baza, aerodroma, itd., američke i sajgonske jedinice su raspoređene na širokom prostranstvu u izolovanim grupama (relativno manjeg sastava), što pruža mogućnost snagama NFO da izaberu onaj objekt napada gde će ostvariti apsolutnu nadmoćnost i uspešno izvršiti za-

datak. Kao izuzetno važni elementi u odnosu snaga prilikom takvih dejstava ističu se taktički postupci, poznavanje neprijateljskog rasporeda i namera, iznenađenje, moral boraca NFO, itd. Gotovo isti faktori su prisutni i u napadnim dejstvima na kolone, u zasedama prilikom prepada, itd. U određenim uslovima vijetnamskog rata „povoljni“ strategijski odnos američkih snaga i ostalih internacionalista i jedinica sajgonskog režima negiran je, on se konstantno, povoljnim odnosom snaga NFO u taktičkim dejstvima, „transformira“ u strategijsku ofanzivu i inicijativu oslobodilačkih snaga.

Međutim, kada je reč o opštem strategijskom odnosu snaga, izgleda da ni tu računice Pentagona nisu tačne. On opšti odnos snaga računa upoređivanjem oružanih snaga intervencionista i sajgonskog režima samo prema jedinicama NFO pri čemu se gubi iz vida da u oružanoj borbi učestvuje tako reći, čitav narod. To je rat u kome svaki stanovnik postaje borac.

Gledajući tako na odnos snaga, dolazimo do zaključka da je očita prednost (i brojčana) na strani NFO, jer da nije tako snage NFO ne bi mogle iskoristiti taktičku prednost, niti bi mogle imati inicijativu u svojim rukama. To je moguće samo onda kada se ima najšira podrška naroda i kada narod neposredno učestvuje u oružanoj borbi.

Nepovoljan odnos snaga na bojištu neposredno se ogleda u zahtevima američkih komandanata za novom i većom eskalacijom vojnih efekativa. No, postavlja se pitanje, da li angažovanje SAD u vijetnamskom ratu ima granica. Da bi mogli realizovati koncepciju „masna mrlja“ Amerikancima bi bio potreban odnos u ljudstvu 10:1, pa čak i veći, što znači da bi im na bojištima Vijetnama, za kratko vreme, trebalo oko milion vojnika. No, i tada je pitanje, da li bi uspeli. Istorijsko iskustvo je baš obratno, a tim iskustvima i poukama, ipak, treba verovati.¹⁹ Imaju li politički i vojni lideri SAD snage da izađu pred svoj narod s takvim zahtevom kada se zna na kakav otpor sada u zemlji nailazi „Džonsonova azijska politika“. Ne treba gubiti iz vida da je vijetnamski rat već sada prisutan u celokupnom životu SAD. Sve češće se čuju pitanja — da li su vojni izdaci stimulator ili destimulator privrede. Izdaci za rat u Vijetnamu su veliki i za američku privredu (prosečno 58.282 dolara godišnje košta izdržavanje jednog američkog vojnika u Južnom Vijetnamu) da bi bili „korisni“. Rat u Vijetnamu, privredna stabilnost zemlje i planirani porast standarda sve više postaju nespojivi. Stalno povećavanje izdataka

¹⁹ Francuzi su u Alžiru imali 800.000 vojnika protiv 10 miliona stanovnika, a ipak su morali pristati na pregovore i povući se. Južni Vijetnam ima oko 15 miliona stanovnika koji su, sticanjem istorijskih okolnosti, daleko iskusniji u vođenju rata u neosporno povoljnijim geografskim uslovima (dve trećine zemlje je pokriveno džunglom i planinama). Iskustvo iz korejskog rata je još uvek sveže u sećanju većine Amerikanaca — 54.246 je izgubilo živote u Koreji — među njima 5.848 avijatičara (zvanični podaci Ministarstva odbrane SAD), a 103.289 je ranjeno. Rat se završio pregovorima koji su ostavili obe zaraćene strane na 38. paraleli — tamo gde je rat i počeo. Međutim, teren u Koreji je bio neuporedivo povoljniji za trupe SAD od džungli i planina Južnog Vijetnama.

gotovo je paralisalo borbu protiv siromaštva, razbilo iluziju o „velikom društvu“ i uticalo na realizaciju nekih planova u narodnoj odbrani (protivraketnoj zaštiti), itd. Politički ugled demokrata stalno opada, posebno Džonsona (statistike pokazuju da bi sada svega 42% birača stalo uz Džonsona za razliku od 83% još pre godinu dana). Rezultati poslednjih izbora (8. novembra 1966. god.) to upravo potvrđuju. I privredni život Južnog Vijetnama je potpuno paralisano, on se tetura pod pritiskom sve žešće ekonomske krize. Nameće se logičan zaključak da ne samo politički, već, pre svega, ekonomski razlozi stavljaju „granice“ američkoj eskalaciji u Južnom Vijetnamu.

Pošto se Amerikanci u snabdevanju u vijetnamskom ratu oslanjaju pretežno na ratnu mornaricu (usput rečeno, snabdevanje im zbog velike udaljenosti jedinica (oko 13.000 km) od svoje pozadine, malog broja i kapaciteta luka, otežanog transporta, itd. zadaje velike glavobolje) i na bolje komunikacije koje postoje samo uz morsku obalu, većinu enklava morali su da formiraju na obalnom području, tj. u zonama koje nisu „žarišta“ oslobodilačkog pokreta. Znači, glavne snage SAD su daleko od vitalnih objekata oslobodilačkih snaga i svojih operativnih ciljeva (granice Severnog Vijetnama, Laosa i Kambodže), a taj prostor treba pod borbom savladivati. Amerikanci su se iskrcali u ta područja da se u njima učvrste, organizuju i srede, tj. da ih brane, pa tek onda da krenu u ofanzivne operacije. Sam položaj i uloga enklava orijentisali su ih primarno na odbranu, gubljenje vremena, rasipanje snaga za obezbeđenje, itd.

Određivanje „odgovornih“ zona za operacije između američkih jedinica i jedinica sajgonskog režima pokazalo je, takođe, izvesne slabosti u opštem grupisanju snaga. SAD su uzele na sebe odgovornost za vođenje operacija na severu i u centralnom delu zemlje, a sajgonskim trupama su ostavljene akcije u veoma teškim uslovima močvarnih područja na jugu, koja su uz to najrevolucionarnija i pod potpunom kontrolom NFO.²⁰

Pored toga što se Amerikanci prema saveznicima nisu poneli „fer“, ostavili su mogućnost još šireg razmaha oslobodilačkog pokreta u onim područjima koja kontrolišu sajgonske snage, jer je dobro poznata „borbenost“ ovih jedinica. U ofanzivama u kojima učestvuju zajednički, izgleda da sadejstvo i komandovanje zajedničkim borbama, prema izjavama američkih i sajgonskih komandanata, nije na zavidnoj visini. Poznato je međusobno optuživanje jednih i drugih komandanata za neuspehe u pojedinim operacijama.

Očevidno je da su stratezi u Pentagonu precenili značaj infiltracije sa severa, jer stalno ističu da je to „ključ problema“ u Južnom Vijetnamu. „Njujork Herald Tribjun“ je za „Ho Ši Minovu stazu“ pisao: „Sa vojne i političke tačke to je jedna od najvažnijih komunikacija na svetu“. Zato su ofanzivna dejstva američkih snaga

²⁰ Glavna vojna aktivnost se od samog početka odvijala duboko na jugu, to je bila pozornica glavnih poraza Sajgona. Od početka ustanka tendencija je bila da se „oslobodena područja“ šire od juga prema severu, a ne obrnuto. Tek početkom ove godine jače američke snage su angažovane u delti reke Mekong u „gvozdenom trouglu“ gde preduzimaju akcije „čišćenja“ uz vrlo veliki teror i represalije prema stanovništvu.

najžešća u pravcu severa. U takvom strategijskom rasporedu američkih snaga u Južnom Vijetnamu i eskalaciji koja se stalno kreće geografski prema severu (bombardovanje DR Vijetnama i demarkacione linije uz 17. paralelu) ogleda se suština američke strategije u jugoistočnoj Aziji. „Infiltracija“ sa severa je samo dobar povod da se ostvari takva zamisao. Jer i Amerikancima je jasno da se infiltracijom i pomoći izvana ne može održati jedan pokret ako nema oslonca u narodu. Pomoć spolja može biti samo od drugostepenog značaja i značiti nešto samo ako padne na plodno tlo, tj. ako je pokret u zemlji jak, pa može prihvatiti i iskoristiti pomoć. To, uostalom, Amerikanci najbolje znaju, jer imaju dosta iskustva sa svojim infiltracijama, i to baš na području jugoistočne Azije.

Svedoci smo veoma žestokih borbi na vijetnamskom ratištu, naročito u 1966. godini. Snage NFO su u odlučnim i uspešnim odbrambenim borbama za važne položaje uspele da zaustave napade američkih jedinica i da ujedno vrše stalne napadne akcije na enklave, kolone i druge objekte. Poznate su uspešne borbe snaga NFO u dolini reke Ja Dranga, kod Van Tounga,²¹ Sok Tranga, Bin Diaa, Plei Mea, Bin Dina, Dong Duonga, Na Doa, napadi na baze Ču Laj, Da Nang, Pleiku, itd. Bez većih rezultata završena je i poznata neprijateljeva operacija „hestings“, koja je trajala dva meseca i u njoj su američke i sajgonske snage pretrpele neuspeh. Ni operacija u provinciji Taj Nin na granici prema Kambodži, u kojoj je učestvovao do tada najveći broj američkih vojnika (dve divizije sa oko 15.000 ljudi) nije donela željene rezultate.

Ove borbe su pokazale da su oružane snage NFO sposobne da se uspešno bore (i u odbrambenim operacijama) protiv najelitnijih američkih snaga. U odbrambenim borbama, oslanjajući se na izvanredno fortifikacijski uređene položaje (samo u oblasti Ku Kija ima 200 km rovova ne računajući tunele) i organizovani vatreni sistem zaustavljale su i lomile napade jakih američkih borbenih sastava (jačine po nekoliko bataljona i pukova.) Odbrana je bila veoma uporna kada je to situacija zahtevala, ali uvek gipka i veoma aktivna. Kada je taktička situacija dopuštala, oslobodilačke snage su se klonile većih sudara i frontalnih borbi protiv nadmoćnijeg neprijatelja koji je udarao „na otvorena vrata i u praznu kuću“, da bi kasnije njegove jedinice upadale u „džepove“ i zasede i bile napadane snažnom vatrom i jurišima.

Izbegavanje frontalnih borbi znatno parališe i dejstva američke avijacije i artiljerije jer se u uslovima nepreglednog zemljišta, izmešanosti jedinica i borbi prsa u prsa teško nalaze ciljevi i objekti

²¹ „Borba kod Van Tounga (avgusta 1965) može se smatrati katastrofom američkog ekspedicionog korpusa. Neprijatelj je tu bio koncentrisao sve što predstavlja njegovu „superiornost“. Pozvao je u pomoć trupe prekaljene u borbi i, uz podršku bornih kola, vazduhoplovstva i mornarice, napao jednu jedinicu oslobodilačkih snaga. Rezultat je bio da ova jedinica, ne samo da nije bila uništena nego se borila izvanredno hrabro i izbacila iz borbe veliki deo američkih snaga. Bitka kod Van Tounga, koju američki generali upoređuju sa najkrvavijim bitkama II svetskog rata, predstavlja za trupe i stanovništvo Južnog Vijetnama veliku pobedu koja nagoveštava taktički poraz američkog ekspedicionog korpusa“. Van Ngujen Djap u listu „Rinašito“ — Nin, 22. V 1966.

za dejstvo. Vazдушna pokretljivost je paralisana na taj način što borci NFO u pozadini ne stvaraju „rentabilne ciljeve“ za desante, koji, takođe, „udaraju u prazno“. Taktika „nestajanja i iščezavanja“ i rat „bez fronta i pozadine“ kod vojnika i starešina SAD stvara veoma težak psihološki teret. Uvek su u iščekivanju i strahu da ih očekuje zaseda ili diverzija, u svakom seljaku vide gerilca.

Pomenute borbe su, takođe, pokazale da područja enklava, jača uporišta i ostali objekti mogu, i pored jakih obezbeđenja, biti uspešno napadani, te tako razvlačiti snage neprijatelja i stalno mu nametati svoju taktiku. Američki komandanti priznaju da su „prinudeni da se bore prema metodima koje je izabrao protivnik“.

Iz dosadašnjeg rata u Vijetnamu može se naslutiti da ni koncepcija „masna mrlja“ neće postići svoj cilj. Već se na račun njenih osnovnih postavki čuju ozbiljne kritike od američkih komandanata, ali i nagoveštaji o upućivanju novih snaga u Južni Vijetnam.

Međutim, dosadašnji razvoj događaja i pobjede vijetnamskog naroda govore o tome da SAD neće naći „ključ za vojnu pobjedu“ u ovome ratu. Očevidno je da moraju tražiti druga rešenja, a ona su u ovim uslovima jedino u političkim pregovorima sa istinskim predstavnicima vijetnamskog naroda, tj. sa NFO.

Pukovnik
Mihajlo VUČINIĆ

DIJALOG O STRATEGIJSKOJ UPOTREBI NAŠIH ORUŽANIH SNAGA U NOR-u*

„Vojno delo“ je u jubilarnom broju (povodom 25-godišnjice JNA 6/1966. godine) — objavilo članak general-majora Nikole Pejinovića: „Strategijska upotreba naših oružanih snaga u NOR-u“. Članak nesumnjivo predstavlja prilog teorijskoj razradi i uopštavanju iskustava NOR-a, prvenstveno vojnostrategijske prirode. Težište razmatranja je na analizi karakteristika, principa i formi strategijskih dejstava triju razvojnih etapa naše vojnostrategijske misli i prakse. Sa periodizacijom razvitka oružane borbe, a time i strategijske misli i prakse — slažem se. Naime, prva etapa obuhvata 1941. i traje do jeseni 1942. godine, kada je počeo proces formiranja divizija, grupa divizija i korpusa. Druga traje od jeseni 1942. do jeseni 1944. godine, a treća (završna etapa) obuhvata period od konca 1944. do završetka rata. Takođe se slažem sa mnogim ocenama, stavovima i mišljenjima autora o sadržini razvojnih etapa, principima i formama strategijske prakse. Mnoge misli su, po mom mišljenju, interesantne, originalne i stvaralačke. Posebno značajna pozitivna karakteristika članka je u tome što je pokrenuo borbu mišljenja o nizu problema vojne strategije NOR-a.

Međutim, ovde ću izneti svoje mišljenje o nekim ocenama i stavovima autora sa kojima se ne slažem.

Ratna veština i odnos snaga. Definišući pojam i suštinu ratne veštine NOR-a, drug Pejinović kaže:

„Ratna veština NOR-a (kao uostalom i svakog drugog oblika rata) predstavlja subjektivan, više ili manje uspešan i stvaralački izraz objektivnog odnosa snaga dva suprotstavljena protivnika — posmatranog u dijalektičkom jedinstvu, međusobnoj uslovljenosti i neprekidnom kretanju i razvoju svih onih faktora iz kojih rezultira određeni odnos snaga na svakoj etapi ratnih dejstava. Budući da međusobni odnos snaga nije stalna, jednaka i nepromenljiva veličina, i koncepcija strategijskih dejstava se menjala, razvijala i saobražavala konkretnom odnosu snaga na svakoj etapi. Od svih faktora oružane borbe (žive sile, materijalno-tehničkih sredstava, prostora i vremena) koji i čine sastavne elemente opšteg odnosa snaga, za nas i našu ratnu veštinu, a napose za strategiju, od najvećeg i bazičnog značaja bio je čovek (živa sila), od čijeg su načina upotrebe u prvom redu zavisile uspešna primena i efikasnost i ostalih faktora.“

* Ovim napisom pokrenuta je diskusija u vezi s pitanjima koja tretira članak general-majora Nikole Pejinovića „Strategijska upotreba naših oružanih snaga u NOR-u“. Redakcija smatra poželjnim da i drugi čitaoci uzmu učešća u ovoj diskusiji.

Rekao bih da je ovakvo shvatanje pojma ratne veštine i odnosa snaga, u izvesnoj meri, uprošćeno i jednostrano. Ratna veština je, svakako, mnogo šira kategorija i u teoriji i u društvenoj praksi nego što je „više ili manje uspešan i stvaralački izraz objektivnog odnosa snaga dva suprotstavljena protivnika...“ *To je teorija i praksa pripreme i upotrebe oružanih snaga u ratu, operaciji, boju i borbi.* A odnos snaga se pojavljuje samo kao jedno od ključnih pitanja teorije i prakse ratne veštine. I zato stavljati znak jednakosti između ove dve kategorije, znači osiromašiti i degradirati tako kompleksnu teoriju i praksu ratne veštine.

Dalje, odnos snaga, pa i „opšti“, ne može se proizvoljno proširivati i uprošćavati, tvrdeći da on uključuje u sebe živu silu, materijalno-tehnička sredstva, prostor i vreme. Odnos snaga je određena kategorija. To je odnos protivničkih snaga u kvantitetu i kvalitetu žive sile i borbenih sredstava, a danas, konkretno u nuklearnim projektilima, živoj sili, aviopoletima, tenkovima, artiljerijsko-minobacačkim oruđima itd. Razume se, u praksi oružane borbe, iste strukture materijalnih elemenata odnosa snaga mogu u različitim situacijama (sa stanovišta zemljišta, vremena i dr.) — na nivou oružane borbe u celini, operacije, boja i borbe ispoljavati različito značenje i snagu, zavisno od delovanja subjektivnog faktora — ljudi (borbenog morala i veštine ratovanja, načina upotrebe određenih oružanih snaga itd.). Ali, sve nam to ne daje za pravo da prostor i vreme „smestimo“ u odnos snaga. Ljudi, materijalna sredstva, prostor i vreme, kao što je poznato, predstavljaju faktore oružane borbe koji stalno deluju. Oni se različito „prelamaju“ u rešavanju bilo kojeg problema ratne veštine (strategije, operatike i taktike), pa i problemu odnosa snaga. Ali nam i to, ne daje za pravo da ih indentifikujemo sa odnosom snaga, a još manje odnos snaga sa pojmom i suštinom ratne veštine.

Odnos politike i ratne veštine u 1941. god. „U ovoj etapi“ ističe Pejcinović, „naše oružane snage bile su u početnom stadiju svog razvitka, brojno i tehnički neuporedivo inferiornije bez ili sa vrlo malo oružja, od kojeg je deo bio i neuslovnog kvaliteta (lovačke puške, bombe od cementa, vile, kose, sekire itd.), bez skladišta opreme, hrane i drugih sredstava, sa neučvršćenom vojnom organizacijom, nebučenim i borbena neiskusnim ljudstvom itd. *Treba dodati i to da se naša ratna veština još nije ni odvojila i oformila kao relativno samostalna i posebna kategorija i manifestacija. Politika je neposredno obavljala i te funkcije, isto kao što su komiteti KPJ predstavljali istovremeno i organizaciono-komandne stepene.*“ (podvukao M. P.).

Ne bih se mogao složiti sa nekim ocenama koje se tiču sadržine prve etape vojne strategije NOR-a, a koja „obuhvata period partizanskih odreda, tj. od početka ustanka do stvaranja NOVJ“ (jesen 1942. — primedba M. P.). Takođe se ne slažem i sa karakteristikom odnosa politika — ratna veština u toj etapi. A evo zašto.

Prvo. Iako je u prvim ustaničkim danima u našem naoružanju bilo i lovačkih pušaka, bombi od cementa, vila, kosa, sekira i drugog, ipak su ta sredstva predstavljala neznatan faktor u celokupnom

noružanju naših oružanih snaga. Evo nekih primera. „U Crnoj Gori je, na primer, do početka ustanka prikupljeno i skriveno oko 2.500 pušaka, 150 puškomitraljeza, nekoliko mitraljeza, više stotina ručnih bombi i oko 3 miliona metaka“.¹

Ili: vojna fabrika u Užicu 1941. godine pala je neoštećena u ruke partizanskim odredima i proizvodila dnevno oko 400 pušaka, 80.000 metaka i znatan broj ručnih i tromblonskih bombi.

Naravno, najveći deo oružja u 1941. godini i u čitavoj prvoj etapi otežet je od neprijatelja.

Drugo. Iako je tačno da su „u ovoj etapi naše oružane snage bile u početnom stadiju svog razvitka“, ipak su se one u tom periodu borile protiv brojno najjačih okupatorskih i kvislinških oružanih snaga (odnos u ž/s 9,2:1 u korist neprijatelja). Naravno, takve oružane snage ne bi mogle ponoviti, a kamoli povećati, svoje rezultate u oružanoj borbi, da nisu dalje usavršavale svoju organizaciju i ratnu veštinu u skladu sa novonastalim uslovima.

Treće. Što se tiče odnosa politika — ratna veština on je, nesumnjivo, bio i u ovoj etapi specifičan. Jer, on je stalno „u pokretu“ i nosi specifičnosti date etape razvitka oružane borbe i strategijske misli i prakse. Ali, uvek je ratna veština samo relativno, a nikako potpuno slobodna u odnosu na politiku. Uostalom, ni politika nije i ne može, pogotovu u revolucionarnim ratovima, biti potpuno slobodna od ratne veštine. Tu se, u stvari, radi o međusobnoj zavisnosti i povratnim uticajima celine (politika) i dela (ratna veština). I zato mi izgleda da se ne bi moglo tvrditi da su i u prvoj etapi razvitka oružane borbe „komiteta KPJ predstavljali istovremeno i organizaciono-komandne stepene“. Doduše, takva njihova uloga je dolazila, manje-više, do izražaja u fazi formiranja partizanskih odreda (ponegde i dugotrajnije). Međutim, posle toga, ta uloga je u suštini pripadala štabovima odreda, grupa odreda, glavnim i drugim štabovima. Pogotovu to važi za samostalne partizanske brigade kojih je u ovoj etapi već bilo oko dvadeset. Prema tome, ratna veština naših oružanih snaga bila je relativno samostalna kategorija i u ovoj etapi u odnosu na politiku, mada će se proces njenog osamostaljivanja u narednim etapama nastaviti i jačati.

Mesto i uloga frontalnih metoda borbenih dejstava u NOR-u. Čini mi se da autor degradira u izvesnoj meri mesto i ulogu frontalnih borbenih dejstava u prvoj i drugoj etapi razvitka naše strategijske misli i prakse u NOR. To najbolje potvrđuje sledeće njegove misli: „...„ako se radilo o brojno manjim snagama slabijeg kvaliteta i tehničke opremljenosti (domobranci, četnici, pa i Italijani), prihvatani su, uz ostale povoljne okolnosti (teren, vreme), i frontalni sudari u užim taktičkim okvirima“ (podvukao M. P.). Međutim, iako su u prvoj i drugoj etapi oružane borbe partizanski metodi borbenih dejstava bili preovlađujući, ipak je u njima prisutna evolucija sve šire

¹ *Oslobodilački rat naroda Jugoslavije 1941—1945*, izdanje VII JNA, 1957, knjiga I. str. 40.

primene i frontalnih metoda borbenih dejstava i to ne samo „u užim taktičkim okvirima“, već i u širim taktičkim, operativnim, pa čak i operativno-strategijskim.

Zar odbrambena dejstva, recimo, partizanskih odreda zapadne Srbije i Šumadije, u novembru 1941, protiv triju nastupajućih nemačkih divizija, nisu imala karakter operativne odbrane, u kojoj su dosta snažno došli do izražaja i frontalni metodi borbenih dejstava? Zar odbrana 2. krajiškog odreda na Kozari (jun—jul 1942. godine) nije bila operativnog značaja i, zar u njoj nisu bili snažno prisutni i elementi frontalnih dejstava? Odbrana 1. hrvatskog i 1. bosanskog korpusa u četvrtoj ofanzivi bila je operativno-strategijskog karaktera. Zar u njima nije dolazilo i do široke primene frontalnih borbenih dejstava? Konačno, zar dejstva Glavne operativne grupe (15 brigada) u maju 1943. godine u petoj neprijateljskoj ofanzivi, nisu imala karakter strategijske odbrane? U ovim borbama široko su primenjeni odsudna i zadržavajuća odbrana i proboj u formi frontalnih dejstava.

Zaključak: metodi frontalnih borbenih dejstava dolazili su do izražaja u svim etapama oružane borbe, ne samo u taktičkim već i operativnim i strategijskim razmerama, i to protiv fašističkog neprijatelja svih vrsta, prvenstveno u okviru odbrane, ali i napada. Njihova primena, u okviru partizanskog oblika oružane borbe, neprekidno je rasla.

Pitanje strategijske ofanzive i inicijative. Rekao bih da je tretman strategijske ofanzive i inicijative u oružanoj borbi, u članku druga Pejinovića, nejasan i neprecizan.

On kaže: „Protivnik je ustankom u Jugoslaviji bio iznenađen kako širinom, organizovanošću i raznovrсноšću oružane borbe, tako i vremenom otpočinjanja. Ta okolnost nam je omogućila da daljnim načinom i oblicima borbenih dejstava sve više preuzimamo strategijsku inicijativu.“

Međutim, permanentna strategijska ofanziva i inicijativa bile su, u stvari, jedna od bitnih karakteristika, zakonitosti i pretpostavki uspešnog izvođenja u suštini partizanskog oblika oružane borbe u NOR. Mislim da je general armije Ivan Gošnjak dao veoma jasnu i realnu ocenu o mestu i ulozi strategijske ofanzive i inicijative u NOR, kada je rekao:

„Naš rat je pun izvanrednih primera raznih ofanzivnih akcija, napada, zaseda, prepada, noćnih dejstava, iznenađenja, itd. koji su u svojoj ukupnosti predstavljali snažan udar po neprijatelju, lomili ga i stvarali slobodnu teritoriju. Sve te akcije su izraz permanentne strategijske ofanzive i inicijative koja nikada nije prepuštena protivniku (podvukao M. P.).“

Zahvaljujući tome, sva ofanzivna dejstva okupatora, pogotovu njegove velike ofanzive, bile su samo reakcija na naše uspehe“.²

² Dvadeset godina JNA, str. 19 i 20, izdanje „Narodne armije“, 1962, Beograd.

Očevidno, u pogledu karakteristika strategijske ofanzive i inicijative u NOR bitne su dve činjenice.

Prva: bila je *permanenta*, jer u suštini nije nikada prepuštena neprijatelju. Čak i u periodu izvođenja takozvanih sedam neprijateljskih ofanziva, lanac permanentne strategijske ofanzive i inicijative NOVJ i POJ nije prekinut. Jer, u prvih pet neprijateljskih ofanziva, pod udarom neprijatelja našao se manji deo oružanih snaga. Okupator je pet svojih ofanzivnih „strategijskih operacija“ — „ofanziva“ — usmerio sa osnovnim ciljem da uništi najjače grupacije partizanskih snaga na određenom području:

prvu: protiv grupe partizanskih odreda na čelu sa Vrhovnim štabom u zapadnoj Srbiji i Šumadiji;

drugu: protiv Prve proleterske brigade i istočnobosanskih partizanskih odreda sa Vrhovnim štabom;

treću: protiv grupe brigada (1. i 2. proleterska) i partizanskih odreda na teritoriji istočne Bosne, Crne Gore, Sandžaka i Hercegovine sa Vrhovnim štabom;

četvrtu: protiv 1. hrvatskog i 1. bosanskog korpusa i Glavne operativne grupe (1. i 2. proleterske, 3. crnogorske udarne i 7. banijske udarne divizije);

petu: protiv Glavne operativne grupe (1. i 2. proleterske, 3. udarne crnogorske i 7. udarne banijske divizije, 6. udarne istočnobosanske brigade i 15. majevičke udarne brigade), na čelu sa Vrhovnim štabom.

Dakle, *ma koliko bila izvanredno značajna i specifična uloga pomenutih strategijsko-operativnih grupacija na opštem planu razvitka oružane borbe u NOR, ipak ostaje činjenica da su one brojale u tim situacijama 10.000—20.000 ljudi, dok je glavnina NOVJ i POJ brojala 100.000—300.000 ljudi i istovremeno izvodila u suštini ofanzivna borbena dejstva.* I ne samo to. I strategijsko-operativna grupacija je cilj svoje odbrane realizovala, prvenstveno, aktivnim dejstvima — protivudarima, protivnapadima, zasedama, prepadima itd. — da bi na koncu njena odbrana prerasla u ofanzivnu operaciju.

Dok je u šestoj i sedmoj ofanzivi neprijatelj na teritoriji 1 do 2 korpusa ili, grupe divizije izvodio sukcesivne operativne udare u trajanju od nekoliko meseci, glavnina NOVJ i POJ je na ostalim delovima ratišta primenjivala pretežno napadne borbe, bojeve i operacije i time demonstrirala u suštini permanentnu strategijsku ofanzivu i inicijativu naših oružanih snaga.

Druga: iako ne treba sporiti da su naše permanentna strategijska ofanziva i inicijativa dobijale u procesu NOR sve raznovrsniji i po formama bogatiji sadržaj, ne bi se moglo reći da u punoj snazi nisu bile prisutne u svim etapama oružane borbe. Zar nisu bile u punoj snazi i 1941. kada je, pored „Užičke republike“ „koja je imala ogroman značaj i u vojnom i u moralnom i političkom pogledu za čitavu Jugoslaviju“³, stvoren čitav niz slobodnih teritorija širom Ju-

³ Tito: Referat na svečanoj akademiji povodom dvadesetogodišnjice

goslavije (recimo, oslobođena je gotovo čitava Crna Gora, Romanija, Birač itd.). To, što su, u raznovrsnim oblicima, ispoljavane u svakoj etapi oružane borbe u NOR, ne menja ništa. Tako, na primer, teško je reći da li je permanentni i celoviti karakter strategijske ofanzive i inicijative naših oružanih snaga jače dolazio do izražaja u 1941. ili 1945. godini. Ne zaboravimo da se, recimo, veliki deo naših snaga u prvom tromesečju 1945. (1. i 3. armija, a delimično i 2. armija) nalazio pretežno u odbrani. A odnos snaga u živoj sili koja je neposredno učestvovala u oružanoj borbi, kretao se na našem ratištu: 9,2 : 1 (kraj 1941), 5,5 : 1 (1942), 2 : 1 (1943), 1 : 1 (1944) i krajem rata 2 : 1 u našu korist, dok je u tehničkom pogledu neprekidno bio na strani neprijatelja. *Zato se, mislim, ne može govoriti o preotimanju i postepenom jačanju strategijske ofanzive i inicijative NOVJ i POJ, odnosno JA, već o njihovom permanentnom postojanju i ispoljavanju u različitim oblicima u svim etapama oružane borbe u NOR.*

Odnos snaga u prvoj etapi. Govoreći o karakteristikama prve etape u oružanoj borbi NOR autor kaže:

„Bez teškoća se može uočiti da se ovde radi, u stvari, o nekoliko fundamentalnih principa, kao što su: *iznenađenje, ofanzivnost, izbegavanje poraza i traženje pobeda makar kroz najsitnije akcije, princip od manjih ka većim akcijama i objektima itd.*“ „Za strategijski aspekt ovde je potrebno naglasiti da u ovoj etapi, za razliku od drugih, ofanzivni kurs nismo ostvarivali samo taktičkim odnosom, „deset na jednoga“, već i često obrnutim, uz korišćenje raznolikih formi oružane borbe, pri čemu su principi iznenađenja, kratkotrajnih udara i pokretljivost na odgovarajućim terenima nadomeštali nedovoljan odnos snaga i u taktičkim razmerama“.

Teško se složiti da je to predstavljalo specifičnu i izuzetnu karakteristiku te etape oružane borbe. Naprotiv, nepovoljan odnos snaga u živoj sili i tehnici u prvoj i drugoj etapi oružane borbe u strategijskim okvirima — na jugoslovenskom ratištu u celini — NOVJ i POJ je rešavala time što je najčešće ostvarivala nadmoćnost — prvenstveno u živoj sili — na težišnim pravcima boja i operacije koji su najčešće bili napadnog karaktera. Tako, na primer, u 45 uspešnih napada NOVJ i POJ na krupnija naseljena mesta (neprijateljske garnizone) u periodu 1942—1944, odnos snaga bio je u proseku: u živoj sili 2 : 1, u automatskom oruđu 2,5 : 1, a u artiljerijsko-minobacačkom 1,2 : 1 — sve u korist NOVJ i POJ. U tri napada (Pakrac, Đakovo, Ivanjica) bio je u proseku 1 : 1.

Istovremeno, u 15 neuspešnih napada ti materijalni elementi odnosa snaga bili su u korist neprijatelja ili „remi“. Nadmoćnost u živoj sili i lakom pešadijskom naoružanju najčešće je obezbeđivana u napadu na neprijateljske garnizone i 1941. i 1942. godine. Prema tome, u pogledu rešavanja problema nadmoćnosti u boju i operaciji, prva etapa nema neku izuzetnu karakteristiku. Doduše, u praksi NOR bilo je mnogo slučajeva kada je pobeda postizana u borbi i boju (prvenstveno u zasedi, prepadu) i pri odnosu snaga u stilu „jedan na deset“. Ali, ta pojava je bila široko rasprostranjena u svim etapama oružane borbe u NOR.

Što se, pak, tiče korištenja „raznolikih formi oružane borbe“, ne bih rekao da i to predstavlja neku ni izuzetno ni posebno izraženu karakteristiku prve etape naše strategijske misli i prakse. *Naprotiv, bogatstvo formi oružane borbe bilo je karakteristično za sve etape i to utoliko više ukoliko se rat bližio kraju. Mogli bismo čak reći da smo imali najveće bogatstvo i raznolikost formi oružane borbe u trećoj etapi — 1944/1945. — kada su uz frontalna dejstva kao preovlađujuća primenjavana i snažna partizanska dejstva strategijskog znacaja (16 divizija i nekoliko desetina partizanskih odreda) u pozadini neprijatelja kao i borbena dejstva na potpuno oslobođenoj teritoriji u koju uništenja ostataka kvislinških bandi.*

Pitanje strategijskih rezervi Vrhovnog Štaba. Ne bih se mogao složiti sa karakteristikama i načinom razrešavanja problema strategijskih rezervi Vrhovnog štaba, kako to čini drug Pejinović.

On ističe: „Pošto u rukama nije imao strategijske rezerve u vidu određenih vojnih grupacija (misli na Vrhovnog komandanta NOVJ i POJ — primedba M. P.) kojima bi intervenisao i uticao na situaciju, naš vrhovni komandni stepen je to činio na drugi, za naše uslove veoma efikasan i jedino mogućan način. Metodi i stil rukovođenja i komandovanja su, između ostalog, obuhvatili:

— razvijanje široke inicijative i samostalnosti svih stepena komandovanja, svih starešina, pa i boraca;

— primenjivan je delegatski princip rukovođenja i komandovanja preko članova Vrhovnog i glavnih štabova, kao i od onih na nižem stepenu;

— određivane su zone i područja za koje su bili odgovorni određeni štabovi i jedinice i među njima podela nadležnosti i odgovornosti, uz stalno insistiranje na međusobnom direktnom povezivanju i sadejstvu;

— potčinjenima se uporno objašnjavalo, upućivani su, savetovani i kritikovani da bi prihvatili određene doktrinarne stavove;

— metod širokog informisanja i najnižih štabova o situaciji u svim krajevima zemlje radi stvaranja osećanja za celinu, proširivanja vidika, podsticanja i otvaranja perspektive, stvaranja samopouzdanja, što je naročito bilo dragoceno u težim situacijama u kojima su lokalni kadrovi kroz mestimične poraze mogli gubiti veru u snagu pokreta u celini“.

Naravno, sva navedena obeležja i specifičnosti rukovođenja i komandovanja na nivou Vrhovnog Štaba na svom su mestu. Ona su bila izraz društveno-političkog i vojnog karaktera NOR i stvaralačkog genija druga Tita i na području rukovođenja i komandovanja oružanim snagama. Pa, ipak, sve to ne daje odgovor na pitanje karaktera postojanja i rešavanja problema strategijskih rezervi u NOR. Ako ih želimo uočiti, ne smemo ih tražiti u onim oblicima u kojima egzistiraju u frontalnom ratu kao obliku oružane borbe. One su u sustini bile specifičan izraz oružane borbe u NOR. Postojale su u vidu Glavne operativne grupe (1. proleterska brigada, Udarne grupa: 1. i 2. proleterska brigada, Grupa brigade: 1, 2. proleterska, 3. udarna

sandžačka, 4. i 5. udarna crnogorska brigada, zatim grupe divizija, korpusa, armijska grupa i u završnim operacijama u licu 9 divizija na potpuno oslobođenoj državnoj teritoriji). Kao što se vidi, te strategijske rezerve Vrhovnog Štaba bile su sasvim određene jačine. Ali, razume se, one su se bitno razlikovale od onih u frontalnom ratu, kako po mestu i ulozi, tako i po načinu upotrebe u oružanoj borbi. Naime, *radilo se o specifičnoj strategijskoj rezervi Vrhovnog Štaba koja ne samo što je bila pod neposrednom komandom Vrhovnog komandanta, već je gotovo neprekidno angažovana u izvođenju operacije i sa kojom je Vrhovni komandant često ostvarivao težišni rejon strategijskih dejstava.*

Kada se okupator odrekao pokušaja da nam nanese strategijski poraz? Kao odgovor na ovo pitanje mogu se shvatiti sledeće misli druga Pejinovića: „Okupator je već sredinom 1943. uvideo da su iluzorni svi pokušaji da nam nanese strategijski poraz, zbog čega se orijentisao na parcijalne operativno-taktičke mere i zahvate da nam preotme lokalnu operativno-taktičku inicijativu, da nas dezorganizuje i nanese nam gubitke“.

Ne bih se mogao složiti sa ovakvom ocenom, jer se za mene postavlja pitanje: a šta je sa šestom i sedmom neprijateljskom ofanzivom (decembar 1943. — avgust 1944). Zar u njima fašistički agresor, uz pomoć kvislinga, nije sledio ciljeve strategijske prirode? Doduše, opšta fizionomija neprijateljskih strategijskih ofanzivnih operacija — poznatih pod imenom šesta i sedma neprijateljska ofanziva — znatno se, po strategijsko-operativnom grupisanju snaga, manevru i načinu izvođenja, razlikovala od onih u svim prethodnim ofanzivama. U prvom slučaju izvodila se na pretežnom delu jugoslovenskog ratišta, sukcesivno i ešelonirano protiv pojedinih operativno-strategijskih grupacija NOVJ i POJ (prvenstveno, istovremeno na „matičnoj“ teritoriji 1—2 korpusa NOVJ). A u prvih pet, glavni objekat „ofanziva“ bila je Glavna operativna grupa Vrhovnog Štaba. Ali, ciljevi tih operacija su bili svakako strategijske prirode. Da je neprijatelj uspeo u sedmoj ofanzivi da uništi Vrhovni štab u Drvaru, već time bi ostvario cilj strategijskog značaja, s obzirom na mesto i ulogu Vrhovnog štaba i posebno druga Tita u razvitku NOR i socijalističke revolucije.

Konačno, kao što je poznato, i fašističke snage koje su izvodile ofanzivna dejstva u šestoj i sedmoj ofanzivi predstavljale su po jačini i sastavu krupne operativno-strategijske formacije. Sve to upućuje na zaključak da se fašistički agresor, u toku čitavog NOR, nije odrekao ne samo ciljeva taktičke i operativne već ni strategijske prirode.

Operacija u NOR. Rekao bih da i izvesni elementi o nastanku, mestu i ulozi i podeli operacije u oružanoj borbi NOR zaslužuje diskusiju. Drug Pejinović kaže: „Kvalitetno jačanje i brojčano naraštanje naše naoružane sile, nov način njene upotrebe, kao i nov i drukčiji način dejstva protivnika, doneli su novu vrstu i nov oblik ratnih dejstava — operaciju kao značajnu formu oružane borbe“.

U daljem tekstu kod autora se pojavljuju izvesni elementi „omekšavanja“ ove ocene, kada ističu: „Iako se u našoj literaturi i ratnim dokumentima operacija kao kategorija pominje još u početku ustanka, vezano za dejstva partizanskih odreda, u prvom redu onih u zapadnoj Srbiji, ipak mislimo da ona u to vreme, *iako predstavlja začetak* (podvukao M. P.), nije preovlađujuća forma naše oružane borbe. Tada se moglo raditi o operaciji koja je bila to, po svojoj organizaciji i unutarnjoj strukturi, na nižem nivou od sadanje“. I dalje, autor nastavlja: „U svakom slučaju sada (reč je o drugoj etapi — primedba M. P.) se radi o operacijama „većeg stila“, planski predvođenim i sa organizovanim sadejstvom regularnih i partizanskih jedinica, rukovođenim od operativnih i strategijskih komandnih stepena, zavisno od njihovog značaja i veličine“. Očevidno, u oceni ima elemenata protivurečnosti, nejasnosti, kolebanja, nedoslednosti.

Moje mišljenje u pogledu nastanka mesta, uloge i podele operacije u oružanoj borbi NOR svodilo bi se na sledeće.

1. — Operacija se afirmisala i u prvoj etapi oružane borbe u 1941, a pogotovu 1942. godini. Zar borbena dejstva partizanskih odreda u zapadnoj Srbiji i Šumadiji, u septembru i oktobru 1941. godine koja je neposredno koordinirao i usmeravao vrhovni komandant drug Tito — radi stvaranja „Užičke republike“, a zatim i njene odbrane u novembru 1941, nemaju atribute ofanzivne i odbrambene operacije i to strategijskog značaja? Zadovoljeni su svi atributi pojma i suštine operacije: odigrao se skup borbenih dejstava na određenom prostoru i u određenom vremenu, objedinjen jedinstvenim strategijsko-operativnim planom i zamisli i jedinstvenim i jasnim strategijskim ciljem. Jer, kako kaže drug Tito: „Još 1941. godine, u našem strategijskom planu bilo je predviđeno stvaranje slobodnih teritorija. Prva strategijska zamisao o stvaranju slobodne teritorije u zapadnoj Srbiji donesena je u Beogradu u početku avgusta 1941. godine“.⁴

Borbena dejstva, u trinaestojulskom ustanku 1941. godine u Crnoj Gori, u trajanju od nekoliko dana, značila su u svom ukupnom bilansu operaciju koja je dovela do postizanja kupnog strategijskog cilja. Jer, „tako je za svega osam dana borbi oslobođena cela Crna Gora, sem gradova Nikšića, Podgorice, Cetinja, koji su bili opsednuti, i većih mesta u Crnogorskom primorju. Takođe je oslobođeno i područje Sandžaka južno od Lima, sem Pljevalja. U toku borbi u ovom periodu Italijanima su naneti gubici od 4.112 vojnika, podoficira i oficira, od čega je bilo: 559 mrtvih, 573 ranjenih i 2.980 zarobljenih“.⁵ Teritorijalne ustaničke čete i bataljoni, koji su učestvovali u ovoj operaciji, brojali su oko 30.000 ljudi. U Bosni i Hercegovini, takođe, na pojedinim područjima, borbena dejstva partizansko-ustaničkih jedinica, u ukupnom bilansu, dovela su do rezultata operativno-strategijske prirode, jer su stvorene relativno velike slobodne teritorije (Birač, Romanija, delovi Hercegovine i Bosanske krajine) a neprijatelju naneti ozbiljni gubici.

I kako se u navedenoj lekciji ističe:

⁴ Tito: *Vojna dela*, knjiga II, str. 229.

⁵ Lekcija katedre Vojne istorije VVA JNA, na temu „*Oružani ustanak naroda Jugoslavije 1941. godine*“, str. 46.

„Sve u svemu, i pored svih teškoća objektivne prirode i relativno brojne slabosti Partije kao rukovodeće subjektivne snage, ustanak u Bosni i Hercegovini u periodu jul—septembar postigao je velike vojno-političke rezultate (u stvari, rezultate strategijske prirode — primedba M. P.). U toku dvomesečnih borbi razbijeno je i zarobljeno 15—20 ustaško-domobranskih bataljona, a zaplenjeno 10.000 pušaka, 200—250 automatskih oruđa i nekoliko topova. Ustaničke jedinice su brojale oko 10.000 boraca. U svim krajevima Bosne i Hercegovine stvorene su dosta stabilne slobodne teritorije, na kojima su formirani organi narodne vlasti NOO, a negde i vojnopozadinske vlasti — komande mesta“.

U ukupnom bilansu, raznovrsna partizanska dejstva i na teritoriji ostalih republika, gde su, takođe, stvorene odgovarajuće slobodne teritorije još u 1941. godini dala su rezultate, gledano i iz vojnog aspekta, strategijsko-operativne prirode. Dakle, bitno je to što su raznovrsna po oblicima i organizacijsko-formacijskoj strukturi teritorijalnih partizanskih jedinica koje su ih izvodile, partizanska borbena dejstva na određenom operativnom području, u određenom vremenu (od nekoliko dana do jedan i više meseci), objedinjena jedinstvenom operativnom ili strategijskom zamisli, dovodila do postizanja operativnih i strategijskih ciljeva, širom Jugoslavije i u 1941. godini i time afirmisala operaciju, iako na specifičan način, kao formu oružane borbe. Ona, razume se, doživljava dalju evoluciju kroz operacije takvog tipa kao što su: borbena dejstva 1. i 2. proleterske brigade na teritoriji istočne Bosne, Sandžaka i Crne Gore, u sadejstvu sa teritorijalnim partizanskim odredima — u prvoj polovini 1942; strategijski pohod (operacija) Grupe brigada u zapadnu Bosnu (1. i 2. proleterska, 3. udarna sandžačka, 4. i 5. udarna crnogorska brigada), operacije za oslobodenje Jajca, Livna, Bihaća itd. Evolucija operacije nastavlja se i u sledećim etapama oružane borbe.

2. — Prema drugu Pejinoviću, operaciju i to „kao značajnu formu oružane borbe“, vidimo tek u drugoj etapi. Mislím da navedene činjenice o operacijama 1941—1942. godine i poznate činjenice o nizu operacija širom zemlje u periodu od 1942. do 1945. godine nedvosmisleno upućuju na zaključak da je operacija bila sve izrazitija preovlađujuća forma oružane borbe NOR u svim etapama, a da su, doduše, uporedo sa njom, egzistirala i masovna, raznovrsna po oblicima i razmerama, partizanska borbena dejstva koja se nisu mogla „uklapati“ u okvir ove ili one operacije, ali su davala rezultate taktičke, operativne, pa i strategijske prirode.

Navodimo samo ovaj podatak. Diverzantske grupe i odredi u centralnom i severnom delu Hrvatske, izvele su 3.130 *diverzantskih akcija* u kojima je, pored ostalog, uništeno: 1.639 vozova; 379 mostova, 46 aviona, 39 tenkova, 6 tona benzina. Njihovo osnovno borbeno sredstvo bio je eksploziv (iz rudnika, kamenoloma, neeksploziranih avionskih bombi, artiljerijskih i minobacačkih granata, nerazminiranih minsko-eksplozivnih prepreka, ratni plen itd.). Ukupni efekat toga dejstva je bio ne taktičke, već očevidno, operativno-strategijske prirode.

Znači, operacija kao preovlađujuća forma oružane borbe čiji su nosioci bili — grupa partizanskih odreda, brigada, grupa brigada, divizija, grupa divizija, korpus, grupa korpusa, armijska grupa, armija — i masovna i raznovrsna borbena dejstva teritorijalnih i drugih partizanskih jedinica koja se nisu „uklapala“ u okvir ove ili one operacije, predstavljaju jednu od osnovnih karakteristika oružane borbe u NOR, u svim njenim razvojnim etapama.

3. — Govoreći o podeli operacija po značaju, drug Pejinović kaže: „Pored pojave operacija, u praksi dolazi do njihove podele po značaju — na one strategijskog i nižeg operativno-lokalnog značaja. Može se, uz određene rezerve, konstatovati da su naše divizije, bez obzira na to gde su se nalazile kad su dejstvovala kao celina, po jedinstvenom planu, uz sadejstvo partizanskih odreda na određenoj teritoriji i drugih faktora o kojima je već bilo reči, najčešće izvodile borbena dejstva kroz formu operacije sastavljene od nekoliko međusobno povezanih bojeva i borbi, dok su dejstva korpusa i viših sastava to bila po pravilu“. Ovde ne bih mogao prihvatiti dve konstatacije:

a) Da operacije u NOR možemo deliti na one strategijskog i druge koje su bile „nižeg operativno-lokalnog značaja“. Jer, te su operacije dovodile do strategijskih ili operativnih rezultata, pa prema tome, i za njih bi važila uobičajena podela: operacija koja sledi strategijski ili operativni cilj.

b) Ne bi se, mislim, makar i „uz određene rezerve“, mogla prihvatiti ocena da su naše divizije „najčešće izvodile borbena dejstva kroz formu operacije“. Često jesu, ali je teško reći da su i najčešće, jer su najčešće izvodile boj, pošto su bile u sastavu grupe divizija, korpusa, armijske grupe i armije. Međutim, u mnogo slučajeva su izvodile i operaciju i to najčešće kada su se nalazile van sastava pomenutih operativnih formacija, dejstvujući samostalno na određenom operativnom području, u sadejstvu sa partizanskim odredima i drugim teritorijalnim partizanskim jedinicama (na primer: 12. slavonska, 43. istarska, 14. slovenačka, 41. makedonska, 21. srpska, 29. hercegovačka udarna divizija i druge).

O obliku oružane borbe u NOR. Najkompletniji i najdirektniji odgovor na ovo pitanje daje drug Pejinović, kada govori o trećoj (završnoj) fazi oružane borbe u NOR. On ističe:

„Strategijska osobenost ove završne faze rata sastoji se upravo u tome što je prvi put frontalna komponenta dejstava postala dominantna, ali ne i jedina i za sve strategijske ciljeve dovoljna. Radilo se o kombinovanju na višem nivou frontalnih sa razvijenim dejstvima krupnih snaga u pozadini neprijateljskog fronta. Ova karakteristika naše strategije ne predstavlja prost i mehanički zbir dve različite vrste dejstva, već znači svojstvenu i originalnu sintezu u okviru jedinstvene strategije, proizašle iz specifičnog oblika rata. Celovit oblik našeg opštenarodnog rata ispoljio se potpuno i kompletno u ovoj fazi u kojoj, pored frontalne komponente koja je zauzela glavno mesto, imamo i dejstva u neprijateljskoj i našoj pozadini“.

Inače, iz ovog stava autora, kao i iz čitavog izlaganja, ne vidi se sasvim jasno gledište o tome kakav je oblik oružane borbe primenjen u NOR, ali u svakom slučaju ispada da se radilo o opštenarodnom ratu kao obliku oružane borbe i da se on kao „celovit oblik našeg opštenarodnog odbrambenog rata ispoljio... potpuno i kompletno u ovoj fazi (završna faza — primedba M. P.) u kojoj, pored frontalne komponente koja zauzima glavno mesto, imamo i dejstva u neprijateljskoj i našoj pozadini.“

Poznato je da svaki rat ima svoj društveno-politički i vojni aspekt. Iz društveno-političkog aspekta ratovi mogu biti: pravedni i društveno-istorijski opravdani i progresivni, i nepravedni, odnosno društveno-istorijski reakcionarni. NOR naroda Jugoslavije od 1941. do 1945. — naravno, bio je iz društveno-političkog aspekta pravedan i društveno-istorijski progresivan. U stvari, bio je po društveno-političkom cilju i angažovanosti u njemu svih naroda i narodnosti Jugoslavije i njihovog celokupnog prostora — opštenarodni, oslobodilački i revolucionaran rat.

Međutim, iz vojnog aspekta — prema načinu vođenja oružane borbe (obliku oružane borbe), rat se može ispoljavati kao frontalni, partizanski i kombinovani frontalno-partizanski u kome se metodi frontalnih dejstava, doduše, prevlađujući ili težišni, ali su i partizanski prisutni, ne samo u taktičkim i operativnim, već i strategijskim razmerama. I, upravo naš NOR je sa vojnog aspekta, u celini uzev, predstavljao kvalitetno nov oblik partizanske oružane borbe koji je u završnoj fazi NOR prerastao u kvalitetno nov oblika borbe, u kombinovani frontalno-partizanski rat, u kome su, ipak, prevlađivali u suštini frontalni metodi borbenih dejstava.

Jer, kako kaže drug Tito: „To je bio opštenarodni odbrambeni rat, ali dobro organizovan, vođen iz jednog centra, Vrhovnog štaba, sa kombinacijom partizanskog ratovanja sa frontalnim borbama, koje su bile uslovljene postojanjem slobodnih teritorija i formiranjem velikih vojnih jedinica, divizija i korpusa“.⁶

Argumenti za moj stav su uglavnom sledeći.

Prvo. Može se bez preterivanja reći da je naš NOR, kao partizanski oblik oružane borbe, još 1941. izašao u izvesnom smislu iz starih „klasičnih okvira“, kako po broju, veličini, organizovanosti, tako i po ukupnom efektu dejstva partizanskih odreda kao glavnog sredstva vojne strategije. U njemu su i elementi frontalnog metoda borbenih dejstava bili više prisutni nego u ranijim partizanskim ratovima.

Drugo. Sa 1942. godinom brigade, grupe brigada, divizije i kasnije grupe divizija, korpusi, kao eksteritorijalne taktičke, operativne i strategijsko-operativne formacije, postaju glavni nosioci partizanskog oblika oružane borbe, služeći se pretežno metodama partizanskih borbenih dejstava, uz stalan porast primene i frontalnih borbe-

⁶ Tito, „Stvaranje i razvoj Jugoslovenske armije“, str. 39.

nih dejstava. I to i jeste, na vojnom planu, jedan od osnovnih puteva, preko koga se jugoslovenski partizanski rat afirmisao kao kvalitetno nov oblika pratizanske oružane borbe.

Treće. Koncem 1944, a naročito 1945. godine obrazovanjem u suštini jedinstvenog fronta od Drave do Jadrana, partizanski oblik oružane borbe je definitivno prerastao u kvalitetno nov oblik — kombinovani frontalno-partizanski rat.

Jer, kako i drug Pejinović navodi: „Od ukupnog broja divizija, na frontu se nalazilo 28 (u sastavu 1, 2, 3. i 4. armije koje su dejstvovala u zahvatu fronta — primedba M. P.), a u pozadini neprijatelja 16, ne računajući široku mrežu partizanskih odreda i organa korpusnih vojnih oblasti. Međutim, treba imati u vidu da su naše divizije na frontu, po brojnom stanju i vatrenoj moći, bile 2—3 puta jače od onih u pozadini. Protivnik je od ukupnog broja divizija imao 21 na frontu i 23 divizije u pozadini. U našoj pozadini, pored snaga KNOJ, nalazilo se i 6 divizija uz ostale organe pozadinske vojne organizacije. U rezervi VŠ bile su 3 divizije pored nekih rodovskih jedinica.

Potčinjavanje komandama armija snaga u pozadini neprijatelja, izvršeno je po sledećem:

- 4. armiji bili su potčinjeni 11, 4, 7. i 9. korpus;
- 2. armiji 2, 3. i 5. korpus (kasnije i deo 4. korpusa);
- 1. armiji 10. korpus;
- 3. armiji 6. korpus (a u početku i 10. korpus)“.

I ne samo to. Gotovo sve, od oko 40 artiljerijskih, tenkovskih, inžinjerijskih i drugih brigada nalazile su se u sastavu 1, 2, 3. i 4. armije koje su dejstvovala u zahvatu fronta. Njihovo dejstvo su, takođe, podržavale i obezbeđivale i dve vazduhoplovne divizije. Armije su, dejstvujući u zahvatu fronta, primenjivale pretežno frontalna borbena dejstva.

Očevidno je takođe, iz takvih podataka, da je komponenta, u suštini frontalnih borbenih dejstava, bila preovlađujuća, da su se u suštini partizanska dejstva na još definitivno neoslobođenom delu državne teritorije odvijala u taktičkim, operativnim i strategijskim okvirima, da su se na potpuno oslobođenom delu državne teritorije odvijala određena borbena dejstva radi kontrole, obezbeđenja teritorije i uništenja ostataka kvislinških naoružanih bandi. I upravo zato, sve te „tri dimenzije“ dejstava, u svojoj povezanosti i jedinstvu, demonstrirale su kvalitetno nov oblik oružane borbe — kombinovani frontalno-partizanski rat.

General-major
Milojica PANTELIC

O POZADINSKOM OBEZBEĐENJU ODBRAMBENE OPERACIJE

Odbranu u eventualnom ratu karakterisaće paralelno izvođenje odbrambenih dejstava sa pripremama i izvođenjem aktivnih radnji (protivnapada i protivudara) koji će, po sadržaju i karakteru, imati sve odlike napada. Uzajamna povezanost napada i odbrane postavlja zahteve da se pozadinsko obezbeđenje odbrambene operacije prilagodi uslovima takvih borbenih dejstava. To prilagođavanje sastojalo bi se od mera i postupaka koji bi (kroz plan pozadinskog obezbeđenja odbrambene operacije) sigurno i jednovremeno obezbeđivali potrebe snabdevanja i zbrinjavanja jedinica i u odbrambenim i u napadnim dejstvima.

Pozadinsko obezbeđenje aktivnih dejstava u sklopu odbrambene operacije razlikuje se od organizacije i pozadinskog obezbeđenja napada. Dok se za napadnu operaciju pozadina i sistem snabdevanja prilagođavaju od samog početka, za aktivna dejstva na koja se prelazi iz odbrane (u celini ili na pojedinim delovima fronta) postojeća organizacija i sistem snabdevanja prilagođavaju se potrebama protivnapada ili opšteg napada, što je uvek različito. Pri tome se polazi od opšte situacije i stanja pozadinskih jedinica u momentu kad je doneta odluka za aktivna dejstva, tj. imaju se u vidu uslovi u kojima su se našle operativne i pozadinske jedinice na završetku odbrambenih dejstava.

Aktivnost borbenih dejstava u procesu izvođenja odbrane i priprema manevra (pregrupacija snaga radi promene težišta odbrane, izvlačenje jedinica na ugroženim pravcima ili smena onih koje su pretrpele gubitke i sl.) neizostavno će zahtevati da se zadaci pozadinskog obezbeđenja odbrambene operacije izvršavaju u pokretu. To će uticati na raspored pozadinskih jedinica i ustanova u pripremnom i izvršnom periodu operacije, te će biti nužno da raspored pozadinskih jedinica zadovolji potrebe snabdevanja jedinica pri jednovremenom izvođenju odbrane i napada.

U vezi s ovim, pri rasporedu pozadinskih jedinica u odbrani neće biti moguće strogo se pridržavati propisanih normi o udaljenosti i rasporedu pozadinskih jedinica od prednjeg kraja odbrane. Ovo će se naročito odnositi na pozadinu operativnih jedinica (korpusa i armije). Raspored elemenata pozadine biće nužno usaglasiti s merama i postupcima jedinica u toku izvođenja planiranog manevra. Na pojedinim odsecima fronta, gde se predviđa izvođenje elastičnih

defanzivnih dejstava i eventualni manevar unazad, ešeloniranje pozadinskih jedinica i ustanova trebalo bi da bude dublje, kako bi se izbeglo njihovo često premeštanje, što bi se negativno odrazilo na redovnost snabdevanja snaga neposredno angažovanih u borbi, a posebno na lečenje i zbrinjavanje ranjenika, kao i na izvršenje drugih zadataka.

Početni raspored pozadinskih jedinica korpusa i izvora za snabdevanje korpusnih jedinica trebalo bi da obezbedi izvršenje zadataka pozadinskog obezbeđenja odbrambene operacije najmanje za 2—3 dana, bez njihovog pomeranja. Ovakav period stalnosti obezbeđuje najminimalnije potrebe lečenja ranjenika koje ograničuju i sprovode sanitetski odredi korpusa, kao i mogućnost opravke četvrtog stepena pojedinih borbenih sredstava.

Iz istih razloga trebalo bi da stalnost rasporeda pozadinskih jedinica i ustanova armije i armijske oblasti, u toku izvođenja odbrane, iznosi 4—5 dana.

Složenost borbenih dejstava i zahtevi koje će nametati operativno-taktička situacija u smislu primene raznih oblika manevra i brzine u njihovom ostvarenju, zahtevaće da pozadina u što kraćem vremenu izvrši zadatke materijalnog obezbeđenja određenog manevra. Složene zadatke pozadinskog obezbeđenja snaga, koje jednovremeno izvode, u sklopu odbrambene operacije, više vidova borbenih dejstava, zahtevaće veliku pokretljivost pozadine. A ona će se moći obezbediti samo ako pozadinske jedinice raspolažu savremenim i brojnim transportnim sredstvima i za redovni dotur i evakuaciju, i za obrazovanje rezervi transportnih vozila na kojima bi se držala materijalna sredstva, koja bi se prema zahtevima operativnog manevra mogla brzo uputiti angažovanim jedinicama.

Širina i dubina odbrambene zone, u kojoj će se izvoditi odbrambena operacija korpusa — armije, obuhvatiće veliko prostranstvo. Analogno tome će i zemljište u tim zonama (u pogledu komunikativnosti i reljefa) ispoljavati različite uticaje na pozadinsko obezbeđenje (na dotur i evakuaciju). Sem toga, i neprijatelj će rušiti komunikacije i kontaminirati pojedine prostorije da bi sprečavao pokrete i manevre branioca. Stoga će biti nužno da se pozadinske jedinice osposobe za kombinovani transport (pomoću točkaša, guseničara, helikoptera i aviona). Jednorodan transport u formaciji pozadinskih jedinica neće moći u odbrambenim, a ni u napadnim dejstvima zadovoljiti potrebe snabdevanja i evakuacije u operativnim jedinicama. Biće neophodno da pozadina bude isto toliko pokretna i sposobna za manevar koliko i jedinica za čiji račun radi.

Pre svega, korpus — armiju će sačinjavati raznorodne jedinice (pešadijske, motorizovane, brdske, oklopne, raketne, itd.), koje će prema svojoj nameni i taktičko-tehničkim mogućnostima borbene tehnike izvoditi dejstva na različitom zemljištu i u raznim vremenskim uslovima.

Na primer, brdske i planinske jedinice, u sastavu korpusa — armije, pretežno će izvoditi odbranu na teže prohodnom zemljištu, s vrlo ograničenim brojem komunikacija (a i njih neprijatelj može

vrlo brzo porušiti, kontaminirati i za duže onesposobiti za saobraćaj). Da bi se obezbedilo neprekidno pozadinsko obezbeđenje ovih jedinica, bilo bi potrebno da pozadina armije ima u svom sastavu 2—3 eskadrile helikoptera veće nosivosti, koje bi se mogle pridavati korpusima sa brdskim i planinskim jedinicama. (Ove eskadrile trebalo bi angažovati za dotur najkritičnijih materijalnih sredstava od skladišnih grupa, odnosno odeljaka skladišnih grupa, do brigadnih baza ili neposredno do bataljona — divizionu.) Svakako, dotur i evakuaciju pomoću helikoptera trebalo bi organizovati i u situacijama koje iz bilo kojih razloga onemogućavaju celishodnu upotrebu drugih transportnih sredstava.

Oklopne jedinice i samohodna artiljerija dejstvovala na brdsko-manevarskom i ravničastom zemljištu i van komunikacija, po raskvašenom zemljištu i kad sneg bude dostizao debljinu i do 50 cm. Dotur materijalnih sredstava automobilskim transportom do ovih jedinica bio bi otežan a nekad i nemogućan, što nameće potrebu da i pozadinske jedinice raspolazu transportnim sredstvima istih taktičko-tehničkih osobina. Znači, nužno je uvođenje transportnih sredstava sa gusenicama u formacije pozadinskih jedinica za dotur i evakuaciju.

Napadač će normalno raspolagati većim brojem nuklearnih i hemijskih sredstava od branioca. Znatno deo tih sredstava verovatno će odvojiti za dejstvo po objektima u dubini odbrambene zone korpusa — armije, kao što su komunikacijska čvorišta, rejoni razmeštanja pozadinskih jedinica i ustanova, skladišnih grupa i odeljaka skladišne grupe. Izvesno je i da će pozadina operativnih jedinica u odbrani biti jače izložena atomskim i hemijskim udarima nego u napadu. Zbog toga bi u odbrani trebalo posebnu pažnju posvetiti što svestranijoj zaštiti pozadine od dejstva neprijateljskih sredstava za masovno uništavanje. Zaštitu pozadine od dejstva nuklearnog i hemijskog naoružanja moguće je obezbediti, pre svega, rastresitim rasporedom i maskiranjem rejonu rasporeda pozadinskih jedinica, ustanova i materijalnih rezervi, kao i maksimalnim korišćenjem zaštitnih svojstava zemljišta i pravovremenim uređenjem skloništa za ljudstvo, transportna i materijalna sredstva.

Radiološko i hemijsko izviđanje, koje organizuje komanda korpusa — armije, trebalo bi da obezbedi, kako operativnim tako i pozadinskim organima, stalno poznavanje radiološke i hemijske situacije radi preduzimanja sanitetsko-higijenskih i profilaktičkih mera.

Planiranje i izvršenje dotura i evakuacije većim transportnim kolonama normalno se neće moći izvoditi, jer je izvesno da će avijacija napadača biti vrlo aktivna u dejstvu po komunikacijama koje vode iz dubine ka frontu, a biće ređi slučajevi da će korpus — armija moći da odvoji deo snaga avijacije za obezbeđenje i zaštitu transportnih jedinica. Iako je pravilo da se dotur i evakuacija vrše noću, ukoliko situacija zahteva obavljajuće se i danju, no, onda samo pojedinim vozilima ili manjim grupama vozila.

Materijalno obezbeđenje. Izrazita aktivnost u odbrani uslovljavajuće znatno veću potrošnju materijalnih borbenih sredstava, u

prvom redu municije i goriva. Prilikom planiranja potrošnje ovih sredstava treba se rukovoditi potrebama potrošnje za odbrambena i aktivna dejstva i na osnovu toga naći aritmetičku sredinu koja će izražavati brojnu količinu ovih sredstava, potrebnih za obezbeđenje odbrambene operacije u uslovima kad se cilj operacije izvršava kombinovanim dejstvima.

Jedan od osnovnih uslova za brzo zadovoljavanje materijalnih potreba je, sem održavanja popunjenosti, i elastično ešeloniranje materijalnih sredstava. To se može postići stvaranjem većih rezervi, približavanjem kritičnih materijalno-borbenih sredstava (artiljerijske, minobacačke, tenkovske i pav-municije, goriva i dr.) jedinicama, doturanjem mešovitih kompleta, kao i pogodnim rasporedom zaliha i njihovim razmeštajem.

Operativne formacije trebalo bi da raspolažu pokretnim materijalnim rezervama. Količine pokretnih materijalnih rezervi, na stepenu korpusa — armije, trebalo bi da budu bar tolike da obezbede jednodnevne potrebe u municiji, gorivu i hrani polovine jedinica. Nedostatak pokretnih rezervi kod operativnih jedinica negativno bi se odrazio na brzinu priprema i izvođenje manevra, na brzo iskorišćavanje povoljne situacije za prelaz u aktivna dejstva, kao i u postizanju operativno-taktičkog iznenađenja.

Da bi se, u eventualnom ratu nadoknadili veliki materijalni gubici usled dejstva nuklearnih i drugih sredstava za masovno uništavanje, prvenstveno po rejonima rasporeda pozadinskih jedinica i materijalnih sredstava, poseban značaj imalo bi formiranje materijalnih pokretnih rezervi.

Situacija koja je stvorena na završetku perioda odbrane predstavlja osnovu za organizaciju pozadinskog obezbeđenja protivnapada, protivudara ili napada. Iz ovog ne treba izvoditi zaključak da treba sačekati završetak odbrambenih dejstava u celini ili na pojedinim delovima fronta gde se planiraju aktivna dejstva, da bi se otpočelo s organizacijom pozadine za protivnapad, protivudar ili napad. U svakom slučaju, da bi se obezbedila aktivna dejstva potrebno je pre završetka odbrane početi s organizacijom pozadine.

Komandant korpusa — armije, u procesu izvođenja odbrane, stvara plan za prelaz u aktivna dejstva kad utvrdi da se odbrana odvija povoljno. Na bazi komandantovog plana za angažovanje jedinica u tim dejstvima i odluke, pomoćnik komandanta za pozadinu treba da preduzme odgovarajuće mere i primeni postupke za materijalno obezbeđenje planiranih aktivnih dejstava. On, na osnovu elemenata dobijenih od komandanta korpusa — armije, donosi odluku o načinu organizacije pozadine i pozadinskom obezbeđenju u skladu sa zahtevima prelaska u drugi vid borbenih dejstava.

Pozadinsko obezbeđenje aktivnih dejstava u sklopu odbrambene operacije organizovaće se i sprovođiti u različitim situacijama. Na primer:

kad se odbrana završava u zahvatu prvog odbrambenog pojasa i sa ove dubine se prelazi u aktivna dejstva, tada će u pozadinskom smislu biti potrebne samo neke izmene u dotadašnjem sistemu

organizacije pozadine i pozadinskog obezbeđenja. One će se prvenstveno odnositi na izmenu prioriteta u doturu pojedinim jedinicama ili prioriteta u vrsti materijalnih sredstava — analogno tome i na evakuaciju, da bi se jedinice, određene za aktivna dejstva, što brže rasteretile od ranjenika i drugih sredstava;

kad se odbrana završava na drugom ili trećem odbrambenom pojasu i u aktivna dejstva se prelazi iz zadnjeg dela odbrambene zone, rad na pozadinskom obezbeđenju novog vida dejstva biće daleko obimniji i složeniji. Prvobitni sistem organizacije pozadine biće narušen, materijalna sredstva (municija, gorivo) u znatnim količinama utrošena, a to će zahtevati velike napore i znatno vreme da bi pozadinski organi obezbedili snage određene za protivnapad — protivudar. U ovoj situaciji formacijske pozadinske jedinice taktičkih i operativnih sastava, usled pretrpljenih gubitaka, verovatno ne bi mogle da izvrše obimne zadatke pozadinskog obezbeđenja ukoliko se ne ojačaju pozadinskim snagama i sredstvima više komande. (Znači, nužno je blagovremeno stvarati rezerve u okviru pozadine.)

Pošto se protivnapad i protivudar izvode po načelima napada, to će se ova dejstva izvoditi uzastopno po fazama (to su: pripremni period, sa prethodnim dejstvima — prvenstveno vatrenim udarima i period izvođenja aktivnih dejstava). Prema tome, načelno, jedinice će biti sposobne za prelazak iz odbrane u napad (u odnosu na popunjenost municijom i gorivom) ako količina borbenih i materijalnih sredstava omogućava da jedinica izvrši bliži zadatak, odnosno prvu etapu. Za združene sastave taktičkih i operativnih jedinica ovo vreme izvođenja aktivnih dejstava bilo bi najmanje dva dana, jer se ne može računati na česte doture dok jedinice izvode aktivna dejstva (nije moguće tako brzo utovarivati i istovarivati kritični materijal, niti bi pozadinske jedinice mogle u potrebnoj meri koristiti komunikacije, na kojima će, kad se krene u napad, prioritet imati sredstva podrške, rezerve i drugi ešeloni).

Za brz rad u ovakvim uslovima, pored ostalog, bilo bi potrebno da u sastavu pozadine postoje formacijske inžinjerijske jedinice sa kvalitetnom mehanizacijom, sposobne za brzo osposobljavanje i izgradnju puteva; verovatno će biti teško za ove zadatke izdvajati inžinjerijske jedinice namenjene inžinjerijskom obezbeđenju i podršci borbenih dejstava.

Skladišne grupe, odeljci skladišnih grupa i samostalna skladišta, trebalo bi obezbediti mehaničkim sredstvima koja povećavaju brzinu rada (dizalicama, kranovima i sl.) Bez primene mehanizacije potrebno je oko 40 ljudi za utovar i istovar jednog borbenog kompleta divizije (pri radu od 10 do 14 časova), što je očigledno veoma sporo, naročito kad je u pitanju utovar i istovar municije. Za brzu popunu jedinica gorivom i mazivom od prvorazrednog značaja biće intervencija rezervi više komande.

Velika dinamičnost odbrane povećava ulogu održavanja tehničkih sredstava i ističe zahtev da se borbena tehnika što brže opravljaja i vraća u „stroj“. Ovo će znatno povećati ulogu tekućeg i delimičnog remonta. Generalni remont gubi na značaju, jer ne obezbeđuje boje-

vu gotovost jedinica. Jedinice za tehničko održavanje najcelishodnije bi bilo pridati snagama na težištu dejstava da bi se oštećena tehnika opravljala na mestu; zbog naglih promena situacije verovatno će biti nemoguće izvlačiti oštećena sredstva, a time će gubiti na značaju formiranje stanica za remont oštećene tehnike u mestu.

Usvojeni principi da se jedinice u odbrani snabdevaju prehrambenim artiklima iz mesnih sredstava, koja se nalaze u odbrambenim zonama operativnih i taktičkih jedinica, verovatno će biti potrebno menjati. U ratu sa upotrebom sredstava za masovno uništavanje posledica će biti i uništenje ili kontaminacija zaliha hrane (upotrebom nuklearnih, hemijskih i bioloških sredstava). Upotreba zatrovane hrane ponekad će biti mogućna ili nakon dekontaminacije, ili dužeg stajanja. Radovi na dekontaminaciji su dugotrajni (za ovo organi pozadine taktičkih, a ni operativnih jedinica, neće imati dovoljno vremena zbog tempa dejstva, pa se može zaključiti da bi snabdevanje hranom jedinica u odbrani trebalo organizovati kombinovano — doturom iz dubine i korišćenjem mesnih sredstava.

Pošto taktičke jedinice raspolažu pokretnim rezervama namirnica za nekoliko dana, koje mogu biti kontaminirane, potrebno je pozadinske organe snabdeti instrumentima za otkrivanje kontaminacije i obučiti ih u dekontaminiranju.

Poseban problem predstavljaće snabdevanje jedinica vodom, utoliko izrazitije jer se voda redovno koristi iz mesnih izvora, što u eventualnom ratu, bar delimično, neće biti moguće. Pozadinske jedinice bi trebalo da raspolažu ljudstvom i opremom za kontrolu pijaće vode i da su snabdevene cisternama kapaciteta bar za podmirenje jednodnevnih potreba jedinica.

Sanitetsko zbrinjavanje. Sve do pojave sredstava za masovno uništavanje napad je otpočinjao vatrenim udarima po prednjem delu odbrambene zone, koji se metodično prenosio u dubinu, pa je većih sanitetskih gubitaka prvenstveno bilo u taktičkoj dubini odbrambene zone. U eventualnom ratu napad će početi jednovremenim dejstvom sredstava za masovno uništavanje po celoj dubini odbrambene zone.

Znači, biće nužno da sanitetske ustanove, u odbrambenoj operaciji, zbrinu ranjenike i bolesnike jednovremeno na čitavoj dubini operativnog rasporeda korpusa — armije. Prema tome, i raspored sanitetskih jedinica i ustanova treba ešelonirati po dubini, još u početnom rasporedu, saglasno ešeloniranju jedinica u okviru operativnog rasporeda korpusa — armije.

Težište sanitetskog zbrinjavanja treba da se poklapa s težištem odbrane, ojačavanjem snaga na težištu sanitetskim jedinicama pretpostavljene komande ili pružanjem obimnije pomoći pokretnim sanitetskim ekipama koje se, po potrebi, upućuju na rad u sanitetske ustanove potčinjenih jedinica.

Usled jake i vrlo efikasne vatre napadača i izrazito aktivnih dejstava koji će karakterisati savremenu odbranu, neminovni će biti i veliki gubici branioca. Realno je pretpostaviti da će u takvim uslovima sanitetske ustanove taktičkih i operativnih jedinica teško moći

da pruže potrebnu pomoć svim ranjenima i povređenima. Ovo bi se moglo ublažiti ako bi se sanitetska obrada ranjenika svela na takvu meru koja bi omogućila njihovu evakuaciju. U divizijskim i korpusnim sanitetskim ustanovama ne bi trebalo zadržavati ranjenike na lečenju (predviđeno je da se u diviziji zadrže ranjenici čije se ozdravljenje očekuje za 5—8 dana a u korpusu 10—15 dana). Ove ranjenike bilo bi pogodno evakuisati u posebne centre za lečenje koji bi se mogli formirati pri armijskim bolničkim grupama ili pri najbližim sanitetskim ustanovama koje su u nadležnosti vojnoteritorijalne komande.

Ovakvim sanitetskim zbrinjavanjem u procesu izvođenja odbrane obezbedila bi se elastičnost i mogućnost manevra sanitetskim jedinicama i ustanovama divizije i korpusa pri prelasku iz jednog u drugi vid borbenih dejstava.

Rukovođenje pozadinom u odbrani. Sve složeniji uslovi rukovođenja savremenom armijom, zasićenost tehnikom i predviđeno masovno trošenje materijalnih sredstava u izvođenju borbenih dejstava, povećavaju odgovornost komandanta i svih starešina u pitanjima pozadinskog obezbeđenja jedinica.

Komandant jedinice, u pripremnom i izvršnom periodu operacije, dužan je da usmerava rad pozadine kao sastavnog, organskog dela jedinice. Pri planiranju operacije komandant reguliše osnovna pitanja organizacije i rada pozadine. Od posebnog je značaja postavljanje zadataka organima pozadine i uputstava kako izvršavati zadatke pozadinskog obezbeđenja u skladu sa usvojenim merama i postupcima planiranog manevra u procesu izvođenja odbrane.

U procesu procene situacije komandant utvrđuje i popunjenost i obezbeđenost jedinica materijalnim sredstvima i potrebama za operaciju, zatim stanje pozadine i njene mogućnosti (ovo je neophodno da bi se donela pravilna odluka i jedinicama postavili realni zadaci). U odluci komandant jasno izražava osnovne zadatke pozadine i usklađenost ostvarivanja njenih zadataka sa izvođenjem usvojenog manevra. Na osnovu komandantove odluke rad pozadine se usklađuje s planom izvođenja operacije i zadacima jedinica.

Polazeći od odluke komandanta, predviđenih naprezanja u toku borbenih dejstava, sopstvenih mogućnosti i mogućnosti i namera neprijatelja, organi komande treba da obezbede najvažnije podatke organima pozadine da bi detaljno isplanirali pozadinsko obezbeđenje operacije (gde smanjiti a gde povećati materijalna sredstva, prioritet dotura u pripremnom i izvršnom periodu operacije, procenat gubitaka u ljudstvu i tehnici, vreme korišćenja važnih komunikacija, itd.).

Pozadinskim službama, jedinicama i ustanovama neposredno rukovodi pomoćnik komandanta za pozadinu. U toku odbrane biće karakteristično za neposredno rukovođenje pozadinom da će biti nužno jednovremeno sprovesti pozadinsko obezbeđenje kod jedinica čija su odbrambena dejstva u toku i organizovati pozadinsko obezbeđenje jedinica koje prelaze u aktivna dejstva. U ovakvim situacijama bilo bi celishodno formirati dve (da ih tako nazovemo) radne

grupe u okviru pozadine, od kojih bi se jedna bavila organizacijom i izvršavanjem zadataka pozadinskog obezbeđenja jedinica čija su odbrambena dejstva u toku, a druga zadacima pozadinskog obezbeđenja jedinica koje su planom operacije predviđene ili prema razvoju situacije angažovane u aktivnim dejstvima.

Znači, rukovođenje pozadinom trebalo bi tako postaviti da obezbeđuje elastičnost rada ove službe u toku cele operacije. Službe pozadine treba da budu spremne da izvršavaju zadatke materijalnog obezbeđenja i sanitetskog zbrinjavanja pod svim uslovima borbene situacije. Pri ovom posebno dolazi do izražaja elastičnost koja treba da se, pored ostalog, ogleda u stvaranju većih ili manjih rezervi u okviru svake službe, radi brzog rešavanja nastalih i nepredviđenih problema materijalnog obezbeđenja i snabdevanja jedinica.

Pravilno rukovođenje pozadinom predstavlja najvažniji preduslov za neprekidno i efikasno snabdevanje i zbrinjavanje jedinica. Rukovođenje treba da obezbedi racionalno korišćenje svih raspoloživih snaga i sredstava u okviru pozadine i njenu sigurnost u uslovi-
ma upotrebe nuklearnih i drugih sredstava za masovno uništavanje, a to uslovljava i da sve starešine posvete punu pažnju organizaciji pozadine.

Pukovnik
Ilija JURIC

STAŽIRANJE KAO FORMA OBUKE

Značaj i zadaci stažiranja. Praksa je pokazala da bez tesne saradnje sa trupnim komandama i jedinicama vojne škole ne bi bile u stanju da stvore kompletnog, savremenog starešinu niti da u potpunosti povežu teoriju sa praksom. Ovo češće ističu kako starešine vojnih škola i trupe, tako i pitomci i slušaoci. Zato je, pored niza praktičnih i posebnih formi obuke, uvedeno stažiranje u trupnim jedinicama i komandama. Ono je obavezno za sve slušaoce viših vojnih akademija, pitomce vojnih akademija i podoficirskih škola.

Kao praktična forma obuke stažiranje je već i ranije primenjivano u nekim našim vojnim školama, a ono se, kako je to već poznato, primenjuje i u školama u građanstvu. U nekim stranim armijama ono je obavezno na svim stepenima vojnog školovanja. Ova praktična posebna forma obuke predviđena je u svim planovima i programima vojnih škola, ima svoje određeno mesto i opravdanje u nastavnom procesu. Pored stručnog osposobljavanja, stažiranje doprinosi i upoznavanju pitomaca i slušalaca sa životom i radom u trupi i komandama. Pitomac i slušalac tada na praksi proveravaju šta su naučili u školi, i polako se saživljavaju sa svojom budućom funkcijom.

Kroz stažiranje pitomci će najbolje sagledati svoj budući poziv i sve ono što ih po završetku školovanja očekuje u trupi. U isto vreme pruža im se prilika da primene znanja stečena u školi, prošire praktična znanja i steknu radne navike, iskustva u komandovanju i rukovođenju. Za mladog starešinu nije svejedno da li će u toku školovanja komandovati vodom svojih drugova pitomaca u školi ili vodom vojnika. Drugi je to sastav, druga su iskustva s njima. Stažiranje daje pitomcu veliku samostalnost, ali i odgovornost u praktičnom radu sa vojnicima. Ono omogućava da se svestrano proveri (oceni) osposobljenost pitomca za život i rad u trupi.

Praksa je pokazala da je mladim starešinama, koji nisu bili na stažiranju u trupnim jedinicama, bilo potrebno mesec i više dana za prilagođavanje i uklapanje u rad i način života jedinice i da je to negativno uticalo na njihov dalji rad.

Pored neophodnog stažiranja pitomaca vojnih akademija i podoficirskih škola, postoji sve veća potreba za stažiranje i slušalaca viših vojnih akademija, s obzirom na to da u poslednje vreme u ove akademije sve više dolaze oficiri sa nižih komandnih i štabnih dužnosti i obično bez ikakvog iskustva iz rada viših komandi, štabova i pojedinih organa u njima. S obzirom da se oni za te dužnosti i osposobljavaju, stažiranje u trupnim komandama i jedinicama biće za njih viša forma praktične obuke, koja obezbeđuje čvršće povezivanje trupne prakse sa nastavom u vojnim akademijama. Kroz ovu

formu obuke slušaoci će se upoznati sa radom trupnih komandi (bataljona, pukova, brigada, divizija i njima ravnih jedinica vidova, rodova i službi), i to na onim dužnostima na koje će biti raspoređeni po završetku školovanja.

Ali ciljevi i zadaci stažiranja nisu za svaku školu isti. Oni zavise od vrste škole, njenog nivoa, funkcionalnih dužnosti za koje se školuju pitomci i slušaoci i dr. Svakako da će ciljevi, zadaci pa i programi stažiranja biti različiti za pešake, različiti za artiljerce, različiti za komandni i tehnički kadar, drugi za pitomce, a drugi za slušaocce itd. Sve ovo se detaljno razrađuje u nastavnim planovima i programima svake vojne škole.

Pitomci tehničkih škola i akademija npr. upućivaće se, pored ostalog, da kroz praksu sagledaju pod kojim se uslovima vrši čuvanje, eksploatacija i održavanje tehničkih sredstava, steknu rutinu u pronalaženju i otklanjanju kvarova na borbenim sredstvima (vozilu, avionu, tenku, topu i dr.), steknu navike za samostalan rad u svojoj specijalnosti.

Određivanje vremena i jedinica za stažiranje. Vreme stažiranja i njegova dužina zavisice od dužine školovanja, ciljeva i zadataka koji se postavljaju pred odgovarajuću školu, kao i od mogućnosti trupnih komandi i jedinica.

Stožiranje se vrši u toku ili na kraju školovanja i to kada su pitomci i slušaoci osposobljeni za stažiranje na odgovarajućim dužnostima. Dužina stažiranja je različita za razne škole, a predviđa se nastavnim planom i programom, i to od 15 dana do 6 meseci, a može se izvoditi u različito vreme. Praksa je pokazala da je stažiranje najbolje izvoditi u toku školovanja i to u vreme kada se u trupnim jedinicama i komandama intenzivno radi na planiranju, organizaciji i izvođenju težišnih zadataka (priprema i izvođenja većih taktičkih i zajedničkih vežbi, pokretnih logorovanja, ratnih igara). Ukoliko se stažiranje obavlja samo jedanput u toku celog školovanja, onda je najbolje da to bude na početku treće ili četvrte nastavne godine, kada slušaoci i pitomci već dosta poznaju rad na raznim dužnostima i nivoima jedinica. Ukoliko se stažiranje obavlja svake godine, onda je najbolje izvoditi ga na kraju kada slušaoci i pitomci pređu određeno gradivo. Stažiranje u prvoj godini, kad pitomci i slušaoci još nisu savladali određen program, svakako ne bi dalo zadovoljavajuće rezultate.

Pojedini naši rukovodioci teže da se stažiranje obavlja jedanput u toku celog školovanja, dok drugi smatraju da ga treba obavljati posle svake školske godine i na raznim dužnostima. Ima i mišljenja da stažiranje treba obavljati samo na kraju školovanja. Praksa i iskustva nekih stranih armija pokazuju da je najbolje da pitomci i slušaoci stažiraju na kraju svake školske godine i to na raznim dužnostima. Kod određivanja vremena naročito se vodi računa da stažisti stižu u jedinice u vreme ili neposredno pred početak nove faze obuke, taktičke vežbe, logorovanja itd., a nikako da dolaze u trupne jedinice kad je već u toku izvršenje težišnih zadataka.

Dužina stažiranja se određuje smernicama i zavisi od cilja i zadataka postavljenih za ovaj oblik obuke. Ona je različita kod raznih vidova, rodova i službi, a najbolje je da traje od 30 dana pa naviše. Trideset dana je minimalno da pitomci i slušaoci sagledaju svoje dužnosti (i da se na njima uvežbaju) na kojim stažiraju i da se prilagode trupnoj praksi.

Pitomci i slušaoci stažiraju u jedinicama i komandama svoga vida, roda i službe, a na dužnostima koje odgovaraju njihovim specijalnostima, činu, i nivou škole. Po dolasku u jedinice oni nekoliko dana samo prate rad formacijskog starešine čiju dužnost kasnije samostalno obavljaju. Starešine iz jedinice upoznavaju stažiste sa dužnostima koje će obavljati, usmeravaju njihov rad, kontrolišu kako izvršavaju zadatke i na kraju im daju ocene.

Što se tiče jedinica stažiranje je najbolje obavljati u onim četama i bataljonima čija se borbena tehnika nalazi u eksploataciji ili je na logorovanju, poligonu i u jedinicama koje su punog formacijskog sastava i imaju veći broj tehničkih sredstava i naoružanja u svom sastavu. Tako će stažisti steći više praktičnih znanja i veština i solidnije sagledati problematiku kojom će se baviti posle završetka školovanja i bolje se pripremiti i osposobiti za obavljanje dužnosti i u najsloženijim situacijama.

Slušaoci u načelu ne upućivati na stažiranje u komande, jedinice i garnizone odakle su došli na školovanje, već u druge. Iskustva govore da to daje bolje rezultate, jer se slušaoci u toku stažiranja u drugim jedinicama i garnizonima susreću i sa novim, drugim pitanjima i problemima koje treba rešavati, sa novim mogućnostima i specifičnostima. Na taj način vrši se korisna razmena iskustava i postižu daleko bolji rezultati, jer se u novoj sredini slušaoci više zalažu i žele da se što bolje upoznaju sa problematikom jedinica u kojoj stažiraju. Stažiranje u garnizonu gde se nalazi i vojna škola ne daje uvek najbolje rezultate i kod pitomaca se ne razvija veće interesovanje, s obzirom na to da su im poznati uslovi rada, naročito u pogledu poligona za obuku i drugih sredstava materijalnog obezbeđenja. Stažiranje u novim garnizonima i jedinicama izaziva kod pitomaca i slušalaca veće interesovanje, podstiče ih na ozbiljniji i odgovorniji rad koji se odvija u manje poznatim uslovima.

Praksa koja se primenjuje u nekim školskim centrima — da pitomci podoficirskih škola stažiraju u školama rezervnih oficira istog roda ili u školskim jedinicama, ima niz slabosti. Sami pitomci izjavljuju: „Više bismo voleli da stažiramo u trupnim jedinicama, jer bismo bolje upoznali život i rad trupe u koju ćemo otići po završetku škole”.

Stožiranje pitomaca jedne škole u drugoj, posebno podoficira u školi rezervnih oficira takođe ima dosta nedostataka.

Pitomci ŠRO dosta se razlikuju od pitomaca podoficirskih škola po godinama starosti i školskoj spremi, uslovi u školi rezervnih oficira nisu istovetni sa uslovima u trupi, materijalno obezbeđenje je različito. Pored toga, poligoni su isti, stažisti ostaju u istim kasarnama, nemaju određenu samostalnost kao u trupnim jedinicama.

ma itd. Praksa pokazuje da pitomci-podoficiri za vreme stažiranja ne vrše sve dužnosti koje bi vršili u trupi, već samo izvode nastavu iz nekoliko predmeta: strojeve obuke, pešadijskog naoružanja sa nastavom gađanja i telesnog vežbanja. Ovakva organizacija stažiranja više liči na obično hospitanje.

Pitomci podoficirskih škola i vojnih akademija mogu stažirati u istim garnizonima. To je čak i sa materijalne strane veoma ekonomično, ali sa pedagoško-metodske nije poželjno da to bude u školskoj jedinici ili u drugoj školi.

U nekim stranim armijama stažiranje se izvodi na kraju svake nastavne godine školovanja i traje od mesec do dva i po meseca, a kod nekih armija ono zauzima i polovinu vremena predviđenog za školovanje. U mnogim armijama stažiranje se izvodi na kraju svake školske godine i to na različitim dužnostima. Tako, na primer, pitomci vojnih akademija prve godine stažiraju na dužnosti komandira odeljenja (tenka), druge na dužnosti komandira vodova, a treće kao komandiri četa. Na ovaj način kod ovih armija se obezbeđuje postepeno upoznavanje pitomaca sa raznim dužnostima i praksom trupnih jedinica. To daje veoma dobre rezultate, jer se mlade starešine na ovaj način u toku školovanja potpuno osposobljavaju za obavljanje raznih dužnosti i upoznaju trupnu praksu na raznim nivoima jedinica, tako da po završetku školovanja mogu odmah obavljati dužnosti za koje su školovani. Slušaoci viših vojnih akademija u nekim stranim armijama stažiraju svake školske godine po mesec i po dana i to na različitim dužnostima. Prve godine stažiraju na dužnostima sa kojih su došli na školovanje, druge na dužnostima i jedinicama za jedan stepen više, a treće godine još za jedan stepen više. Četvrte godine, tj. na kraju školovanja, slušaoci se raspoređuju na odgovarajuće dužnosti i to za stepen više od one sa koje je slušalac došao na školovanje.

Slušaoci viših vojnih vazduhoplovnih akademija u mnogim armijama svake godine održavaju trenaž u letenju, a oklopnih jedinica trenaž u vožnji tenkova i oklopnih vozila. I pored toga što školovanje traje 3—4 godine letači ne gube trenažu u letenju, jer stažiraju i na avionima.

Priprema, organizacija i izvođenje stažiranja. Pored postojećih ciljeva i programa za stažiranje koji su razrađeni u nastavnim planovima odgovarajućih škola, praksa pokazuje da je veoma korisno da uprava odgovarajuće škole u zajednici sa komandama trupnih jedinica razradi poseban plan stažiranja slušalaca i pitomaca, iz koga se vidi: u koje vreme i u koju jedinicu slušaoci i pitomci idu na stažiranje, na koje dužnosti se raspoređuju, zadaci svakog pojedinca na stažu, obaveze škole i obaveze trupne komande, mere koje se obavezno preduzimaju itd.

Za vreme stažiranja svaki pitomac i slušalac vodi dnevnik rada u koji ubeležava sve zadatke za trupno stažiranje, a pored toga, vodi i lični plan rada iz koga se vide zadaci po danima, ocena pretpostavljenog starešine za svaki zadatak i ako neki nije izvršio, zašto nije (uzrok) itd.

Da bi se dobro pripremili, poželjno je bar na 15 dana pre polaska na stažiranje dati pitomcima i slušaocima podatke o tome na kojim funkcionalnim dužnostima će biti, u kojim garnizonima, u koje vreme, zadatke koje su obavezni da izvrše i dokumenta koja treba da oforme. Tako, na primer, slušaocu više vojne akademije KoV koji je određen da stažira na dužnosti komandanta bataljona mogli bi se postaviti zadaci da prouči dužnosti i nadležnosti komandanta bataljona u ratu i miru; da izuči organizaciju, formaciju, namenu, zadatke, naoružanje i tehnička sredstva kao i borbenu upotrebu pešadijskog bataljona i puka, da prouči planove i programe za obuku vojnika i starešina i upozna se sa organizacijom izvođenja obuke u bataljonu i puku. Pored toga, bilo bi dobro da prouči elaborate i izvuče iskustva sa taktičkih vežbi koje je komanda bataljona provela u toku poslednje nastavne godine, da učestvuje u razradi elaborata, a po mogućstvu samostalno razradi jedan elaborat za taktičku vežbu bataljona. Takvom stažisti može se postaviti zadatak da učestvuje u organizaciji i izvođenju pokretnog logorovanja i vežbi koje se izvode, da upozna organizaciju rada komande bataljona i učestvuje u organizaciji i proveru borbene gotovosti, održi 1—2 predavanja oficirima i podoficirima bataljona, izvrši gađanje iz ličnog naoružanja i izvede trenaz voženja motornih vozila itd.

Uspeh stažista u jedinicama umnogome će zavisi od kvaliteta njihovih prethodnih priprema za stažiranje kako u samoj vojnoj školi, tako i u trupnim komandama i jedinicama. U te pripreme došlo bi, pre svega, blagovremeno određivanje vremena, dužnosti i jedinica u kojima će se stažiranje izvoditi, što upravama škola i komandama trupnih jedinica daje mogućnosti da preduzmu neophodne mere radi regulisanja materijalnih i drugih pitanja pripreme za stažiranje.

U pripremi bi došla i obrada onih tema i vežbi, kao i izvođenje pokaznih vežbi iz onih tema koje se predviđaju da će ih pitomci izvoditi u trupi sa vojnicima. Pored toga, tu je i proučavanje odgovarajućih pravila i uputstava koja regulišu život i rad trupnih jedinica kao i razgovori sa pitomcima, naročito sa onima koji prvi put odlaze na stažiranje, o njihovom vladanju u jedinici, o pripremi za zanimanje, o odnosima prema starešinama i vojnicima, upoznavanje sa planovima i programima obuke jedinica itd. Dobra priprema obuhvata i davanje konkretnih zadataka i uputstava za stažiranje svakom slušaocu i pitomcu i materijalno obezbeđenje sa onim što mu je neophodno za rad u jedinici.

Kad stažisti dođu u jedinice potrebno ih je upoznati sa borbеним tradicijama jedinice u kojoj se nalaze, upoznati ih sa ostalim starešinama, smeštajem, objektima, dnevnim rasporedom rada, njihovim obavezama u vezi sa unutrašnjom službom, planom i programom koji je u toku, stanjem, naoružanjem i tehnikom jedinice koju primaju, dužnostima, organizacijom, izvođenjem i evidencijom obuke, vežbalištima, poligonima, strelištima itd. Kada je to potrebno pri izvođenju zanimanja (vežbi) sa vojnicima, pokazati im metod obuke pokazno-metodskim vežbama (zanimanjima) po temama neposredno vezanim za plan i program dotične jedinice. Ova zanimanja (vežbe)

izvode najbolji metodičari-oficiri iz jedinice i nastavnici iz škola koji su sa stažistima u dotičnoj jedinici.

Sav ovaj rad sa stažistima izvodi se po etapama. U prvoj etapi za njih se održavaju semjnari, pokazno-metodska zanimanja i upoznavaju se sa jedinicom i navedenim zadacima. U drugoj etapi, uz upute i nadzor formacijskih starešina, stažisti rade sa vojnicima. Izvođenje težih i složenijih tema prepušta se formacijskim starešinama, a stažisti rade kao pomoćnici. Tek u trećoj etapi stažisti samostalno rukovode nastavnim procesom i praktično obavljaju sve zadatke iz svoje nadležnosti. Vremenska dužina pojedine etape zavisila bi od konkretnih uslova, specifičnosti svake vojne škole i trupne jedinice i spremnosti stažiste za obavljanje odgovarajuće dužnosti.

Ovako postepeno uvođenje pitomaca i slušalaca u praktičan život i rad trupnih komandi i jedinica svakako bi dalo dobre rezultate. Na taj način bi se izbegle i početne teškoće stažista, pa i mladih starešina u trupi.

Prijem stažista u trupi vrlo je različit, jer ih negde dočekuju organizovano i svečano najviše starešine trupnih jedinica a negde se i ne zna da će stažisti doći, ni gde će se smestiti. U ovakvim jedinicama stažisti satima čekaju u krugu da se rasporede, ili da im se odredi prostorija u koju će se smestiti.

Dosadašnja praksa pokazuje da je većina stažista odmah po dolasku u jedinice primala dužnost bez pripreme. To je samo otežavalo prilagođavanje životu jedinice i brže osposobljavanje za određene dužnosti. U jednoj anketi stažisti izjavljuju: „Niko mi nije precizirao šta sve treba da radim”. „Nisam dobio nikakva uputstva i pomoć za rad, nego sam, kako sam znao, rešavao probleme koji su iskršli. Zato je trebalo dosta vremena da se uklopim u rad jedinice...”

Nasuprot ovome, u mnogim jedinicama ustaljena je praksa da se sa stažistima po dolasku razgovara o njihovom radu i zadacima. Razgovori su grupni ili pojedinačni. To zavisi od broja pitomaca koji istovremeno dolaze na stažiranje u jedinice i ustanove. Prema oceni stažista ovakvi razgovori veoma su korisni. Posebno treba istaći psihički efekat te forme rada i njenu korisnost za brže uklapanje stažista u novu sredinu. Stažisti koji su stažirali u ovim jedinicama veoma su zadovoljni i kroz sprovedenu anketu izjavljuju da im je najviše pomogao prijem posle dolaska u novu sredinu. „Komande i starešine su me lepo primili, pokazali mi realno stanje jedinice i u mnogim prilikama ukazivali pomoć”. „Moram na prvo mesto istaći prihvrat mog užeg kolektiva...”, izjavljuje drugi pitomac.

Sve nam ovo jasno ukazuje koliko je značajan prijem pitomaca i slušalaca. Dolazak stažista, makar i na kraće vreme, ne bi smeo proći nezapaženo i mimo postupka koji je bar Pravilom službe regulisan. Starešine jedinica moraju imati u vidu da su stažisti buduće starešine koje se po završetku škole raspoređuju u trupu i što ih bolje kroz stažiranje pripreme, biće bolje starešine. Rešavanje pitanja oko smeštaja, ishrane i drugih problema ne treba da predstavlja teret za jedinice, to je njihova obaveza. Praksa je pokazala da organi-

zovan, drugarski i srdačan prijem podstiče stažiste na požrtvovan i inicijativan rad u jedinici koju oni smatraju kao svoju, a sebe kao stalnog člana novog kolektiva.

Trupne starešine ne bi smele shvatiti stažiranje pitomaca i slušalaca kao smenu i predah u radu. Za starešine jedinica stažiranje je obaveza više, jer moraju pomoći mladim i neiskusnim pritomcima da realizuju nastavni plan i program kao i da reše druga pitanja iz života i rada jedinica. Njihova je dužnost da prihvate stažiste i pomognu im u izvršavanju zadataka, da razviju kod njih odgovornost za uspeh jedinice i stvore im uslove za samostalan i individualan rad. Njihov je zadatak da angažuju stažiste samo za zadatke po programu stažiranja, a ne za pomoćne poslove, da stvore potpun uvid u njihov rad i da im na kraju stažiranja daju opisne ocene sa težištem na onim pitanjima koja su sadržana u programima stažiranja. Za pitomce tehničkih akademija npr. važno je da se za vreme stažiranja obučavaju u pronalaženju karakterističnih kvarova na borbenim sredstvima (avionu, tenku, topu, kamionu, radio-stanici i dr.) koji su prozrokovani nepravilnom eksploatacijom, površnim održavanjem, zamorom materijala ili su nastali usled fabričke greške i dr. i da se analiza kvara vrši sa celom nastavnom grupom. U toku analize navode se uzroci, posledice i način otkrivanja i otklanjanja kvara. Pored toga, nastoji se da se stažisti nauče pravilnom izboru, upotrebi i rukovanju alatom, da se nauče da formiraju i održavaju radna mesta, što je veoma važno za stvaranje radnih navika.

Poželjno je da trupne starešine iznesu i opšta zapažanja o stažiranju i predloge za poboljšanje i da to dostave upravama odgovarajućih vojnih škola i akademija. Uprave vojnih škola i akademija takođe prate rad pitomaca i slušalaca za vreme stažiranja, i to po vremenim obilascima i neposrednim kontaktima sa komandantima jedinica. Pored toga, praksa pokazuje da zajedno sa pitomcima i slušaocima na stažiranje treba upućivati i nastavnike taktike ili odgovarajuće starešine. Na 2—3 voda pitomaca ili na 10—15 slušalaca poslati npr. jednog nastavnika. Poželjno je slati one nastavnike koji drže predavanja dotičnim vodovima (grupama) pitomaca koji su na stažu, i one koji dugo nisu bili u trupnim jedinicama. Ovo omogućava nastavnicima bolji uvid u rad stažista, kao i pružanje methodske pomoći onima koji slabije rade, s obzirom na to da ih nastavnici dobro poznaju. Nastavnik prisustvuje zanimanjima koje izvode njegovi pitomci, a po završetku zanimanja vrši analizu, po mogućnosti sa svim pitomcima koji su na stažu u dotičnoj jedinici (puku, bataljonu). Na takve analize korisno je pozivati i starešine (komandire) jedinica (voda, čete) koji su prisustvovali izvođenju zanimanja. Nastavnik je dužan da obilazi složenije vežbe, kod kojih pitomci mogu naići na veće poteškoće i da vodi evidenciju (raspored) rada svakog pitomca na stažu. Nastavnik daje punu inicijativu stažisti i mogućnost da se sam kroz rad ubedi za što je sposoban, i pri tome samo usmerava rad stažiste.

Uloga ovih nastavnika je dvojaka: pored toga, što prate rad i ukazuju pomoć stažistima, nastavnici se i sami upoznaju sa trupnom

praksom i koordiniraju rad između uprave škole i komandi trupnih jedinica, kao i između stažista i komandi trupnih jedinica.

Na kraju pređenog programa i završenog stažiranja korisno je posebno sa slušaocima sprovesti ispite po programu za stažiranje i od svakog slušaoca i pitomca kao i nastavnika zahtevati da podnese kratak izveštaj o stažiranju i izvršenju postavljenih zadataka.

Ocene sa stažiranja uneti u spisak ostalih ocena i uzimati ih u obzir prilikom davanja konačne ocene o uspehu u toku školovanja. O rezultatima stažiranja poželjno je raspravljati na sastancima školskih saveta i nastavničkih veća, pri čemu izvući potrebne zaključke i predvideti mere za otklanjanje nedostataka i poboljšanje pripreme za iduće stažiranje.

Uprave vojnih škola i akademija zajedno sa trupnim komandama na osnovu svih ocena izveštaja i zapažanja komandi armija preduzimju odgovarajuće mere za unapređenje sistema i kvaliteta stažiranja, kao i boljeg povezivanja škole sa trupnim komandama i jedinicama.

Iz navedenih činjenica se jasno vidi da organizacija i sprovođenje stažiranja zahtevaju organizovan i planski rad, kao i maksimalno naprezanje starešina vojnih škola i trupnih komandi. Zato se blagovremeno planira: vreme, mesto i sadržaj stažiranja, uloge stažista i drugo. Posebno je važno dobro razraditi methodske napomene (uputstva) za ovu formu obuke u kojima predvideti saradnju sa komandama trupnih jedinica.

Praksa i dosadašnja iskustva nekih škola i akademija pokazuju da je veoma korisno planirati susrete (sastanke) za upoznavanje stažista sa oficirima i podoficirima jedinice, a naročito sa onim koji su pre 2—3 godine završili vojne škole. Ovo je potrebno ne samo sa vaspitne već i sa praktične strane, jer doprinosi boljem radu pitomaca za vreme stažiranja. Mlade starešine u jedinicama najbolje znaju šta im je nedostajalo pri dolasku u trupu i na šta u školi treba obratiti pažnju.

Kao forma kontakta i veze između trupnih komandi, jedinica i škola stažiranje ima svoj poseban značaj i svakako je od obostrane koristi, jer se sprovodi na duži period i uz masovno učešće pitomaca, slušalaca, nastavnika i starešina trupnih jedinica. Uslovi za razmenu mišljenja i iskustava su veoma povoljni. Nastavnim kolektivima vojnih škola pružaju se mogućnosti za sagledavanje najnovijeg razvoja uloge, dužnosti, zadataka trupnih starešina, a trupnim starešinama da sagledaju složenost zadataka nastavnih kolektiva vojnih škola koji oni imaju u osposobljavanju mladih starešina. Oni mogu da daju svoj ne tako mali doprinos što bržoj adaptaciji pitomaca na nove uslove, kao i njihovom postepenom uvođenju u odgovornije dužnosti i obaveze kako za vreme stažiranja, tako i po njihovom stizanju u trupu, u svojstvu mladih starešina. Zato je razmena mišljenja o ovom pitanju neobično korisna.

Potpukovnik
Milorad BOGDANOVIĆ

PROGRAM IDEOLOŠKO-POLITIČKOG RADA STAREŠINA PRIBLIŽITI FUNKCIONALNIM POTREBAMA

Potrebe za intenzivnim ideološko-političkim radom sve više rastu. One su uslovljene dinamičnim razvojem izgradnje socijalističkog društva u našoj zemlji, problemima razvoja međunarodnih odnosa, kao i pitanjima izgradnje oružanih snaga u savremenim uslovima. Starešine žele ne samo da prate i budu u toku svih tih zbivanja, već i da dublje ulaze u njihovu suštinu, izučavaju aspekte tih problema i sagledavaju perspektive.

S obzirom na širok dijapazon interesovanja i potrebu starešina da temeljitije izučavaju i poznaju probleme izgradnje socijalističkog društva uopšte, a posebno u našoj zemlji, da budu što potpunije u kursu aktuelnih vojno-političkih zbivanja kod nas i u svetu i onih pitanja koja su izraz svakodnevnih potreba funkcionalnog rada starešina, jasno je da nije uvek lako odabrati najnužnije sadržaje i odrediti najbolje oblike ideološko-političkog rada i obrazovanja starešina i da se tome mora poklanjati ozbiljna pažnja. U dinamičnom razvoju nauke i tehnike, događaja kod nas i u svetu, a u želji da sve to pratimo, često smo išli u širinu na račun kvaliteta rada i postizanja trajnijih znanja i efekata. Od starešina smo tražili da prate sve aktuelne događaje, a za to praćenje često nismo imali sistematizovanu literaturu koja bi dublje zalazila u probleme i temeljila se na naučnoj analizi i studiji. To su češće bili novinski članci sa mišljenjem pojedinaca, predavanja, razgovori, posete, radio, televizija i drugi ustaljeni oblici informisanja.

Međutim, kada su u pitanju fundamentalni problemi i osnovna pitanja borbe za socijalizam uopšte i posebno kod nas, ključni problemi međunarodnih odnosa, izgradnje oružanih snaga u savremenim uslovima, osposobljavanja starešina za konkretne funkcionalne zadatke, gde su zadaci i zahtevi značajni, onda ovakva literatura i način rada ne zadovoljavaju pa se mora obezbediti studioznije gradivo i potpunije izučavanje i poznavanje problema. Za sticanje takvih znanja, pored individualnog učenja, potrebni su i drugi oblici i forme ideološkog rada i obrazovanja. U tom smislu su se, kao najbolji i najefikasniji oblici, afirmisali seminari, debate, konsultacije, savetovanja i sl. Istaknuti sadržaji, potrebe starešina i ovi najuspešniji oblici rada, zahtevaju stalnije i trajnije programe, dovoljno sistematizovane i naučne literature. Za takav rad neophodno je osigurati dovoljno vremena za grupne oblike rada, a vreme i čitav program što jasnije i preciznije međusobno usaglasiti. Zatim je potrebno da se sve to usaglasi sa potrebama, željama i mogućnostima starešina na raznim nivoima. Pri tome se mora početi od činjenice da mogućnosti i potrebe trupnih starešina nisu istovetni sa potrebama i mogućnostima onih

u višim komandama i ustanovama. Program za trupne starešine normalno bi po obimu bio manji, a po sadržaju bi obezbeđivao sticanje vaspitačkih sposobnosti i osposobljavao ih za vaspitanje i obrazovanje vojnika. Znači, programe ideološkog rada i obrazovanja treba uskladiti sa funkcionalnim zadacima starešina. Treba naglasiti da su naši programi ideološkog obrazovanja, naročito u 1966. godini (od kako je smanjen broj časova za rad u radnom vremenu), bili predimenzionirani, nerealni u odnosu na mogućnosti starešina, posebno onih u trupi. Ubuduće bi jedna od osnovnih odlika naših planova i programa ideološkog obrazovanja i rada starešina trebalo da bude realnost i usklađenost sa vremenom i mogućnostima.

Stoga je logičan zahtev da se program ideološkog obrazovanja starešina prilagodi njihovom opštem nivou i interesovanju, da se izbegne ponavljanje poznatih tema kroz različite ali i slične predmete i u dužem vremenskom periodu. U protivnom, gubi se jedan od osnovnih uslova za uspeh, a to je — interesovanje starešina.

Kada je u pitanju program ili deo programa, gde želimo postići trajnija znanja i koji po pravilu treba da bude stalniji, trajniji i što jedinstveniji, treba ga učiniti obaveznim za sve starešine kojima je namenjen, bez obzira na vreme i oblike rada. Sve ostalo što ima karakter informisanja, bilo bi na fakultativnoj osnovi. Obavezne sadržaje (programe) trebalo bi da određuje Uprava za MPV, na predlog nižih komandi, uz mogućnosti da ove izuzetno dopunjavaju te sadržaje, analogno idejnom stanju u svojim jedinicama.

Za razliku od dosadašnjih, u budućim programima ideološko-političkog rada i obrazovanja starešina, u većoj meri treba da bude zastupljena unutararmijska problematika. To je, u stvari, usklađivanje programa sa potrebama funkcionalnog rada starešina. Kada je o tome reč, u programima treba više da se ističu pitanja teorije vaspitanja i obuke (vojna andragogija), metodika obuke i vaspitanja (vojna pedagogija), metodologija praćenja, izučavanja i korišćenja rezultata obuke i vaspitanja, moralno-političkog stanja i drugih problema izgradnje jedinica, prilagođavanja vojnika na armijske uslove života i rada, izgradnje vojnih kolektiva i njihove uloge u procesu vaspitanja i obuke i sl.

Za ozbiljno i temeljno izučavanje ovih veoma korisnih i neophodnih sadržaja, naročito za trupne starešine, nisu dovoljna samo predavanja i debate, jer se njima ne obezbeđuju (s obzirom i na vreme) trajna i dovoljna znanja. Za njihovu obradu potrebni su kraći ili duži seminari, kraći kursevi i sve dopunske forme rada. Pošto ovo ne spada samo u domen ideološkog rada, na račun stručne obuke trebalo bi dati više vremena za izučavanje ovih pitanja. Neka od njih trebalo bi da se nađu već u programima za 1967. godinu.

Iz oblasti društveno-političkog i ekonomskog razvoja naše zemlje i izgradnje socijalizma uopšte, u program ideološkog rada starešina trebalo bi da uđu one teme i pitanja čijom se obradom obezbeđuje potpunije teorijsko obrazloženje tih pitanja i objašnjava nužnost konkretnih rešenja i određenih puteva kojima idemo ka socijalizmu, kao i uzroke raznovrsnih otpora i teškoća koji se na tim putevima

javlja ju. To bi omogućilo lakše i potpunije praćenje i razumevanje tekućih problema socijalističke izgradnje i izgradnje Armije.

Slično je i sa izučavanjem vojno-političkih problema i pitanja. I tu treba određenije znati čime i za koje vreme treba starešine da ovladaju, a o kojim pitanjima ih treba samo informisati. U sadašnjoj praksi, u različitim planovima, zavisno i od toga ko ih je sastavljao, ponavljale su se teme istog ili sličnog sadržaja, što je slabilo interesovanje starešina. Pitanja iz ove oblasti moraju se pratiti i izučavati redovno, ali se sa više brige i umešnosti mora tražiti novo u tim problemima i nadovezivati ga na već stečena znanja. Izučavanje te i unutarpartijske problematike trebalo bi da podstakne naše starešine da se intenzivnije bave vojnom naukom. Jer, po mom mišljenju, u odnosu na potrebe Armije, relativno je uzak krug ljudi koji se bavi naučnih radom u toj oblasti. Na prigovor ili pitanje — da li i koje starešine mogu i treba da se bave naučnim radom o vojnim pitanjima, odgovorio bih ovako: Vojna kao ni druga nauka nije i ne može biti monopol pojedinaca „specijalista”; učenje i bavljenje vojnom naukom je javna i društvena funkcija — profesija vojnih starešina koji su specijalisti za pojedina vojna pitanja. Starešina savremene armije, kakva je i naša, ne treba da bude samo majstor svog posla, već i istraživač, novator i stvaralac. Rad u tom smislu bi trebalo ne samo podsticati, već i više ceniti i stimulirati. Dobro smišljen i trajniji program izučavanja vojnopoli tičke i unutararmijske problematike verovatno bi doprinosio realizaciji tog značajnog i aktuelnog zadatka starešina.

Sve više se, naročito u poslednje vreme, kao aktuelno nameće pitanje izučavanja, osvetljavanja i shvatanja društvene uloge Armije u našem samoupravnom sistemu. To pitanje su na površinu izbacili neki savremeni aktuelni problemi našeg opšteg razvoja. Ono se javlja kao aktuelno ne samo za armijski sastav, već i za čitavo naše društvo. Zato u programima ideološkog rada starešina treba da nađe odgovarajuće mesto. Ali sada svakom, pa i ovom, pitanju treba prilaziti na nov način i sa novim argumentima ga osvetljavati.

U osnovi svega iznetog stoji zahtev za prilagođavanjem programa uslovima i potrebama starešina i Armije u celini, zahtev za većom realnošću planova, s obzirom na dato vreme za taj rad, kao i za stalnijim programima, uz primenu onih oblika rada koji obezbeđuju sticanje potpunijih i trajnijih znanja.

Potpukovnik
Rađun DRAŠKOVIĆ

TRI FAZE U OBRAZOVANJU PITOMACA TEHNIČKIH AKADEMIJA

Savremeni period karakteriše se općenito, a posebno u Armiji, prije svega izvanrednom brzinom tehničkih promjena koje su danas toliko brze da se za vrijeme jednog radnog staža, jedne iste generacije, smjenjuje više „tehničkih epoha”. Tehničko trajanje sredstava ne podudara se više sa njihovim fizičkim trajanjem a česta zamjena jedne tehničke opreme drugom, tehnički savršenijom, uzrokuje brzo usvajanje novih vrsta i tipova rada i radne tehnike.

U uvjetima brže izmjene tehničkih sredstava, kao što je to slučaj u Armiji, nijedan poziv, odnosno struka, ne predstavlja više „stalnu veličinu”, te nikakvo osposobljavanje za poziv tehničkog oficira ne može biti potpuno i konačno. Tehnika je u burnom razvoju, brzo zastarjeva i zamjenjuje se boljom i svrsishodnijom. To rađa ogromne potrebe za stalnim povećavanjem stručnosti kadra. Zbog brzine kojom sredstva stare, tehnički oficir mora uvijek biti spreman da svoj rad usmjeri u drugom pravcu. On treba da, kao stručnjak, posjeduje stalnu intelektualnu mladost.

No, paralelno sa preobražajem tehničke misije, kod njega treba razvijati i usavršavati još tri sposobnosti i to: za dužnost starješine (rukovodioca), potčinjenog (izvršiooca) i instruktora, koji stalno izobrazava svoje potčinjeno osoblje.

Da bi ostvario ove tri zadaće potrebni su mu vrlo visoki kvaliteti koji se stiču još u akademiji, kao i u stalnom kasnijem radu koji zahtijeva mnogo vremena i strpljenja. Najveći dio svih ovih kvaliteta koje treba da posjeduje tehnički oficir leži ipak u osnovnom obrazovanju stečenom kroz akademiju.

Prema postavljenim zahtevima mogli bismo obrazovanje podijeliti na školsko, koje treba da pruži široko osnovno — startno — obrazovanje, a kasnije će se proširivati, razvijati i usavršavati pra-teći razvoj tehnike i adaptirajući se brzo na promjene i drugo, oño koje se sprovodi kroz ceo život u vidu stalne nadgradnje i u neprekidnom radu na samoobrazovanju. Prema tome, svaku školu pa i naše, treba promatrati kao proizvodno poduzeće koje radi za budućnost.

Možemo postaviti pitanje — koji je zadatak školskog obrazovanja? Glavni zadatak je da se postave neophodne zakonitosti i pretpostavke koje otkrivaju pitomcu tehničke akademije mogućnosti za dalje korake do samostalnog rada. Zbog toga je neophodno da se u tehničkim akademijama temeljito i solidnije izučavaju opće fundamentalne i tehničke naučne discipline koje čine bazu tehničkog obrazovanja.

Bitni momenti pri školskom obrazovanju. Cilj ovog napisa nije da ukazuje na neophodnost izučavanja općih fundamentalnih vojnih, političkih, te tehničkih disciplina pri obrazovanju pitomaca, jer

se bez takvog izučavanja ne može ni govoriti o nekom općenitom i tehničkom obrazovanju. Ovde bismo pokušali dati druge bitne momente i daljnje faze u obrazovanju pitomaca.

U svim školama na svijetu, pa i kod nas u akademijama izražena je osnovna ideja o potrebi solidne opće i tehničke kulture svršenog pitomca tehničke akademije.

Pa ipak, iako smo se u tom pogledu svi složili, problem nije tako jednostavan kada je u pitanju definicija te opće i tehničke kulture, a još manje kada je riječ o sredstvima kojima se treba koristiti da bi se postigli ti ciljevi.

Samo obrazovanje sastoji se iz više faza. U prvu dolazi sticanje općih, tehničkih, političkih i vojnih znanja, u drugu pripremanje pitomca za korišćenje stečenih znanja i u treću — razvoj mašte.

Za prvu fazu obrazovanja već je rečeno da nam je neophodna. Mnogo je delikatnija druga faza, tj. pripremanje pitomaca u toku nastavnog procesa za buduće korišćenje stečenog znanja.

Ova faza obrazovanja sastoji se iz više dijelova. Biti će potrebno najprije naučiti pitomce kroz proces nastave iz svih predmeta, a posebno tehničkih, kako treba postaviti problem. To je poduhvat o kojem se često ne govori mnogo zbog toga što se problemi iznose u apstraktnoj formi. Postaviti problem, znači temeljito razmisliti o njemu, svesti ga na mogućnost rješavanja, a to je osnovna faza u razmišljanju i akciji.

Kada je problem već postavljen, treba analizirati i njega i pojedine faktore u skladu sa našim zadatkom. Primenit ćemo sličnost u postupku, bilo da se radi o problemima iz fizike, motora, artiljerijske tehnike, taktike ili o društvenim i ekonomskim problemima.

Pošto je analiza završena, treba dokumentirati, stvoriti bibliografiju, a to je vježba strpljivosti i inteligencije koju treba razvijati u našim akademijama.

Kada je problem postavljen i analiziran i kada je dokumentacija sakupljena, problem je načet i počinju zapažanja. Dakle, došli smo do onoga momenta kada treba nešto reći i o problemu zapažanja. Često se žalimo na pitomce da već u akademiji ne znaju zapažati. To je zbog toga što je formiranje zapažanja veoma teško, ali se ipak može naučiti. Naprosto treba svu nastavu orijentirati prema tom učenju zapažanja. Rešenje je u tome da se gro nastave ne orijentira ka razvijanju memoriranja, već ka razmišljanju.

Nakon zapažanja slijedi sinteza. To je klasifikacija koja sadrži interpretaciju rezultata s osobitim obzirom na red veličina. Odatle slijedi potreba da svaki svršeni pitomac akademije obavezno poznaje redosljed pojedinih veličina i da kao tehnički oficir sam odluči o važnosti faktora, te da eliminiira nevažne.

Previše često se sugerira pitomcima „pretpostavit ćemo da te i te vrijednosti nisu bitne”. Tehničkom oficiru u praksi niko neće „servirati” taj podatak. Na njemu je da ga nađe, jer ne može pretpostaviti da neka vrijednost nije važna. U akademiji treba pitomce od prvog dana podučiti kako razlikovati bitno od sporednog.

Pored ovoga, ali i dalje u granicama onoga što zovemo korišćenjem znanja, javlja se još jedan elemenat od bitne važnosti, a to je komuniciranje. Čemu zapravo služi sposobnost da se postavi pro-

blem, da se analizira i da se promatraju njegovi rezultati, ako tehnički oficir nije dovoljno sposoban da potčinjenima, sebi ravnima i pretpostavljenima saopći ono što zna, što misli i što je odlučio. Komuniciranje bi trebalo da bude jedan od osnovnih elemenata obrazovanje pitomaca. A to nije samo prenošenje rezultata, odluka, već mnogo više. Ono mora odgovarati jednoj od osnovnih misija tehničkog oficira. Ono znači obrazovanje ljudi koji rade zajedno s njim.

Tehnički oficir koji zanemari obrazovanje svojih potčinjenih riskira da, prije ili kasnije, izgubi mnogo od svoje efikasnosti. Želimo li postići da tehnički oficir odgaja općenito, a osobno u tehničkom smislu, treba ga za tu ulogu pripremiti još u akademiji, podučiti ga kako će komunicirati i prenositi svoje znanje.

Takva je otprilike druga faza obrazovanja koju smo nazvali „korišćenjem znanja”.

U treću fazu spada razvoj mašte. To je, svakako, radnja koju je u obrazovnom procesu mogao teže realizirati.

Mašta je kompleksan pojam. Imati razvijenu maštu znači biti sposoban da problemu koji proučavamo prilagodimo rešenje drugog, različitog problema. Maštu možemo razvijati multiplicirajući analogije, tražeći u toku asimiliranja znanja zblizavanje fenomena, nauka, ideja i principa.

Navedimo još jedan zadatak obrazovanja koji ne pripada ni jednoj navedenoj fazi. To je formiranje karaktera, istovremeno najteži posao.

Za tehničkog oficira koji je i vojnik i stručnjak, trebalo bi podvući potrebu za razvijanjem, u toku procesa obrazovanja, dviju vrлина. Kod pitomaca je potrebno razvijati elastičnost i nezavisnost.

Elastičnost je sposobnost prilagođavanja i prihvaćanja novih stvari ili novih osobina, pa i nove okoline. Ona je shvaćena kao odabiranje onoga što je bolje. To je, bez diskusije, jedna od osnovnih činjenica koje treba imati na umu pri obrazovanju pitomaca.

Sposobnost prilagođavanja je kvaliteta koju moramo i možemo steći samo dok smo mladi, te je prema tome možemo i moramo probuditi kod naših pitomaca.

Druga osobina koju bi u akademiji trebalo razvijati kod budućih tehničkih oficira je nezavisnost. Biti nezavisan znači imati cijelu ljestvicu ličnih vrijednosti. To znači stvoriti u svima problemima i u situacijama u praksi vlastitu koncepciju rješenja problema i djelovati u skladu s vlastitim karakterom, a u smislu opće generalne koncepcije. Drugim riječima, to znači ne ići uvijek u praksi mehanički već ustaljenim putevima, već i tako da treba prihvatiti rizik, svestan vlastite odgovornosti. To je još jedan bitan zadatak obrazovanja.

Ovde su iznijeti neki bitni momenti iz obrazovanja koji neminovno povećavaju kvalitete svršenog pitomca tehničke akademije i pri današnjem tempu razvoja tehnike i organizacije rada treba u obrazovnom procesu uzimati u obzir. To tim prije ako se, radi ilustracije, prisjetimo da će pitomac koji ove godine uđe u akademiju raditi do otprilike 2005. godine, te ga svakako očekuje mnogo veći tehnički progres nego što je danas. A za to će biti potrebno još više znanja, sposobnosti prilagođavanja, a i ličnog snalaženja.

IZVORI I KARAKTER SAVREMENE REVOLUCIJE U VOJNOM DELU

Savremenu revoluciju u vojnom delu — po mišljenju autora članka¹ — karakterišu dva osnovna momenta: prvi, ona je ne samo dovela do radikalnog preobražaja u čitavom sistemu vojne misli, vojne izgradnje i ratne veštine već je i bitno uticala na život naroda, na ekonomske, socijalno-političke i ideološke odnose klasa i država; drugi momenat ogleda se u činjenici da su ti kvalitativni preobražaji u armijama najjačih svetskih sila tesno vezani za sadašnjost i budućnost čovečanstva. Naime, oni su doprineli jačanju agresivnosti imperijalizma i zapretili čovečanstvu ogromnim nesrećama i patnjama, s obzirom na karakter eventualnog rata; s druge strane, obeležili su stvaranje principijelno novih materijalnih osnova odbrane zemalja socijalističke zajednice, dajući im snage i sredstva za njihovu pouzdanu odbranu i efikasno kažnjavanje agresora. Iz takvog zaključka, ističe autor, i proističe značaj analize glavnih problema pomenute revolucije za razvitak vojne teorije i prakse socijalističkih država, odnosno za jačanje njihove odbrambene sposobnosti.

IZVORI I POKRETAČKE SNAGE REVOLUCIJE U VOJNOM DELU

Govoreći o uslovljenosti preobražaja i revolucije u vojnom delu kroz istoriju — određenim nivoom ekonomskog razvitka, odnosno razvitkom proizvodnih odnosa i snaga, autor smatra da je i savremena revolucija u toj oblasti dokazala ispravnost i opštu važnost zakona koji je otkrio Engels, a prema kome „naoružanje, sastav, organizacija, taktika i strategija zavise, pre svega, od dostignutog stepena proizvodnje i sredstava saobraćaja u datom momentu”.

Po mišljenju autora „samo industrijski razvijene zemlje, sa njihovom ogromnom koncentracijom proizvodnje i širokim proizvodnim vezama između specijalizovanih grana, sa ogromnim sirovinskim i energetskim resursima, i brojnim stanovništvom”, bile su u stanju da, u skladu sa pomenutim zakonom, stvore uslove i postanu mesto za revolucionarne preobražaje u oblasti vojne misli i ratne veštine.

Takav zaključak autor potkrepljuje sadašnjom proizvodnjom nuklearnog oružja, atomskih i hidrogenskih borbenih sredstava, koja se ne može zamisliti bez: strategijskih sirovina, korišćenja gotovo svih he-

¹ Пуковник С. Тюшкевич, кандидат философских наук: Современная революция в военном деле: источники и характер, Коммунист вооруженных сил, број 20, октобар 1966. године, стр. 17—25.

mijskih elemenata, naročito aluminijuma, titana, urana i drugih; ogromnih energetskih rezervi i velike upotrebe električne energije u industrijskom procesu: fisioni materijala, čija proizvodnja snažno opterećuje industriju, kao i sam energetski sistem. U tehničkom pogledu ta proizvodnja se ne može ostvariti bez visoko razvijenih industrija: mašingradnje, hemijske, instrumenata, elektrotehničke i naročito radio-elektronske; bez radio-elektronike nema automatske tehnike, a ova je neophodna za proizvodnju i funkcionisanje raketno-nuklearnog oružja itd. Svi ovi faktori zahtevaju snažnu ekonomiku, naročito u zemljama koje žele da raspolazu velikom količinom ovog oružja.

Nabrojani uslovi su neophodni i svojevrsan pokazatelj da između savremene revolucije u vojnom delu i svih ranijih preokreta u toj oblasti postoji korenita razlika, kako po izvorima tako i po pokretačkim snagama. Toj razlici daje najizrazitije obeležje vojnotehnički preokret, omogućen naučnotehničkom revolucijom, koja se pojavljuje i kao izvor i kao pokretačka snaga revolucije u oblasti vojne misli, vojne izgradnje i ratne veštine.

Objašnjavajući takvu ulogu naučnotehničke revolucije, autor smatra da je njena funkcija izvora revolucije u vojnom delu uslovljena značajem nauke — koja je svojim dostignućima stvorila nove grane proizvodnje, a dotadašnje vodeće grane učinila zavisnim od naučnih uspeha. U te nove grane on ubraja hemijsku i elektrotehničku, a kasnije i nuklearnu. Omogućavajući brz razvitak tehnike proizvodnje, stvarajući nove mehanizme, novu tehnologiju i organizaciju proizvodnje, kao i uslove za korišćenje novih izvora energije i novih materijala, nauka je, po njegovom mišljenju, prerasla u neposrednu proizvodnu snagu.

Kao pokretačka snaga nauka utiče na razvoj vojnog dela time što su njena dostignuća u osnovi stvaranja i razvoja svih vrsta oružja, zatim razvoja pogonske snage i mobilnosti vojske, kao i procesa usavršavanja komandovanja jedinicama. Poseban značaj nauka je dobila u socijalističkim zemljama, gde se na osnovu nje izgrađuje, obučava i vaspitava vojska.

Ovakva uloga nauke i naučnotehničkog progressa iskorišćena je u agresivnim imperijalističkim državama za potrebe rata, za ometanje društvenog razvitka drugih zemalja, protiv progresivnih i nacionalnooslobodilačkih pokreta u svetu, za vlast američkih i drugih monopola. Takva situacija primorava socijalističke zemlje i sve progresivne snage da rezultate naučnotehničke revolucije što bolje koriste za sprečavanje rata, za jačanje odbrambene sposobnosti, u borbi za mir i progres.

Autor dalje razmatra povezanost ekonomskih uslova i naučnotehničkog progressa, kao preduslov razvoja svih elemenata vojnog dela i njegovog revolucioniranja, i ističe da vojna pitanja predstavljaju specifičnu oblast društvenog života u čijoj osnovi leži politika; vojska i njena izgradnja predstavljaju, ističe on, oruđe politike i zajedno sa ekonomikom i naukom izvršavaju zahteve određene politike. To se jasno može videti i na primeru izgradnje i namene oružanih snaga SAD i drugih kapitalističkih država, uslovljenih unutrašnjom i spoljnom politikom vladajućih klasa. Agresivna politika imperijalizma i spremnost da se glavne protivrečnosti naše epohe rešavaju vojnim sredstvima pojačavaju trku u naoružanju i našle su odraza u raznim političkim i vojnim doktrinama.

Iz gornjih primera proizlazi zaključak da politiku, zajedno sa ekonomskim uslovima i naučnotehničkim progresom, treba razmatrati kao veoma važan uzročnik i pokretač revolucije u vojnom delu.

Lenjin je još početkom ovog veka, ističući zakonitost da priroda politike, pored gornje uloge, određuje karakter i smer korišćenja ekonomike i naučnotehničkog progressa u vojnoj oblasti, pisao: „Povezanost između vojne organizacije zemlje i čitavog njenog ekonomskog i kulturnog uređenja nikada nije bila tako tesna kao danas”. Karakteristike naše epohe potenciraju očiglednost takve konstatacije, zaključuje autor.

U socijalističkim zemljama, nastavlja on svoja razmatranja, revolucija u vojnom delu nije rezultat unutrašnjeg razvitka jer, po prirodi svog uređenja i svojim ciljevima, socijalističke zemlje ne bi želele da troše sredstva na vojsku i njeno naoružanje.

OSNOVNE ETAPE REVOLUCIJE

Autor ističe da u osnovi rađanja i razvijanja revolucije u vojnom delu, a posebno u postupnosti tog procesa, leži sama logika razvoja borbenog oružja.

Govoreći o značaju oružja uopšte, kao vodećoj karici vojne tehnike, on navodi da se borbeno oružje sastoji od tri relativno samostalna elementa: sredstava za uništenje, sredstava za njegovo dopremanje na cilj i sredstava za upravljanje. Ovi elementi, zajedno sa sredstvima za kretanje i transport, određuju čovekovo mesto u ratnim dejstvima, stepen utroška njegovih fizičkih, intelektualnih i moralnih snaga, i efekat njegovog uticaja na protivnika po vremenu i prostoru.

U strukturi tih elemenata borbenog oružja najvažniju ulogu imaju sredstva za uništenje, koja su kroz istoriju razvoja vojne tehnike menjivala jedno drugo; ta smena je bila uslovljena korišćenjem raznih izvora energije u sredstvima za uništenje i označavala je prelaz iz jedne epohe u drugu u toku čitavog tog razvoja. Karakter i snaga korišćene energije dali su tri poznata sistema borbenog oružja: hladno, vatreno i nuklearno.

Zbog te vodeće uloge sredstava za uništenje potrebno je da se ona obezbede posebnim sredstvima za njihovo dopremanje na cilj, kao i sredstvima za upravljanje. Na njihovu promenu utiču i drugi elementi. Autor navodi ulogu baruta koji je u početku omogućio povećanje dometa čuladi, a kasnije i njihovu efikasnost kad se dobilo barutno punjenje i kad su se pojavili artiljerijski i avionski projektili i bombe. Žična i kasnije radio-veza omogućili su takođe da ova sredstva postanu mobilnija i da se njima lakše upravlja.

Sledeća faza u razvitku sredstava za uništenje bila je pojava eksplozivnih baruta kojima se morala prilagođavati sva vojna tehnika. Nova sredstva su dovela do toga da je osnovu čitave borbene moći trupa predstavljalo vatreno oružje: artiljerija, automatsko streljačko oružje i avionske bombe. Od tog momenta sva vojna tehnika (sredstva za dopremanje, pokret i upravljanje), organizacija vojske i forme borbenih dejstava podešavaju se za što efikasnije korišćenje vatre. Krajnji rezul-

tat takvog procesa bio je princip izvođenja borbenih dejstava izražen u kombinaciji snažne vatre i brzine prodiranja; na tom principu se zasnivao čitav razvoj oružanih snaga, vojne misli i ratne veštine.

Ograničena snaga eksplozivna korišćenih u artiljerijskim zrnima, avionskim bombama i raketama, koja nije prelazila nekoliko tona trotila, bila je, ističe autor, osnovni uzrok što je u poslednje vreme u vojnom delu dolazilo do kvalitativnih promena samo u pojedinim njegovim delovima. Stanje se u celini nije menjalo: vatreni udar je i dalje ostao sredstvo podrške jedinica; borbena dejstva samih jedinica i njihov pokret po vremenu i prostoru imali su odlučujuću ulogu; uspeh napada zavisio je, pre svega, od tempa i odlučnosti prodiranja jedinica podržanih artiljerijom, tenkovima i avijacijom.

Povećanje manevarske sposobnosti i brzine odvijanja borbenih dejstava u drugom svetskom ratu, u odnosu na prvi, omogućeno je usavršavanjem sredstava za dopremanje oružja na cilj i kretanje trupa, povećanjem stepena mehanizacije i motorizacije trupa, usavršavanjem automatskih i brzometnih oružja, i sredstava za komandovanje. Mehanizacija trupa i povećanje pogonske snage tih sredstava (u prvom svetskom ratu na jednog vojnika dolazilo je prosečno 0,3—0,4 mehaničkih konjskih snaga, a krajem drugog svetskog rata više od 20) omogućili su povećanje prosečnog tempa prodiranja jedinica od 4 do 7 u prvom, na 15 do 18 km dnevno u drugom svetskom ratu.

Uporedo sa tim usavršavanjima, artiljerija, avijacija i automatsko streljačko oružje povećali su vatrenu moć napadača i omogućili mu proboj duboko ešelonirane odbrane, kao i uništavanje vatrenih sredstava i žive sile protivnika. Uspeh ipak nije mogao biti potpun jer, po mišljenju autora, mali domet artiljerije i ograničena snaga artiljerijskih i avijacijskih borbenih sredstava nisu dozvoljavali neutralisanje protivnika u dubini, što je ovome omogućavalo da se sredi i upotrebi rezerve. Ni upotreba oružja sa većim dometom i većom brzinom gađanja, ni primena raketa sa većim trotilskim punjenjem, ni veća brzina i daljina leta aviona nisu uspeli da razreše tu protivrečnost, te se dejstva trupa u dubini nisu bitno izmenila. To nije pošlo za rukom ni Nemcima prilikom upotrebe raketa V-1.

Rešenje se moralo tražiti u povećanju snage tih sredstava (municije), a takav novi kvalitet bili su spremni da prihvate i postojeći sistemi oružja i dostignuti nivo razvoja vojne misli, ratne veštine i izgradnje oružanih snaga. Sazrele potrebe i uslovi omogućili su pojavu nuklearnih borbenih sredstava za masovno uništenje, što je predstavljalo početak radikalnog preokreta u sistemu borbenog oružja, a zatim i u čitavom vojnom delu.

Postupnost u promenama, do kojih je došlo usled pojave nuklearnog oružja, svedoči o relativnoj samostalnosti i specifičnosti elemenata borbenog oružja. Postupnost se ogledala u tome što su se najpre izmenila sredstva za uništenje, a gotovo istovremeno, ili nešto kasnije, i sredstva za njihovo dopremanje do cilja. Tek posle toga došlo je do bitnih promena u sredstvima za komandovanje trupama i rukovođenje borbennim dejstvima. Bez obzira na to što između faza tih promena nema jasno izraženih granica, one ipak, po mišljenju autora, označavaju najvažnije etape vojnotehničke revolucije i one u vojnom delu.

Autor ukazuje na to da su prve dve etape — promene sredstava za uništenje i sredstava za njihovo dopremanje na cilj — uglavnom već ostvarene, a da se treća etapa — promene u sredstvima za komandovanje — u suštini tek razvija, da je na početku. Na osnovu toga on smatra da se ne može govoriti o tome da je revolucija već završena i da se sada susrećemo jedino sa njenim posledicama; takva ili slična ocena bi, po njegovom mišljenju, vodila pogrešnim zaključcima u izgradnji oružanih snaga, obuci i vaspitanju ljudstva i u razvoju vojne teorije uopšte.

Prva etapa revolucije u vojnom delu uslovljena je pojavom nuklearnih borbenih sredstava — atomskih bombi, koje se po svojoj prirodi i efikasnosti dejstva principijelno razlikuju od klasičnih sredstava za uništenje. S obzirom na to da je njihov uništavajući efekat sastavljen od poznatih komponenti — udarnog talasa, svetlosnog dejstva i radijacije koja dovodi do kontaminiranja zemljišta, čemu treba dodati i indirektno efekte, nepravilno je, smatra autor, njihovu rušilačku i uništavajuću snagu meriti samo trotilskim ekvivalentom.

I pored toga što su za dopremanje nuklearnih borbenih sredstava u početku korišćeni avioni relativno velike nosivosti, daljine i brzine leta, uskoro je utvrđeno (teoretski i praktično) da taktičko-tehničke osobine tih aviona, koje su bile dovoljne za klasična sredstva uništenja, ne odgovaraju za raketno-nuklearno oružje. Osetljivost avijacije na dejstvo sredstava PVO, potreba za mnogim bazama koje se lako otkrivaju, zavisnost od meteo-uslova i sl. nisu dozvoljavali toj avijaciji da potpuno iskoristi nuklearna sredstva.

Primena raketa različite snage i dometa značila je produbljivanje revolucije u vojnom delu i prelazak na njenu drugu etapu. Sjedinjavanje raketa sa nuklearnim punjenjima omogućilo je stvaranje kvalitetno novog oružja — raketno-nuklearnog. Prvi element tog oružja — nuklearno punjenje — dobilo je time novo prenosno sredstvo koje omogućava brzo i efikasno korišćenje nuklearnih borbenih sredstava, a drugi njegov sastavni element — rakete — svojim neograničenim dometom i ogromnom brzinom, sposobnošću za brz manevar i prikriven razmeštaj, dopunile su moćna nuklearna sredstva. Zbog tih novih kvaliteta i prednosti, ističe autor, masovna proizvodnja novog oružja prouzrokovala je preokret u svim oblastima vojnog dela.

Osnovno obeležje druge etape revolucije — pojava raketno-nuklearnog oružja praćena je i dopunjena drugim pojavama: došlo je do promena u organizaciji i strukturi oružane sile, otpale su neke postavke vojne nauke i ratne veštine, izmenili su se principi obuke i vaspitanja ljudstva; pojavila su se snažna termonuklearna punjenja, što je dovelo do radikalnih promena u glavnim oblastima vojnog dela i omogućilo nove perspektive njegovog razvika, još više otkrilo najvažnije tendencije revolucionarnih preobražaja u njemu i njegovu povećanu zavisnost od ekonomike, politike i života društva uopšte, kao i njegov povratni uticaj na društvo.

Posebno značajan uticaj imalo je raketno-nuklearno oružje na upravljanje vojnom tehnikom i rukovođenje vojskom, postavljajući im prin-

cipijelno nove zahteve. Radi se, napominje autor, „o kompleksnoj automatizaciji komandovanja jedinicama, koja sačinjava vojnotehničku osnovu treće etape revolucije u vojnom delu“. Po mišljenju autora, ta etapa je tek počela, razvija se i produbljuje, postavljajući vojnoj teoriji i praksi mnoga složena pitanja. On, međutim, ne govori detaljnije o tim pitanjima i razmatranje treće etape završava gornjom konstatacijom.

Preobražaji o kojima je govoreno i njihova praktična realizacija različito su se odvijali u SAD i u Sovjetskom Savezu; socijalno-politički razlozi su odlučujuće uticali u ovim dvema zemljama na način prelaska sa jedne etape na drugu. Za razliku od SAD, gde je pauza između prve i druge etape bila znatna, u Sovjetskom Savezu one su se spojile i odvijale takoreći istovremeno; treća etapa je u ovim zemljama gotovo istovremeno počela.

Povezanost pojedinih etapa karakteriše neprekidni proces promena u čitavoj vojnoj tehnici. Posebno, osnova razvoja novog sistema borbenog oružja i čitavog vojnog dela — nuklearna sredstva nastavljaju da se menjaju i usavršavaju u dva glavna smera: a) ka stvaranju sve jačih borbenih sredstava — radi povećanja njihove razorne i uništavajuće snage, i b) ka smanjenju jačine i gabarita — radi njihove primene u taktičkim okvirima.

Nastavljajući prikazivanje sadržaja i tendencija treće etape (koja je, u stvari, produbljivanje procesa izraženih u prethodnoj), autor nabraja osnovne promene i usavršavanja u oblasti borbenog oružja, vojne tehnike i sredstava za komandovanje: usavršavanje strategijskih (interkontinentalnih i globalnih), operativno-taktičkih i taktičkih raketa, kao i raketa zemlja-vazduh; izgradnja raketa sa tečnim i čvrstim gorivom, na stacionarnim i pokretnim uređajima, osposobljenih da se lansiraju sa zemlje, mora i iz vazduha; preduzimanje mera da se smanji osetljivost raketa na lansirnim mestima i poveća brzina dejstva i sl; usavršavanje klasičnog oružja i dotadašnje vojne tehnike; povećavanje efikasnosti artiljerije, preporod avijacije i podizanje kvaliteta tenkovskih jedinica; intenzivno istraživanje u oblasti automatizacije upravljanja vojnom tehnikom i trupama, u oblasti kibernetike i najnovijih tehničkih dostignuća oružane snage itd.

Taj proces je, smatra autor, praćen i povećanim uticajem socijalno-političkih i ideoloških odnosa koji formiraju moralno-političke i borbene kvalitete pripadnika oružanih snaga. Savremeno oružje i borbena tehnika zahtevaju politički svesnog, opšteobrazovno i tehnički visoko obučenog i fizički izdržljivog vojnika. Upoređujući mogućnosti i rešenja tog problema u kapitalističkim i socijalističkim armijama, autor ističe da se ta protivrečnost u kapitalističkim armijama rešava kroz sistem „vojna tehnika — ljudi“, potčinjavajući čitavu obuku reakcionarnim ciljevima i agresivnim težnjama. Armije socijalističkih zemalja imaju povoljne mogućnosti da uspešno reše i tu stranu revolucije u vojnom delu. U Sovjetskom Savezu, na primer, armija dobija mlade ljude opšteobrazovno i tehnički obučene, sa dobrim moralnim, psihičkim i fizičkim kvalitetima, što doprinosi da vojnici brzo ovlađuju savremenom vojnom tehnikom. Takvi uslovi omogućavaju da se revolucionarne promene u vojnoj tehnici i u ljudima harmonično odvijaju.

KARAKTER I SUŠTINA PREOBRAŽAJA U VOJNOM DELU

Glavni momenat, po mišljenju autora, koji opredeljuje radikalne, principijelne promene u vojnom delu predstavlja bitno menjanje dva faktora oružane borbe — vatrene moći i pokretljivosti trupa. Zahvaljujući tim promenama znatno su porasle mogućnosti za rešavanje vojno-političkih zadataka, ne toliko u taktičkim i operativnim koliko u strategijskim razmerama. Upotreba raketno-nuklearnog oružja iz osnova je izmenila karakter izvršenja glavnih borbenih zadataka i rata u celini.

Za razliku od prošlih ratova u kojima hladno i obično vatreno oružje nije dozvoljavalo istovremeno postizanje delimičnog i konačnog cilja rata, i u kojima se strategijski rezultat postizao postupno, ukupnim zbirom taktičkih i operativnih borbenih dejstava (bojeva, operacija i bitaka), danas raketno-nuklearno oružje omogućava postizanje glavnog strategijskog cilja ne samo nizom postupnih udara već i neposrednim nanošenjem nuklearnih. Sada postoji mogućnost uništenja protivnika, brzo i jednovremeno, na čitavoj dubini i postizanja strategijskog cilja za kratko vreme. Time je strategijsko i političko rukovodstvo, ističe autor, dobilo u ruke moćna sredstva direktnog uticaja na protivnika i efikasnog postizanja vojno-političkih ciljeva. Po njegovom mišljenju, u tome je glavna karakteristika čitave revolucije u oblasti vojne misli, izgradnje oružanih snaga i ratne veštine; ta revolucija ukazuje na rađanje principijelno novog rešenja glavnih zadataka različitih borbenih dejstava i rata u celini.

Takva ocena omogućuje sovjetskoj vojnoj nauci pravilno shvatanje puteva jačanja faktora vojne moći države, podizanja bojeve gotovosti i borbene sposobnosti oružanih snaga. Interesi odbrane socijalističke države, napominje autor, imajući u vidu Sovjetski Savez, ne dozvoljavaju potcenjivanje mesta i uloge raketno-nuklearnog oružja jer bi to moglo imati ozbiljnih posledica. Utoliko pre što je danas praktično nemoguće izravnati kvalitet u oružju povećanjem količine drugog oružja i povećanjem broja ljudi.

Novi načini postizanja delimičnih i krajnjih ciljeva ratnih dejstava i rata u celini uticali su i na njegov sveobuhvatni karakter; oružanom borbom se ne uništavaju samo oružane snage i sredstva za nuklearni napad već i ekonomski i moralni potencijal protivnika — sve ono što pothranjuje rat i ratna dejstva.

Oružana borba je dobila nov karakter, vodi se kroz nove načine i forme borbenih dejstava; drukčije se izvode napad i odbrana, izmenjen je odnos između ratnih dejstava taktičkih, operativnih i strategijskih razmera; izbrisana je granica između fronta i pozadine; početni masirani raketno-nuklearni udari u određenim uslovima mogu predodrediti tok i ishod rata itd. S tim u vezi, poseban značaj dobija njegov početni period.

Izvođenje ratnih dejstava, izvršavanje konkretnih borbenih zadataka i pauze među njima odvijaju se u kraćim rokovima, a oružana borba se vodi sa većim intenzitetom i napregnutošću. Opštevojni boj je izmenio svoju fizionomiju: pre svega, to više nije sukob moto-pešadije, tenkova, artiljerije i drugih rodova vojske, već niz nuklearnih udara i visokomanevarskih dejstava opštevojnih združenih, taktičkih i nižih je-

dinica, usklađenih po cilju, mestu i vremenu; najvažniji element opšte-vojnog boja u savremenim uslovima su nuklearni udari kombinovani sa vatrenim udarima trupa, njihovim manevrom i brzim prodiranjem.

Napominjući da su u članku ukratko izneti izvori, karakter i suština revolucije u vojnom delu i da postoje još mnoga pitanja od važnog teoretskog i praktičnog značaja, autor se na kraju zadržava na izmenjenom sadržaju stalne bojeve gotovosti vojske, novom kvalitetu izvršavanja svih armijskih zadataka i novim zahtevima koji se postavljaju pred armijski sastav, pre svega starešinski. Po njegovom mišljenju, ti se zahtevi mogu sažeto izraziti u sledećem: čitava delatnost oružanih snaga, njihova obuka i vaspitanje, kao i priprema za eventualna ratna dejstva zahtevaju naučni prilaz; više nego ikada ranije, danas se ne može zamisliti samo empirijski prilaz rešavanju vojnih zadataka, razvijanju vojne teorije i rukovođenju trupama. Zbog toga iz pomenutih revolucionarnih promena u vojnom delu proističe prvorazredni zadatak da se nauči otvore vrata u celokupnu delatnost, organizaciju, izgradnju i obuku oružanih snaga.

N. D.

NOVINE U UPOTREBI ITALIJANSKE OKLOPNE I PEŠADIJSKE DIVIZIJE

Vojno delo je svojevremeno upoznao čitaoce sa glavnim koncepcijama nove italijanske doktrine i reorganizacijom kopnene vojske u vezi s njom.¹ U međuvremenu su nove doktrinarnе postavke dalje razrađene u odnosu na pešadijsku i oklopnu diviziju. Časopis *Rivista militare* posvetio je 1966. godine tom pitanju tri članka,² iz kojih donosimo ono što je najbitnije.

OKLOPNA DIVIZIJA

Raznovrsne situacije na današnjem bojištu, koje se neprekidno i vrlo brzo menjaju, nameću kao jedan od prvih zahteva da se u komandovanju i rukovođenju jedinicama izbegava svaki shematizam i krutost. Uputstvo o upotrebi oklopne divizije sadrži, pored ovog opšteg zahteva, osetne razlike u poređenju sa ranijim dokumentima ove vrste, posebno u odnosu na: organski sastav i taktičke postupke divizije i brigada, sastav i prirodu taktičkih podgrupa, dejstva divizije i brigada u napadnoj operaciji, kao i postupke pri izvođenju pokretne odbrane u okviru manevra više združene jedinice kojim treba da se protivnik zaustavi.

Raščlanjivanje borbenog poretka, koje je nametnula mogućnost nuklearnog udara, imalo je za posledicu povećanje manevarskog prostora svih jedinica, posebno oklopne divizije. Ujedno ono je nametnulo i potrebu da se glavnim sastavnim delovima divizije, koji će često delovati izolovano, obezbedi taktička samostalnost. Zahtevi koji su se s tim u vezi javili ukazali su na to da oklopna divizija uobičajene organizacijsko-formacijske strukture ne može rešavati nove probleme na bojištu. Rešenje je u italijanskoj armiji nađeno u uvođenju oklopnih i mehanizovanih brigada, koje raspolažu dovoljnim snagama i sredstvima za samostalno dejstvo. One su istovremeno dovoljno moćne, s jedne, a lake i elastične, s druge strane. Njihov organizacijsko-formacijski sastav može se prilagođavati potrebama — ili se ojačavaju ili im se oduzimaju, odnosno zamenjuju pojedini sastavni delovi.

U uslovima primene nuklearnih borbenih sredstava zadatak oklopne divizije često se potpuno ili delimično poklapa (u pogledu dubine

¹ „Nova doktrina i reorganizacija italijanske kopnene vojske“, *Vojno delo*, br. 1/1964. god.

² *Impiego delle grandi unità elementari*, *Rivista militare*, Italija, januar 1966. godine; *Impiego della divisione corazzata*, pubblicazione N 720 della serie dottrinale, *Rivista militare*, februar 1966. godine; *Impiego della divisione di fanteria*, pubblicazione N 710 della serie dottrinale, *Rivista militare*, mart 1966. godine.

dejstva) sa zadatkom korpusa u čijem je sastavu, a ponekad i sa ciljem operacije. Njen organizacijski sastav može se menjati do određenih granica, počev od dve brigade (minimum), koje su jedva dovoljne da se diviziji obezbedi najneophodnija operativna sposobnost, do najviše pet brigada. Smatra se da bi bilo nemoguće komandovati ako bi taj broj bio veći. U praksi je, kao najprihvatljivije rešenje, uzeta oklopna divizija od tri brigade.

Novost predstavlja i uvođenje mehanizovanih taktičkih podgrupa. Podgrupa uopšte može biti mešovitog sastava, to jest da je sačinjavaju mehanizovani bersaljeri i tenkovi, ili samo mehanizovani bersaljeri i eventualno artiljerija, naročito protivoklopna, kao i inžinjersko-pionirske jedinice. Normalno je ranga bataljona, ponekad i čete; u prvom slučaju njome komanduje komandant bersaljerskog ili oklopnog bataljona, a u drugom komandir čete. Po potrebi može se deliti i na manje sastave. Od odnosa između broja tenkovskih i mehanizovanih bersaljerskih četa — koji može biti veoma varijabilan, što opredeljuju konkretni uslovi i predstojeći zadatak — zavisi da li će taktička podgrupa biti oklopna ili mehanizovana. No, radi pojednostavljenja komandovanja i snabdevanja, kao i ostvarenja što bolje kohezije između pojedinih sastavnih elemenata, smatra se da je najpogodnije ako se predvidi podela brigade na unapred određene sastave u skladu sa najčešće mogućim načinima njene upotrebe. Ako takav sastav pripada oklopnoj brigadi, obično ga sačinjavaju dve tenkovske čete i jedna mehanizovana bersaljerska, a ako pripada mehanizovanoj brigadi — bersaljerski bataljon i tenkovska četa. Ponekad će mehanizovana brigada formirati tri ili četiri taktičke podgrupe različitog sastava i jačine, u skladu sa odgovarajućim zadacima.

N a p a d. U okviru napadnih dejstava korpusa kojemu pripada, oklopna divizija po pravilu izvršava glavni zadatak. Ona ga ostvaruje tako što će težiti da početnim manevrom probije odbrambene položaje ili slomi braniočeve snage koje su pružale odsudan ili elastičan otpor i da brzo prodire do dubine sa koje može da odbije ili eliminiše protivnikove rezerve namenjene za prvu intervenciju. Ako se napad odvija uz upotrebu nuklearnih sredstava, njeno se dejstvo u dubini usmeruje sve do onih položaja čijim ovladavanjem se razbija borbeni poredak protivnikovih korpusa prvog ešelona. Zbog toga će oklopna divizija morati da savlađuje — uz sadejstvo korpusne rezerve ili bez nje — čak i rezerve viših protivnikovih jedinica.

Što se tiče načina izvršenja zadatka, Italijani smatraju da je — s obzirom na situacije koje se brzo menjaju, na ograničeno raspolaganje nuklearnim borbenim sredstvima i pogodno zemljište — bolje ako se dobijeni zadatak izvrši jednim jedinstvenim naporom, sa borbenim poretkom u kojem će u prvom ešelonu biti dve grupe iste jačine, ili borbenim poretkom u koloni. Po potrebi zadatak se može izvršavati podelom pomenutog napora na glavni i pomoćni pravac.

Smatra se da oklopna divizija normalno treba da dostigne cilj napada bez uvođenja rezerve u borbu. Osnovna funkcija rezerve je da služi za pariranje raznih nepredviđenih događaja i da, eventualno, delom snaga pothranjuje jedinice prvog ešelona za vreme borbi u dubini. Rezerve brigada iz sastava oklopne divizije imaju drugu namenu, koja pro-

izilazi iz zadataka i načina dejstva ovih jedinica. Pored uobičajenih zadataka svih rezervi, brigadne rezerve po pravilu služe i za pojačanje dejstva taktičkih podgrupa prvog ešelona.

U pogledu načina dejstva oklopne divizije u napadu predviđaju se, u osnovi, dva slučaja: napad uz primenu nuklearnih borbenih sredstava i napad u konvencionalnim uslovima kad postoji potencijalna mogućnost upotrebe nuklearnih sredstava.

Kad oklopna divizija napada uz primenu nuklearnih borbenih sredstava na odbrambeni sistem pripremljen za odsudnu odbranu, brigade prvog ešelona polaze u napad neposredno posle završene nuklearne pripreme i to na taj način što taktičke podgrupe prvog ešelona prelaze polaznu liniju i brzo prodiru u dubinu kako bi što brže i potpunije iskoristile nuklearni udar i onemogućile branioцу da pravovremeno uvede rezerve u borbu. Pri tome je izrazita težnja da se izbegnu, koliko je to moguće, pojedini čvorovi protivnikovog otpora. Njih brigade kontrolišu artiljerijskom vatrom i samo izuzetno napadaju primenjujući najpogodniji manevar.

Protivnapadi braniočevih rezervi odbijaju se nuklearnim sredstvima, ako se njima raspolaže, odnosno odgovarajućim manevrom. Ukoliko protivnik preduzme protivnapad, brigade prvog ešelona, uz pomoć snaga drugog ešelona i rezerve ili bez te pomoći, zauzimaju najpogodnije položaje, zadržavaju napadače s fronta a napadaju ga s bokova i iz pozadine.

Kad oklopna divizija napada uz primenu nuklearnih borbenih sredstava na protivnika koji izvodi elastičnu (pokretnu) odbranu, brigade prvog ešelona, po izvršenoj nuklearnoj pripremi, savlađujući prirodne ili veštačke prepreke, prelaze u napad na širokom frontu kako bi protivnika zavarale o pravcu glavnog udara i dejstvovale u što rastresitijem poretku.

Kod savlađivanja veštačkih prepreka veće dubine taktičke podgrupe prvog ešelona se po otvaranju prolaza raspoređuju na bokovima i u dubini radi podrške uvođenja u borbu snaga drugih ešelona.

Pri prodiranju u dubinu brigade prvog ešelona nanose odlučujući udar braniočevim delovima koji nisu neutralisani ili uništeni vatrom, vodeći računa da u svakom trenutku budu sposobne za dejstvo protiv braniočevih rezervi. Koristeći se nuklearnom i konvencionalnom vatrom, one postepeno prodiru u dubinu i izvršavaju svoje opšte zadatke, a onda se usmeravaju prema eventualnim zadacima koji se, takođe, unapred predviđaju, ili se konsoliduju na dostignutim položajima.

Kad oklopna divizija napada u konvencionalnim uslovima, a pri potencijalnoj mogućnosti upotrebe nuklearnih sredstava, na bilo koji vid protivnikove odbrane, bitno je da izazove angažovanje njegovih rezervi i da ih zaustavi. Nejasne i lako promenljive situacije u kojima se napad odvija, kao i eventualna potreba da se savladaju prirodne prepreke, zahtevaju duboki borbeni poredak na čijem čelu će preovladivati mehanizovane snage, koje omogućavaju postepeno pojačavanje tempa a, po potrebi i udara. Borbeni poredak se obično sastoji iz dve brigade u prvom ešelonu (obe su u koloni) i jedne u rezervi. Izuzetno se cela divizija postrojava u kolonu, sa mehanizovanom brigadom u prvom eše-

lonu. U napad se polazi posle vatrene pripreme, sa veoma široke osnove; na čelu su taktičke podgrupe koje predvode izviđački odredi i koje organizuju sopstvenu vatrenu podršku tenkovima i oruđima sa oklopnih transportnih vozila. Prirodna prepreka se savlađuje po mogućnosti noću, što brže i, kad je to ostvarljivo, u sadejstvu sa padobranskim jedinicama ili onima koje se prebacuju helikopterima s onu stranu prepreke. Brigade u prvom naletu eliminišu isturene vatrene tačke i postepeno obrazuju veliki mostobran sa kojeg se potom energično odbacuju i brzo prodiru u dubinu — duž određenih pravaca. One posebnu pažnju posvećuju izviđanju. U dejstvima ih podržavaju artiljerija, vođene rakete i taktička avijacija.

Prilikom prodiranja u dubinu brigade ne obraćaju mnogo pažnju na manje opasne otporne tačke i zaobilaze ih kako bi se dobilo u brzini dejstva. Protivnapade odbijaju kombinovanim dejstvom mehanizovanih bersaljera s fronta i tenkova koji obilaze i okružuju protivnika. Zavisno od veličine uspeha napadnog manevra, brigade prvog ešelona produžavaju napad u dubinu do izvršenja opšteg divizijskog zadatka.

Odbrana. U okviru izvođenja pokretne odbrane za oklopnu diviziju se predviđa kombinovanje elastičnog otpora sa aktivnim dejstvima čija će silina neprekidno rasti što se više ide unazad. Odbrana će se izvoditi po čitavoj dubini odbrambenog pojasa, na položajima koji nisu neprekidni i koji se aktiviraju postepeno kad divizija izvrši manevar unazad.

Glavna novina u italijanskim pravilima koja regulišu dejstvo oklopnih jedinica svakako je upotreba oklopne divizije kao prvog ešelona u izvođenju odbrambenog manevra pretpostavljene jedinice, kojemu je cilj zaustavljanje protivnika. Taj zadatak oklopna divizija najpogodnije može izvršiti ako dejstvuje uz upotrebu nuklearnih borbenih sredstava, jer uz pomoć nuklearne vatre ona može izraziti sve svoje sposobnosti pri brzom prelazu u aktivna dejstva, što se smatra jednim od osnova uspeha ovakve odbrane. Glavni protivnik pri tome su joj napadačeve oklopne i mehanizovane jedinice. Odbrana se izvodi na sledeći način: u početku se delovi oklopne divizije elastično suprotstavljaju isturenim protivnikovim odredima, potom prelaze na usporavanje njegovog napada na taj način što prvenstveno brane prirodne ili veštačke prepreke na prednjem kraju prvog odbrambenog položaja; ukoliko ne mogu izdržati pritisak napadača, povlače se u dubinu uz davanje uzastopnog i privremenog otpora, sve do položaja divizijskih rezervi, na kojima se otpor pojačava uz protivnapad divizijske rezerve. U ovom vidu dejstava posebna se pažnja posvećuje dobrom organizovanju vatre, zemljišta i prepreka.

Vatra se smatra najekonomičnijim sredstvom za smanjivanje ofanzivnih mogućnosti napadača, a ljudstvo jedinica se čuva što je moguće više za aktivna dejstva u odbrani. Zato se odbrana oklopne divizije zasniva prvenstveno na nuklearnoj i konvencionalnoj vatri organskih sredstava i ojačanja. Nuklearna vatra se koristi naročito za tučenje napadačevih koncentracija koje su otkrivene tokom izvođenja odbrane za dobitak u vremenu, kao i za podršku protivnapada divizijske rezerve, a, kad je to moguće, i protivnapada brigadnih rezervi.

Zemljište se organizuje i prepreke postavljaju po čitavoj dubini odbrambenog pojasa. Smatra se da na tom pojasu treba da postoji: a) ispred prednjeg kraja neka prirodna prepreka znatnije zaprečne moći, kao što je, na primer, duboka reka, odnosno odgovarajuća veštačka prepreka; b) sistem prirodnih ili veštačkih prepreka raspoređenih po frontu i dubini tako da se napadačeve snage moraju deliti i razdvajati, čime lako dolaze u izolovan položaj; c) manji broj najvažnijih položaja (određuje ih komandant divizije) koje treba zadržati u svojim rukama i kontrolisati do krajnjih granica mogućnosti pošto pružaju najpovoljnije uslove za ekonomično izvođenje odbrambenog manevra; ako bi se tih položaja dočepao protivnik, oni bi mu znatno olakšali napad; d) više položaja za privremenu odbranu, isturenih i po dubini, koje uzastopno posedaju taktičke podgrupe brigada prvog divizijskog ešelona; ove položaje određuju komandanti brigada na najopasnijim pravcima napada, a sačinjavaju ih četni ili protivtenkovski rejoni, odnosno minska polja koja se aktiviraju po potrebi; e) zone protivdejtava prema kojima branilac teži da kanališe napadača da bi ga tu izložio nuklearnom ili konvencionalnom vatrenom udaru i protivnapadima; ove zone komandanti brigada određuju u toku dejstava kada se ispolje napadačeve namere i stvore povoljni uslovi, a komandant divizije ih određuje uvek unapred, na osnovu procene, i one se mogu poklapati sa zonom uništenja; f) jedna zona uništenja u koju (planom odbrane i predviđenim divizijskim manevrom) treba nabaciti napadača ukoliko ranije nije zaustavljen i uništen, a gde ga korpusna ili armijska rezerva treba da napadne; ovu zonu određuje komandant korpusa a poseda je i organizuje za odbranu korpusna rezerva.

Po pravilu oklopna divizija dejstvuje u odbrambenoj zoni širine 25 do 30 km, u kojoj se organizuju zona obezbeđenja (pretpolje) dubine od 10 do 15 km i odbrambeni pojas dubine od 50 do 80 km; ta dubina zavisi prvenstveno od toga da li se upotrebljavaju nuklearna borbena sredstva. Divizijske snage dele se na odred obezbeđenja — koji dejstvuje u pretpolju, a sastavljen je od divizijske izviđačke grupe i brigadnih izviđačkih četa uz odgovarajuća ojačanja, dve brigade u prvom ešelonu i jednu u rezervi, odnosno jednu brigadu u prvom ešelonu a dve u rezervi. Ako su u prvom ešelonu dve brigade, onda su to obično mehanizovana i jedna od oklopnih. U ovom slučaju postiže se potrebna vatrena i udarna snaga prvog ešelona pa ne treba izvlačiti delove iz rezerve radi njegovog ojačanja. Kad je u prvom ešelonu samo jedna brigada, obično je to mehanizovana, dok su obe oklopne u rezervi. U tom slučaju brigadi se pridaje odred obezbeđenja po izvlačenju iz pretpolja, a ojačava se i potrebnim tenkovima iz sastava oklopnih brigada u rezervi. Iako izbor jednog ili drugog rešenja zavisi, pre svega, od procenjene situacije kod protivnika i širine odbrambene zone, smatra se da je u savremenim uslovima načelno pogodniji raspored sa mehanizovanom brigadom u prvom ešelonu i jakom oklopnom rezervom. Takođe se smatra da će se taj raspored češće primenjivati i to u slučajevima kad postoje potencijalne mogućnosti za napadačev nuklearni udar, ili protiv napadača u konvencionalnim uslovima, zatim protiv napadača koji se oslanja pretežno na oklopne jedinice, ili kad oklopna divizija brani užu zonu.

U principu oklopna divizija u svojoj zoni u odbrani usporava i troši napadača i teži da ga zaustavi što je moguće pre. U naročito povoljnim uslovima pokušava i da uništi napadačeve delove koji su se uklinili u njene položaje. U težim i nepovoljnijim situacijama smatra se da je dovoljno ako samo usporava i troši napadača, ne težeći da ga čak ni privremeno zaustavi.

Brigade u prvom ešelonu u početku razmeštaju delove određene za vođenje odbrane za dobítak u vremenu tako da ovi posednu određene osnovne položaje ili neke druge u njihovoj blizini. Brigada izvodi odbrambeni manevar koordiniranjem, po vremenu i prostoru, vatre i dejstva taktičkih podgrupa prve i eventualno druge linije ili rezerve, od kojih prve pružaju uzastopan otpor, a druge vrše protivnapade.

Taktičke podgrupe koje izvode odbranu na uzastopnim položajima dele se na manje sastave koji obrazuju otporne tačke i posedaju protivtenkovske položaje. Ovi manji sastavi na prednjim položajima pružaju otpor napadaču, a po izvršenom zadatku povlače se unazad uz prihvát snaga sa otpornih tačaka u drugoj liniji, koje sada postaju najisturenije i prihvataju borbu. Po tom principu izvodi se odbrana ako je potrebno po čitavoj dubini sve do zadnjih granica divizijske zone protivdejstva gde, po naređenju komandanta divizije, ovi sastavi pojačavaju upornost odbrane i što masovnijom vatrom podržavaju izvođenje divizijskog protivnapada.

Taktička podgrupa u brigadnoj rezervi, podržana vatrom i u sadejstvu sa delovima koji izvode odbranu, prelazi u najpogodnijem trenutku u protivnapad celim svojim borbenim poretkom.

Brigada u divizijskoj rezervi u početku borbe zauzima takav raspored da može što lakše preći u protivnapad celim svojim poretkom, bilo da pojača (a po potrebi i zameni) brigade iz prvog ešelona, bilo da interveniše u nepredviđenim situacijama. Tokom borbe ona se postepeno povlači u skladu sa manevrom brigada prvog ešelona, ali mora biti neprekidno u pripravnosti da svakog pogodnog trenutka pređe u protivnapad. Svoje povlačenje brigada u divizijskoj rezervi završava kad i brigade prvog ešelona, s tom razlikom što tada aktivno učestvuje u divizijskom protivnapadu.

Za protivnapad ova brigada se obično deli na tri taktičke podgrupe, dve u prvom ešelonu a jednu u rezervi, ili postrojava sve tri taktičke podgrupe u jednu liniju. U oba slučaja u sastavu podgrupa preovlađuju tenkovi. Izuzetno se brigada može postrojavati u koloni, ali samo u početnoj fazi protivnapada, na primer, kad to nameće nedovoljna širina polaznog reiona, ili iz nekog drugog razloga.

Brigada iz divizijske rezerve polazi u protivnapad po naređenju komandanta divizije, sa širokog fronta, a njene taktičke podgrupe nastupaju paralelno ili konvergentno ka cilju, sadejstvujući sa brigadama prvog ešelona. Obično je cilj protivnapada udar u bokove ili pozadinu zaustavljenog napadačevog poretka, uz težnju da se što dublje prodre prema prednjem kraju. Po izvršenom zadatku brigada se prebacuje u zonu prikupljanja radi pregrupisanja i pripreme za dalja dejstva. Ona može sadejstvovati i u protivnapadima koje planirano izvode viši komandanti. U tom slučaju raspoređuje se na položajima oko zone uništenja.

Vrlo delikatnom smatra se situacija kad rezerva bačena u protivnapad ne izvrši zadatak, već je prisiljena da se zaustavi na dostignutim položajima. Da li će se tada čvrsto vezati za zemljište i pod borbom sačekati intervenciju rezervi viših (pretpostavljenih) jedinica, ili će, pod zaštitom tenkova i vatre, pokušati da se izvuče na polazne položaje — zavisi isključivo od procene trenutne situacije.

U slučaju nepovoljnog razvoja situacije neće biti oportuno da se rezerva upotrebi za protivnapad. Ona se tada može koristiti za povećanje stepena upornosti odbrane, bilo da pojača brigade prvog ešelona ili da organizuje otporne tačke i protivtenkovske položaje za prihvatanje delova koji se povlače.

PEŠADIJSKA DIVIZIJA

Pešadijska divizija je „sposobna da izvede taktički manevar gde god treba sistematski i duži napor, ofanzivan ili defanzivan, na bilo kojem zemljištu, a naročito na srednjeplaninskom ili bogatom prirodnim ili veštačkim preprekama”.³

Sposobnost pešadijske divizije da istraje u borbenim dejstvima proističe, pre svega, iz znatne vatrene moći kojom raspolaže zahvaljujući raznovrsnom oružju kojim su snabdevene i njene manje jedinice. Ona može veoma brzo da koncentriše masovnu vatru po željenom cilju i u određenom trenutku, kao i da u toku dejstva prilagodi borbeni poredak najpogodnijem manevru, zahvaljujući oklopnim i mehanizovanim jedinicama u svom sastavu. Ova divizija ima široke mogućnosti za formiranje taktičkih podgrupa i njihovo sukcesivno uvođenje u borbu radi pothranjivanja već angažovanih delova ili razvijanja postignutog uspeha.

Pod izvođenjem sistematskih napora podrazumeva se osposobljenost pešadijske divizije da — zahvaljujući odgovarajućem kvalitetu svojih osnovnih delova — izvršava unapred planirane zadatke, još u toku pripreme borbenih dejstava. No, ta osobina nikako ne isključuje mogućnost da divizija preduzme i brze, odlučne i neplanirane manevre kad to situacija zahteva.

Mogućnost formiranja raznih sastava, pre svega, pešadijskih taktičkih grupa i oklopne taktičke grupe, obezbeđuje diviziji široku slobodu dejstva na svakom zemljištu, u planini ili u ravnici, oko laguna, u naseljenom mestu ili u šumi. Ovom svojom osobinom ona je, u poređenju sa ostalim jedinicama istog ranga, najmanje izložena uticajima zemljišta kojima ono može ograničiti manevar. Pešadijske jedinice, po potrebi ojačane specijalnim sredstvima, mogu uspešno dejstvovati na teško prohodnom zemljištu, noću i u različitim vremenskim uslovima, uz široku primenu ubacivanja.

Smatra se da je pešadijska divizija osposobljena i obučena da može duže zadržati određene položaje u svojim rukama, to jest da može izvoditi defanzivna dejstva najvećeg stepena odsudnosti u kojima su jedinice tesno vezane za određeno zemljište. Ta njena osobina proističe iz istih sposobnosti taktičkih grupa koje formira, nižih jedinica i pojedinih

³ Citat pravilske odredbe, *Rivista militare*, mart 1966, str. 271.

boraca koji se uspešno prilagođavaju zemljištu, izvlače iz njega maksimalnu korist u pogledu efikasnosti sopstvene vatre i zaštite od protivnikove vatre, dok ukopavanjem smanjuju stepen svoje osetljivosti na nju.

Ukratko, pešadijska divizija može dejstvovati u svim operativnim uslovima, ali od njih zavise i rezultati. U konvencionalnim uslovima, praktično, nema prepreka da se ispolje sve njene mogućnosti. U dejstvima uz primenu nuklearnog oružja njene operativne sposobnosti ostaju iste u defanzivnim dejstvima, jer u planini potpuno koristi zemljište, a u ravnici prepreke i stalne fortifikacijske objekte. Međutim, u ofanzivnim dejstvima, naročito u ravnici gde je bitna odlika manevra dinamičnost, mogućnosti pešadijske divizije su skromne i ograničene usled sporosti pešadijskih jedinica i njihove slabe zaštite od efekata nuklearne eksplozije. Ta ograničenja mogu se samo delimično nadoknaditi manevarskom sposobnošću pokretljivijih delova — oklopnih i mehanizovanih — iz sastava divizije, rastresitim rasporedom i širokim korišćenjem noćnih dejstava.

Smatra se da organizacijsko-formacijska struktura pešadijske divizije ne sme biti kruta, već treba da se menja prema uslovima u kojima dejstvuje, imajući u vidu, pre svega, zemljište. Tako se, na primer, na planinskom zemljištu umesto osnovne njene strukture, po kojoj postoje dva pešadijska i jedan oklopni puk, ovaj poslednji može zameniti takođe pešadijskim pukom.

U članku se posebno ističu tri osnovna principa u dejstvu pešadijske divizije: manevar, jedinstvo dejstva i bezbednost.

Manevar se preduzima da bi se dobijeni zadatak izvršio brzo i ekonomično. Brzo — pošto manevar omogućuje da se pretekne protivnik, da mu se ograniče sloboda dejstva i uslovi izvođenja pojedinih taktičkih poteza. Ekonomično — jer se njime u napadu održava početna nadmoćnost, stečena u određenom trenutku i na određenom mestu, a u odbrani nadoknađuje nepovoljan odnos snaga. Manevrovati znači, takođe, neprekidno tražiti najpogodnije uslove (priliku) da bi se protivniku nametnula svoja volja.

Jedinstvo dejstva mora biti prisutno u svakom trenutku manevrovanja. Postizanje ovog jedinstva uslovljeno je organizacijskim sposobnostima komandi, operativnom efikasnošću jedinica, ekspeditivnošću njihovog pozadinskog obezbeđenja i izbegavanjem krutih shema koje je teško ostvariti usled dinamičnosti borbe i protivnikovih dejstava.

Bezbednost ima za cilj da se sačuva efikasnost jedinica, prvenstveno u nuklearnim, biološkim i hemijskim uslovima, da se smanjivanjem osetljivosti na ova dejstva omogući da ljudstvo preživi. Ona obuhvata aktivne i pasivne mere. Prve treba da preduprede protivnikovo dejstvo, otkrivajući izvore opasnosti radi njihovog najhitnijeg neutralisanja. Druge, opet, da onemoguće protivnikovu informativnu delatnost, kako bi ostao u neizvesnosti o podeli i rasporedu divizije, kao i o linijama predviđenog otpora. Težnja je da se pomoću tih mera jedinice sačuvaju od osmatranja i efekata vatre, naročito nuklearne, a one se ostvaruju maskiranjem, rastresitošću, menjanjem dislokacije i, eventual-

no, ukopavanjem, pogotovu kad su u pitanju nedovoljno pokretljive jedinice. Bezbednost se postiže i izvođenjem noćnih borbi kad god je to moguće.

Po dosadašnjim pravilima komandant pešadijske divizije zasnivao je koncepciju borbe na upotrebi taktičkih podgrupa. Sada tu ulogu imaju taktičke grupe. Naime, novom reorganizacijom, taktičke podgrupe mogu ostvarivati mnogo snažniju vatru nego pre i rešavati mnoge borbene zadatke, ali su u celini smanjene njihove mogućnosti s obzirom na to da više ne raspoložu mehanizovanom rezervom i da je broj vodova u streljačkim četama smanjen sa četiri na tri. Taktička grupa, međutim, raspolaže mehanizovanom taktičkom podgrupom i protivoklopnom četom, što joj omogućuje da, najčešće samo vlastitim (organskim) snagama, izvršava jedan od zadataka u okviru divizijskog manevra. Divizija obično deluje sa tri taktičke grupe. No, po potrebi, komandant divizije može oformiti i pod svojom neposrednom komandom držati i niže taktičke sastave, na primer, taktičke podgrupe ranga bataljona, ili ih formirati privremeno, samo za izvršavanje posebnih zadataka. Tako se, na primer, može privremeno oformiti taktička grupa sastavljena od mehanizovanih bataljona izvučenih iz dva pešadijska puka.

Snage namenjene podršci, organske ili pridate, komandant divizije može, zavisno od situacije, zadržati pod svojom komandom ili ih decentralizirati taktičkim grupama. Snage za podršku u organskom sastavu divizije — posebno artiljerija i inženjerija — planirane su tako da mogu zadovoljiti samo njene najnužnije potrebe. Zato su neophodna ojačanja od strane viših komandi.

N a p a d. Način dejstva pešadijske divizije u napadu zavisi, u prvom redu, od toga da li se ono odvija u nuklearnim ili konvencionalnim uslovima, kakvo mesto divizija ima u borbenom poretku više jedinice i kakvu odbranu izvodi protivnik, imajući pri tome u vidu da njene bitne karakteristike dolaze do punog izražaja na planinskom zemljištu. Tu je dejstvo pešadijske divizije najekonomičnije čak i u uslovima primene nuklearnog oružja. Ona se u ovom slučaju ne angažuje frontalno protiv razorenih objekata odbrane, već teži da sa njihovih bokova ili pozadine onemogući protivdejstva braniočevih pojačanja i rezervi kojima je cilj da zatvore breše i konsoliduju odbrambeni sistem. U svom manevru divizija će na ovom zemljištu nailaziti na minimalne zapreke, jer ga izvode pešadijske jedinice koje mogu svuda proći.

U ravnici, pak, potrebno je da se efekti nuklearne eksplozije najhitnije iskoriste, a to mogu u prvom redu oklopne i mehanizovane jedinice. Zato u takvim uslovima pešadijska divizija može dejstvovati samo zajedno sa velikim oklopnim i mehanizovanim združenim jedinicama. Pa i tada mora zauzeti naročiti borbeni poredak na taj način što će uvek u prvom ešelonu imati oklopnu taktičku grupu i što će, zavisno od situacije, komandant divizije neposredno više koristiti mehanizovane bataljone iz sastava pešadijskih pukova. Posebnu ulogu u ravnici, kad se primenjuje nuklearno oružje, može odigrati pešadijska divizija u stvaranju širokih i snažnih mostobrana na suprotnoj obali velikih reka. Za taj zadatak njoj se pridaju specijalizirano ljudstvo, odgovarajuća sredstva i helikopteri.

U borbenom poretku više združene jedinice pešadijska divizija se može nalaziti u prvom ili drugom ešelonu ili u rezervi (korpusa ili armije). Kad je u prvom ešelonu, poverava joj se borba ili na težišnom ili na pomoćnom pravcu. U skladu s tim i zadaci su joj različiti. Kad je u drugom ešelonu, obično se uvodi u borbu na težištu napada, gde smejuje neku drugu diviziju i prenosi borbu dalje u dubinu. Kad je u rezervi, učestvovalaće, cela ili po delovima, u razbijanju odbrane ili uništenju braniočevih jedinica, zavisno od toga kakav uspeh su postigle divizije prednjih ešelona. Osim toga, kad je u rezervi armije može se prvenstveno upotrebiti za rešavanje nepredviđenih situacija ili pothranjivanje prednjih ešelona.

U odnosu na cilj koji se želi postići odbranom, najpovoljniji uslovi za napad pešadijske divizije su kad se protivnik brani sa više upornosti i odsudnosti. Suprotno tome, smatra se neekonomičnim da pešadijska divizija napada branioca koji izvodi odbranu pokretljivog karaktera i elastičnim otporom po dubini usporava i troši napadača.

Cilj napada divizije određuje komandant korpusa u skladu sa situacijom i uslovima u kojima ona dejstvuje.

Ako se divizija nalazi na težištu napada i raspolaze nuklearnim oružjem, njen cilj je da probije prvi odbrambeni pojas i omogući višim združenim jedinicama manevr u dubinu. Kad napada bez nuklearnog oružja, u konvencionalnim uslovima i na planinskom zemljištu, njen cilj će po pravilu biti isti. Međutim, na ravničastom i manevarskom zemljištu, u takvim uslovima, dobiće plići zadatak, to jest da ovlada položajima čiji gubitak prisiljava protivnika da uvede u borbu rezerve namenjene za prvu intervenciju. Kod napada na izrazitije razvijenu odbranu, koja se oslanja i na objekte stalne fortifikacije, zadatak divizije biće da te rezerve, u najmanju ruku, veže za sebe.

Kad je pešadijska divizija na pomoćnom pravcu u uslovima primene nuklearnog oružja, njoj se kao cilj napada postavlja da ovlada položajima čiji bi gubitak prisililo protivnika da angažuje rezerve namenjene za prvu intervenciju ili mu, bar, onemogućio da ih šalje u pomoć drugim sektorima. Ako pešadijska divizija napada na pomoćnom pravcu u konvencionalnim uslovima, načelno je cilj njenog napada da prodre duboko u prvi odbrambeni pojas i eliminiše delove koji se odsudno brane.

Inače, sam mehanizam napada pešadijske divizije nije pretrpeo neke izmene u odnosu na dosadašnji. Nuklearna vatra predstavlja osnovno sredstvo za brzu i efikasnu pripremu, ukoliko se primene nuklearni udari. Napad se odvija uz konstantnu vatrenu podršku (koja krči put) i korišćenje pravaca koji omogućuju konvergentno nastupanje i koncentrične napore, pri čemu se samo okružuju preostale braniočeve otporne tačke i ostavljaju sledećim ešelonima da ih oni likvidiraju.

Starešine naročito nastoje da se na težištu napada pešadijske divizije grupišu maksimalne snage i postigne najveća brzina dejstva. Međutim, ne zanemaruje se ni mogućnost da se, pri povoljnom razvoju situacije na pomoćnom pravcu, težište napada prenese tamo. Smatra se da je takav razvoj situacije moguć najčešće pri upotrebi nuklearnih sredstava i pri dejstvu na planinskom zemljištu.

Napad pešadijske divizije ne završava se dostizanjem postavljenog cilja — koji se, po pravilu, dostiže bez upotrebe rezerve — već se dejstva produžuju dalje u dubinu odbrane, zavisno od preostalog operativnog kapaciteta jedinica.

O d b r a n a. U okviru odbrambene operacije pešadijska divizija može učestvovati u manevru više združene jedinice sa ciljem da napadaču pruža elastičan otpor po dubini ili da odsudno drži određene položaje. U oba slučaja važnu ulogu imaju operativni uslovi i zemljište.

Smatra se da pešadijska divizija na planinskom zemljištu, u konvencionalnim i u nuklearnim uslovima, može elastičnom odbranom usporavati, trošiti i zaustaviti napadača u okviru borbi na svom odbrambenom pojasu. Pri najpovoljnijem razvoju situacije može ga i uništiti. Međutim, na ravničastom i manevarskom zemljištu ona taj isti uspeh može postići samo u konvencionalnim uslovima, pa i tada pod pretpostavkom da je pojas odbrane izrazito dubok i da postoje višestruke prepreke velike zaprečne vrednosti ili, kad njih nema, da je razvijen veoma jak sistem objekata stalne fortifikacije.

Rezultati koje će pešadijska divizija postići u bilo kojem od navedenih odbrambenih dejstava mogu biti veoma različiti, i to ne zato što će na to uticati raznovrsnost situacija, već i cilj odbrane, njena koncepcija, organizovanje i izvođenje.

Ukazuje se na to da u uslovima primene nuklearnog oružja stepen odsudnosti odbrane zavisi dobrim delom kako od aktivnih dejstava, koja se smatraju odlučujućim elementom pri planiranju usmeravanja i kanalsanja napadača prema zonama protivdejstava, tako i od vatre, glavnog činioca koji obezbeđuje neophodnu taktičku koheziju odbrambenog sistema.

U konvencionalnim uslovima pešadijska divizija ne može neposredno i odjednom uništiti najopasnije koncentracije napadača. Stoga ga ona izlaže vatri već od najisturenijih ivica prednjeg kraja odbrambenog pojasa da bi ga što više trošila još od samog početka napada.

Veštačke prepreke, konvencionalne i nuklearne, dopunjuju ili zamenjuju prirodne. One zajedno pojačavaju sistem odbrane u celini i svakog položaja posebno. Uloga im je da usmeravaju napadačeve prodore prema planom predviđenim položajima, a ponekad ga snage koje se na njih naslanjaju mogu i zaustaviti.

Zone predviđene za aktivna dejstva uvek su na bokovima ili pozadi uređenih položaja i prepreka, koji treba da posluže kao oslonac (pivo, stožer) ovog manevra. Protivnapade izvode rezerve jedinica na svim stepenima komandovanja uz nuklearnu podršku ili bez nje.

U celini, divizijski manevar u okviru odbrambenih dejstava više jedinice sastoji se iz početnog elastičnog otpora napadačevim prednjim odredima i uzastopnih odbrambenih dejstava, sa većim ili manjim stepenom odsudnosti, koja imaju za cilj da se napadačeve glavne snage u odbrambenoj zoni pešadijske divizije troše, usporavaju, cepaju i, po mogućnosti, zaustave. Odbrana se izvodi na uzastopnim položajima i može biti manje ili više pokretljivog karaktera, uz aktivan otpor u neposrednim međuprostorima (pomoću lako pokretljivih sastava i koncentracija

nuklearne ili konvencionalne vatre) i uzastopna aktivna protivdejstva raznih pojačanja i rezervi jedinica svih stepena komandovanja na unapred određenim položajima.

Odbrambena dejstva zahtevaju da se izbegava svaki shematizam u radu, da se znalački organizuje zemljište i da jedinice budu odlučne u izvršavanju dobijenih zadataka. No, u napisima se ukazuje i na to da postoje izvesni zahtevi, jedinstveni za sve uslove, koje ne bi trebalo izgubiti iz vida. To je, na primer, potreba da se napadačeve snage troše da bi ga branilac mogao najpre zaustaviti a zatim uništiti. Ili, kad branilac misli da može zaustaviti protivnika u samom početku napada, to znači da sa dovoljno realnosti ne procenjuje ograničenja i mogućnosti odbrane, jer je onaj ko napada uvek jači od onoga ko se brani i nameće, bar u početku, svoju volju, bira cilj i način dejstva, kao i mesto i vreme kad će upotrebiti svoje snage. Branilac treba da sve to proceni i utvrdi, da lokalizuje napadačeva dejstva i troši njegove snage kako bi ga mogao tući kad za to naiđe pogodan trenutak. Upravo stoga, uz priznanje punog značaja zemljišta i prepreka, odbrana u savremenim uslovima izbacuje u prvi plan veliku ulogu prostora, naročito kad se primenjuje nuklearno oružje.

Što se tiče shvatanja pravila i propisa, često se ukazuje na to da se operativni uslovi i zemljište toliko isprepliću i međusobno utiču jedni na druge da se jedna ista situacija ne može ponoviti. S tim u vezi, pravilske propise ne treba shvatiti kao uvek važeće sheme i jedino mogućna rešenja, već samo kao orijentaciju, radi obuke i lakšeg shvatanja, a od komandanata i njihove sposobnosti da ih stvaralački tumače zavisi kvalitet prenošenja i primene teorije u praksi. Opšte uzevši, ovaj poziv starešinama često je prisutan u tumačenju italijanskih novih pravila i nove doktrine.

SeŠ.

NEKA ISKUSTVA IZ UPOTREBE HELIKOPTERA U JUŽNOM VIJETNAMU

U Južnom Vijetnamu je došlo do masovne upotrebe helikoptera u svim vidovima oružanih snaga SAD i Amerikanci su skloni da taj sukob nazivaju „ratom helikoptera“.

Pre pet godina oni su prvi put uputili oko 100 helikoptera u Južni Vijetnam. Od tada je broj američkih helikoptera u ovoj zemlji stalno rastao i, prema najnovijim zvaničnim podacima, danas ih tamo ima oko 2.000. Verovatno da je taj broj i veći. Amerikanci ih upotrebljavaju za izviđanje, za vatrenu podršku trupa, za vezu, za prevoženje trupa, snabdevanje, evakuaciju i niz drugih borbenih i pomoćnih zadataka.

Posle petogodišnjeg angažovanja helikoptera u vijetnamskom ratu, iako se još ne raspolaže određenijim podacima, mogu se, na osnovu izvora američke i druge štampe, izvući neka iskustva u vezi sa njihovom upotrebom u ratu.

Nagli razvoj i uvođenje helikoptera u opremu KoV uslovljeni su njegovim karakteristikama koje mu omogućavaju široko angažovanje na bojištu, naročito u uslovima primene rastresitog rasporeda jedinica, izvođenja brzih pokreta, izviđanja, snabdevanja i evakuacije u nuklearnom ratu.

Upotreba helikoptera u Južnom Vijetnamu, prema američkim ocenama, omogućuje efikasniju kontrolu širih rejonu, smanjuje gubitke od zaseda i drugih iznenađenja, povećava ekonomiju snaga, obezbeđuje dovođenje svežih snaga u povoljne taktičke uslove u odnosu na raspored neprijatelja itd. U vezi s tim, helikopter se sve više upotrebljava i za dejstvo po ciljevima na zemlji, što je dovelo do njegovog snažnog naoružavanja.

Osnovno naoružanje današnjih helikoptera su: mitraljezi, topovi, bacači, razne vrste raketa vazduh-zemlja, zatim specijalna torpeda i protivpodmorničke bombe itd.

Osetljivost helikoptera u borbi. Pošto helikopter leti relativno malom brzinom i na malim visinama, do sada se smatralo da predstavlja dobru metu za neprijateljevu vatra sa zemlje. Prema američkim izvorima i statistikama na osnovu podataka iz Južnog Vijetnama, helikopter je veoma otporan na tu vatra. Tako je, na primer, na 18.000 letova, od vatre sa zemlje izgubljen svega jedan helikopter, što je, u odnosu na broj poletanja aviona u drugom svetskom i korejskom ratu, povoljniji prosek.

Nesumnjivo je da su helikopteri u Južnom Vijetnamu pokazali velike prednosti. No, ne treba gubiti iz vida činjenicu da Amerikanci, pored opšte prevlasti u vazduhu, imaju i ogromnu tehničku i brojnu nadmoć-

nost. Upotreba helikoptera i taktički postupci koji se tamo primenjuju ne bi se mogli opravdati u sukobu sa neprijateljem sličnih borbenih i tehničkih mogućnosti.

Prema američkim analizama, koncepcija o transportovanju trupa do rejona taktičke upotrebe nametnula je problem kako obezbediti zaštitu helikoptera na marš-ruti i u toku sletanja — sve dok desantne snage ne stupe u dejstvo. U početku su Amerikanci imali veće gubitke, jer su leteli na većim visinama. Retko su uspevali da otkriju vatrene tačke PVO i da ih blagovremeno unište (što uostalom ne uspevaju ni danas — prim. M. Kov.), s obzirom na izvanredne uslove za maskiranje kojima se oslobodilačke snage znalački koriste. Helikopteri su, međutim, nudili Amerikancima najbolje uslove za brzu i bezbednu intervenciju, pa su ih upotrebljavali sve češće i u sve većem broju. Mnoge slabosti helikoptera nadoknađivali su njihovom masovnom upotrebom.

Pošto je manevar trupa koje se prevoze helikopterima postao redovna praksa u Južnom Vijetnamu, a borbeni dejstva sve intenzivnija, problem zaštite helikoptera sada se rešava na taj način što ljudstvo u transportnim helikopterima redovno štite naoružani helikopteri čiji je donji deo (kao i kabina) ojačan i donekle ih štiti od streljačke vatre.

Pri dejstvu iz vazduha, oni se sada pojavljuju iznenada u rejonu cilja i to sa malih visina. Neprijatelju je na taj način ostavljeno malo vremena da otvara vatru na njih, jer je angažovan da se brani i sklanja od vatre borbenih (naoružanih) helikoptera. Očigledno je da su Amerikanci usavršili borbeni (naoružani) helikopter i da je on našao odgovarajuću primenu u američkoj taktici ratovanja u Južnom Vijetnamu.

I pored potpune prevlasti u vazduhu, oklopne zaštite najvažnijih delova helikoptera i posade, kao i ugradnje snažnog naoružanja na njih, u taktici upotrebe helikoptera već se ukazuje na to da manevre treba vršiti sa što kraćim izlaganjem vatri sa zemlje, da je obavezna vatrena podrška pratećih helikoptera, da se element iznenađenja koristi maksimalno i da treba izbegavati zone vatre sa zemlje.

Na osnovu ovih podataka dolazi se do zaključka da je problem bezbednosti i zaštite helikoptera od vatre sa zemlje vrlo aktuelan i da Amerikancima zadaje dosta glavobolje.

Prema podacima iz američkih izvora, gubici helikoptera u vazduhu od vatre sa zemlje su relativno mali. S druge strane, u sovjetskim izvorima, koji verovatno baziraju na izveštajima vijetnamskih agencija, govori se o veoma velikim gubicima američkih helikoptera. Postoje, dakle, kontradiktorni podaci o broju oborenih helikoptera.

Zbog sve većeg angažovanja Amerikanaca u Južnom Vijetnamu povećana je i proizvodnja helikoptera. U 1965. godini proizvedeno ih je gotovo 2.000, od čega 3/4 za vojne potrebe, dok je u 1966. godini poručeno za potrebe armije 3.156. Na taj način SAD su prvi put u svojoj istoriji poručile više vojnih helikoptera nego aviona.

Problemi održavanja i snabdevanja helikoptera. Iako je napredak u tehnologiji znatno smanjio potrebu za tehničkim održavanjem helikoptera, naročito onih sa gasnom turbinom, oni i dalje zahtevaju veliki broj ljudi. Amerikanci su ranije imali prosečno 10 ljudi

na jedan helikopter, a sada je taj broj smanjen na 5. Održavanje zadovoljavajućeg procenta osposobljenosti helikoptera za borbena i pomoćna dejstva vrlo je složeno pitanje. To je u Južnom Vijetnamu poseban problem zbog njihovog stalnog oštećenja od vatre sa zemlje i potrebe za čestim sletanjem na nepripremljene terene. Standardni američki helikopter UH-1 leti mesečno u proseku 50 časova, što premašuje svetski prosek. Amerikanci to rešavaju prvenstveno velikim brojem tehničara, rezervnih delova i pokretnih radionica, kao i brзом zamenom izgubljenih i oštećenih helikoptera.

Sigurno je da su Amerikanci stekli bogato iskustvo u održavanju helikoptera u uslovima koji postoje u Vijetnamu — gde su često razbacani na širokom prostoru. Mnogi su osporavali mogućnost efikasnog funkcionisanja takve organizacije. Angažovanje velikog broja ljudi i tehnike, koje prevazilazi mogućnost mnogih drugih zemalja, primorava Amerikance da to pitanje rešavaju uz ogromne troškove.

Prema američkim gledanjima, američki vojnik u Južnom Vijetnamu uvodi se došta često u borbu vertikalnom dimenzijom i potpuno se snabdeva iz vazduha, čak i toplim obrocima. Iako se time povećavaju ukupne potrebe u tonaži, ta koncepcija smanjuje broj ljudi angažovanih za obezbeđivanje linija snabdevanja na zemlji koje su sve manje bezbedne. Čak i tamo gde je mogućna upotreba zemaljskih transportnih sredstava, vazdušni način snabdevanja pomoću helikoptera obezbeđuje veće uštede. U svakom slučaju, snabdevanje vazdušnim putem na bojištu je skuplje, ali ono je za Amerikance često jedino moguće i razumljivo je što mu pridaju toliki značaj.

Problem vazdušne pokretljivosti.¹ Koncepcija o helikopterskoj desantnoj pešadiji, koja se već dugo godina razrađuje u vojnim krugovima SAD, našla je svoje mesto u borbama u Južnom Vijetnamu. Poznato je da Južni Vijetnam ima specifične zemljišne i klimatske uslove. Tamo ima malo željezničkih pruga, a putna mreža je slabo razvijena. Velike površine zauzimaju džungle i podvodno zemljište, a zemlja je delom planinska sa izraženom tropskom vegetacijom, naizmeničnim kišnim i sušnim periodima monsunskog karaktera. Sve ovo ima veliki uticaj na karakter borbenih dejstava.

Oslobodilačke snage izbegavaju krute frontove, izvode iznenadne i snažne napade, lako i brzo se kreću po neprohodnom terenu i drže inicijativu u svojim rukama. To omogućuje ovim snagama (FNO) da se neočekivano pojave na bilo kojem mestu, da izvrše napad na izabrani objekt i isto tako neočekivano iščeznu. Oslobodilačke snage poseduju apsolutnu prednost iznenađenja.

Ovakav način borbe nameće Amerikancima da brzo dejstvuju protiv napadača čim ga otkriju i da brzo koncentrišu snage. Akcije koje američke snage preduzimaju da bi obezbedile bar neke uslove za uspeh mogu se ostvariti uglavnom upotrebom helikoptera.

Poznato je koliko su komunikacije u Južnom Vijetnamu postale nesigurne za Amerikance. U takvim uslovima njima ne preostaje ništa drugo nego da svoje snage drže koncentrisano u pogodnim rejonima,

¹ Videti *Vojno delo* br. 5/1966. god. str. 124.

sa kojih neprekidno izviđaju i povremenim ofanzivama, uz snažno bombardovanje i razaranja, primenjuju taktiku opšteg uništenja. Kad izviđači otkriju i najmanje oslobodilačke snage ili, čak, kad se samo postavlja da se u nekom rejonu mogu nalaziti, odmah se angažuju sva raspoloživa borbena sredstva koja snažnom vatrom razaraju sve. Najčešće se sva ova dejstva sruče u „prazno”. Amerikanci ovu taktiku „spaljivanja zemlje” ocenjuju kao uspešnu. I pored toga, njihovi komandanti neprekidno traže nova pojačanja, nove vojnike, opremu i oružje.

Poseban problem za Amerikance je obezbeđivanje logora i vazduhoplovnih baza. Na primer, logor An Khe, gde su koncentrisane najjače helikopterske snage (1. vazdušno-pokretna divizija), okružen je sa četiri pojasa minskih polja i žičanih prepreka. Za borbeno obezbeđenje stalno je angažovana 1/3 snaga divizije. Neprekidno se upućuju zemaljske i helikopterske patrole na bliža i dalja odstojanja i primenjuju najmodernija sredstva izviđanja (aero-foto, infracrveno, televizijsko). I pored svih tih mera, oslobodilačke snage su nekoliko puta prodrle u zonu obezbeđenja baze i uništile (oštetile) mnoge helikoptere.

Kada se ovo ima u vidu, razumljivo je što se za najveći broj pokreta američkih jedinica KoV koristi helikopterski transport.

Pod ovakvim uslovima američke snage ne mogu ni primeniti neku drugu taktiku sa bilo kakvim izgledima na uspeh, sem vertikalnog manevra uz primenu snažnog bombardovanja svim raspoloživim klasičnim borbenim sredstvima, pa čak i upotrebu hemijskih sredstava. Prema tome, problem vazdušne pokretljivosti je za Amerikance od prvorazrednog značaja. Vazdušna pokretljivost pomoću helikoptera ima prednosti kako zbog brzine manevra tako i efikasnijeg dejstva, naročito na teškoprolaznom terenu kakav je uglavnom u Južnom Vijetnamu.

Prva vazdušno-pokretna (helikopterska) divizija. Ova divizija kopnene vojske SAD je organizovana da bi opravdala koncepciju o vazdušnoj pokretljivosti. Ona predstavlja, u stvari, nov tip divizije u poređenju sa vazdušnodesantnim jedinicama formiranim posle drugog svetskog rata, a nalazi se u Južnom Vijetnamu već dve godine i tamo se intenzivno ispituje. Kao formacija, ova divizija je jedina te vrste u oružanim snagama SAD. Nedavno je objavljeno da će još jedna takva divizija biti uskoro preformirana, verovatno radi angažovanja u Južnom Vijetnamu.

U ovoj diviziji helikopteri zamenjuju kamione i tenkove kako za borbene tako i za snabdevačke zadatke. Time je ona osposobljena da manevruje brže od bilo koje standardne jedinice, nezavisno od karaktera terena i prepreka na njemu.

Helikopterska divizija, prema američkim gledištima, nije stvorena da zameni bilo koju drugu, a prema iskustvima iz borbene upotrebe u Južnom Vijetnamu, ona ima neke izrazite prednosti jer omogućuje:

brzo kretanje borbenih elemenata ka odbrambenim ili ugroženim rejonima, bez obzira na zemaljske prepreke;

održavanje visokog tempa dejstva, kako po vremenu tako i po intenzitetu;

promenu pravca dejstva u toku izvršenja zadataka i na većim udaljenostima za kraće vreme;

efikasno dejstvo u bokove neprijatelja;

brzo reagovanje na neprijateljeve akcije na sopstvenoj teritoriji i u pozadini.

Oganizacijsko-formacijska struktura ove divizije nije još definitivna. Ona se, u stvari, kroz borbenu upotrebu usavršava i verovatno je da će pretrpeti još neke promene.

Osnovna koncepcija upotrebe jedinica KoV američke armije u Južnom Vijetnamu sastoji se u tome da se trupe pomoću helikoptera dovedu u rejone dejstva i oslobodilačke snage unište snažnom kombinovanom vatrom sa zemlje i iz vazduha.

Amerikanci ne osporavaju činjenicu da se njihove snage mogu braniti od napada snaga oslobodilačkog pokreta Južnog Vijetnama zahvaljujući uglavnom masovnoj upotrebi helikoptera, kojima se interveniše gotovo u svim uslovima: u izviđanju, pretraživanju rejona, napadu, odbrani, odstupanju itd.

U ofanzivnim operacijama prve vazdušno-pokretne divizije sve više se primenjuje kombinovano dejstvo divizije i taktičke avijacije. Na otkrivene položaje i rejone oslobodilačkih snaga najpre se izbacuju granate i bombe sa suzavcem da bi zatim bombarderi, u više navrata (talasa), snažno bombardovali ceo rejon na principu „tepiha“; tek posle toga se iz helikoptera iskrcava ljudstvo koje odmah stupa u borbu. Ponekad se, pre iskrcavanja, bombarderska dejstva sa plamenim i rasprskavajućim bombama kombinuju sa artiljerijskom i minobacačkom vatrom kako bi se potpuno razorili napadnuti rejon (zone sletanja helikoptera). Helikopterske desante redovno podržavaju vatrom naoružani helikopteri koji dejstvuju kako za vreme preleta tako i u samoj zoni sletanja. Podrška iz vazduha postoji za celo vreme dejstva desantnih jedinica, kao i za vreme njihovog prikupljanja i povratka u bazu. Ukoliko se naiđe na jače snage, obavezno se angažuju lovačko-bombarderske snage RV, jer je iskustvo pokazalo da se naoružani helikopteri mogu uspešno upotrebiti samo protiv manjih grupa partizana.

Ovim dejstvima prethodi neprekidno izviđanje, odnosno traganje za oslobodilačkim snagama koje se obično obavlja helikopterima. I pored primene najsavremenije izviđačke opreme i detekcije, Amerikanci nisu rešili problem otkrivanja i praćenja pokreta oslobodilačkih snaga u pošumljenim rejonima. Zbog toga sve češće pribegavaju uništavanju vegetacije.

Pored izviđanja i praćenja oslobodilačkih snaga, patrolne službe, pratnje i zaštite prevoženja trupa helikopterima, osiguranja i pripreme rejona sletanja, kao i vatrene podrške desantnih snaga u borbi, helikopteri u Južnom Vijetnamu su pokazali vanredne rezultate u transportu (doturu i evakuaciji), posebno u službi spasavanja. Prema američkim podacima, helikopteri su prevezli više od 2 miliona vojnika i putnika, preneli preko 45.000 tona tereta i evakuisali više od 30.000

ranjenika. Za poslednje dve godine spaseno je 306 članova posade, od kojih jedna trećina sa teritorije Severnog Vijetnama.

Namena i borbene mogućnosti helikoptera. Za izviđanje i osmatranje bojišta za potrebe divizije služe laki helikopteri OH-13 i OH-23 koji će navodno biti povučeni iz naoružanja. Njih treba da zamene specijalno podešeni laki helikopteri za vijetnamsko bojište OH-6A. Oni imaju znatno bolje performanse od pomenutih jer raspolazu brzinom krstarenja od 240 km/čas i mogu da ostanu u vazduhu 3 časa, dok im je motor sa gasnom turbinom. Za razliku od drugih, ovi helikopteri imaju 4 sedišta. Oklopljeni su i imaju najsavremenija sredstva veze tako da se, pored izviđanja i osmatranja, mogu koristiti i za korekturu vatre, komandovanje i vezu.

Standardni desantni i borbeni helikopter u naoružanju divizije je Bell OH-1 Iroquois. Verzija OH-1D namenjena je za transportovanje trupa (u vazdušno-pokretnoj diviziji ih ima oko 200). Ima motor sa gasnom turbinom i može poneti kompletnu desetinu vojnika sa oružjem i opremom, ili 6 ranjenika na nosilima.

Pratnju i borbenu zaštitu vrši specijalno naoružani helikopter verzije OH-1B (u vazdušno-pokretnoj diviziji ih ima oko 100). Ima više varijanti sistema oružja kao: dva spregnuta mitraljeza, 6 pt-vođenih projektila S-11, bacač granata 40 mm, dva višecевна raketna oruđa. I pored ovakvog naoružanja, Amerikanci smatraju da ovaj helikopter ne zadovoljava borbene potrebe rata u Južnom Vijetnamu. Kao što je poznato, to nije specijalno građen borbeni helikopter već adaptiran i glavna zamerka je upućena njegovim letačkim performansama. Sada se zahtevaju na prvom mestu: veća brzina, veći taktički radijus, bolje manevarske sposobnosti — naročito pri zemlji, bolji oklop, veća izdržljivost, bolje naoružanje. Ovaj najmasovniji helikopter u Južnom Vijetnamu ima relativno malu brzinu i taktički radijus i može se upotrebiti za borbene i desantne zadatke na dubini 50—75 km od mesta baziranja (što je nedovoljno). Zbog toga su Amerikanci pokušali da ga snabdejavu gorivom u vazduhu.

I pored toga, broj naoružanih helikoptera u prvoj vazdušno-pokretnoj (helikopterskoj) diviziji, u odnosu na one za transportne i druge zadatke, nedovoljan. Taj odnos je približno 1:5 i tendencija je da se smanji na 1:3. Iako je nedovoljno naoružan i spor jer leti manjom brzinom od transportnih, ovaj helikopter predstavlja dragoceno oružje. Pre svega, omogućuje neposrednu vatrenu podršku jer lakše identifikuje objekte (leti malom brzinom i na maloj visini) i može da gađa na bližem odstojanju od sopstvenih trupa angažovanih u borbi — što nije slučaj kod lovačko-bombarderske avijacije. Ovo je naročito značajno, prema američkim podacima, jer se oslobodilačke snage često „lepe“ uz neprijateljeve jedinice kako bi smanjile gubitke od dejstva njegove bliske avijacijske podrške.

Već se ispituje specijalni borbeni helikopter tzv. treće generacije Huey Cobra. Ova letelica je složeni borbeni helikopter sa čvrstim rotorom, potiskujućom elisom i kratkim zatupastim krilima. Cobra ima triput veći taktički radijus, dvaput veću brzinu, veću

stabilnost, jači oklop za dvočlanu posadu i najvažnije delove helikoptera. Imaće raznovrsno naoružanje. Predviđa se da će 1967. godine u Južni Vijetnam stići prvi kontingent od 100 ovih helikoptera.

Za obavljanje obimnog transporta, u formacijskom sastavu divizije nalazi se helikopter CH-47 Chinook. Ima dva rotora sa gasnom turbinom, može da preveze 33 vojnika sa naoružanjem i opremom, 24 ranjenika na nosilima, ili 6 tona materijala. Ima rampu za ukrcavanje raketa, artiljerijskih oruđa i drugih većih tereta. Amerikanci ih upotrebljavaju za raznovrsne zadatke kao: pokretne cisterne za gorivo, za prevoženje trupa, oruđa, artiljerije, za snabdevanje i evakuaciju.

Jedna verzija ovog helikoptera je naoružana bacačem granata 40 mm, sa dva topa 20 mm, devetnaestocevnim raketnim bacačem 70 mm i sa ukupno 5 mitraljeza. Kabina i motor su zaštićeni oklopnim pločama.

Vazdušno-pokretna divizija ima 4 teška helikoptera CH-54 Sky crane, nosivosti do 10 tona. Upotrebljavaju se za evakuaciju oštećenih aviona i helikoptera sa bojišta i za dotur velikih količina naoružanja i opreme. Helikopter je opremljen velikom dizalicom i platformom koja može da se, po potrebi, pretvori u pokretnu bolnicu sa dva operacijska stola, laboratorijom i drugim uređajima za hitne slučajeve intervencije na bojištu.

Upotreba tako velikog broja helikoptera zahteva razrađen sistem za navigaciju i organe komandovanja na celoj teritoriji. Takva organizacija opet zahteva dobro obučeno ljudstvo, veliki broj tehničara, oružara, pomoćnog osoblja i stručnjaka u radionicama. Poseban problem predstavlja komandovanje ovim helikopterskim jedinicama u različitim zadacima, koje ima niz specifičnosti itd.

Masovno angažovanje helikoptera u Južnom Vijetnamu, prema američkim gledištima, pruža mogućnost za uspeh. Primena bilo kakve druge taktike zahtevala bi mnogo veće snage, a to bi iziskivalo veće gubitke u ljudstvu i ratnoj tehnici.

Francuska iskustva iz upotrebe helikoptera u alžirskom ratu i iskustva prve vazdušno-pokretne divizije KoV SAD u Južnom Vijetnamu danas se svestrano izučavaju, naročito u zapadnim zemljama. Problem vazdušne pokretljivosti KoV veoma je aktuelan u savremenim uslovima. To je, pre svega, zbog toga što je nuklearno oružje poremetilo ravnotežu između vatre i pokreta. Vatra je ogromno dobila na snazi, a pokretljivost jedinica KoV, u skladu sa takvom vatrom mogući je efikasno povećati jedino korišćenjem treće dimenzije. U taktičkim okvirima na bojištu neosporno je da se ovo pitanje za sada najuspešnije rešava helikopterima.

Zbog toga, na principima organizacije prve vazdušnopokretne američke divizije KoV mnoge savremene armije na zapadu rešavaju to pitanje na sličan način. Na primer, u KoV SR Nemačke razrađuju se planovi o organizovanju helikopterskih brigada KoV. Italijani su nabavili licence velikog broja američkih helikoptera i razrađuju koncepcije o helikopterskim jedinicama KoV. Francuska, kao što je poznato,

spada u red najvećih proizvođača helikoptera u svetu. Britanci razvijaju koncepciju o nosačima helikoptera na moru itd. Helikopteri se, dakle, masovno uvode u organizacijski sastav KoV i to predstavlja novinu u modernoj koncepciji vazdušne pokretljivosti.

Analizirajući dosadašnja iskustva, moglo bi se reći da nije naj-srećnije upoređivati helikopter sa avionom po borbenim, transportnim i drugim mogućnostima, jer je to potpuno novo sredstvo (i nova borbeno tehnika) za transport trupa i vatrenu podršku kojim se veoma uspešno ostvaruje vazdušna pokretljivost na bojištu.

Potrebno je uočiti da se svi zadaci koji se izvršavaju pomoću helikoptera, bez obzira na njihovu masovnu upotrebu, kreću u taktičkim okvirima i verovatno je da će još dugo njihova namena biti taktičkog karaktera. Mnogi zadaci koje danas izvršavaju helikopteri u Južnom Vijetnamu nisu provereni u sukobima većih razmera i protiv neprijatelja sličnih tehničkih i drugih mogućnosti.

S obzirom na karakter zemljišnih i klimatskih uslova i na specifičnosti rata u Južnom Vijetnamu, mogućnost primene ultramoderne tehnike je ograničena. Prva vazdušno-pokretna divizija, u koju su Amerikanci polagali velike nade, za sada nije opravdala poverenje. I pored sve te moderne tehnike i opreme i savremene koncepcije o njenoj upotrebi, ova divizija trpi velike gubitke.

M. Kov.

LITERATURA

- T. E. Thopson: Winning the obstacle race, *International defense Review-Interavia*, No 5/1966;
- W. Coughlin, M. Getler: Report from Vietnam, *Missiles and Rockets*, mart 1966;
- D. E. Hampe: Tactics and the helicopter, *Military Review*, mart 1966.

ARTILJERIJSKE RAKETE I KLASIČNA-CEVNA ORUĐA

Poznato je da je klasično artiljerijsko (cevno) oruđe, ističe autor na početku izlaganja,¹ teško i glomazno, a njegovo zrno relativno malog kalibra i velike težine. Što se tiče tačnosti tog oruđa, pri gađanju na srednjim daljinama postižu se dobri rezultati, a pri neposrednom postoji čak vrlo velika verovatnoća pogađanja i uništenja cilja. Gađanje pokretnih ciljeva, kao i gađanja na većim daljinama daju, po mišljenju autora, slabije rezultate u pogledu tačnosti i efekta dejstva.

Pojedinačno gađanje oruđima najviše se primenjuje pri neposrednom gađanju, dok za posredno vrlo retko, sem kod rušenja — koje zahteva osmatranje svakog pogotka. Za posredna gađanja koristi se uglavnom vatra čitavih jedinica (baterije, divizion, grupe).

Gledano sa tehničke strane, zrna cevni oruđa su relativno proste izrade i stoga jeftina, dok je samo oruđe složene konstrukcije, a njegova proizvodnja skupa.

Kod artiljerijskih raketa mnogo se manje postavlja problem kalibra, težine, eksplozivnog punjenja i dometa nego što je to slučaj kod običnih artiljerijskih zrna. Verovatnoća pogađanja kod slobodnih raketa je osetno slabija, dok preciznost pogađanja cilja kod vođenih zadovoljava. Novi upaljači za samonavođenje daju vrlo dobre rezultate i pri gađanju pokretnih ciljeva, no pošto su složene konstrukcije i veoma skupi, za sada nisu našli širu primenu.

Sadašnje stanje artiljerijskih oruđa i raketa. Na sadašnjem stepenu razvoja, artiljerijske rakete su preuzele od klasične artiljerije zadatke daljeg gađanja. Za gađanje čitavih prostorija, najviše se primenjuju višecevni bacači raketa.

Klasična oruđa postala su sredstvo neposredne podrške, jer im je pokretljivost dobra, imaju veliku tačnost pogađanja, a time i mogućnost dejstva u neposrednoj blizini sopstvenih trupa. Isto tako u stanju su da cilj drže dugo pod vatrom.

Perspektiva razvoja artiljerijskih oruđa. Autor razmatra oruđa srednjeg dometa, odnosno ona čiji se domet kreće od 5 do 30 km, a obuhvaćena su kalibrima od 105 do 203 mm. Da bi se mogao dati odgovor na pitanje perspektive razvoja artiljerijskih oruđa, potrebno je, ističe autor, prethodno razmotriti ciljeve koji se u toj zoni mogu pojaviti po pojedinim fazama dejstva:

a) u fazi neprijateljeve pripreme napada to su najčešće osmatračnice opštevojnih i tenkovskih jedinica, osmatračnice i vatreni položaji artiljerije, kao i komandna mesta nižih jedinica;

¹ Werden die Raketenwaffen die Rohrmaschinen der Artillerie verdrängen, von Oberst Walter Gürth, *Truppenpraxis*, SR Nemačka, jul 1966. god.

b) u fazi neprijateljevog napada, delovi združenih, oklopnih i ostalih jedinica nalaze se rastresito raspoređeni, pri čemu obično pokrivaju površine veličine 1.500 x 1.000 m, dok se ciljevi veće gustine mogu pojaviti samo na težištima dejstava;

c) u toku neprijateljeve odbrane, kao ciljevi se ukazuju položaji ukopane pešadije, protivtenkovske tačke otpora i čvorovi, osmatračnice, centri za upravu vatrom i vatreni položaji artiljerije, očekujući i polazni rejoni za napad neprijateljevih rezervi, kao i komandna mesta nižih jedinica.

Razmatrajući pomenute ciljeve može se zaključiti da se radi o pojedinačnim ciljevima ograničenih dimenzija, rastresito raspoređenim i uglavnom zaklonjenim i branjenim.

Kakve se promene u karakteru ciljeva mogu očekivati za narednih 10 do 20 godina. Autor smatra da treba očekivati dalje povećavanje pokretljivosti i mehanizacije; zatim, povećavanje vatrene moći uvođenjem većih kalibara, veće brzine gađanja, boljim i savremenijim sredstvima osmatranja. Uz to treba računati na savršenija sredstva izviđanja i komandovanja, kao što su IC-uređaji, radari, laseri i ostala sredstva elektronike. Sve će to povećati gustinu mreže izviđanja i poboljšati njen kvalitet. Autor očekuje da će specijalni aparati za obradu podataka sakupljati podatke i istovremeno ih analizirati i iskorišćavati. Poboljšana sredstva veze treba da obezbede komandovanju sigurnu vezu, a elektronske mašine da povećaju mogućnosti rada štabova i olakšaju donošenje zaključaka. Zapovesti će se na taj način brže prenositi, dok će prisluškivanje biti otežano.

Sve će to doprineti, po njegovom mišljenju, povećanoj zaštiti boraca, mogućnosti dubljeg ešeloniranja snaga, brzih pokreta i odvijanja dejstava, bržeg sasređivanja vatre i grupisanja snaga na rešavajućim tačkama.

Na osnovu svega izloženog autor očekuje: a) veći efekat dejstva pri gađanju zaklonjenih ciljeva raspoređenih na većim površinama, i b) apsolutnu sigurnost novih sistema oruđa. On smatra da pri gađanju ciljeva čije koordinate nisu tačno određene, treba angažovati veći broj oruđa za kraće vreme. Pri gađanju tačno određenih ciljeva postoji mogućnost trenutnog otvaranja vatre, dok je tačnost njihovog pogađanja vrlo velika.

U kojoj meri cevna i raketna artiljerijska oruđa zadovoljavaju pomenute zahteve. Efekat artiljerijskih (cevnih) oruđa pri gađanju otkrivenih ciljeva, kao i pri neposrednom gađanju je dobar. Pri gađanju zaklonjenih i pokretnih ciljeva je znatno slabiji i često se svodi samo na ometanje neprijatelja.

Sigurnost kod oruđa iznosi gotovo 100%, dok kod zrna u velikoj meri zavisi od vrste i kvaliteta barutnog punjenja i upaljača, ali je u proseku dobra.

Gustina vatre zavisi od brzine gađanja (koja je uvek ograničena); zbog toga je potrebno da se pri gađanju prostorija upotrebi veći broj oruđa.

Gotovost za dejstvo (vreme pripreme) — zahvaljujući tehničkom rešenju, brzina dejstva i same pripreme je vrlo dobra, gotovo idealna.

Tačnost — verovatnoća pogađanja pri neposrednom gađanju, i to na daljinama ispod 2.000 m je dobra, a preko toga je slabija.

Pošto artiljerijske rakete mogu da upotrebljavaju razna punjenja, imaju mnogo raznovrsniju primenu nego cevna oruđa. Višecevni bacači raketa naročito su podesni za gađanje prostorija.

Sigurnost kod sredstava za lansiranje, po mišljenju autora, potpuno zadovoljava, a kod samih raketa u velikoj meri zavisi od njihove vrste. Usled komplikovane izrade vođenih raketa i njihovog sistema vođenja, sigurnost može da padne ispod 80%, dok je kod jednostavnih slobodnih raketa mnogo veća i može dostići 95%.

Gustina vatre kod višecevnih bacača raketa vrlo je velika jer su u stanju da u roku od 20 sekundi izbace plotun, tj. do 40 raketa.

Gotovost za dejstvo (vreme pripreme). Raketama je uvek potrebno određeno vreme za pripremu, za koje se moraju izvršiti provera (kontrola) i punjenje.

Tačnost — verovatnoća pogađanja kod slobodnih raketa je veoma slaba. Nasuprot tome, vođene rakete postižu vrlo visok procenat verovatnoće pogađanja.

Autor smatra da upoređenje između cevnih i raketnih oruđa ukazuje na to da cevna oruđa imaju preimućstvo u pogledu sigurnosti oruđa i zrna, vremena potrebnog za dejstvo i veće tačnosti pogađanja — u poređenju sa slobodnim raketama. Nasuprot tome, raketna oruđa imaju preimućstvo u pogledu efekta dejstva i gustine vatre.

Pri razmatranju određenih sistema oruđa ne sme se polaziti samo od taktičkih zahteva, već se moraju uzeti u obzir i faktori ekonomsko-materijalne prirode, i to prvenstveno: mogućnosti proizvodnje, troškovi u vezi s njom, mogućnosti popune — snabdevanja.

Što se tiče pogonskog goriva (barutnog punjenja — eksploziva) za srednje artiljerijske rakete, to je stvar hemijske industrije. Pri tome treba imati u vidu da će potreba za barutom biti tolika da se ozbiljno postavlja pitanje — da li se neka armija sme opredeliti samo za rakete, kada se ima u vidu da je odnos barutnog punjenja kod raketa triput veći nego kod obične artiljerijske granate? Taj odnos je još nepovoljniji kada se zna da, usled manje tačnosti gađanja, za neutralisanje određenog cilja treba utrošiti dvostruko više raketa nego običnih zrna.

Topovi su mnogo skuplji od lansirnog sredstva za rakete — bacače srednjeg dometa. Nasuprot tome, sama raketa je mnogo skuplja od obične granate.

Snabdevanje savremenog bojišta većim količinama raketa, s obzirom na njegove zahteve, postavlja posebne probleme. Na primer, pakovanje, smeštaj, transport i kontrola raketa mnogo su složeniji i skuplji nego kod običnih zrna.

Grubo poređenje svih pozitivnih i negativnih osobina navedenih sredstava jasno ukazuje na potrebu da artiljerija, kao rod vojske, istovremeno raspolaže i raketnim i cevnim oruđima.

Pri podeli zadataka autor je pošao od sledećeg:

a) Osmatrane ciljeve u optičkoj zoni koji su slabo pokretni, kao i nepokretne ciljeve, treba gađati cevnim oruđima — topovima, a brzo-pokretne vođenim raketama.

b) Ciljeve koji su otkriveni vazdušnim izviđanjem (uključujući ovde i radarsko, IC, i ostalo) treba gađati cevnim oruđima kada je neophodno prethodno vršiti korekturu i kada je moguće osmatranje rezultata korekture i grupnog gađanja. Ako korektura nije potrebna, treba ih tući sasređenom vatrom većeg broja oruđa ili raketa.

c) Neosmatrane ciljeve treba gađati prvenstveno raketama jer mogu da pokriju veću površinu, a time se postiže i veća verovatnoća da će cilj biti zahvaćen. U ovim slučajevima topovi dolaze u obzir samo radi ometanja cilja.

Na kraju članka autor još razmatra kako navedena sredstva treba da budu formacijski ešelonirana po jedinicama.

Pukovska — brigadna artiljerija izvršavaće uglavnom zadatke neutralisanja i uništavanja ciljeva koji se nalaze u neposrednoj — optičkoj zoni. Stoga ova artiljerija treba da raspolaže cevnim oruđima za neposrednu, tj. osmatranu podršku trupa, a višecevnim bacačima raketa, i to srednjeg kalibra, radi mogućnosti obrazovanja vatrenih težišta.

Divizijska artiljerija ima zadatak da gađa ciljeve koji su otkriveni vazdušnim i specijalnim izviđanjem, kao i neosmatrane ciljeve. To znači da treba da raspolaže cevnim oruđima radi uništavanja tačno određenih ciljeva, prvenstveno radi rušenja utvrđenja i uništavanja materijala, a višecevnim bacačima raketa, većeg kalibra, radi neutralisanja neosmatranih ciljeva.

Korpusna artiljerija, s obzirom na svoje zadatke, treba da raspolaže isključivo raketnim oruđima, a cevnim samo u onoj meri u kojoj se normalno predviđa ojačavanje divizija cevnim oruđima korpusne artiljerije.

Kao zaključak na temu koja se postavlja ovim člankom može se reći da raketna oruđa u izvršavanju zadataka na srednjim dometima, niti će istisnuti niti ograničiti upotrebu cevni oruđa artiljerije. Obe vrste oruđa su neophodne i uzajamno se dopunjuju.

Z. V.

VOJNI GLASNIK br. 1/67.

General-potpukovnik Branko Borojević: *Demokratizam i deiatnost komunista u Armiji*

Pukovnik Vasilije Kraljević i potpukovnik Stevan Gagić: *Neki problemi miniranja (I deo)*

Potpukovnik Martin Virjević: *Potpuna priprema u artiljerijskim grupama*

Potpukovnici Zdravko Erić i Marko Balić: *Dvostrano osmatranje sa primenom „kratke baze”*

Potpukovnik Bogdan Knežević: *Sekcije slobodnih aktivnosti vojnika Pukovnik Lambe Mihajlovski: O neposrednoj pripremi starešina u četi za obučavanje vojnika*

Kapetan I kl. Ivan Filagić: *Pripremanje za izvođenje vežbi taktičkog uvežbavanja*

Major Stevan Šalinger: *Nešto o obuci vojnika u izradi prolaza u žičanim preprekama*

Pukovnik Borivoj Lah: *Imitacija vatre na zajedničkim vežbama*

Potpukovnik Drago Kusovac: *Posete privrednim, istorijskim i drugim objektima*

Pored ovoga, *Vojni glasnik* u ovom broju donosi i rubrike „Iz raznih domena”, „Iz inostranih armija” i „Rešavanje zadataka”.

VOJNI GLASNIK br. 2/67.

Pukovnik Božo Šašić: *O razvoju demokratizma u organizaciji SK u Armiji*

Pukovnik Đorđe Tomić: *Prikupljanje podataka od strane puka i bataljona o neprijatelju na frontu*

Pukovnik Vasilije Kraljević i potpukovnik Stevan Gagić: *Neki problemi miniranja*

Potpukovnik u rez. Ljubomir Paunović: *Naelektrisane žičane prepreke*

Potpukovnik Desimir Nikolić: *Tehničko obezbeđenje oklopnog bataljona u napadu*

Potpukovnik Veroljub Jovanović: *Predlog za upotrebu artiljerije*

Potpukovnik Slavko Stanić: *Upravljanje vatrom tenkovske čete u napadu*

Potpukovnik Martin Virjević: *Ubrzanje topografskih radova u artiljeriji*

Potpukovnik u rez. Mirko Stevanović: *Nedeljni tehnički pregled u četi ABHO*

Kapetan I kl. Ilija Jordanovski: *Upotreba rovokopača na vežbi*

Major Dragiša Krstić: *Telesno vaspitanje i obuka*

Major Đorđe Lepotić: *Primena kolimatora u artiljeriji*

Kapetan I kl. Todor Mirković: *Specifičnosti vijetnamskog ratišta*

Pored ovoga, *Vojni glasnik* u ovom broju donosi i rubriku „Iz inostranih armija”.

VAZDUHOPLOVNI GLASNIK br. 6/66.

General armije Ivan Gošnjak: *Pouke, tekovine i trajna nadahnuća*
Major Boško Milutinović: *Proračun naprezanja i gubitaka vazduhoplova u borbenim dejstvima*

Kapetan dr Ranko Popović, psiholog: *Psihološki značaj pripreme za letenje*

Kapetan I kl. Angel Ončevski: *Navigacijsko obezbeđenje u zadacima presretanja*

Pukovnik Đuro Savić: *Proračun direktnih troškova časa letenja na vojnim vazduhoplovima*

Poručnik dr Bratislav Petrović: *Pretpoletni pregled letaća neophodan za bezbedno letenje*

Potpukovnik Stane Vrhunc: *Pronalaženje izvora radiosmetnji na vazduhoplovu*

Kapetan I kl. Jovan Vasović: *Primena grupnog oblika rada u nastavi*

Pored ovoga, *Vazduhoplovni glasnik* u ovom broju donosi i rubrike „Iz stranih RV”, „Vesti i novosti” i „Naše knjige i časopisi”.

MORNARIČKI GLASNIK br. 6/66.

General armije Ivan Gošnjak: *Pouke, tekovine i trajna nadahnuća*
Viceadmiral Branko Mamula: *Tehnički razvitak i savremene pomorske snage*

Potpukovnik u penz. Karlo Babić: *Pomorska protivdiverzantska odbrana kao elemenat pomorskog obezbeđenja*

Poručnik b. broda Kažimir Pribilović: *NB-5 „Ivan”*

Kapetan fregate Ljubiša Mihajlović: *Pozadinsko i mornaričkotehničko obezbeđenje plovne jedinice na neuređenom sidrištu*

Pored ovoga, *Mornarički glasnik* u ovom broju donosi i rubrike „Iz vojnopomorske literature”, „Iz nauke i tehnike”, „Vesti i novosti” i „Bibliografija”.

VOJNOISTORIJSKI GLASNIK br. 4/66.

Pero Morača: *O nekim pitanjima borbe KPJ za jedinstvo naroda u periodu priprema ustanka*

Potpukovnik Petar Višnjić: *Okupatorsko-kvislinška ofanzivna dejstva u zapadnoj Srbiji novembra 1941. godine*

Potpukovnik Ivan Antonovski: *Slavonija u ustanku 1941. godine*

Pukovnik Zdravko Klanjšček: *Uloga slovenačkih partizanskih odreda u periodu do stvaranja prve oslobođene teritorije u Sloveniji (jul 1941—maj 1942)*

Potpukovnik Gojko Miljanić: *Saradnja naroda Crne Gore i Hercegovine u prvoj godini oslobodilačkog rata*

Pukovnik Boro Mitrovski: *Uslovi pod kojima se pripremao početak oružanog ustanka u Makedoniji*

VOJNOISTORIJSKI GLASNIK br. 5/66.

General-major Branko Perović: *Borbe na području Sinjajevine i Kolašina u periodu februar — maj 1942. godine*

Petar Kačavenda: *Saradnja četnika i ustaša u Bosni 1942. godine*

Rade Đ. Knežević: *Forsiranje Drine od strane 37. divizije NOVJ (januar — mart 1945)*

Dr Vuk Vinaver: *Jugoslovensko-engleski ugovor o isporuci naoružanja 1940. godine*

Divizijski general Česlav Varišak: *Doprinos poljskog oružja pobeđi nad nemačkim fašizmom*

Pored ovoga, *Vojnoistorijski glasnik* u ovom broju donosi i Bibliografiju jugoslovenske istoriografije 1960—1965, knjige i Bibliografiju strane istoriografije o drugom svetskom ratu.

VOJNOSTANITETSKI PREGLED br. 11/66.

V. A. Njegovskij: *Reanimatologija i njen značaj za vojnu medicinu*

General-potpukovnik prof. dr Isidor Papo, pukovnik dr Dragutin Vujišić, dr Nebojša Martinović i sar.: *Naša iskustva u lečenju defekta ventrikularnog septuma*

Pukovnik prof. dr Branko Kandić, pukovnik dr Željko Lesić, pukovnik docent dr Gojko Kapor: *Naša iskustva sa lumboišijalgijama bazirana na analizama kliničkih slučajeva u periodu od pet godina (1961—1965)*

Major dr Božidar Pejušković i major dr Milorad Tomašević: *Uticaj fizičke aktivnosti na kardiovaskularni sistem i kondiciju starešna*

Pukovnik prof. dr Roza Papo, potpukovnik dr Zora Letica, major dr Anka Turk Drobšnjaković: *Iskustva u lečenju faringokonjunktivne groznice*
Kapetan I kl. mr ph. Radomir Popović, docent dr Kosta Nikolić: *Kulometrijsko određivanje soli tropan-alkaloida*

Kapetan I kl., dr Pavle Ilić, major Jelena Mitrović: *Novi laboratorijski testovi za diferencijaciju mikrobakterija*

Dr Boris Hranilović, dr Marijan Barac: *Prijelomi olekranona*

General-potpukovnik dr Tomislav Kronja: *Etički aspekti rada vojnog lekara*

Pukovnik docent dr Vladimir Kraguljac: *Povreda nervusa medijanusa*

Pukovnik docent dr Marijan Bervar: *Anorektalni pregled i njegov značaj za lekara u trupi*

Olga Popović Kalember: *Tehnika čitanja stručne literature*

Pored ovoga, *Vojnosanitetski pregled* u ovom broju donosi i rubrike „Kongresi i konferencije”, „Izveštaji s puta”, „Prikazi knjiga” i „Referati”.

VOJNOSANITETSKI PREGLED br. 12/66.

General-pukovnik dr Gojko Nikoliš: *Dve tendencije u razvitku ratne medicine*

General-potpukovnik dr Tomislav Kronja: *Moralni lik zdravstvenih radnika u narodnooslobodilačkom ratu*

General-potpukovnik prof. dr Isidor Papo: *Neki značajniji momenti u razvoju hirurške službe u NOR-u*

General-major prof. dr Marjan Morelj: *Protivepidemijski karakter sanitetske službe u toku narodnooslobodilačkog rata*

Pukovnik mr ph. Aleksandar Katalinić: *O razvoju i radu apotekarske službe NOR-a*

Pukovnik dr Albin Šivic: *Sanitetska služba Narodnooslobodilačke vojske i narod*

Pored ovoga, *Vojnosanitetski pregled* u ovom broju donosi veći broj prigodnih članaka posvećenih sanitetskoj službi u narodnooslobodilačkom ratu.

VOJNOTEHNIČKI GLASNIK br. 12/66.

Kapetan I kl. Draško Karanović: *Priprema, organizacija i izvođenje II tehničkog pregleda tehničkih sredstava za elektrovezu*

Poručnik Dragiša Ivković, dipl. inž.: *Problemi ostvarenja jednobočnog prenosa*

Milorad Đorđević, dipl. inž.: *Predlog izmene na vibratorskim pretvaračima PE97 i PE120*

Potpukovnik Svetko Ševo: *Maskiranje od savremenih sredstava za izviđanje i osmatranje*

Budislav Kukoljac, građ. tehn.: *Zadaci i oprema terenske asfaltne laboratorije*

Kapetan Radovan Ilić, dipl. inž.: *Neutronska zaštita posade oklopnih i transportnih vozila*

Potpukovnik Rajko Knežević: *Karakteristike požara i borba sa njima*

Kapetan I kl. Vitomir Ilić, dipl. inž.: *Rad na terenu pri opravci točkaša u III i IV stepenu*

Kapetan I kl. Mladen Cvetković: *Uzroci prevremenog i nenormalnog habanja motora u procesu eksploatacije motornih vozila*

Major Petar Zakonović: *Određivanje snage motora prema pojedinim standardima*

Kapetan I kl. Prvoslav Stojanović, dipl. inž.: *Jednoosovinske prikolice Voj. sl. V klase Tomo Panovski: Posvetimo veću pažnju čuvanju ambalaže za gorivo*

Potpukovnik Gojko Greda: *Uloga i mesto vojnotehničkih kontrolnih organa pri remontnim zavodima*

Rez. kapetan I kl. Nikola Slavica: *Kroz tehničke radionice u narodno-oslobodilačkom ratu*

Potpukovnik Rade Lacković: *Neka iskustva iz razvoja jedinica veze u toku NOR-a na Kordunu*

Pored ovoga, *Vojnotehnički glasnik* u ovom broju donosi naučne i tehničke novosti i zanimljivosti iz inostranih časopisa, kao i bibliografiju.

VOJNOTEHNIČKI GLASNIK br. 1/67.

Kapetan Petar Lazar: *Pakovanje rezervnih delova za sredstva veze*
Zastavnik Svetomir Blagojević: *Elektronski taster*

Major Radovan Perović: *Mogućnosti ispitivača mikrotelefonskih uložaka MSG208/5*

Major Mihailo Maljnikov: *Metod i postupak određivanja aktivnog hlora u materijama za dekontaminaciju sredstvima PHL-a*

Rez. potpukovnik Novo Čivša: *Organizacija održavanja mehanizacije na inžinjerijskim poligonima*

Kapetan I kl. Miroslav Tafra i Radomir Korać, dipl. inž.: *Mogućnost primene elemenata potpornih stubova PGS za samoplov*

Pukovnik Dušan Barović, rez. potpukovnik Uroš Vukomanović i major Ibrahim Ridješić, dipl. inž.: *Uslovljena rušenja u naseljenim mestima*

Major Petar Zakonović: *Razvoj savremenih tenkova i njihove taktičko-tehničke osobine*

Poručnik Branislav Ninković, dipl. inž.: *Upotreba gasovitih goriva za pogon motornih vozila*

Kapetan I kl. Časlav Rančić: *Smeštaj, čuvanje i zaštita guma u skladištima*

Kapetan I kl. Mladen Cvetković: *Mešanje motornih benzina*

Kapetan I kl. Vladimir Udovčić: *Značaj naučne informacije za rad nastavnika vojnih škola u savremenim uslovima*

Kapetan I kl. Milovan Stojiljković, dipl. inž.: *Statistička kontrola kvaliteta*

Pored ovoga, *Vojnotehnički glasnik* u ovom broju donosi naučne i tehničke novosti i zanimljivosti iz inostranih časopisa, kao i bibliografiju.

VOJNOEKONOMSKI PREGLED br. 5/66.

Pukovnik mr ph. Aleksandar Katalinić: *Materijalne pripreme farmaceutске službe za savremeni rat*

Potpukovnik Marinko Stojković: *Društveno knjigovodstvo i kontrola materijalnog i finansijskog poslovanja u JNA*

Pukovnik Rade Mihić: *Neki problemi u vezi sa prelaskom na novi sistem materijalnog i finansijskog poslovanja u JNA na brodovima*

Pukovnik Branko Tomaš: *Primena liofilizacije u konzervisanju namirnica*

Potpukovnik Uroš Đurašević: *Primena novih železničkih tarifa i snabdevanje JNA intendantskim materijalnim sredstvima*

Potpukovnik Đuro Radović: *Problemi kiseljenja i upotrebe nekih sorti kupusa sa ljutim i nagorkim ukusom*

Kapetan I kl. Milovan Simonović: *Poslovanje vojnih biblioteka*

Zastavnik Radoslav Rakić: *Evidencija i čuvanje arhivskog materijala u trupnim jedinicama*

Potpukovnik Žika Stojanović: *Novi propisi o evidenciji pravila intendantske službe*

Zastavnik Mihajlo Hura: *Neka iskustva u pripremanju zimnice*

Đuro Uzelac: *Sećanje na prve ekonomske akcije narodnooslobodilačkih odbora 1941. godine u Lici*

Pored ovoga, *Vojnoekonomski pregled* u ovom broju donosi i rubrike: „Iz sudske prakse”, „Prikazi iz inostranih vojnih časopisa i drugih publikacija”, „Ekonomske, naučne i tehničke novosti i zanimljivosti”, kao i „Bibliografija”.

VOJNOEKONOMSKI PREGLED br. 6/66.

Rikard Štajner, direktor Saveznog zavoda za privredno planiranje: *Karakteristike srednjoročnog plana razvoja Jugoslavije od 1966. do 1970. godine*

Pukovnik Vojin Čorović: *Mere borbenog obezbeđenja pozadinskih jedinica u savremenim uslovima borbenih dejstava*

Pukovnik Rudolf Musi: *Funkcija završnog računa u jedinicama i ustanovama JNA*

Major dr Božidar Pejušković: *Rezultati praćenja ishrane vojnika po obroku br. 2 za vreme služenja vojnog roka*

Pukovnik Bora Radovanović: *Karakteristike Pravilnika za provođenje odredaba Zakona o finansiranju i materijalnom i finansijskom poslovanju JNA*

Pukovnik Đuro Lazić: *Novine u planiranju po Pravilniku o sprovođenju odredaba Zakona o finansiranju i materijalnom i finansijskom poslovanju JNA*

Kapetan I kl. Zdravko Lukić: *Ekonomska opravdanost gajenja i tova svinja kuhinjskim otpacima na vojnim ekonomijama*

Poručnik Stanoje Jeremić: *Modernizacija mernih instrumenata i ugovaranje električne energije*

Kapetan Gojko Momčilović: *Predlog za rešenje nekih pitanja iz domena intendantske službe*

Pukovnik Rudolf Baumgertel: *Nešto iz organizacije intendantske službe 1945. godine (tragom dokumenata)*

Pored ovoga, *Vojnoekonomski pregled* u ovom broju donosi i sledeće rubrike: „Iz života škola”, „Iz sudske prakse”, „Prikazi iz inostranih vojnih časopisa i drugih publikacija”, „Ekonomske, naučne i tehničke novosti i zanimljivosti”, kao i „Bibliografija”.

Milosav Bojić: *Snabdevanje Posavskog partizanskog odreda oružjem, hranom i odećom 1941. godine*

General-potpukovnik Ivan Mišković: *Razvojni put intendantske službe u toku NOR-a u Slavoniji*

General-potpukovnik Savo Joksimović: *Stvaranje i rad odbora narodne vlasti u srezu beranskom i njihov doprinos snabdevanju NOV*

Pukovnik Rugolf Baumgertel: *Mere za organizaciju privrede i pozadine i ekonomske akcije za vreme Bihaćke republike*

Potpukovnici Dušan Vraneš i Miloš Četniković: *Obuka i školovanje intendantskog kadra u toku NOR-a*

Potpukovnik Ante Rosi: *Organizacija snabdevanja Orjenskog bataljona i stanovništva oslobođene teritorije od jeseni 1941. do proleća 1942. godine*

Potpukovnici Miloš Četniković i Riko Smrekar: *Neka iskustva iz rada na snabdevanju jedinica sapunom u toku NOR-a*

Pukovnik Milisav Nikić: *Moji susreti sa čiča-Jankom (Mošom Pijade), članom Vrhovnog štaba NOV i POJ za ekonomska pitanja*

Pukovnik Jovan Pejkić Kezo: *Kulinarske veštine*